

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
- 9) SEP 1960
STOCKHOLM

SOU
1960:23A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1960:23

Försvarsdepartementet

BESPARINGAR INOM FÖRSVARET

I

BETÄNKANDE AVGIVET AV
1959 ÅRS BESPARINGSUTREDNING
FÖR FÖRSVARET

Stockholm 1960

Statens offentliga utredningar 1960

Kronologisk förteckning

1. Folkvandvården. Idun. 189 s. **I**.
2. Högre utbildning, forskning och försök på lantbrukets område. Almqvist & Wiksell, Uppsala. XII + 508 s. **Jo**.
3. Grusexploateringen i Sverige. Idun. 85 s. **Jo**.
4. Fastighetsbeskattningen. Marcus. 179 s. **Fi**.
5. Förslag till namnlag. Idun. 362 s. **Ju**.
6. Studiekostnader vid beskattningen. Idun. 211 s. **Fi**.
7. Redogöraransvaret och anmärkningsprocessen. Kihlström. 146 s. **Fi**.
8. Preliminär nationalbudget för år 1960. Marcus. V + 121 s. **Fi**.
9. De ekonomiska villkoren för en huvudmannaskapsreform inom mentalsjukvården. Idun. 173 s. **I**.
10. Statstjänstemäns förhandlingsrätt. Idun. 105 s. **C**.
11. Översyn av lagen om försäkringsrörelse. Idun. 509 s. **H**.
12. Krigsmaktens högsta ledning. Beckman. 235 s. **Fö**.
13. Individuella differenser och skoldifferentiering. Victor Petterson. 127 s. **E**.
14. CP-Vården. Idun. 175 s. **I**.
15. Kursplaneundersökningar i matematik och modersmålet. Idun. 536 s. **E**.
16. Banklikviditet och kreditprioritering. Idun. 245 s. **Fi**.
17. Forskning och högre utbildning på skogsbrukets område. Idun. 207 s. **Jo**.
18. Reviderad nationalbudget för år 1960. Marcus. V + 98 s. **Fi**.
19. Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden. Idun. 138 s. **Ju**.
20. Allmänna yrkesinspektionen. Idun. 135 s. **S**.
21. Medicinska äktenskapshinder. Idun. 140 s. **Ju**.
22. Bohuslän. Idun. 326 s. **S**.
23. Besparingar inom försvaret. Idun. 245 s. **Fö**.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E**. = eklelesiastikdepartementet, **Jo**. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1960: 23

Försvarsdepartementet

BESPARINGAR INOM FÖRSVARET

I

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1959 ÅRS BESPARINGSUTREDNING FÖR FÖRSVARET

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1960

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet.

KAP. 1. INLEDNING	9
A. Direktiven	9
B. Utredningsarbetets bedrivande	10
KAP. 2. UTBILDNINGSTIDENS LÄNGD OCH FÖRDELNING.	13
A. Armén	13
1. Värnpliktstidens längd	13
2. Arméns inryckningstider och tjänstgöringsförhållanden	13
3. Utbildningsanstalternas beläggning	14
4. Bakgrunden till nuvarande system	15
5. Ändrade förutsättningar.	15
a) Kuppberedskapen	15
b) Repetitionsövningarna	17
c) Jordbrukets behov av arbetskraft	17
6. Olägenheter med nuvarande system.	18
7. Undersökningar om utbildningens organisation.	19
8. Alternativa ändringar i första tjänstgöringen och repetitionsövningarna vid oförändrade betingelser i övrigt	19
9. Besparingsutredningens överväganden och förslag	20
a) Ifrågasatt förkortning av första tjänstgöringens längd.	20
b) Repetitionsövningarnas antal och längd	22
c) Tjänstgöringens tidsmässiga inpassning vid en avkortning	25
d) Förläggningskapacitetens utnyttjande	25
e) Inlejdning av motorfordon	33
f) Näringslivets och jordbrukets intressen	33
10. Beräknade besparingar	33
a) Övningskostnader	33
b) Reducerat behov av förläggingsutrymme.	34
B. Marinen och flygvapnet	35
1. Värnpliktsutbildningen	35
a) Antaler värnpliktiga	35
b) Utbildningen i flottan	35
c) Utbildningen av värnpliktiga vid kustartilleriet	35
d) Utbildningen av värnpliktiga inom flygvapnet	38
2. Jämförelser med armén	38

3. Värnpliktstidens längd	39
4. Besparingsutredningens överväganden och förslag	40
Avkortning av tjänstgöringstiden	40
5. Beräknade besparingar	41
KAP. 3. TYGFÖRVALTNINGSTJÄNSTEN	43
A. Nuvarande organisation och arbetsuppgifter	43
1. Inledning	43
2. Organisationen i stora drag	44
3. Förvaltningarnas arbetsområde.	45
a) Materielanskaffning	45
b) Huvudförvaltningsprincipen	47
c) Inköpsavdelningarnas medverkan i anskaffningen.	49
d) Försvarets standardiseringsverksamhet	52
e) Leveranskontrollen	54
4. Försvarets förvaltningsdirektion	55
a) Organisation.	55
b) Arbetsuppgifter	56
c) Samarbetsdelegationer	57
5. Personalutvecklingen inom förvaltningarna	57
6. Avlöningskostnader	59
7. Inköpens fördelning på leverantörer.	59
B. Besparingsutredningens synpunkter och förslag	65
1. Allmänna synpunkter	65
2. Anskaffningsbegreppet	66
3. Huvudförvaltningsprincipens praktiska tillämpning	68
4. Standardisering	69
5. Inköpsavdelningarna	69
6. Koncentration på leverantörssidan	71
7. Personalorganisationen	72
8. Förvaltningsorganisationens utformning	74
KAP. 4. INTENDENTURFÖRVALTNINGSTJÄNSTEN	80
A. Organisation	80
1. De centrala förvaltningarna	80
2. De regionala förvaltningarna.	92
3. Lokalförvaltningarna	94
B. Förrådsverksamheten	94
1. Förrådshållningen	94
a) Centrala förråd	94
b) Regionala förråd	103
c) Lokala förråd	103
2. Redovisningen	104
a) Uppbördsmanansvaret	104
b) Värderingsförfarandet inom redovisningssystemet	108
c) Förrådsredovisning och -kontroll	111

KAP. 5. SAMORDNING AV FÖRSVARETS DRIFT- OCH KAPITAL- BUDGET	122
A. Inledning	122
1. Sambandet mellan kapitalbudget och driftbudget	122
2. Kapitalbudgetens utveckling	122
3. 1958 års försvarsbeslut och den följande utvecklingen	123
B. Finansiering av investeringsutgifterna å kapitalbudgeten.	124
1. Försvarets fastighetsfond	124
a) Avskrivningar på befästningar	124
b) Avskrivningar på kaserner och förråd m. m.	125
c) Markförvärv	125
2. Fastighetsfondens inkomster och utgifter	125
3. Nuvarande sätt för finansiering av försvarets investeringar	126
4. Besparingsutredningens överväganden och förslag	127
KAP. 6. SAMMANFATTNING	129
A. Utbildningstidens längd och fördelning	129
B. Tygförvaltningen	132
C. Intendenturförvaltningen	135
D. Drift- och kapitalbudgeten.	137

Bilagor

Bilaga 1.	Jämförelse mellan nuvarande utbildningssystem inom armén samt system med inryckning till första tjänstgöring två gånger per år, dels vid regemente (motsvarande), dels för armén i dess helhet, företagen av majoren O. Ljung och kaptenen R. Lugn.	139
Bilaga 2.	Beskrivning av armétygförvaltningens organisation.	157
Bilaga 3.	Beskrivning av marinförvaltningens organisation.	162
Bilaga 4.	Beskrivning av flygförvaltningens organisation.	168
Bilaga 5.	Normaliebyrån vid armétygförvaltningen	172
Bilaga 6.	Beskrivning av organisation och arbetsrutiner vid marinförvaltningens elektrobyrå	174
Bilaga 7.	Beskrivning av organisation och arbetsrutiner vid vissa avdelningar och byråer vid flygförvaltningen.	176
Bilaga 8.	Beskrivning av rutinen för inköpsärenden vid armétygförvaltningen	187
Bilaga 9.	Inköpsrutin vid marinförvaltningen	191
Bilaga 10.	Inköpsrutin vid flygförvaltningen	192
Bilaga 11.	Instruktion för försvarets klassifikationscentral	193
Bilaga 12.	Försvarets forskningsanstalt (FOA)	194
Bilaga 13.	Utlåtande av utredningens expert, professor T. Laurent, rörande organisation av försvarets teletekniska verksamhet.	196
Bilaga 14.	Allmän översikt över intendenturförvaltningstjänstens verksamhetsområde och organisation	203
Bilaga 15.	Redogörelse för förrådshållning och redovisningsrutin i fråga om intendenturmateriel vid arméförband	231
Bilaga 16.	Beskrivning av förrådshållningen av livsmedel samt proviant- och portionsmedelsredovisningen vid arméns förband	237
Bilaga 17.	Proviant- och portionsmedelsredovisningen inom marinen	241
Bilaga 18.	Beskrivning av beställnings- och redovisningsrutin vid ett lokalt materialförråd inom marinen.	243
Bilaga 19.	Exempel på en av de elva sidorna i en »stomme till inventeringsprotokoll» använd på ett arméförband vid inventering av förnödenheter på sjukhuset med anledning av byte av översköterska	245

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 oktober 1959 tillkallade Herr Statsrådet den 26 november 1959 överdirektören *H. V. B. Älmeby*, kassören *G. E. Eriksson* och bankdirektören *B. G. O. Engfors* såsom sakkunniga för att verkställa utredning rörande besparingsmöjligheter inom försvaret samt avgiva av utredningen betingade förslag. Samtidigt utsågs civilekonomen *B. Christell* att såsom expert biträda de sakkunniga. Genom särskilt beslut den 22 januari 1960 tillkallade Herr Statsrådet därutöver professorn *T. Laurent* och direktören *K. A. O. Lundberg* att som experter stå till utredningens förfogande. Som sekreterare förordnades den 26 november 1959 förste byråsekreteraren i försvarets förvaltningsdirektion *C. B. I. Uhnбом* och såsom biträdande sekreterare den 11 mars 1960 byråsekreteraren i försvarets civilförvaltning *H. B. Garke*.

De sakkunniga har antagit benämningen 1959 års besparingsutredning för försvaret.

Efter remiss har besparingsutredningen den 3 februari 1960 avgivit utlåtande över en inom försvarsdepartementet i januari 1960 upprättad memoria angående anpassning av musikorganisationen till beslutade ändringar i försvarets organisation.

I de för besparingsutredningen utfärdade direktiven har framhållits angelägenheten av att utredningsarbetet bedrivs med skyndsamhet samt av att — om så befinnes lämpligt — undersökningarna redovisas successivt. Början av juni månad 1960 har angivits såsom lämplig tidpunkt för redovisningen av utredningens hittills gjorda överväganden. Angelägenheten av ett snabbt utredningsförfarande från besparingsutredningens sida har ävenledes kommit till uttryck i de direktiv som den 22 april 1960 utfärdats för den samma dag tillsatta parlamentariska utredningen för granskning av försvarets fortsatta kostnadsram m. m. Denna, vars arbete skall bedrivas med största skyndsamhet, har nämligen förutsatts skola kunna till övervägande upptaga de förslag eller påpekanden, som besparingsutredningen fram till angivna tidpunkt gör.

Besparingsutredningen får i anslutning härtill uttala att den tid, cirka ett halvt år, som hittills stått till utredningens förfogande tvingat fram en stark koncentration av utredningens arbete. Huvuddelen därav har således ägnats vissa huvudområden inom värnpliktsutbildningen och förvaltningsverksamheten. Resultatet av de bedrivna undersökningarna har sammanfattats i ett delbetänkande.

Bland de undersökningar som utredningen påbörjat men ännu ej slutfört må nämnas frågan om samordning av vissa av försvarets skolor och utbildningsanstalter samt frågan om redovisning och central överblick av förråd och lager av tygmateriel. Under den närmaste tiden avser utredningen dessutom att fortsätta påbörjade undersökningar beträffande beläggningsfrekvensen inom arméns utbildningsanstalter.

Med överlämnande av föreliggande betänkande får besparingsutredningen vördsamt anmäla att den — så snart sig göra låter — avser att inkomma med de ytterligare förslag till besparingar, som de fortsatta undersökningarna kan föranleda till.

Stockholm den 2 juli 1960

H. Älmeby

Göte Engfors

G. Eriksson

/ Bengt Uhnбом

KAPITEL I

Inledning

A. Direktiven

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter gav chefen för försvarsdepartementet i yttrande till statsrådsprotokollet den 29 oktober 1959, följande direktiv för utredningen.

»Den överenskommelse rörande driftutgifterna för det militära försvaret som våren 1958 träffades mellan de demokratiska partierna förutsätter att försvarets driftbudget, som för 1958/59 bestämts till 2 700 miljoner kronor, skall tillåtas öka med 2,5 procent årligen. Därutöver skall från och med budgetåret 1959/60 komma till stånd kompensation för löne- och prisstegringar. Vissa regler för denna kompensation har fastlagts genom riksdagens beslut med anledning av propositionen 1959:119. I anslutning till försvarsbeslutet har också en översyn av försvarets högsta ledning påbörjats.

1958 års beslut ger statsmakterna förut-sättningar att överblicka storleken av de aktuella försvarskostnaderna under de närmaste åren. Samtidigt har det förutsatts, att beslutet skall medverka till en effektivare hushållning med de medel som anslås för försvarsändamål genom att möjliggöra en fastare planering av materielanskaffning och organisation. Flerårsplaner för viktigare materielanskaffningar har utarbetats i anslutning härtill. Det bör också nämnas, att flera av 1958 års beslut föranledda fredsorganisatoriska förändringar — indragning eller sammanslagning av förband — beslutats av statsmakterna samt att ytterligare sådana förändringar är föremål för statsmakternas prövning.

Jämsides med det arbete som sålunda bedrivs för att anpassa krigsmaktens verksamhet till de år 1958 beslutade riktlinjerna pågår ett intensivt rationaliseringsarbete såväl genom härför speciellt inrättade permanenta organ som genom

för ändamålet tillkallade sakkunniga. Här må följande nämnas. De centrala försvarsförvaltningarna har översetts av 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga. Förslag som grundats på resultaten av de sakkunnigas arbete har under de senaste tre åren underställts riksdagen. Ytterligare förslag från de sakkunniga är under beredning. Personalkårerna inom arméns tygförvaltningstjänst samt veterinärtjänsten inom försvaret omorganiserades år 1958 respektive 1959 på grundval av förslag av 1954 års personalkårutredning. Ett av samma utredning framlagt förslag rörande personal i teknisk tjänst vid flygvapnet är för närvarande föremål för beredning inom försvarsdepartementet. Frågan om örlogsvarvens organisation prövas inom departementet på grundval av förslag av 1953 års örlogsvarvsutredning och Karlskronavarvsutredningen. Remissbehandlingen av ett av 1954 års befälsutredning framlagt betänkande rörande arméns befäl beräknas vara avslutad under hösten och jag räknar med att ett på betänkandet grundat förslag bör kunna underställas 1960 års riksdag. Av rationaliseringsåtgärder som genomföres i myndighets regi förtjänar omläggningen av arméns tygrepairationstjänst särskild uppmärksamhet.

Då frågan om den civila kontrollen över försvarets ekonomiska förvaltning i olika sammanhang uppmärksammats (jfr bl. a. motionerna I: B 72 och II: B 93 till 1958 års riksdag), har jag låtit en inom försvarsdepartementet för uppgiften tillkallad sakkunnig göra en inventering av den civila medverkan inom försvaret. Resultaten, som redovisats i en promemoria den 1 oktober 1959, avser jag att framdeles anmäla i lämpligt sammanhang. Självfallet kommer därvid också behovet av konkreta åtgärder att prövas.

Det kan slutligen nämnas, att i den inventering av besparingsmöjligheter inom statsverksamheten som gjorts av 1958 års

besparingsutredning upptagits ett antal förslag som rör utgifterna under fjärde huvudtiteln. Dessa förslag är — liksom utredningens övriga förslag — för närvarande föremål för överväganden inom Kungl. Maj:ts kansli.

Med det anförda har jag velat visa, att ett fortlöpande arbete för närvarande pågår avseende dels genomförandet av 1958 års beslut rörande försvarets utformning på längre sikt dels rationaliserings- och besparingsåtgärder som aktualiseras genom förslag från myndigheter eller särskilda sakkunniga. Även i det årliga budgetarbetet inriktas självfallet krafterna på att tillse, att resurserna tillvaratages på effektivast möjliga sätt och koncentreras på de angelägnaste uppgifterna. Trots att, i enlighet med försvarsbeslutet, en fixerad kostnadsram gäller för driftbudgeten sker detaljgranskning av de olika anslagskraven. I denna ordning tillvaratages också interna uppslag. Som exempel kan anföras, att arméchefen nyligen anmodats att närmare undersöka bl. a. möjligheterna att draga in Livgardesskvadronen.

Nya överläggningar mellan de demokratiska partierna rörande försvarsutgifterna kommer att tagas upp under nästa år. Inför dessa överläggningar kan en av utomstående sakkunniga verkställd inventering av eventuella besparingsmöjligheter på försvarsutgifterna vara av stort värde.

Den särskilda besparingsutredningen för försvaret bör i enlighet med det sagda granska de olika utgiftsposterna i budgeten i första hand i syfte att finna möjligheter till konkreta besparingar. Den bör vidare ange om några utgiftsändamål enligt dess mening ter sig mindre angelägna. I den mån utredningen i samband med denna prövning kommer fram till förslag att anslag skall utgå eller upptagas till lägre belopp bör följderna av förslagens genomförande belysas. Utredningen bör vara oförhindrad att pröva frågor rörande fredsutbildningen, t. ex. dess organisation liksom utbildningsanstalternas omfattning. Rikt-punkten bör här vara densamma som angivits i 1958 års försvarsbeslut — att fredsorganisationen icke skall vara större än som oundgängligen erfordras med hänsyn till krigsorganisationen. Utredningen kan även överväga i vad mån rationaliseringar främst i fråga om utbildning och materielhantering kan åstadkommas, även om vissa investeringar skulle erfordras härför. Slutligen kan frågor om planerings-

verksamhetens organisation och resurser vara förtjänt av uppmärksamhet. Av den tidigare redogörelsen torde ha framgått vilken betydelse denna verksamhet har för en rationell och effektiv hushållning.

Då utredningsarbetet skall tjäna som underlag för kommande överläggningar rörande försvarskostnadernas storlek, innebär detta samtidigt en begränsning av utredningens arbete. Detta skall således inte avse ett allmänt bedömande av avvägningen mellan försvarsutgifter och andra offentliga utgifter. Utredningen har i övrigt att utgå från den av statsmakterna beslutade målsättningen för försvaret, vilken främst kommer till uttryck i fråga om krigsorganisationens omfattning och i planerna på anskaffning av krigsmateriel.

Jag vill betona att tillsättandet av utredningen inte får innebära, att den pågående anpassningen till en ny försvarsorganisation och tillvaratagandet av framlagda rationaliseringsförslag fördröjes. Vid utredningsarbetet bör det pågående rationaliserings- och utredningsarbetet beaktas. Den omständigheten, att rationaliseringsutredning pågår beträffande visst verksamhetsområde, bör emellertid inte hindra besparingsutredningen från att till bedömande upptaga verksamhetens angelägenhet.

Utredningsarbetet bör bedrivas med skyndsambhet. Därest utredningen finner det lämpligt bör den redovisa sina undersökningar successivt. Med det av mig angivna syftet är emellertid den tidsmässiga uppläggningen av utredningsarbetet till viss del given. Således bör utredningen i början av juni månad 1960 redovisa resultaten av dittills gjorda bedömanden av föreliggande besparingsmöjligheter.»

B. Utredningsarbetets bedrivande

Som framgår av direktiven skulle besparingsutredningen bedriva sitt arbete så att vissa undersökningar redan i början av juni månad 1960 kunde redovisas i form av dittills gjorda bedömanden av föreliggande besparingsmöjligheter.

Som allmän förutsättning för arbetet har gällt att utredningen skulle utgå från den av statsmakterna beslutade målsättningen för försvaret. Samtidigt

har angivits att riktpunkten bör vara densamma som anges i 1958 års försvarsbeslut, nämligen att fredsorganisationen icke skall vara större än som oundgängligen erfordras med hänsyn till krigsorganisationen.

De olika delposterna i försvarsbudgeten är mer eller mindre hårt bundna, antingen genom fastställda materielplaner eller genom den allmänna ram som 1958 års försvarsöverenskommelse givit. Sålunda är utgifterna för materiel och investeringar nästan hundra procentigt av den karaktären att de icke kan komma i fråga för kostnadsminskningar. Ifrågavarande utgifter, som budgetåret 1960/61 uppgår till ca 1 600 milj. kronor, svarar nu för ca hälften av de sammanlagda drifts- och investeringsutgifterna. Endast den mindre delen av dessa kostnader, som sammanhänger med materielhantering och administration, ligger därför inom det område som utredningen har att genomgå.

När det gäller de materieförvaltande och materielanskaffande ämbetsverken såsom armétygförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen jämte övriga ämbetsverk inom försvaret begränsas förutsättningarna emellertid icke på samma sätt. Utgifterna i form av avlöningar och omkostnader för de centrala förvaltningsmyndigheterna uppgår till ca 100 milj. kronor, varav lönerna uppgår till ca 90 milj. kronor.

Av resterande närmare 1 400 milj. kronor utgöres 580 milj. kronor av direkta avlöningar till fast anställd personal. Avlöningar och familjebidrag till de värnpliktiga uppgår till ca 106 milj. kronor. Mathållningen drar en kostnad av ca 70 milj. kronor. För hyror och arrenden, diverse omkostnader, bränsle, övningar, underhåll av materiel m. m. belöper sig utgifterna till ca 500 milj. kronor. Här berörda kostnadsposter —

sammanslagna ca 1 260 milj. kronor — är i stor utsträckning betingade av de värnpliktigas utbildning samt de krigsförbandsvisa övningarna, d. v. s. övningskostnader i vidsträckt bemärkelse.

I fråga om de övningsbetingade kostnaderna föreligger möjligheter för en sänkning av kostnaderna endast i den mån antalet tjänstgöringsdagar och de därav beroende kostnadsposterna kan sänkas utan att den allmänna målsättningen för försvaret ändras.

Procentuellt stora besparingar på de totala försvarsutgifterna kan vid en oförändrad målsättning icke åstadkommas. Även en så relativt måttlig procentuell besparing som fem procent — innebärande en utgiftsminskning med ca 150 milj. kronor — torde bli svår att genomföra. Med den starka bindning som finnes beträffande huvuddelen av försvarsutgifterna är nämligen praktiskt taget två tredjedelar eller mer av de sammanlagda utgifterna icke åtkomliga för en omedelbar besparingsaktion. Detta hindrar emellertid icke att betydande belopp ur besparingssynpunkt kan diskuteras som nödvändiga till sin storlek.

1958 års försvarsbeslut förutsatte att kompensation för pris- och lönestegringar årligen skulle ges. Därutöver inebär beslutet att försvarskostnaderna skulle tillåtas stiga årligen med ett belopp motsvarande 2,5 % för teknisk utveckling. Genom att det årliga tillägget för teknisk utveckling beräknas på hela anslagssumman kommer det i förhållande till materielen — som svarar för omkring halva anslagssumman — att utgöra ca 5 %. Då samtidigt full kompensation ges för pris- och lönestegringar, erhåller försvaret därutöver indirekt en ökning av sina anslag motsvarande den stegring av reallönerna som försvarets personal erhåller och som kommer till stånd genom den allmänna produktivi-

tetsstegringen. Det får nämligen förutsättas att den vid försvaret anställda personalen erhåller motsvarande real-lönestegring som övriga löntagare.

Besparingsutredningen, som enligt sina direktiv har till uppgift att pröva storleken av olika budgetkostnader, har icke ansett sig böra uppta frågan om nämnda tillägg till prövning. Utredningen utgår från att denna fråga upptas till övervägande inom 1960 års utredning rörande försvarskostnadernas omfattning m. m.

Med den allmänna ram för utredningsarbetet som angivits enligt ovanstående, har i den första etappen av arbetet sökandet efter besparingsmöjligheter inriktat sig på två huvudområden, nämligen värnpliktsutbildningen och förvaltningsverksamheten i fråga om intendentur- och tygmateriel. Härjämte har vissa andra undersökningar påbörjats.

Under sitt arbete har utredningen haft underhandsöverläggningar med övriga inom hithörande verksamhetsområde arbetande utredningar och kommittéer.

Företrädare för statens organisationsnämnd har givit utredningen orientering rörande nämndens på försvaret inriktade verksamhet.

Utredningen har begränsat sina undersökningar till de delar av försvaret, som hänför sig till krigsmakten. Totalförsvarets problem har utredningen sålunda icke ansett sig böra pröva.

Studiebesök har av utredningen eller av vissa av dess ledamöter och experter avlagts dels vid samtliga centrala militära tyg- och intendenturförvaltande myndigheter, dels ock vid:

Svea livgarde
Södermanlands regemente
Roslagens luftvärnsregemente

Svea ingenjörregemente
Uppsala-Västerås försvarsområdesstab
Ett av arméns centrala drivmedelsförråd

Arméns intendenturförråd i Stockholm

Stockholms kustartilleriförsvår
Vaxholms kustartilleriregemente

Berga örlogsskolor

Marinkommando Väst

Göteborgs örlogsvår

Göteborgs kustartilleriförsvår

Södertörns flygflottilj

Försvarets forskningsanstalt

Resultatet av utredningens hittillsvarande arbete har ansetts böra framläggas utan omfattande historik eller sammanställningar av eljest tillgänglig statistik. Till den del dylika uppgifter ansetts erforderliga återfinnes de inom ramen för redogörelsen av de skilda undersökningsobjekten och -områdena. Fördelningen av arbetsuppgifterna inom utredningen har varit den att utredningens experter huvudsakligen anlitas för undersökningar inom förvaltningsverksamheten, medan utredningsarbetet i övrigt omhänderhafts av sekretariatet. Experten Laurent har genomgått och verkställt bedömning av den förvaltningsmässiga handläggningen och organisationen av teletekniska frågor inom försvaret. Experten Lundberg har företagit undersökningar rörande förrådsverksamheten på intendenturområdet och försvarets intendenturorganisation i övrigt. Slutligen har experten Christell verkställt undersökningar rörande förvaltningsverksamhetens organisation vid de centrala tygförvaltningarna. Här emot svarande avsnitt i den följande redogörelsen har sammanställts av de nämnda experterna med undantag för experten Laurents utlåtande, som intagits i särskild bilaga.

KAPITEL 2

Utbildningstidens längd och fördelning

A. Armén

1. Värnpliktstidens längd

Nu gällande bestämmelser för första tjänstgöring och repetitionsövningar leder sitt ursprung från de förslag, som framlades dels år 1949 av 1948 års värnpliktskommitté (SOU 1949:46) och dels år 1951 av 1949 års gruppchefsutredning (SOU 1951:57).

1948 års värnpliktskommitté hade enligt direktiven i uppdrag att undersöka sättet för utbildningens anordnande och inpassning under året. Detta skulle ske med beaktande bl. a. av jordbrukets och andra näringsgrenars behov av arbetskraft samt den studerande ungdomens befogade önskemål. I fråga om efterutbildningen genom repetitionsövningarna skulle dessas antal och längd övervägas och möjligheterna att genom särskild kursverksamhet eller på annat sätt nå fram till ett smidigare system för repetitionsövningarnas och efterutbildningens fullgörande beaktas.

Kommittén var i sina direktiv bunden till en sammanlagd utbildningstid av 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga.

1949 års gruppchefsutredning, som fått i uppdrag att ytterligare utreda frågan om gruppchefsutbildningens längd, föreslog i sitt 1951 avlämnade betänkande en förlängning av utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga och en speciell ytterligare förlängning av tiden för de värnpliktiga som utta-

ges till gruppchefsutbildning. Den nuvarande värnpliktslagens bestämmelser beträffande första tjänstgöringen och repetitionsövningarna går tillbaka till dessa förslag.

2. Arméns inryckningstider och tjänstgöringsförhållanden

Det antal värnpliktiga vid armén, som varje år inrycker till första tjänstgöring utgör för närvarande 35 500—36 000. Ärligen inkallas dessutom omkring 75 000 värnpliktiga till repetitionsövningar. De olika tiderna för inryckning till första tjänstgöring och utryckning från densamma framgår av uppställningen i tabell 1.

Endast en mindre del av det totala antal värnpliktiga som ingår i respektive åldersklass har sin inryckningstid förlagd till hösten. Av värnpliktiga i allmänhet utgör de för 1960 endast ca 1 200 och av de underbefälsuttagna är antalet ca 675. Härjämte är inryckningstiden för en viss del av de handräkningsvärnpliktiga förlagd till hösten.

Repetitionsövningarna vid armén är nu uppdelade på tre omgångar årligen, varav en vinteromgång med ca 15 000 man under tiden februari—mars, en våromgång om ca 15 000 man under månaderna mars—april samt en höstomgång, bestående av ca 45 000 man och förlagd till tiden 1 september — medio av oktober. I samtliga omgångar ingår värnpliktigt befäl, för vilka tiden

Tabell 1. Första tjänstgöringens tidsmässiga förläggning för värnpliktiga vid armén åren 1960—1961

	Antal (ungefärligt)	Inryckningsdatum	Utryckningsdatum (påföljande år)	Utbildningstid, övningsuppehåll ej frånräknade	Övningsuppehåll, höst eller sommar	Juluppehåll	Utbildningstid, övningsuppehåll frånräknade
Värnpliktiga i allmänhet (Ah).....	20 600	17/5	18/3	304	14	17	273
Underbefälsuttagna värnpliktiga (A).....	7 300	5/5	19/3	1317	17	17	293
Värnpliktiga, uttagna för underofficersutbildning (K).....	2 600	1/6	26/8	450	15	17	418
Handräckningsvärnpliktiga Specialister, fallskärmsjägare m. fl.....	3 310	17/5	16/6	394	14	17	363
	890	1/6		växlande			
		15/3					
Befälselever m. fl.....	800	5/5	19/3	1317	17	17	293
Summa	35 500						

¹ Vanligtvis brukar tiden vara 324 respektive 14 dagar.

för varje repetitionsövning är 40 dagar. För övriga värnpliktiga omfattar varje repetitionsövning en tid av 30 dagar. Den längre tiden för värnpliktigt befäl användes för en befälsövning, vilken är inlagd 10 dagar före inryckningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga.

Våromgången av repetitionsövningarna är inplacerad i det »truppfria uppehåll», som med nuvarande organisation uppkommer under mars—maj månader, mellan utryckningstiden för den avgående och inryckningstiden för den nya åldersklassen. Vinteromgången och höstomgången inkallas under den tid soldatutbildning pågår med årets värnpliktiga. Tiden för höstomgången brukar dock anpassas så, att huvuddelen av de värnpliktiga i inneliggande åldersklass åtnjuter övningsuppehåll under denna tid med 14 dagar.

Varje värnpliktig är skyldig att under sin värnpliktstid, d. v. s. tiden fram t. o. m. det år han fyller 47 år, fullgöra tre repetitionsövningar om 30 dagar

vardera. Härtill kommer den tidigare omtalade förlängningen för värnpliktigt befäl med 10 dagar per repetitionsövning. För värnpliktig med underofficers- och officersutbildning har 1960 års riksdag dessutom beslutat om ytterligare repetitionsövningsskyldighet i form av två obligatoriska, särskilda befälsövningar om vardera 15 dagar.

Handräckningsvärnpliktig inom armén fullgör i regel sin repetitionsövningstid i direkt anslutning till första tjänstgöringen. En mindre del av dem inkallas dock till repetitionsövningar på samma sätt som övriga värnpliktiga.

3. Utbildningsanstaltarnas beläggning

Utbildningens nuvarande organisation och tidsmässiga förläggning innebär stora ojämnheter under vissa delar av året. Sålunda uppstår en viss dubbelbeläggning under sommaren, beroende på att tjänstgöringstiden för vissa värnpliktiga i första tjänstgöring är längre än

ett år. Detta gäller exempelvis för underofficersuttagna och handräkningsvärnpliktiga, som fullgör hela sin tjänstgöringsskyldighet i en följd.

En större lucka i utbildningsanstaltarnas beläggning uppkommer under tiden från mitten av mars till mitten av maj. Då ligger en så liten del värnpliktiga inne, att man kan tala om ett trupp-fritt uppehåll. Detta kompenseras i beläggningshänseende endast till en mindre del av repetitionsövningar. Nämda lucka beror på den tidsmässiga inplaceringen av första tjänstgöringen för huvuddelen av arméns värnpliktiga. Dessa utgöres av värnpliktiga i allmänhet samt till underbefälsutbildning uttagna och motsvarar mellan 80 och 85 % av den till armén årligen inryckande kontingenten av vapenföra värnpliktiga.

Samtidigt som man har det truppfria uppehållet under tiden mitten av mars till mitten av maj, får man en mycket stark belastning på befäl och utbildningsanordningar under september t. o. m. mitten av oktober, då den största repetitionsövningsomgången är inkallad.

De förläggningsförhållanden, som föreligger med nuvarande inplacering av utbildningstiderna, framgår av diagram 1. I denna uppställning visas belastningen under olika tider av året för arméns värnpliktskontingent i dess helhet.

4. Bakgrunden till nuvarande system

Bakom de bestämmelser, som reglerar formerna för den första tjänstgöringen och repetitionsövningarna vid armén, ligger överväganden, grundade på olika hänsynstaganden av militär, utbildningsmässig, social och ekonomisk natur. 1948 års värnpliktskommitté skulle sålunda bl. a., som tidigare nämnts, beakta jordbrukets och andra näringsgre-

nars behov av arbetskraft. Samtidigt skulle man ägna särskild uppmärksamhet åt kupperedskapen vid övervägandena om värnpliktsutbildningens anordnande.

Det viktigaste spörsmålet för värnpliktskommittén var frågan om repetitions- och efterutbildningsövningarnas längd samt deras lämpligaste anordnande med hänsyn till ändamålet med desamma och förutsättningarna för att ordna repetitionsövningar krigsförbandsvis. Det senare innebär att en värnpliktig övas i sin avsedda befattning på det förband där han är krigsplacerad. Detta system innebär att krigsförbanden vart sjätte år inkallas till dylik repetitionsövning, varvid soldaterna dels samtrimmas i förbanden, dels erhåller erforderlig repetition av tidigare inlärd färdigheter, dels får övas på nya vapen och successivt ny stridsteknik och dels erhåller eventuellt erforderlig omskolning.

5. Ändrade förutsättningar

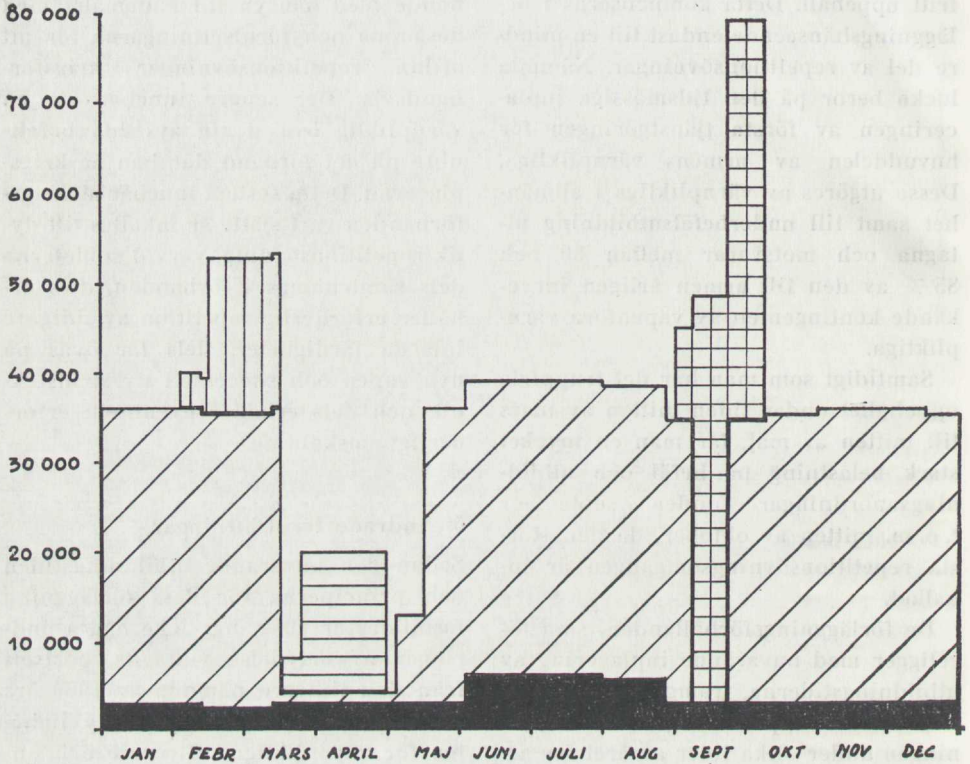
Sedan den nuvarande utbildningstiden och principerna för dess förläggning faställdes år 1952, har icke några ändringar av betydelse vidtagits, bortsett från den tidigare nämnda av 1960 års riksdag beslutade ytterligare skyldigheten för värnpliktiga officerare och underofficerare att delta i särskilda repetitionsövningar. Betydelsefulla förändringar i läget har emellertid inträffat, som gör det motiverat att från nya utgångspunkter ompröva de nu gällande riktlinjerna för utbildningstiderna och dessas förläggning. Utredningen vill i det följande påpeka vissa faktorer som i första hand gäller armén.

a) Kupperedskapen

I fråga om kupperedskapen anförde 1948 års värnpliktskommitté att värn-

Diagram 1. Nuvarande årsbeläggning av värnpliktiga vid arméns samtliga utbildningsanstalter

Antal värnpliktiga:

Övningsuppehåll
14 dagar

Åldersklass av befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: vinteromgång

Repetitionsövning: våromgång

Åldersklass utom befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: höstomgång

pliktig, som undergår första tjänstgöring, icke kan lämna något bidrag till kupperedskapens tillgodoseende, förrän efter sex månaders utbildning. När detta konstaterades ansåg man emellertid, att man genom lämplig inpassning av efterföljande utbildning under kalenderåret i viss mån skulle kunna tillgodose kupperedskapen, men att man i övrigt för framtiden liksom förut fick lita till särskilda inkallelser i form av beredskapsövningar eller liknande.

Krigshandlingar anses i dagens läge komma att utspelas på ett helt annat sätt än för bara några år sedan. Man måste mer än tidigare räkna med det s. k. ytkriget, som förutsättes bli kännetecknat av större rörlighet, snabbhet och överraskande anfall. På detta sätt kan en angripare i dag med större snabbhet och kraft igångsätta en invasion. Anfallet kan också samtidigt sättas in på stor bredd över kuster, gränser och genom luften mot vitt skilda platser i landet. Härtill kommer att kuppanfall med smärre och slagkraftiga luftland-satta styrkor kan komma mycket överraskande.

Den förändring som inträtt i läget sedan början av 1950-talet, då de nuvarande grundprinciperna för inryckningarnas och tjänstgöringens rytm för arméns värnpliktiga utformades, har i väsentlig mån ändrat förutsättningarna och kraven på kupperedskap. Att i ett inledande skede kunna avvärja ett anfall, exempelvis från en luftlandsatt styrka, torde ha en helt annan betydelse än tidigare. Sålunda kan möjligheterna för en mobilisering i hög grad bli beroende av en sådan omedelbar kupperedskap, och effektiva insatser i det inledande skedet kan därmed också bli avgörande för den försvarsinsats som skall komma till stånd efter mobilisering.

b) Repetitionsövningarna

Vid bestämmande av intervallerna mellan repetitionsövningarna räknade man i början av 1950-talet med att utflyttning, anstånd och andra bortfallsorsaker inte skulle med mer än ca en tredjedel reducera den ursprungliga sammansättningen i krigsförbanden från den ena perioden till den andra. De erfarenheter som efter hand gjorts, visar emellertid att bortfallet blivit väsentligt större och att det i vissa områden, där utflyttningen blivit särskilt markerad, är omkring dubbelt så stort som tidigare beräknades. Detta medför, i den mån överflyttning till annat krigsförband ej sker, ökade svårigheter vid inkallelser och en förlängning av tiden för inställelse vid mobilisering. Enligt vad utredningen informerats om uppmärksammar man dessa förhållanden inom arméledningen.

c) Jordbrukets behov av arbetskraft

Enligt de direktiv som gällde för 1948 års värnpliktskommitté skulle jordbrukets och andra näringsgrenars behov av arbetskraft beaktas vid utbildningens anordnande och inpassning under året. Därvid synes tiderna för in- och uttryckning samt frågan om övningsuppehåll i första hand ha övervägts med utgångspunkt från jordbrukets intressen.

Förhållandena i fråga om jordbruket har under den senaste 10-årsperioden undergått väsentliga förändringar genom den minskning i antalet sysselsatta, som skett på grund av jordbrukets rationalisering. Antalet män inom jordbrukets befolkningen i åldern 20 till 60 år sjönk sålunda mellan 1940 och 1960 från 570 000 till 323 000 eller med 44 %. Fortsatt rationalisering och strukturförändring väntas medföra en ytterligare stark utflyttning från lands-

bygden under den närmaste tioårsperioden. Vid 1970-talets ingång beräknas sålunda den nämnda åldersgruppen av män inom jordbruksbefolkningen ha nedgått till 223 000 och skulle därmed ligga ca 40 % lägre än 1960, mer än 50 % lägre än 1950 och icke mindre än ca 60 % under 1940 års siffror.

Med den förändring som skett och sker kan vid överväganden om förändringar i utbildningstidens tidsmässiga förläggning jordbrukets behov av arbetskraft således icke anses ha samma betydelse som tidigare och bör i varje fall inte bli avgörande vid bestämmandet av övningstidens förläggning samt in- och uttryckningstider för de värnpliktiga. Dessa tider bör i första hand bestämmas efter militära krav, varvid möjligheterna till omedelbar kuppberedskap torde vara av särskild vikt.

6. Olägenheter med nuvarande system

Det framgår av det föregående, att förhållandena väsentligt ändrats sedan de nuvarande reglerna för förläggning av utbildningstiden fastställdes. Vissa av de förutsättningar, som bildade utgångspunkt för nuvarande organisation, är icke längre aktuella och vissa andra har förändrats så, att behov av omprövning nu föreligger. De olägenheter, som är förknippade med nuvarande system för inplacering av tiderna under året för första tjänstgöringen och repetitionsövningarna vid armén, kan sammanfattas i följande punkter.

1) Genom att vissa värnpliktiga, underofficersuttagna och handräckningsvärnpliktiga, fullgör rekryttjänst och vidareutbildning under en tidsperiod av tillsammans mer än ett år, åstadkommes dubbelbeläggning i kasernerna i viss omfattning under månaderna juni—augusti respektive maj—juni. Detta leder till ett merbehov av kasern-

eller annan förläggningskapacitet, som med 2—3 000 platser överstiger maximit behovet för hela åldersklassen under övriga tider av året.

2) Omvänt föreligger under det truppfria uppehållet i mars—maj ett överskott av förläggningskapacitet, som endast i begränsad omfattning utnyttjas av repetitionsövningarnas våromgång.

3) Repetitionsövningarnas vinter- och höstomgångar innebär en mycket stark belastning på det aktiva befälet, utbildnings- och övningsanordningarna. Således måste befälet under höstomgången räcka till för både den inläggande åldersklassen och en minst lika stor styrka till repetitionsövning inkallade. Utbildningseffekten sänkes härigenom och olägenheterna motverkas endast i mindre grad av att åldersklassens huvuddel åtnjuter ett övningsuppehåll om 14 dagar, som i regel brukar inläggas under tiden för repetitionsövningarnas höstomgång.

4) Kuffförsvarsberedskapen är mycket låg under det truppfria uppehållet i mars—maj. Till omedelbart förfogande står — vid sidan av hemvärdet — endast av en mindre del ojämnt fördelade värnpliktiga specialister, befälslever och underofficersuttagna samt — under en del av tiden — värnpliktiga i våromgången av repetitionsövningarna. Riskerna ur invasionssynpunkt är under denna tidsperiod relativt höga.

5) Kuffförsvarsberedskapen fortsätter att vara låg och är i viss mån ännu lägre under tiden maj—augusti. Under denna tid är visserligen hela åldersklassen inkallad till första tjänstgöring, men eftersom den då befinner sig i ett grundläggande utbildningsskede, saknar de värnpliktiga krigsanvändbarhet helt under de första månaderna och har låg effektivitet under senare delen av perioden. Möjligheterna för ett effektivt kuffförsvär är härigenom under den-

na tid t. o. m. kvalitativt sämre än under det truppria uppehållet i mars—maj, eftersom inga repetitionsövningar förekommer. Tiden maj—augusti är dessutom i ännu högre grad än perioden mars—april ur invasionssynpunkt riskabel för mellersta och södra Sverige.

7. Undersökningar om utbildningens organisation

I de för besparingsutredningen gällande direktiven har angivits att utredningen bör vara »oförhindrad att pröva frågor rörande fredsutbildningen, t. ex. dess organisation liksom utbildningsorganisationens omfattning». Samtidigt har som allmän riktpunkt för besparingsarbetet framhållits, att utredningen därvid har att utgå från den av statsmakterna beslutade målsättningen för försvaret.

Med de i direktiven angivna riktlinjerna för sitt arbete har utredningen utgått ifrån att minskning av utbildningstidens längd, såväl i fråga om de värnpliktigas första tjänstgöring som de därefter kommande repetitionsövningsarnas antal och längd, endast kan komma ifråga under förutsättning att en försämring i utbildnings- och beredskapshänseende icke uppkommer.

Som i föregående avsnitt påpekats har — sedan nuvarande inryckningstider och förläggning av utbildningstiden för armén bestämdes — sådana förändringar i förutsättningarna för ett svenskt invasions- och kuppförsvaret inträtt att en omläggning bör övervägas. Utredningen har i anslutning härtill ansett sig i första hand böra undersöka förutsättningarna för åstadkommande av besparingar i samband med sådana tidsmässiga omläggningar av utbildningen, som synes stå i samklang med den militärt taktiska och tekniska utvecklingen. Flera olika alternativ för

en omläggning av det nuvarande systemet har därvid prövats.

Under arbetets gång har de olika alternativen i fråga om utbildningstidens förläggning dryftats med militära sakkunniga, som för ändamålet ställts till utredningens förfogande av chefen för armén.¹ Förutom en fördelning av huvuddelen av de värnpliktiga på fyra inryckningstider har sålunda undersökts förutsättningarna för en uppdelning på två, respektive tre kontingenter för varje förband, samt en uppdelning geografiskt på en nord- och en sydkontingent, med vår- respektive höst-inryckning för de båda kontingenterna i sin helhet.

Vid den grundläggande genomgången visade det sig att endast två av alternativen kunde — samtidigt med bibehållna möjligheter till vinterutbildning och tillfredsställande förbandsutbildning i bataljonsenheter — ge den eftersträfvade förbättringen i den omedelbara kupperedskapen och en jämnare belastning på utbildningsanordningar och instruktörer.

Parallellt med de mer grundläggande undersökningarna har utredningen sökt utröna, om jämkningar i tidslängden för exempelvis sommar- och juluppehållen eller en ändrad rytm i fråga om repetitionsövningarna skulle kunna leda till förbättringar.

8. Alternativa ändringar i första tjänstgöringen och repetitionsövningarna vid oförändrade betingelser i övrigt

Utgångspunkten för undersökningarna har varit att ernå en sådan förläggning av tjänstgöringstiderna, att därigenom med ineliggande trupp erhålles en förbättrad omedelbar kupperedskap samt

¹ Major P. O. P. Ljung och kaptenen P. E. R. Lugn, generalstabskåren.

att detta kunde ske utan att någon försämring i utbildningsmöjligheterna uppstår. Därvid bör först konstateras, att behovet av en förbättring i kuppberedskapen för södra och mellersta delen av landet i första hand gäller sommar- månaderna och att där, med nuvarande system, närmast råder ett omvänt förhållande mellan tillgängliga kuppförsvarsstyrkor och behovet av kuppberedskap.

Den nuvarande förläggningen av utbildningstiden inom armén innebär, att man såväl under det s. k. truppfria uppehållet som under de därpå följande första månaderna av den nya åldersklassens utbildningstid endast har en mycket liten utbildad trupp ineliggande.

De tänkbara ändringar i utbildningstidens förläggning som kan övervägas, måste ta hänsyn till ovannämnda förhållande. Samtidigt måste tillgodoses de olika krav, som kan ställas i utbildningshänseende. Detta innebär, att utbildning i bataljonsförband samt annan centraliserad utbildning, vinterutbildning och utbildning i krigsförbandsvisa repetitionsövningar skall kunna ske. Även speciella frågor beträffande mobiliseringsberedskapen måste beaktas vid dessa överväganden.

Det ena av de övervägda alternativen innebär inryckning två gånger årligen vid varje förband av värnpliktiga i allmänhet, underbefälsuttagna samt handräckningsvärnpliktiga, d. v. s. årskontingentens uppdelning i en sommar- och en vinteromgång. Båda omgångarna förutsättes därvid skola vara antalsmässigt lika stora. Det andra alternativet utgår likaledes från en inryckning i två omgångar, men icke vid varje förband utan efter en geografisk uppdelning, med vårinryckning vid förband i norra Sverige och höstinryckning vid förband i södra Sverige. Uppdelningen på

nord- och sydomgångar motiveras av att behovet av kuppberedskap är tidsmässigt olika i södra och norra Sverige och att kraven på vinterutbildning av de värnpliktiga i första hand är knutna till den geografiska uppdelningen. I båda alternativen skulle de ändrade inryckningstiderna tillämpas för samtliga värnpliktiga inom armén med det undantaget att värnpliktiga som uttages till underofficersutbildning, befälslever samt de för specialutbildning uttagna skulle ha samma inryckningstider som för närvarande. De senare kategorierna skulle ej heller uppdelas på två olika omgångar. Motivet härför är att samma behov kommer att finnas framdeles som nu av att militärtjänstgöringen för dessa värnpliktiga anpassas till skolornas och då närmast de högre undervisningsanstaltens terminer och undervisningsplaner.

Bedömning av de båda alternativen ur såväl utbildnings- som beredskapssynpunkt har verkställts av de tidigare omnämnda militära sakkunniga. Deras synpunkter på de båda alternativen redovisas i bilaga 1. Vid sin bedömning har de militära sakkunniga utgått från att såväl första tjänstgöringen som repetitionsövningarna skall ha oförändrad längd. Båda alternativen medför en avsevärd förbättring ur kuppberedskapssynpunkt. Alternativet med en uppdelning på en nord- och en sydkontingent måste vid en vägning ur olika synpunkter vara det fördelaktigaste. Denna uppfattning i fråga om den inbördes värderingen delas även av de militära sakkunniga.

9. Besparingsutredningens överväganden och förslag

a) Ifrågasatt förkortning av första tjänstgöringens längd

Den nuvarande tidsmässiga förläggningen av första tjänstgöringen och re-

petitionsovningarna inom armén har vissa uppenbara olägenheter. Dessa, som torde ha varit mindre framträdande vid den tidpunkt då övningstiden och dess förläggning åren 1949—51 var under omprövning, framträder vid en bedömning nu med större styrka. Olägenheterna beror närmast på att inryckningstiden för huvuddelen av arméns värnpliktiga är förlagd till våren. Denna inryckningstid synes närmast historiskt betingad och torde i hög grad gå tillbaka på hänsynstaganden som nu icke längre har samma relevans.

Med huvuddelen av arméns värnpliktiga inryckande på våren erhåller man — som tidigare nämnts — en svag omedelbar kuppberedskap såväl under de två månaderna närmast före inryckningen, som under fyra å fem månader efter att nyinryckning skett. Detta är den tid av året då risken för invasion bedömes vara störst. Därtill kommer emellertid de ur utbildningssynpunkt mycket väsentliga olägenheter som erhålles genom den dubbelbeläggning, som i avsevärd grad förekommer, framförallt under repetitionsövningarna på hösten, då den största kontingenten under året är inkallad till sådana övningar. Denna dubbelbeläggning medför att utbildningen av den ineliggande åldersklassen under motsvarande tid icke kan ske på samma sätt som under övriga delar av året, samtidigt som även utbildningsbetingelserna för de till repetitionsövningar inkallade försämrats.

Utredningen vill efter de företagna undersökningarna ifrågasätta, om man icke genom en omläggning efter i huvudsak de linjer som redovisas i alternativet med skilda inryckningstider för nord- och sydkontingenter — varvid sydkontingenten av åldersklassen skulle inrycka på hösten och nordkontingenten av samma åldersklass skulle inrycka på våren — erhåller förutsätt-

ningar för en förkortning av tiden för första tjänstgöringen och även för en avkortning av tiden för repetitionsövningarna.

Utredningen vill i detta sammanhang först peka på möjligheterna att genom jämkningar i dagantalet för de uppehåll i tjänstgöringen av skilda slag som nu förekommer, erhålla ett nettotillskott i utbildningseffekt.

En tidsmässig omläggning medför i och för sig större möjligheter än för närvarande att göra vissa inbesparingar i tjänstgöringstiden utan att nettoantalet utbildningsdagar nedgår eller minskas i samma omfattning. Valet av tid för övningsuppehållet på våren för sydkontingenten och inryckningsdatum på våren för nordkontingenten kan således årligen ge en inbesparing av tre till fyra utbildningsdagar, om i det förra fallet förläggningen sker i anslutning till påsk eller pingst och i det senare fallet tjänstgöringen får börja vid ett datum som medför utryckning före påskhelgen. På samma sätt kan en avkortning av juluppehållet med åtta dagar ge samma förkortning av tjänstgöringstiden utan någon sänkning av utbildningstiden. Tillsammans kan härigenom, utan någon minskning av utbildningstiden, en minskning av tjänstgöringstiden med elva å tolv dagar erhållas.

Liksom annan verksamhet inom försvaret och inom civil verksamhet får vissa delar av utbildningen anses undergå rationalisering och förbättring. Inom det militära området ligger man säkerligen icke efter i detta avseende. Vid de studiebesök, som besparingsutredningen avlagt på skilda förband och utbildningsanstalter, har konstaterats att man i ökad utsträckning begagnar sig av anordningar av olika slag, såsom simulatorer, filmskjutbanor, at-trappmateriel m. m., som verksamt bi-

drager till att effektivisera utbildningen och som därför bör kunna medföra vissa förutsättningar för en mindre nedkortning av utbildningstiden.

Vid sin bedömning av möjligheterna i övrigt för en förkortning av övnings-tiden utgår utredningen från att ett väsentligt effekttillskott på utbildnings-sidan erhålles, om en utjämning av be-läggningen kommer till stånd. Det måste nämligen med nuvarande system för-utsättas, att man under höstomgångens repetitionsövning under ca 40 dagar i så hög grad måste utnyttja det aktiva befälet och de tillgängliga utbildnings-anordningarna att resurserna icke i nöj-aktig grad kan räckta till för samtidig utbildning av såväl rekryter som repe-titionsövningssoldater, även om det nu tillämpade övningsuppehållet om 14 da-gar är förlagt till tiden för höstens repe-titionsövningar.

Utredningen anser det icke uteslutet att tiden för första tjänstgöringen kan minskas med 30 dagar, varav 11 å 12 dagar skulle erhållas genom minskning av juluppehållet och lämplig, i det före-gående angiven, anpassning av tiderna för inryckning och övningsuppehåll. För återstoden, 18 å 19 dagar, borde kompensation i utbildningseffekt kunna erhållas genom den jämnare belastning av utbildningsapparaten — både per-sonellt, förläggningssmässigt och i fråga om materielen — som förkortningen, i förening med den av utredningen dis-kuterade omläggningen av inrycknings-tiderna, skulle leda till. Det är en all-män erfarenhet att ett jämnt och fullt utnyttjande av föreliggande kapacitet är höggradigt effektivitetsfrämjande. Sam-tidigt skulle de ifrågasatta omläggning-arna ge en förstärkning av den omedel-bara kuppberedskapen.

Reduceringen avses även gälla hand-räckningsvärnpliktiga, för vilka frågan om utbildningseffekten emellertid icke

har samma relevans. Antalet tjänstgö-ringsdagar för dessa värnpliktiga be-stämmes icke med hänsyn till att de skall erhålla ett visst mått militär ut-bildning i förhållande till tjänstgöring-ens längd. Dagantalet, liksom i övrigt behovet av handräckningsvärnpliktiga, är i stället beräknat efter behovet av arbetskraft för vissa uppgifter av ser-vicenatur, såsom ordonnanser, städare, kökshandräckning m. m. Eftersom be-hovet av sådan service kan beräknas nedgå vid en avkortning av åldersklas-sens första tjänstgöring och det för hu-vuddelen av dessa värnpliktiga för när-varande uttas den totala tjänstgörings-tiden om 394 dagar i en följd, förelig-ger således en direkt dubblering av an-talet handräckningsvärnpliktiga under i regel en sommarmånad av året. Utred-ningen anser, att en anpassning på det-ta sätt — som innebär att man har sam-ma antal inneliggande året runt — icke skall bereda några svårigheter, men för-utsätter samtidigt, att de handräcknings-värnpliktiga, som får fullgöra hela tjänstgöringen i en följd, icke skall er-hålla den ytterligare avkortningen.

b) Repetitionsövningarnas antal och längd

Kungl. Maj:t har genom beslut den 26 februari 1960 anbefallt viss försöks-verksamhet rörande repetitionsövning-arna. Denna, som skall igångsättas efter den 1 juli 1960 och pågå t. o. m., halv-årsskiftet 1961, innebär att förband med stationära uppgifter i vissa fall skall repetitionsövas endast 20 dagar. 1960 års riksdag har å andra sidan, som tidigare nämnts, beslutat att repetitions-övningsverksamheten för värnpliktiga underofficerare och officerare skall för-längas genom att dessa värnpliktiga be-fälskategorier i fred — utöver i övrigt gällande repetitionsövningsskyldighet — skall fullgöra två särskilda befäls-repetitionsövningar om vardera 15 da-

gar. Enligt uppgift som utredningen erhållit från arméstaben pågår inom denna därjämte vissa undersökningar rörande repetitionsövningsverksamhetens bedrivande.

Med utgångspunkt från de förutsättningar, som skulle skapas genom den av utredningen ifrågasatta omläggningen av inryckningstiderna till första tjänstgöring för huvuddelen av de värnpliktiga, har besparingsutredningen till behandling upptagit frågan om repetitionsövningarna och deras tidsmässiga inplacering. Utredningen anser nämligen att man genom omläggning av tjänstgöringstiderna och den föreslagna avkortningen av tiden för första tjänstgöring erhåller ett förändrat läge, som kan ge förutsättningar för en viss avkortning även av tiden för repetitionsövningarna.

Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår att en omläggning av första tjänstgöringen bör ge väsentligt förbättrade förutsättningar för utbildningen under repetitionsövningarna. Genom den ändrade förläggningen av uppehållet och deras differentiering mellan nord- och sydområdena uppkommer ökade möjligheter för ett effektivare utnyttjande av befäl och utbildningsanordningar även för repetitionsövningarnas del. Därvid bör i första hand beaktas den ökade tidsmarginal som erhålles under hösten, vilken dels ger möjlighet till en uppdelning av höstens repetitionsövningar på två omgångar och dels, då denna möjlighet begagnas, skapar förutsättningar för att ta in ett ökat antal värnpliktiga till sådana övningar under höstperioden.

Utbildningsmöjligheterna under repetitionsövningarna förbättras därjämte genom att man erhåller möjlighet att förlägga så gott som samtliga under denna tidsperiod inkallade soldater i kaserner eller andra förläggningar i di-

rekt anslutning till utbildningsanstalterna. Detta medför i sin tur större förutsättningar att kunna använda de mera kvalificerade utbildningsanordningar, skjutfält m. m., som finns i direkt anknytning till förbanden. Med nuvarande topp i det antal som samtidigt skall utbildas får utbildningen i stor utsträckning förläggas till särskilda läger och platser på visst avstånd från förbanden.

Sammanfattningsvis talar ovanstående för att man utan risk för sänkt utbildningseffekt bör kunna företa en viss jämkning nedåt av tiden för repetitionsövningarna. Utredningen har bedömt att en dylik jämkning bör kunna omfatta fem dagar för varje repetitionsövning.

Vid en övergång från 30 till 25 dagars övningstid kan på olika sätt effekten av minskningen i övrigt neutraliseras genom den tidsmässiga förläggningen samt genom att två av de dagar som ingår i förkortningen utgöres av en lördag och en söndag. Om därtill inryckningen till övningarna alltid sker på en söndag i stället för på annan veckodag, som nu ofta tillämpas, kommer den reella förkortningen att inskränka sig till två eller högst tre dagar. I den mån överflyttning av de kontingenter som inkallas till vårövningar sker till höstövningar eller sådan tid i fortsättningen väljes för inkallelserna på våren, att påsk- eller pingsthelgerna undvikes, kommer för hela våromgången en ändring från nuvarande 30 till 25 dagar att icke innebära någon förkortning alls av övningstiden, beroende på bortfallet av den helgedighet som nu vanligen ingår i vårövningarna för endera av de nämnda helgerna. I anslutning härtill kan nämnas, att hela den våromgång som med två olika inryckningstider var inkallad våren 1960 erhöi sådan helgedighet.

Vid sina överväganden om en jämkning av repetitionsövningstiden har utredningen främst fäst sig vid det förhållandet, att den tredje repetitionsövningen är den som från enskild och allmän synpunkt medför de största olägenheterna.

För den enskilde blir bortfallet av arbetsinkomster mera kännbart än vid de första repetitionsövningarna, dels på grund av inkomsternas storlek och dels därför att familjekostnaderna inom de aktuella åldrarna i allmänhet är väsentligt högre än vad som är fallet vid tiden för de första repetitionsövningarna. Vidare har de värnpliktiga vid tidpunkten för den tredje repetitionsövningen i allmänhet nått de placeringar inom förvärvsverksamheten, där deras arbetsinsatser är som mest betydelsefulla och där rubbningar i den normala arbetsgången medför de största olägenheterna för företagen. Bortfallet av de äldre repetitionsövningsinkallades arbetskraft innebär därför ett större produktionsbortfall, än vad som följer med de yngres repetitionsövningar. Slutligen blir det allmännas kostnader för den tredje repetitionsövningen proportionsvis större än för de båda första, särskilt på grund av de ökade kostnaderna för familjebidrag.

Eftersom besparingsutredningen vid sina överväganden i första hand har att anlägga ekonomiska synpunkter, har det för utredningen fallit sig naturligt att mot bakgrunden av nyssnämnda förhållanden överväga möjligheterna att slopa den tredje repetitionsövningen eller i vart fall genomföra en kraftig minskning av densammes längd. Det anses emellertid att samtidigt som den tredje repetitionsövningen medför de för den enskilde och samhället största olägenheterna är den militärt sett kanske mest betydelsefull. I samband med denna repetitionsövning överflyttas nämligen

de värnpliktiga från krigsplacering vid fältförband till krigsuppgifter inom lokalförsvaret; uppgifter av i regel annat slag än dem för vilka de tidigare utbildats. Under den sista repetitionsövningen sker den för de nya uppgifterna nödvändiga omskolningen. Med denna ordning anses därför den tredje repetitionsövningen svårligen kunna undvaras.

Såsom tidigare anförts räknar utredningen med att en förkortning av repetitionsövningarnas längd från 30 till 25 dagar skall kunna ske med bibehållen utbildningseffekt. Vad gäller den tredje repetitionsövningen ifrågasätter utredningen emellertid, huruvida icke de krigsuppgifter, som tilldelas de värnpliktiga inom lokalförvarsförbanden är av sådan karaktär att den nödiga omskolningen skulle kunna ske på kortare tid än 25 dagar. Utredningen anser sig emellertid sakna underlag för en bestämd uppfattning i detta hänseende, men vill dock föreslå, att det uppdrages åt de militära myndigheterna att närmare utreda möjligheterna för en ytterligare förkortning — förslagsvis till 15 dagar — av den tredje repetitionsövningen. I avvaktan på resultatet av en dylik utredning utgår besparingsutredningen i det följande från att den tredje repetitionsövningen, i likhet med vad som ifrågasatts beträffande de båda andra förkortas från 30 till 25 dagar.

Förändringarna i förläggning av utbildningstiden och det längre truppfria uppehållet bör därtill helt allmänt medföra gynnsamma förutsättningar för en effektiviserad utbildning genom sådana organisatoriska förändringar, som kan kompensera en stor del av avkortningen i tiden för den sista repetitionsövningen. Det bör slutligen erinras om att någon avkortning i de nuvarande särskilda 10-dagarsövningarna för det värnpliktiga befälet icke ifrågasättes.

I stället tillkommer genom årets riksdagsbeslut två särskilda sådana befälsövningar om vardera 15 dagar.

c) Tjänstgöringens tidsmässiga inpassning vid en avkortning

Vid en avkortning av första tjänstgöringen med 30 dagar kommer de truppfria uppehållen att förlängas med samma tid. Härigenom kommer frågan om inplaceringen av repetitionsövningarna i ett nytt läge.

I diagram 2, 3 och 4 visas dels den nuvarande beläggningen vid ett normalinfanteriregemente och dels hur en omläggning av inryckningstiderna utan avkortning av första tjänstgöringen påverkar belastningen vid ett normalinfanteriregemente i nord- respektive syd- omgången. Speciella toppar kvarstår i beläggningen, då repetitionsövningar pågår. De kommer för nordomgången vid samma tider som för närvarande, men blir för sydgruppen mindre markerade, på grund av att höstomgången av repetitionsövningarna har inlagts i det truppfria uppehållet, som med den ändrade inryckningstiden skulle erhållas på hösten.

I diagram 5—6 och 7—8 visas med olika exempel hur beläggningen kan påverkas vid en avkortning av första tjänstgöringen med 30 dagar. I dessa diagram erhålles genom förkortningen en motsvarande förlängning av tiden mellan ut- och inryckning av de båda åldersklasserna. Härigenom ges förutsättningar för att dels förlägga en ännu större del av repetitionsövningarna till höstperioden för sydgruppen och till vårperioden för nordgruppen, samtidigt som en uppdelning av dessa båda huvudomgångar kan ske på två kontingenter. Man erhåller därigenom under månaderna september—oktober fortsatt omedelbar kuppberedskap av i huvudsak samma omfattning som under som-

maren och får samtidigt en ganska jämn fördelning av antalet ineliggande värnpliktiga — åldersklass och repetitionsövningssoldater — under hela året.

För de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga samt specialisterna har för både syd- och nordgruppen räknats med att de nuvarande inryckningstiderna skall vara oförändrade och att i stället utryckningstiderna skall infalla en månad tidigare än i nuläget.

De här nämnda tidpunkterna är endast att anse som ungefärliga. Sådana jämkningar som eventuellt bör ifrågakomma är, att de mindre luckor, som synes på diagram 5—8 och som beror på att det till repetitionsövningar tidigare inryckande värnpliktiga befälet kommer först sedan respektive åldersklass eller föregående repetitionsövning hemförlovats, fylles genom att det värnpliktiga befälet inrycker till sin speciella tiodagarsövning redan medan åldersklass eller föregående repetitionsövning finns kvar.

För att bättre tillvarata utbildningstiden under såväl första tjänstgöring som repetitionsövningar bör stor smidighet iakttagas vid fastställande av inryckningstiderna. Dessa bör icke fastläsas till bestämda årliga datum, utan sådana jämkningar företagas så att inryckning och utryckning icke kommer att ske i nära anslutning till större helger. Genom sådana jämkningar, till vilka större möjligheter skulle finnas vid den ifrågasatta omläggningen och förkortningen av övningstiden, kan svinn i utbildningstiden undvikas och minskningen i nettoutbildningstiden begränsas.

d) Förläggningsskapitetens utnyttjande

Genom avkortningen av första tjänstgöringen med en månad elimineras den dubblering i beläggningen med 30—50

Diagram 2. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente i nuläget

Antal
värnpliktiga:

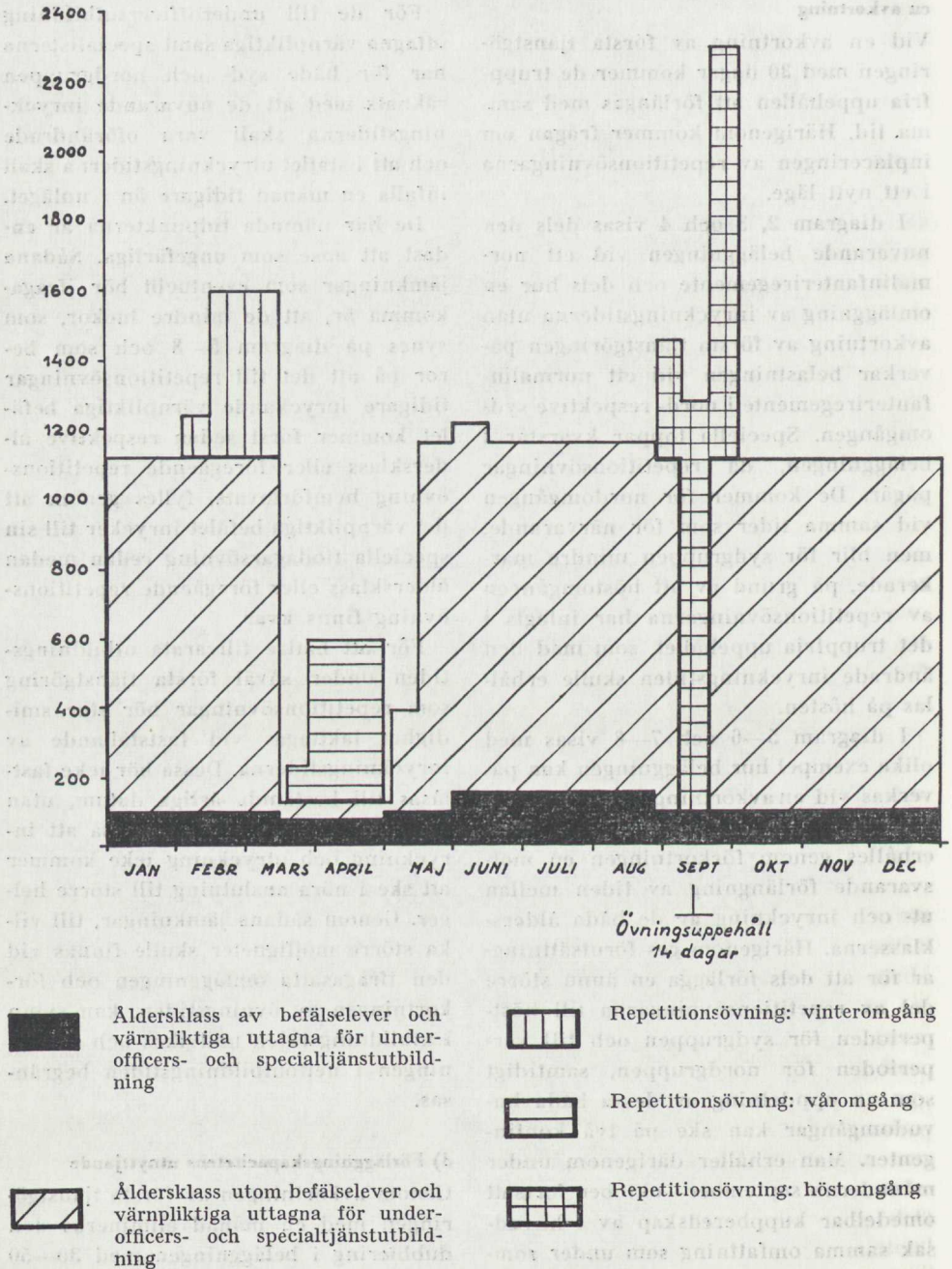
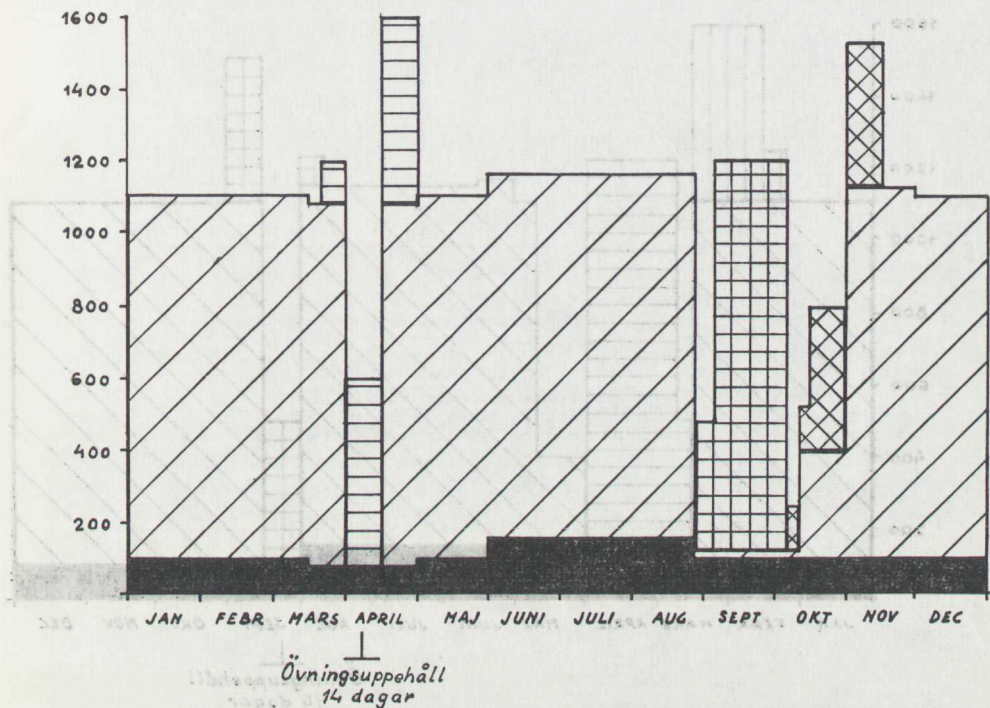

Diagram 3. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid inryckning efter geografisk uppdelning och oförändrad övningslid: sydomgång (exempel)

Antal
värnpliktiga:

■ Åldersklass utom befäselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

▬ Repetitionsövning: våromgång

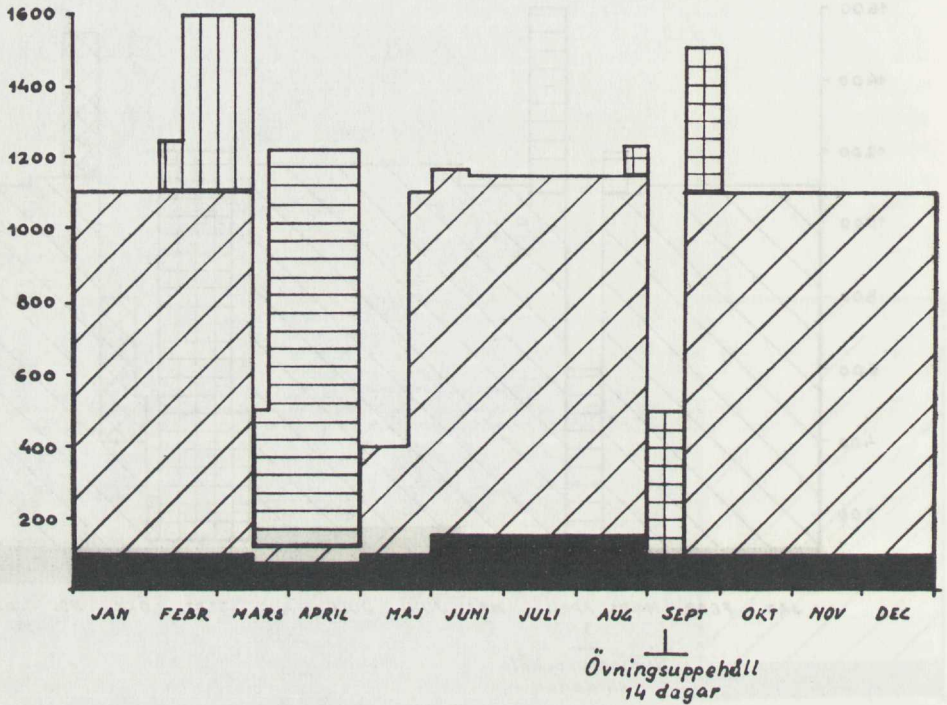
▣ Repetitionsövning: höstomgång

▨ Åldersklass av befäselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

▩ Repetitionsövning: senhöstomgång

Diagram 4. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid inryckning efter geografisk uppdelning och oförändrad övningstid: nordomgång (exempel)

Antal
värnpliktiga:

 Åldersklass av befäselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

 Åldersklass utom befäselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

 Repetitionsövning: vinteromgång

 Repetitionsövning: våromgång

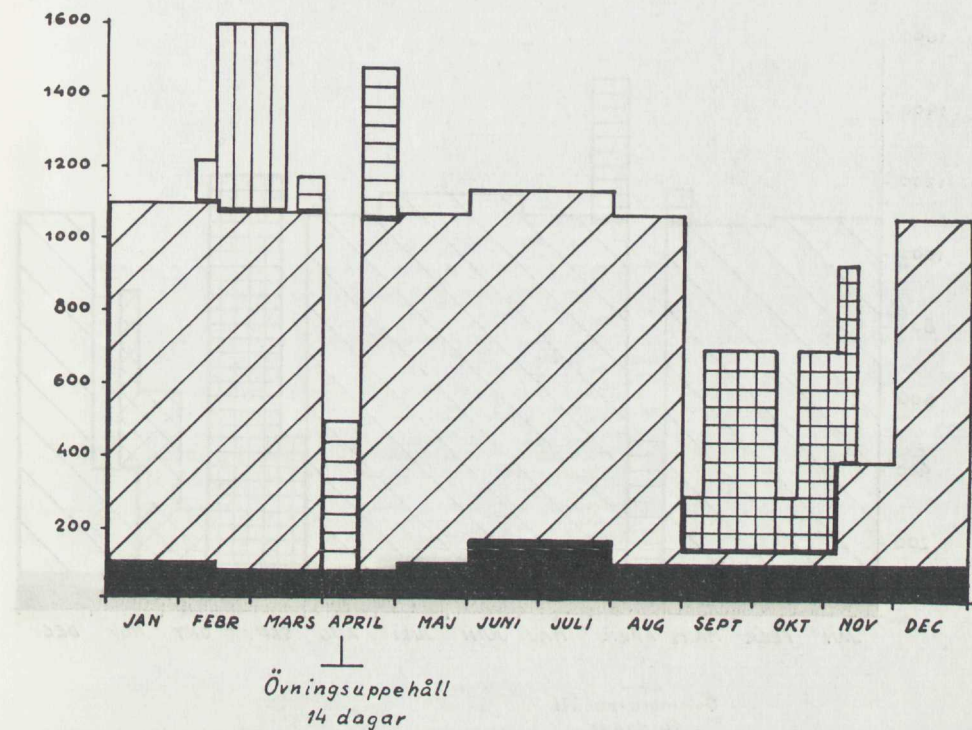
 Repetitionsövning: höstomgång

Diagram 5. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid 30 dagars avkortad första tjänstgöring: sydomgång (exempel 1)

Antal
värnpliktiga:

Åldersklass av befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Åldersklass utom befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

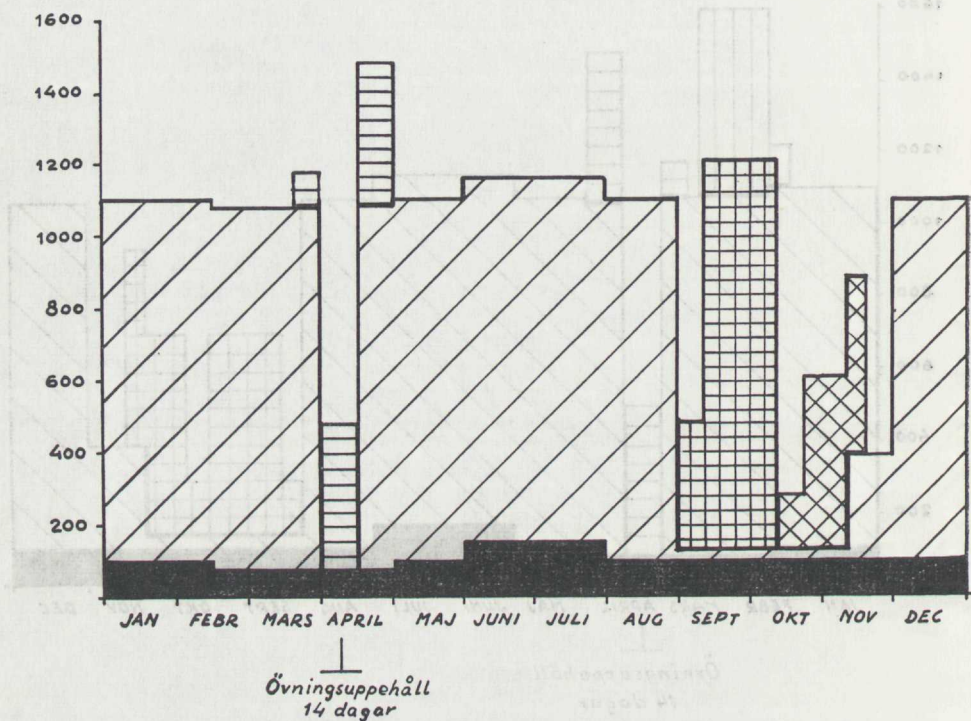
Repetitionsövning: vinteromgång

Repetitionsövning: våromgång

Repetitionsövning: höstomgång

Diagram 6. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid 30 dagars avkortad första tjänstgöring: sydomgång (exempel 2)

Antal
värnpliktiga:

■ Åldersklass av befälslever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

▬ Repetitionsövning: våromgång

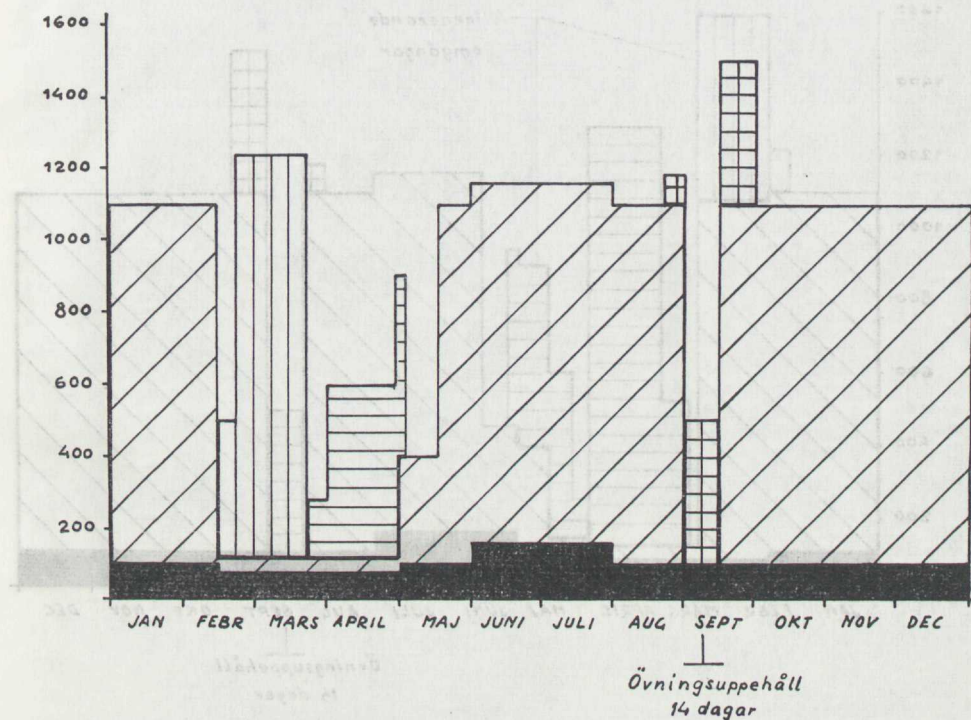
▣ Repetitionsövning: höstomgång

▨ Åldersklass utom befälslever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

▩ Repetitionsövning: senhöstomgång

Diagram 7. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid 30 dagars avkortad första tjänstgöring: nordomgång (exempel 1)

Antal
värnpliktiga:

■ Åldersklass av befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: vinteromgång

Repetitionsövning: våromgång

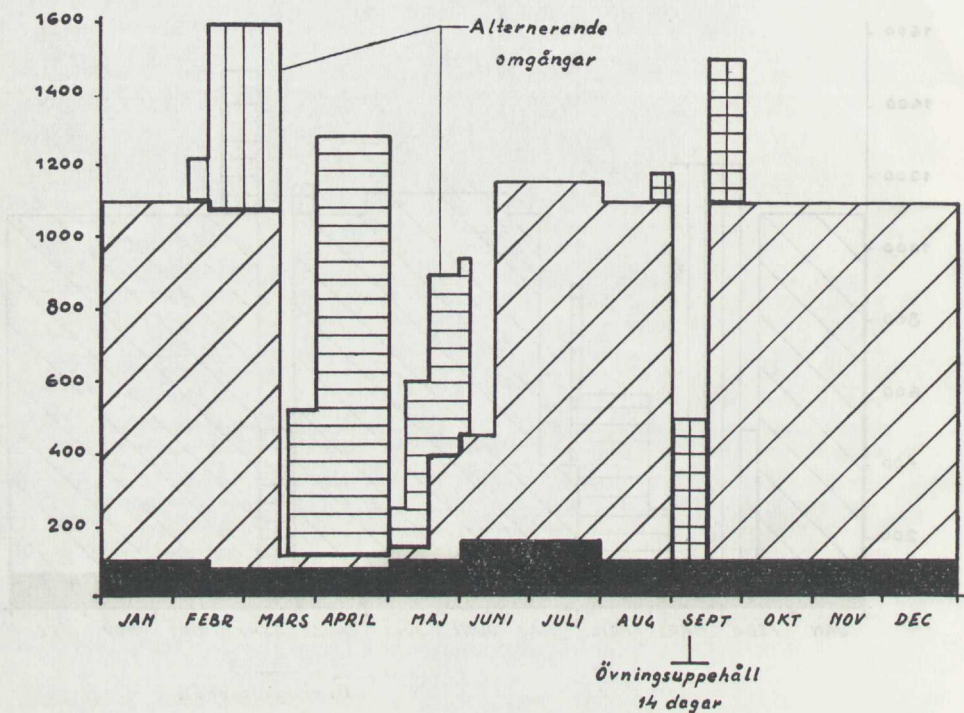
Åldersklass utom befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: höstomgång

Diagram 8. Årsbeläggning av värnpliktiga på ett normalinfanteriregemente vid 30 dagars avkortad första tjänstgöring: nordomgång (exempel 2)

Antal
värnpliktiga:

Åldersklass av befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: vinteromgång

Repetitionsövning: våromgång

Åldersklass utom befälselever och värnpliktiga uttagna för underofficers- och specialtjänstutbildning

Repetitionsövning: höstomgång

handräkningsvärnpliktiga per regemente, som nu förekommer. Vidare reduceras den dubbelbeläggning som förorsakas av den längre utbildningstiden för till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga. Denna dubbelbeläggning, som för närvarande föreligger under månaderna juni t. o. m. augusti, kommer genom förkortningen att gälla endast juni och juli månader. Förutsättningarna för att genom enklare förläggningar minska behovet av förläggningstrymme inom armén kommer att granskas i ett senare skede av utredningens arbete.

e) Inlejdning av motorfordon

En icke oväsentlig kostnad för arméns repetitionsövningar är den inlejdning av motorfordon, som måste ske på grund av den kraftiga ansvällningen i övningarna under kort tid av året. Med de föreslagna ändringarna kommer möjligheterna att bli goda för en minskning av dessa kostnader, genom att repetitionsövningarna i så stor utsträckning under höstperioden kommer att förläggas till tider, då det icke finns någon inelligande åldersklass.

f) Näringslivets och jordbrukets intressen

Som redan tidigare nämnts har en väsentlig förändring inträtt i fråga om de anspråk, som kan ställas från jordbrukets sida på ledighet från tjänstgöringen under viss tid i form av s. k. övnings- eller skördeuppehåll. I och med den minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket, som skett och fortfarande sker och för vilket redogjorts i det föregående, har detta problem minskats i sådan omfattning att särskilda anordningar i detta avseende knappast kan anses behövliga. Härtill kommer emellertid att den förändring som föreslås i fråga om sydgruppen förutsätter, att uttryckning i regel redan skett vid

den tidpunkt då övningsuppehållet med nuvarande ordning påbörjas. Dessutom tillkommer ett övningsuppehåll av samma omfattning som nu, förlagt till en av vårmånaderna.

För näringslivet i övrigt torde särskilt den utjämning i fråga om inkallelserna till repetitionsövningar som det nya systemet innebär vara av värde. Repetitionsövningarnas nuvarande förläggning, med huvuddelen av inkallelserna under september månad, inträffar samtidigt med en säsongsmässigt stor efterfrågan på arbetskraft, vilket inneburit vissa problem.

10. Beräknade besparingar

a) Övningskostnader

Den årskontingent, på vilken besparingar vid en förkortning av första tjänstgöringen kan beräknas, belöper sig för armén för närvarande till 35 500—36 000 man. Utredningen har vid sina beräkningar räknat med den lägre siffran.

Som underlag för kostnadsberäkningen har utredningen begagnat de normvärden som arméstaben räknar med. Dessa består av en genomsnittskostnad för varje värnpliktig, oavsett till vilken kategori vederbörande hör. Undantag härifrån är handräkningsvärnpliktiga, för vilka beräknas en lägre dagskostnad, på grund av att de icke deltar i någon mera materielkrävande utbildning på samma sätt som övriga värnpliktiga.

De dagskostnader som man räknar med för närvarande framgår av följande uppställning.

Vid beräkning av kostnadsbesparingarna har utredningen icke medtagit den del av kostnaderna som avser intendentur- och tygmateriel samt övriga övningskostnader. Övningarna förutsät-

Kostnadspost	Beräknad genomsnittlig dagskostnad, kronor	
Avlöning	3: 10	
Familjebidrag	1: 40	
Sjukvård	0: 19	
Resor	0: 40	
Expenser	1: 36	
Mathållning	3: 75	10: 20
Härtill kommer för vapenför värnpliktig:		
Intendenturmateriel	3: 05	
Övningar	1: 96	
Tygmateriel	5: 90	10: 91

tes sålunda kräva samma belopp för förbrukning och slitage av sådan materiel som vapen, fordon och kläder samt ammunition, drivmedel m. m. trots den förkortade övningstiden.

I enlighet härmed kommer den utgiftsminskning, som kan erhållas vid en med 30 dagar avkortad första tjänstgöring, att bli $35\,500 \times 10:20$ eller 10,9 milj. kronor.

Dagskostnaderna för värnpliktig som deltagar i repetitionsövning är högre än motsvarande kostnader för värnpliktig under första tjänstgöring. Det är i första hand kostnaden för familjebidrag som stiger. Även kostnaderna för värnpliktslön och resor är högre än de som gäller för första tjänstgöringen. Med tillämpning av samma beräkningsgrund, som använts för framräkning av besparingarna vid förkortning av första tjänstgöringen, erhålles vid avkortad tjänstgöring en med 17:05 kronor per dag minskad genomsnittskostnad för varje till repetitionsövning inkallad värnpliktig.

Under de här angivna förutsättningarna och med utgångspunkt från en avkortning av repetitionsövningarna till 25 dagar erhålles en årlig besparing på 6,4 milj. kronor.

b) Reducerat behov av förlägningsutrymme

Den nuvarande dubbelbeläggningen under sommarmånaderna uppkommer, som förut nämnts, dels på grund av att de handräckningsvärnpliktiga, som fullgör 394 dagars tjänstgöring i en följd, dubbleras varandra under en månad och dels genom att de för underofficersutbildning uttagna två åldersklasserna har samtidig tjänstgöring under tre sommarmånader. Denna dubbelbeläggning upphör vid av utredningen ifrågasatt ordning helt i fråga om de handräckningsvärnpliktiga men kvarstår i två månader för de underofficersuttagna.

Dubbelbeläggningen uppgår för närvarande till ca 4 500 under en halv månad och ca 2 500 under ytterligare två månader. Den skulle vid här diskuterad omläggning stanna vid ca 2 500 under två månader. För att utröna möjligheterna att erhålla en godtagbar tillfällig förläggning för detta antal värnpliktiga under två sommarmånader, har uppgifter inhämtats rörande läget i fråga om tillgänglig kasern- och barackkapacitet samt rörande de beräkningsgrunder som tillämpas vid bestämmande av utrymmesbehovet för olika kategorier värnpliktiga.

En viss brist i fråga om kasernkapaciteten anses föreligga. Så kommer att vara fallet även sedan de hittills beslutade förbandsindragningarna fullföljts. Den angivna bristen kan icke entydigt fastställas som ett visst antal platser, beroende dels på att utrymmesstandarden beräknas olika för skilda kategorier värnpliktiga och dels på det sätt man beräknar minimibehovet av s. k. rörelseutrymme. Vid bedömningen härav finns ett ganska stort spelrum för subjektiva värderingar.

Vid undersökningarna har från arméledningen framhållits att den utrymmesstandard, som armén har, i allmänhet

icke kan anses tillfredsställande. Detta skulle i varje fall gälla för vissa av utbildningsanstalterna. I samband med de uppgifter utredningen erhållit har framhållits önskvärdheten av en förbättring av utrymmesstandarden.

Genomgången av dessa frågor är tidskrävande och har på den korta tid som stått till förfogande ej kunnat slutföras. Avsikten är att fullfölja densamma. Att läget, vid här diskuterad omläggning, skulle avsevärt lätta står redan nu klart.

B. Marinen och flygvapnet

I. Värnpliktsutbildningen

a) Antalet värnpliktiga

Utbildningen av värnpliktiga vid marinen och flygvapnet skiljer sig avsevärt från motsvarande vid armén. Det antal som sammanlagt årligen nyutbildas vid marinen och flygvapnet utgör tillsammans icke mer än ungefär en fjärdedel mot arméns tre fjärdedelar av totala antalet. De nyinryckandes antal växlar något från ett år till ett annat. För år 1960 beräknas kontingenterna bli ungefär följande, varvid en uppdelning för marinens del skett på flottan och kustartilleriet:

Flottan	3 250
Kustartilleriet	2 650
Flygvapnet	6 650

Under de senaste åren har flottans kontingent minskat, medan däremot antalet värnpliktiga vid flygvapnet ökat. Denna stegring beror på ökat antal specialister på vissa yrkesområden. I tabellerna 1 och 2 åskådliggöres hur de ovannämnda kontingenterna fördelar sig på de olika vapenslagen och olika kategorier av värnpliktiga samt hur inryckningstider och tjänstgöringsförhållanden i övrigt är utformade.

b) Utbildningen i flottan

Värnplikts tjänsten i flottan kan karakteriseras såsom en kombination av soldat- och yrkesutbildning. Tjänstgöringen fullgöres både i land och till sjöss och utbildningen sker tidvis vid centrala skolor. Dessa skolor avser i första hand specialtjänst och omfattar bl. a. sådana områden som radar, maskintjänst, elledning, förplägnad och sjukvård.

För flottans värnpliktiga förekommer inte några repetitionsövningar. Värnpliktsutbildningen sker i en följd för de olika grupperna. De värnpliktiga som undergår underbefälsutbildning får därvid — utöver den vanliga repetitionsövningstiden — även ett tillägg i den sammanlagda övningstiden motsvarande tiodagarstilläggen för värnpliktigt befäl i armén. Övningsuppehållen är i regel fördelade på två omgångar, varvid juluppehållet är kortare än det som tillämpas inom armén.

Inryckningen till flottan sker vid flera olika tidpunkter under året. Största antalet av åldersklassen inrycker under januari månad, medan huvuddelen av de underbefälsuttagna inkallas till första tjänstgöring i juli respektive november månader.

Karakteristiskt för flottan är det proportionellt sett stora antalet handräkningsvärnpliktiga och ekonomivärnpliktiga, vilka motsvarar ungefär fjärdedelen av årskontingenten. Dessa inrycker i två omgångar med uppdelning på mars och maj månader.

c) Utbildningen av värnpliktiga vid kustartilleriet

Inom kustartilleriet är utbildningen i första hand lagd på soldatutbildning. Repetitionsövningar förekommer i ungefär samma omfattning som vid armén. Inryckningsrytmen är dock helt olika.

Tablå 1. Inryckningstider och antal värnpliktiga i första tjänstgöring vid flottan, kustartilleriet och flygvapnet åren 1960—61

Kategori	Flottan		Kustartilleriet		Flygvapnet	
	Antal	Inryckningsdatum	Antal	Inryckningsdatum	Antal	Inryckningsdatum
1. Värnpliktiga i allmänhet (inklusive övningstrupp och vissa yrkesgrenar i flottan och kustartilleriet)	434	12/1	1 250	7/1	392	8/1—10/10
	74	25/7	100	Omgångsvis under året	215	3/2—2/3
	259	7/11			2 105	19/4
					135	1/6
				180	17/8	
				385	30/9	
				2 010	14/10	
Summa 1	767		1 350		5 412	
2. Handräckningsvärnpliktiga och ekonomivärnpliktiga (motsvarande)	530	21/3	325	under hela året enligt vederbörande chefs bestämmande	35	3/2—2/3
	320	9/5			390	19/4
					35	1/6, 17/8
					55	2/9, 30/9
				390	14/10	
Summa 2	850		325		905	
3. Värnpliktiga uttagna till specialtjänst (läkare, ingenjörer, tekniker, stabsbiträden m. fl.)	120	27/6	70	7/6, 18/10	115	1/6, 10/6
Summa 3	120		70		115	
4. Underbefälsuttagna	46	12/1	100	7/6		
	506	25/7	500	28/11		
	456	7/11				
Summa 4	1 008		600			
5. Värnpliktiga uttagna för underofficers- eller officersutbildning	70	7/1	175	7/6		
	25	15/3				
	40	15/9				
Summa 5	135		175			
6. Befälslever, stam, officersaspiranter m. fl.	265	apr.—juli	75		125	10/6
	120	8—15/6	45		40	mars, nov.
					75	
Summa 6	385		120		240	
Summa 1—6	3 265		2 640		6 682	

För huvuddelen av de värnpliktiga sker inryckningen i januari, medan underbefälsuttagna och till underofficers- eller officersutbildning uttagna inrycker dels i juli och dels i november månader. Kustartilleriets handräckningsvärnpliktiga inkallas till första tjänstgöring successivt under hela året enligt vederbörande förbandschefs bestämmande.

Första tjänstgöringen för huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga är inlagd på sådant sätt att juluppehåll icke förekommer för densamma.

d) Utbildningen av värnpliktiga inom flygvapnet

För år 1960 disponerar flygvapnet ca 6 650 värnpliktiga. I detta antal är icke inräknat värnpliktiga som undergår fältflygareutbildning. I ännu högre grad än för flottan är flygvapnets utbildning inriktad på att utbilda de värnpliktiga till yrkestjänst. De värnpliktigas yrkesmässiga utbildning och tjänst under värnpliktstiden avser därför närmast vad man kallar »produktion av militär flygtid».

Inryckningen till värnpliktstjänst sker för huvuddelen av de värnpliktiga inom flygvapnet årligen i två omgångar per flygflottilj, uppdelade på en höst- och en vårkontingent. Ett begränsat antal specialister har andra inryckningstider. Inryckningstiderna för handräckningsvärnpliktiga är desamma som för huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet. Flertalet av flygvapnets värnpliktiga — såväl handräckningsvärnpliktiga som övriga — fullgör endast en repetitionsövning om 30 dagar eller motsvarande tid uppdelad på två 15-dagarsövningar. Inkallelser till dessa övningar sker inom ramen för av chefen för flygvapnet givna direktiv efter förbandschefs bestämmande och synes ej ske med bestämda tidsintervaller.

Tablå 3. Fördelning på yrkeskategorier av till flottan år 1960 inryckande värnpliktiga

	Antal	
1. Värnpliktiga i allmänhet:		
Matrosor	632	
Ekonomimän	696	
Maskinmän	<u>331</u>	1 659
2. Underbefälsuttagna värnpliktiga:		
Artilleri- och signalmatrosor m. fl.	292	
Telegrafister, radarobservatörer m. fl.	173	
Eldare och motormän	325	
Elektriker och olika slags hantverkare	201	
Kockar	77	
Marinpolis och sjukvårdare	<u>39</u>	1 107
3. Värnpliktiga, uttagna för specialutbildning:		
Intendenter	10	
Läkare och tandläkare	40	
Ingenjörer och tekniker av olika slag	<u>87</u>	137
4. Sjövärmän		46
5. Sjöbefäl, kaptener, styrmän och sjöingenjörer		42
6. Officersaspiranter		120
7. Stambefälselever		<u>215</u>
		Summa 3 326

Anm.: Siffran 3 326 överensstämmer ej med den i det tidigare angivna siffran 3 265 för flottans värnpliktskontingent år 1960. Detta beror på att i ovanstående siffror vissa tal är att anse som medelvärden och andra är baserade på 1959 års läge.

2. Jämförelser med armén

Av det ovan sagda framgår, att utbildningsförhållandena vid marinen och flygvapnet är helt annorlunda än vid armén. För flottan och flyget består den väsentliga skillnaden i att de värnpliktiga inom dessa vapengrenar i första hand fullgör en mera yrkesmässig tjänst. Flottan och flygvapnet har karaktär av i fred rustade krigsmaktsenheter med stående styrkor, för vilka de värnpliktiga i huvudsak tjänstgör som yrkesmässig service.

Tablå 4. Fördelning på yrkeskategorier av till flygvapnet år 1960 inryckande värnpliktiga

	Antal
1. Värnpliktiga i allmänhet:	
Markstrids- och luftbevakningspersonal	542
Flygmekaniker och övriga mekaniker	2 906
Bil-, traktor- och motorskötare	951
Radarobservatörer, telefonister m. fl.	499
Väderleksbiträden	154
Målare, snickare och plåtslagare	63
Kockar och kommissarier	62
Ekonomivärnpliktiga	960
Skrivbiträden	214
2. Värnpliktiga i stabs- och special-tjänst:	
Expeditionsbiträden	60
Övriga	85
3. Navigatörer, signalister m. fl.	115
4. Officersaspiranter	125
Summa	6 736

Anm.: Siffran 6 736 överensstämmer ej med den tidigare angivna siffran 6 682 för flygvapnets värnpliktskontigent år 1960. Detta beror på att ovanstående siffra delvis är beräknad med utgångspunkt från antalet inskrivna värnpliktiga år 1958.

Det senare innebär, att utbildningsverksamheten får en helt annan karaktär är inom armén. Koncentration sker således i hög grad på yrkesutbildning, som fullgöres under värnpliktstiden. Sålunda utgöres det dominerande antalet av de värnpliktiga inom flygvapnet av mekaniker av olika slag. Inom flottan har detta sin motsvarighet i den matrosutbildning som det största antalet värnpliktiga undergår, dels i form av en grundläggande utbildning i land och dels på fartyg.

Inom flottan och flygvapnet finnes ingen motsvarighet till arméns krigsförbandsvisa övningar.

I tablåerna 3 och 4 redovisas för flottan och flygvapnet den fördelning på olika yrkeskategorier som redovisas för uttagningen av de värnpliktiga till dessa båda vapenslag. Siffrorna överensstämmer icke med de siffror som i tablåerna 1 och 2 redovisas för under

1960—61 till första tjänstgöring inryckande värnpliktiga. Detta beror närmast på att i de förstnämnda tabellerna redovisas för de olika yrkesområdena vid inskrivningen uttagna värnpliktiga, medan den senare tabellen visar antalet inkallade.

3. Värnpliktstidens längd

I de båda utredningar rörande värnpliktsutbildningen som slutfördes åren 1949 och 1951, dels av 1948 års värnpliktskommitté och dels av 1949 års gruppchefsutredning, skedde bedömningen rörande såväl utbildning som övningstidens längd uteslutande med utgångspunkt från arméns förhållanden.

Värnpliktskommittén prövade frågan om utbildningens bedrivande och den tidsmässiga förläggningen av utbildningstiden, men däremot icke dennas omfattning. Förutsättningen för kommitténs arbete var en oförändrad övningstid i fred av 360 dagar. Övervägandena inom kommittén skulle i övrigt koncentreras på behovet av centrala skolor och dessas lämpligaste anordnande, möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa, repetitions- och efterutbildningsövningarnas antal och längd samt möjligheterna till krigsförbandsvisa övningar.

Gruppchefsutredningen sysslade helt med utbildningen inom armén. Utgångspunkt för utredningens bedömanden var frågan om hur utbildningen av värnpliktiga gruppchefer skulle ske och huruvida en förlängning av utbildningstiden borde ske för dem som uttagits till sådan utbildning. Utredningen ansåg sig emellertid icke böra behandla gruppchefsutbildningen som en från övrig värnpliktsutbildning helt isolerad del. Den menade sig därför i sitt arbete böra beakta de faktorer, organisatoris-

ka, personella och andra som enligt utredningens uppfattning var av samtidig och avgörande betydelse för såväl gruppchefsutbildningen som utbildningen av värnpliktiga i övrigt.

Som utgångspunkt för sina studier, bedömanden och förslag tog utredningen skyttegruppchefer vid infanteriet, dels därför att dessa utgjorde den största av arméns underbefälskategorier och dels därför att kraven på denna kategori beträffande kunskap och förmåga i relation till uppgiften måste ställas högre än på annan kategori.

Utredningens förslag ledde till proposition vid 1952 års riksdag (1952:177). Denna utmynnade i ett förslag om förlängning av den sammanlagda utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet från 360 till 394 dagar och för värnpliktiga som uttagits till underbefälsutbildning i armén, flottan och kustartilleriet från 360 till 444 dagar. Samtidigt permanentades de provisoriska bestämmelser som gällt i fråga om skyldighet för arméns befälsvärnpliktiga att fullgöra befälsövning om 10 dagar i anslutning till repetitionsövning. Sådana befälsövningar infördes även för kustartilleriet och flygvapnet.

Bakgrunden till gruppchefsutredningens förslag var undersökningar som uteslutande hade gjorts inom armén. Några undersökningar beträffande behovet av en förändring i övningstiden av den starkt yrkesmässigt betonade utbildningen inom flottan och flygvapnet hade icke verkställts. Särskild motivering för att det på utredningens överväganden baserade förslaget om övningstidens förlängning även borde tillämpas för marinen och flygvapnet, återfinnes icke i utredningens förslag. Det synes närmast ha varit en självklar förutsättning att den sammanlagda övningstiden för motsvarande kategorier skulle vara lika inom alla vapenslag

och att någon differentiering i detta hänseende icke borde förekomma. Utredningen hade sålunda förutsatt — utan att närmare undersöka behovet härav — att om ökning av värnplikts-tiden inom ett vapenslag vidtogs så måste, oavsett huruvida motsvarande behov förelåg inom andra vapenslag, detta likväl medföra motsvarande ökning för dessa.

4. Besparingsutredningens överväganden och förslag

Avkortning av tjänstgöringstiden

Genom beslut vid 1952 års riksdag baserat på propositionen 1952:177 skedde en förlängning av övningstiden med en månad för samtliga värnpliktiga. Denna förlängning baserades helt och hållet på de utredningar rörande utbildningsverksamheten som gruppchefsutredningen hade verkställt inom armén. Såväl gruppchefsutredningen som departementschefen förutsatte i sina förslag att en förändring av utbildningstiden för arméns värnpliktiga måste följas av en motsvarande ökning av utbildningstiden för övriga vapenslag. Någon kompletterande undersökning rörande behovet av en dylik förlängning förelåg icke. Några undersökningar eller diskussioner om möjligheterna att differentiera utbildningstiden synes ej heller ha föregått det framlagda förslaget.

Den tidigare gällande övningstiden om 360 dagar hade vid flottan fullgjorts genom tjänstgöring i en följd. Inom flygvapnet förelåg möjligheten att antingen utta tjänstgöringen i en följd eller att uppdelas den på en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Även vid flygvapnet uttogs dock tjänstgöringen i en följd.

Besparingsutredningen, som i det föregående ifrågasätter en förkortning av

första tjänstgöringen för armén med en bruttotid av 30 dagar — motsvarande en nettotid av 18 à 19 dagar — vill för marinen och flygvapnet föreslå att motsvarande förkortning av första tjänstgöringen sker. Då repetitionsövningar för närvarande icke sker inom flottan och då tjänstgöringen inom flygvapnet är uppdelad på längre första tjänstgöring och endera en repetitionsövning om 30 dagar eller två övningar om vardera 15 dagar, vill utredningen föreslå att motsvarande tidsavkortning som föreslås i fråga om repetitionsövningarna för armén skall komma marinens och flygvapnets värnpliktiga till del endast i den mån övningstiden är uppdelad så att repetitionsövningar förekommer. Därvid bör avkortningen endast gälla för varje repetitionsövning för sig.

En anpassning för marinen och flygvapnet till i huvudsak samma övnings-tid som gäller för armén bör således ske även vid den sänkning som nu föreslås för armén. Besparingsutredningen anser att det här närmast rör sig om en anpassningsprocess, där organisatoriska förutsättningar i första hand är avgörande för genomförandet. Det kan visserligen anföras att den tekniska utvecklingen medfört förändringar, som kan motivera ett bibehållande av den år 1952 beslutade förlängningen av övningstiden. Detta gäller emellertid icke generellt. I den mån det gäller för gruppen av specialister bör frågan om en

förlängning av utbildningstiden för dessa upptas till särskild behandling.

Det bör i detta sammanhang erinras om att flygvapnet efter hand erhållit en kraftig ökning av antalet tilldelade värnpliktiga. Detta är nu ca 40 % högre än i början av 1950-talet. Övergången till readrift torde samtidigt icke ha ökat behovet av flygmekaniker och andra yrkesvärnpliktiga. Slutligen bör erinras om att den ojämnhet i fråga om såväl flygintensiteten vid flygvapnet som årstidernas inverkan i fråga om flottans övningar bör kunna — i samband med en utspridning av antalet inryckningsdagar — ge goda förutsättningar för att genom organisatoriska åtgärder klara den föreslagna minskningen av utbildningstiden.

5. Beräknade besparingar

Uppgifter om de sammanlagda kostnaderna per värnpliktig som sammanhänger med utbildningen saknas för marinen och flygvapnet. Vid beräkning av de kostnadsbesparingar som erhålles vid en avkortning av första tjänstgöringen inom dessa båda försvarsgrenar har utredningen utgått från samma normer som användes vid motsvarande beräkningar för armén. Besparingen skulle således uppgå till 10:20 kronor per dag och värnpliktig. Med utgångspunkt från de tidigare angivna siffrorna för anta-

Kategori	Antal	Förkortning i dagar	Inbesparad dagskostnad, kronor	Besparingar i milj. kronor
1. <i>Flottan:</i> Samtliga värnpliktiga.....	3 250	30	10:20	1,0
2. <i>Kustartilleriet:</i> Samtliga värnpliktiga.....	2 650	30	10:20	0,8
3. <i>Flygvapnet:</i> Samtliga värnpliktiga.....	6 650	30	10:20	2,0
			Summa besparing	3,8

Kategori	Antal	Förkortning i dagar	Inbesparad dagskostnad, kronor	Besparingar i milj. kronor
1. <i>Flottan</i> ¹	—	—	—	—
2. <i>Kustartilleriet:</i> Samtliga värnpliktiga under tre repetitionsövningar	27 200	5	17: 05	0,6
3. <i>Flygvapnet:</i> Samtliga värnpliktiga med repeti- tionsövningsskyldighet	23 000	5	17: 05	0,3
		Summa besparing		0,9

¹ Repetitionsövningar förekommer ej.

² Siffrorna utgör ett medeltal av antalet till repetitionsövningar inkallade de tre sista åren, 1957, 1958 och 1959.

let värnpliktiga uppkommer härigenom ovanstående årliga besparingar.

Ej heller i fråga om de värnpliktiga som inkallas till repetitionsövning föreligger för marinen och flygvapnet motsvarande beräkningar som inom armén rörande dagskostnaden. Utredningen har emellertid även här beräknat be-

sparingarna efter samma belopp som för armén. Detta förutsätter att vissa indirekta kostnader, såsom familjebidrag och sjukvård, per dag beräknas vara lika höga som inom armén och att endast sådana kostnader som ej sammanhänger med övningarna medtagits.

KAPITEL 3

Tygförvaltningstjänsten

A. Nuvarande organisation och arbetsuppgifter

1. Inledning

Den nuvarande organisationen av tygförvaltningstjänsten inom försvaret fastställdes efter beslut av 1954 års riksdag (prop. 1954: 109). Beslutet grundades i huvudsak på det betänkande, som år 1950 avgivits av *1946 års militära förvaltningsutredning*. De ändringar, som gjordes i förhållande till tidigare organisation innebar bl. a. att upphandlingen av viss krigsmateriel återfördes från krigsmaterielverket till de centrala försvarsgrensförvaltningarna. I samband därmed avvecklades krigsmaterielverket. Som samordningsorgan inrättades *försvarets förvaltningsdirektion*. Denna fick till uppgift att samordna materielanskaffningen genom tillämpning av huvudförvaltningsprincipen, vilken innebar att anskaffningen av för försvaret gemensam materiel avsågs skola handhas av den försvarsgrensförvaltning, som svarar för den största förbrukningen. Förvaltningsdirektionen fick även överinseendet över de samarbetsdelegationer för olika materielområden, som i den mån de icke tidigare funnits under benämningen tekniska delagationer sedermera upprättats.

1946 års förvaltningsutredning övervägde i sitt betänkande två alternativa lösningar av tygförvaltningens ordnande. Den ena innebar att all upphandling av krigsmateriel koncentrerades

till ett enda för försvaret gemensamt centralt ämbetsverk. Det andra alternativet förutsatte en fortsatt uppdelning av tygmaterieförvaltningen på försvarsgrensförvaltningar tillika med en utökad användning av huvudförvaltningsprincipen. Enligt utredningen fanns skäl som talade till förmån för bägge alternativen. Ett gemensamt tygförvaltningsorgan erbjöd enligt utredningen de största garantierna för att dubbelarbete inom såväl den rent tekniska förvaltningsverksamheten som inom förvaltningsfunktioner med andra uppgifter icke skulle förekomma och utredningen menade att detta alternativ var rent principiellt att föredraga. Att utredningen trots detta stannade vid att som sitt förslag till organisation förorda en fortsatt försvarsgrensvis uppdelning av tygförvaltningstjänsten motiverades med att försvarsgrenschefernas inflytande över förvaltningarna därigenom säkerställdes. Utredningen anförde i anslutning härtill:

»Emellertid lämpar sig detta alternativ (d. v. s. ett för försvaret gemensamt tygförvaltningsorgan) mindre väl för den nuvarande försvarsordningen där de tre försvarsgrenscheferna svarar envar för sin försvarsgrens materielutrustning.»

Utredningen fortsatte:

»Därest i framtiden en försvarsordning skulle genomföras, som icke i samma mån som den nuvarande bygger på tre från varandra avgränsade försvarsgrenar och en

tre delning av ansvaret för försvarskrafternas stridsduglighet, synes emellertid frågan om en ytterligare samordning av tygförvaltningstjänsten böra upptas till förnyad prövning.»

I Kungl. Maj:ts proposition 1954:109 anförde statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att han ej var beredd att hävda en definitiv ståndpunkt till frågan om gemensam eller försvarsgrensvis ordnad förvaltningstjänst. Han anförde, att han för egen del stannat för att under dåvarande förhållanden förorda en försvarsgrensvis ordnad tygförvaltningstjänst. Han framhöll emellertid att han ej var främmande för tanken, att ett gemensamt förvaltningsorgan på krigsmaterieförvaltningens område framdeles kunde komma att visa sig innebära den mest fördelaktiga lösningen, men att förutsättningarna härför borde organiskt växa fram på grundval av de åtgärder till samordning i olika hänseenden, vilka inginge som viktiga beståndsdelar i den då aktuella förvaltningsreformen.

Frågan om en gemensam förvaltning för tygmaterielområdet har sedermera diskuterats vid två tillfällen, dels av 1959 års riksdagsrevisorer och dels av 1958 års försvarsledningskommitté.

Statsrevisorerna föreslog efter att ha refererat förvaltningsutredningens båda organisationsalternativ, att frågan om ett gemensamt tygförvaltningsverk borde närmare utredas och anförde bl. a.:

»Sedan ifrågavarande tidpunkt har utvecklingen på krigsmaterielområdet fortskridit mycket snabbt. Nya vapen och vapensystem ha framkommit som resultat av teknikens senaste rön, och även vårt land har måst anslå betydande belopp på bl. a. forsknings- och konstruktionsarbete i syfte att skapa moderna och effektivare medel för krigföringen. I vissa fall har det också blivit nödvändigt att genom anskaffning utifrån tillföra vårt försvar de hjälpmedel som erfordras för att landets stridskrafter skola komma i nivå med andra länders. De

problem som möta de tygförvaltande organen ha därmed militärt, tekniskt och ekonomiskt blivit alltmer komplicerade. En faktor som i sammanhanget måste tillmätas avgörande betydelse är enligt revisorerens mening den allt starkare tendens till uppluckring av gränserna mellan de traditionella försvarsgrenarna som kännetecknar den militärtekniska utvecklingen.»

1958 års försvarsledningskommitté tar i sitt i mars 1960 avgivna betänkande upp frågan om gemensamma eller försvarsgrensvis organiserade förvaltningar närmast med utgångspunkt från om förvaltningstjänsten bör ledas försvarsgrensvis eller om den hellre borde stå under en för försvarsgrenarna gemensam ledning. I sin behandling av frågan utgår kommittén därvid från en värdering av den nuvarande organisationens sätt att fungera, samt gör en bedömning av om de skäl som tidigare anförts för och emot gemensam förvaltning, stärkts eller försvagats samt om några nya skäl tillkommit. Kommittén kommer då till, att det icke efter 1954 års förvaltningsreform inträffat och ej heller kan för den framtid som nu kan överblickas förutses inträffa några så avgörande förändringar i förutsättningarna för 1954 års beslut, att grundvalarna för tygförvaltningstjänstens organisation nu lämpligen bör rubbas.

2. Organisationen i stora drag

Genom 1954 års riksdagsbeslut är tygförvaltningstjänsten inom försvaret för närvarande organiserad på tre försvarsgrensförvaltningar: *armétygförvaltningen*, *flygförvaltningen* och *marinförvaltningen*. Var och en av dessa förvaltningar är centrala ämbetsverk direkt underställda Kungl. Maj:t. De utövar i tekniskt och ekonomiskt avseende högsta ledningen av och uppsikten över tygförvaltningen vid respek-

tive försvarsgren. Förvaltningarnas arbetsuppgifter har fastställts i särskilda instruktioner (SFS 1959: 8, 10 och 11).

Försvarsgrensförvaltningen skall vid fullgörandet av sina uppgifter ställa sig till efterrättelse de direktiv, som överbefälhavaren finner erforderligt meddela för tillgodoseendet av krigsberedskapen samt för de militära operationernas planläggning och genomförande. I de fall försvarsgrensförvaltningen finner att den icke kan följa överbefälhavarens direktiv och samförstånd icke kan nås underställes frågan Kungl. Maj:t.

Försvarsgrenschef är även chef för respektive försvarsgrensförvaltning. Det löpande chefskapet över förvaltningarna utövas dock av en därtill utsedd souschef. Försvarsgrenschefen inträder som chef för förvaltningen när detta anses påkallat. Detta sker mera sällan och i allmänhet endast för avgörande av frågor av större betydelse. Förvaltningarnas inre organisation och arbetsrutiner framgår av bilagorna 2—7.

3. Förvaltningarnas arbetsområde

Förvaltningarnas verksamhet regleras, förutom i de förut nämnda instruktionerna, av försvarets anskaffningskungörelse (SFS 1954: 470) samt upphandlingskungörelsen (SFS 1952: 496). Enligt däri intagna bestämmelser kan förvaltningarnas verksamhetsområde uppdelas i följande huvudpunkter:

- Materielanskaffning
 - Kontroll
 - Förrådshållning
 - Underhåll och vård
 - Krigsplanläggning
- Härtill kommer vissa uppgifter av servicekaraktär.

a) Materielanskaffning

Av de här uppräknade uppgifterna är materielanskaffning den dominerande

och därtill mest omfattande uppgiften. I begreppet *anskaffning* innefattas nämligen enligt anskaffningskungörelsens 2 §:

»utförande av projektering, konstruktion och därmed sammanhängande försök; utarbetande av tekniska bestämmelser för tillverkning eller upphandling, verkställande av inköp, leveranskontroll och garantiövervakning; samt utarbetande av materielbeskrivningar och tekniska underhållsinstruktioner.»

Projektering omfattar det tekniska planlägningsarbete som, grundat på forskning och koordinerat med taktikens krav, leder fram till utformning av direktiv eller program för konstruktionsarbetets utförande.

Projekteringsarbetet kan omfatta såväl ny materiel som moderniseringar och ombyggnader av befintliga konstruktioner.

Konstruktionsarbete bedrivs såväl beträffande ny materiel som omkonstruktioner på redan befintlig i moderniseringssyfte eller för anpassning till nya förhållanden. Det kan även innebära konstruktioners sammanförande till eller inbyggnad i större enheter.

Konstruktionsarbete på helt ny materiel syftar i första hand till framtagande av en prototyp, med vilken tekniska försök utföres i avsikt att pröva konstruktionens lämplighet, med hänsyn till den uppställda målsättningen. Efter tekniska justeringar i konstruktionen — då hänsyn även togs till tillverkningstekniska synpunkter — tillverkas i allmänhet en mindre försöksserie, avsedd för s. k. tjänsteförsök. Först sedan resultaten av dessa försök, som kan behöva utföras i flera omgångar, har omsatts i konstruktionsändringar, kan konstruktionsarbetet anses avslutat och beställning för serietillverkning läggas ut.

Försöksverksamheten kan uppdelas i två delar — tekniska försök och tjänste-

försök. De tekniska försöken sammanhänger med konstruktionsarbetet och utföres parallellt med eller i anslutning till detta arbete. Tjänsteförsöken avser att utröna materielens fältmässiga användbarhet.

Utarbetande av tekniska bestämmelser för tillverkningen består i en sammanställning av tekniska data och ritningar som framkommit i samband med projekterings- och konstruktionsarbetet eller under försöken med materielen.

Som begreppet anskaffning formulerats i 2 § anskaffningskungörelsen inrymmer däri även det tekniska förberedelsearbete som ligger till grund för upphandlingen. Vid inköp av standardvaror är detta förarbete av obetydlig omfattning och kan många gånger inskränkas till ett katalogstudium. Ju mer komplicerad materielen blir, desto större omfattning får förarbetet och vid anskaffning av de tekniskt mest komplicerade artiklarna kan det bli helt bestämmande för förvaltningens enheters arbete. I särskilt hög grad gäller detta vid anskaffning av för försvaret normgivande materiel. Sådan anskaffning måste i allmänhet föregås av ett intensivt forsknings- och utredningsarbete och en uppföljning av den internationella utvecklingen på området. I detta arbete, som i större eller mindre omfattning utföres på förvaltningarna, deltar i hög grad även andra myndigheter, såsom försvarsstaben, försvarsgrensstaberna och försvarets forskningsanstalt. Den snabba tekniska utvecklingen under senare år har därvid lett fram till att det blivit nödvändigt att inte endast uppställa taktiska krav för enstaka komponenter i försvarssystemet utan även att anpassa de separata enheterna till kompletta vapensystem. De ökade kostnaderna för krigsmaterielen har också gjort det nödvändigt att grunda materielanskaffningen på en

mera långsiktig ekonomisk planering. En bidragande faktor i detta sammanhang har varit den långa tid som numera på grund av materielens komplexitet förflyter mellan det anskaffningen beslutats till dess materielen kan tagas i bruk.

Förvaltningarnas anskaffningsverksamhet regleras därför numera i materielplaner, som sanktionerats av regering och riksdag och som framkommit i intim samverkan mellan förvaltningsmyndigheter och staber. Dessa materielplaner blir också bestämmande för projekterings- och utvecklingsverksamheten. Detta hindrar emellertid ej att förvaltningarna — sedan huvudinriktning och den anslagsmässiga avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna och deras vapen fastställts — har tämligen fritt spelrum då det gäller att utforma de enskilda projekten. I allmänhet sker projekteringsarbetet inom förvaltningarnas sakorgan, men kan i andra fall på uppdrag utföras av utomstående expertis eller i samarbete med försvarets forskningsanstalt (FOA) eller hos en tilltänkt leverantör. Den väg som väljes sammanhänger med en rad olika faktorer av vilka följande torde vara de viktigaste: tillgång på personal inom ämbetsverket, tillgång på industriell expertis inom landet, industrins möjlighet och villighet att åtaga sig projekteringsarbetet och materielens komplexitet.

I ett tidigare skede fanns i regel den största sakkunskapen inom det militärtekniska området vid förvaltningarna, medan industrin hade den tillverknings-tekniska expertisen. På vissa områden fanns det dock vid sidan härom enstaka industriföretag med speciell militärteknisk inriktning. Teknikens snabba utveckling under senare år samt den militärtekniska integrationen till för den civila marknaden angränsande ma-

terielområden, har emellertid lett till att man i ökad grad kan utnyttja industrin även för utvecklings- och projekteringsarbeten.

Det tekniska planläggningsarbetet fordrar i allmänhet insatser från experter inom olika områden. I en del fall göres detta av experter inom förvaltningarnas sakorgan vid särskilda utvecklings- och projekterings- eller beräkningssektioner/detaljer. I andra fall utlägges beräkningsarbeten som beställningar hos de tekniska högskolorna eller FOA. Gällande praxis härvidlag är dock påfallande olika inom de skilda sakorganen och torde ofta sammanhånga med den aktuella tillgången på tekniker och annan arbetskraft inom förvaltningen.

I stor utsträckning utlägger förvaltningarna numera det egentliga konstruktionsarbetet på industrin. Dock finns i detta fall betydelsefulla undantag. Sålunda utför marinförvaltningen i allmänhet allt konstruktionsarbete i egen regi på övervattensfartyg, medan däremot den civila medverkan då det gäller ubåtsutvecklingen drivits mycket långt. Denna utveckling synes sammanhånga med att man sedan gammalt själv svarat för övervattensfartygen, medan man däremot för ubåtarna redan från början anlitate industrin för projektering och konstruktion.

Inom armétygförvaltningen sker ett betydande projekterings- och utvecklingsarbete.

Flygförvaltningen — som betjänar den senast tillkomna försvarsgrenen — har medverkat till att i likhet med vad som skett i utlandet bygga upp en civil svensk flygplansindustri. Under de sista åren har ett ökat samarbete börjat tillämpas också på andra materielområden, exempelvis inom flygförvaltningen, främst på den elektrotekniska materielen, även om man här fortfa-

rande i hög grad utför projekterings- och konstruktionsarbetena i förvaltningens egen regi.

I konstruktionshänseende synes det elektrotekniska området utgöra ett särfall inom förvaltningarna. Huvudparten av konstruktionsarbetet inom detta område har hittills utförts på egna laboratorier. Sådana finns inom alla tre förvaltningarna, till vilka också i allmänhet ritkontor är knutna för renritning av de konstruktioner som framkommer.

b) Huvudförvaltningsprincipen

I den organisation som nu tillämpas inom förvaltningarna ingår huvudförvaltningsprincipen som en viktig del. I förvaltningspropositionen (1954:109) uttalar departementschefen sålunda angående grundtankarna härom i organisationsförslaget:

»Särskilt intresse har samordningsfrågorna tilldragit sig. Först må nämnas den redan nu i stor utsträckning genomförda huvudförvaltningsprincipen, som avses skola ytterligare byggas ut och som förhindrar att anskaffningen av för försvarsgrenarna gemensam materiel av mera standardmässig natur splittras på flera händer.»

1946 års förvaltningsutredning avsåg emellertid med sitt förslag en vidare tillämpning av huvudförvaltningsprincipen. Det heter sålunda i deras betänkande att »en försvarsgrensvis helt genomförd uppdelning av *konstruktion* och *anskaffning* av materiel som användes inom samtliga försvarsgrenar eller inom två av dem» ej skulle stå i överensstämmelse med kravet på koncentration av förvaltningsverksamheten i vad avser samma eller liknande materielslag. Utredningen definierade huvudförvaltning sålunda, att därmed avsågs projektering, konstruktion, försök, utarbetande av tekniskt underlag för anskaffning, inköp, leveranskontroll samt upprät-

Tablå 5. Översikt över den tygmateriel för vars anskaffning huvudförvaltningsprincipen tillämpas

Förnödenheter	Huvudförvaltningsmyndighet	Förnödenheter	Huvudförvaltningsmyndighet
<i>Vapenmateriel m. m.</i>		b) Maskiner och maskinell utrustning för fältbruk	KATF
a) Finkalibriga handvapen och kulsprutor	KATF	c) Maskeringsmateriel för fältbruk	KATF
b) Granatkastarmateriel	KATF	<i>Teleteknisk och elektrisk materiel</i>	
c) Rörliga pjäser	KATF	a) Elverk för fältbruk	KATF
d) Rekylfria vapen och raketgevär	KATF	b) Ackumulatorer och torrbatterier	KATF
e) Eldledningsutrustning för rörliga lvpjäser	KATF	c) Fick-, stav- och pannlampor	KATF
f) Fotografisk materiel med laboratorieutrustning	KFF	d) Bärbara radiostationer	KATF
g) Materiel för sjömålsbekämpning och sjömålsmateriel	KMF	e) Fälttelefon- och linjemateriel samt kabelmateriel	KATF
<i>Ammunition¹</i>		f) Bärfrekvensutrustning för fältbruk	KATF
a) Explosivämnen	KATF ²	g) Väderleksmateriel	KFF
b) Ammunition till finkalibriga handvapen och kulsprutor	KATF	h) Elektronrör och kvartskrystaller	KFF
c) Ammunition till granatkastare	KATF	<i>Intendenturmateriel⁶</i>	
d) Artilleriammunition	KATF, KMF ³	a) Beklädnadsmateriel ävensom övrig personlig utrustning	KAIF
e) Ammunition till rekylfria vapen och raketgevär	KATF	b) Skidmateriel	KAIF
f) Handgranater, land- och strandminor	KATF	c) Förläggningmateriel	KAIF
g) Sprängmedel och tillhörande tändmedel	KATF	d) Möbler, mattor, gardiner och belysningsarmatur, samtliga av standardtyp (katalogvaror)	KAIF
h) Specialammunition	KATF	e) Sängpersedlar	KAIF
<i>Bombröjningsmateriel</i>	KFF	f) Förplägnadsmateriel	KAIF
<i>Skyddsmateriel</i>		g) Gymnastik- och idrottsmateriel	KAIF
a) Gasskyddsmateriel	KATF	<i>Drivmedel för motorfordon, stationära motorer m. fl.</i>	
b) Materiel för indikering av radioaktiv strålning	KATF	a) Motorbränsle och smörjmedel m. m.	KAIF ⁷
<i>Fordonsmateriel</i>		b) Distributionsmateriel	KAIF
a) Motordrivna fordon (utom under b nedan angivna) samt fordonstillbehör	KATF ⁴	<i>Bränsle</i>	
b) Tankfordon, brandfordon och snöslungor	KFF ⁵	Uppvärmningsbränslen	KAIF
c) Släpfordon	KATF ⁴	<i>Livsmedel</i>	KAIF
d) Cykelmateriel för fältbruk	KATF	<i>Veterinärmateriel</i>	KAIF
e) Däck och slangar för fordon	KATF	<i>Förnödenheter av handelsvarutyp (i den mån de ej ingå i ovan angivna grupper)</i>	
<i>Helikoptermateriel</i>	KMF ⁸	Anskaffas t. v. gemensamt i den utsträckning så befinner lämpligt efter samråd mellan förvaltningarna.	
<i>Fältarbetsmateriel</i>			
a) Verktyg, redskap m. m. för fältbruk	KATF		

¹ I fråga om sammansättning av ammunition är KATF sammanhållande myndighet för krigsproduktionsplanering av sprängämnesgjutning i samband med ammunitionstillverkning, dock med undantag av sjöminammunition.

tande av materielbeskrivningar och underhållsinstruktioner.

Den slutliga utformningen av huvudförvaltningsprincipen, såsom den kommer till uttryck i anskaffningskungörelsens 4 §, blev i viss mån en kompromiss mellan de båda ovan citerade formuleringarna. Däri stadgas nämligen att vid anskaffning av förnödenheter skall i den utsträckning och i det avseende så lämpligen kan ske, den myndighet inom vars arbetsområde det faller att anskaffa den största mängden av en för flera försvarsgrenar gemensam förnödenhet, handhava anskaffningen av ifrågakvarande förnödenhet för försvaret i dess helhet och svara för krigsindustriella planläggningen därav.

Genom denna formulering ankommer det sålunda på de anskaffande myndigheterna själva att avgöra huruvida och när principen skall tillämpas inom dess arbetsområde. Visserligen har försvarets förvaltningsdirektion ålagts att verka för principens tillämpning och har i anslutning härtill ålagt ämbetsverken en viss anmälningsplikt, då avsteg göres från huvudförvaltningsprincipens tillämpande. I praktiken torde det emellertid helt sammanhänga med förvaltningsdirektionens möjlighet att åstadkomma samarbetsvilja om principen skall bli accepterad och få reell innebörd, eftersom militära eller andra skäl alltid kommer att kunna andras

för att undanta materiel från central anskaffning.

Huvudförvaltningsprincipen är — som framgår av ovanstående — begränsad till att endast avse varor av standardmässig natur som är gemensam för flera förvaltningar. Detta innebär, som framgår av förteckning på sidan 48, att det i huvudsak är materiel av typ mass- och standardartiklar samt vissa handvapen som anskaffas genom huvudförvaltningsmyndighet.

c) Inköpsavdelningarnas medverkan i anskaffningen

Den merkantila delen av anskaffningen är inom tygförvaltningarna centraliserad till inköpsavdelningarna. Dessa tillkom i samband med krigsmaterielverkets avskaffande och uppdelningen av verkets arbetsuppgifter. Avsikten var att genom att knyta merkantilt utbildad personal till dessa inköpsavdelningar större möjligheter skulle finnas att träffa för försvaret förmånliga avtal rörande materielleveranser. En för varje försvarsgren central inköpsavdelning skulle ha lättare att hävda statens ekonomiska intressen gentemot leverantörer vid bl. a. prisbedömningar än om inköpen gjordes av varje sakorgan för sig. Det ansågs dessutom att större samordning och enhetlighet hos materielslagen var att vinna genom en sådan ordning.

² Utom vid anskaffning av komplett skott eller speciell explosivämnestyp. För krigsindustriplaneringen av explosivämnestillverkningen är dock KATF sammanhållande.

³ Den förvaltning som är ledande beträffande ett för flera förvaltningar gemensamt ammunitionslag. Fördelning fastställs efter förslag av ammunitionsdelegationen. För krigsindustriplaneringen är dock KATF sammanhållande.

⁴ För fordonets utrustning med eller anpassning för speciell materiel (t. ex. telemateriel) svarar vederbörlig förvaltning i samråd med KATF.

⁵ Beträffande val av chassier i samråd med KATF.

⁶ Beträffande materiel, där i vederbörlig ordning är fastställd särskild modell (motsv.) för marinen eller flygvapnet, begränsas KAIF:s uppgift till inköp och därmed sammanhängande leveranskontroll, garantiövervakning och krigsindustriplanering.

⁷ För försök, utarbetande av tekniskt underlag och instruktion för användning svarar KATF i samråd med KAIF.

⁸ KMF upphandlande myndighet.

Under krigsmaterielverkets tid hade detta verk hand om inköpen, medan de olika försvarsgrensförvaltningarna svarade för arbetet med behovsberäkningar och ekonomisk planering samt projektering, konstruktion och försök. Sedan konstruktionsverksamheten fortskridit så långt att en prototyp skapats och provserier tillverkats, överlämnades det tekniska underlaget till inköpsorganet — krigsmaterielverket — som tog upp och höll kontakt med tillverkarna. Genom den nya organisation som infördes år 1954 på tygförvaltningens område övertog de olika förvaltningarna i tre olika inköpsavdelningar den speciella inköpsorganisation som tidigare funnits i krigsmaterielverket.

Arbetsrutiner m. m.

Inköpsavdelningarnas medverkan i anskaffningen är genom i arbetsordningarna intagna bestämmelser begränsad till det arbete, som sammanhänger med verkställandet av inköpet som en följd av vid förvaltningarnas sakorgan fattade beslut om anskaffning av materielen ifråga. Arbetsrutinerna kring ett inköpsärende börjar således på inköpsavdelningen med att man från en sakavdelning erhåller en amodan att inhandla en viss bestämd vara. Som regel lämnar sakavdelningen till inköpsavdelningen en s. k. inköpsanmodan, som upptar alla de för inköpets verkställande nödvändiga uppgifterna, såsom tekniska bestämmelser rörande materialval, den mängd som skall köpas, om tidigare inköp gjorts, senaste inköps storlek och då erhållet pris, inneliggande lager och önskad leveranstid m. m. I allmänhet ger sakavdelningen också anvisning på lämpliga leverantörer för materielen.

Efter anskaffningens art och med hänsyn till att inköpsavdelningarnas

organisation fått en något avvikande utformning inom de tre förvaltningarna följer sedan inköpsärendet något olika vägar. Beträffande de olika detaljerna i detta hänseende hänvisas till i bilagorna 8—10 intagna rutinschemana för inköpsverksamheten vid de olika förvaltningarna.

Vid anskaffning av handelsvaror och redan utvecklade produkter inforrdar inköpsavdelningen i regel med ledning av inköpsanmodan från sakorgan anbud från lämpliga leverantörer, granskar därefter inkomna anbud beträffande priser och betalningsvillkor och verkställer efter samråd med sakorganet beställning.

För en mycket stor del och värdemässigt den helt dominerande delen av den materiel som inköpes av förvaltningarna förutsättes att en konstruktion göres innan tillverkningen första gången kan påbörjas. När konstruktionen skall utföras av tillverkare har som regel sakorganen första kontakten med denne. På detta stadium förekommer som regel inte några diskussioner rörande leveranstider och priser eller andra ekonomiska villkor. Enligt gällande arbetsordningar skall dock sakorganet hålla inköpsavdelningen underrettad om de kontakter, som tages med leverantörer och de förhandlingar som hålles. Detta för att undvika att överenskommelser göres som kan ogynnsamt påverka villkoren vid framtida uppgörelser. Sedan beslut fattats om att ett projekt skall realiseras och som ett led i detta konstruktionsarbete skall utläggas hos industrin, skall de ekonomiska förhandlingarna föras av inköpsavdelningen med biträde i erforderlig utsträckning av ifrågavarande sakorgan.

Med hänsyn till upphandlingskungörelsens bestämmelser om anbudsförfarande kan emellertid ett sådant kon-

struktionsuppdrag från förvaltningens sida ej kombineras med löfte om att industrin ifråga också skall få tillverka projektet. Kontrakten måste författningsenligt innehålla en bestämmelse, som förbehåller förvaltningen hela rätten till konstruktionen och samtidigt också rätten att lägga tillverkningen hos annan industri.

I fråga om konstruktions- och utvecklingsuppdrag vidareför inköpsavdelningen i ett flertal fall endast sakorganets beställning. Dessa uppdrag anförtros som regel åt endast ett fåtal företag, med vilka ramavtal utbytt på lång sikt. Sålunda finnes fleråriga ramavtal för flygplan, flygplansmotorer, air-datasystem och radarnavigeringsutrustning. Gemensamt för dessa avtal är att konstruktions- och utvecklingsarbetet som regel sker på bok och räkning efter i avtalen noggrant specificerade regler.

I vissa fall utlägger sakavdelningarna själva beställningarna på industrin. Detta får som regel ske då materielen är avsedd för forskning och försök, vid inköp av apparatur och anordningar för kontroll och materielprovning intill ett belopp av 5 000 kronor i varje ärende. Även för annan materiel finns det möjlighet att överlåta inköpsrätten till sakorganen, men detta tillämpas endast i rena undantagsfall.

Organisation

Inköpsavdelningen är organiserad på något olika sätt inom förvaltningarna. Vid alla tre förvaltningarna finnes under inköpsavdelningen utom en eller flera inköpssektioner, en räkningssektion och en expedition. Vid flygförvaltningen har inköpen fördelats på två sektioner, en för köp i utlandet och en för köp på den svenska marknaden. Vid marinförvaltningen har inköpssektionens detaljer delats på samma sätt. Vid ar-

métygförvaltningen har däremot inköpssektionen delats upp med hänsyn till materielslag och man har sålunda detaljer för vapen, fordon, elmateriel, ammunition samt handelsvaror. Import-, valuta- och transportärenden handlägges på en särskild detalj. På armétygförvaltningen finns dessutom inom inköpsavdelningens organisation en särskild försäljningssektion för försäljning av kasserad och utrangerad materiel.

Beslutanderätt

Beslutanderätten i fråga om inköpen är fördelad på olika instanser efter beloppens storlek. Enligt nu gällande arbetsordningar för förvaltningarna är gränserna satta till följande belopp.

Avdelningschef och byråchef m. fl. äger beslutanderätt enligt nedan:

	Högst kronor i varje ärende
<i>Armétygförvaltningen:</i>	
Avdelningschef.....	250 000
Byråchef.....	50 000
<i>Marinförvaltningen:</i>	
Avdelningschef.....	250 000
Chefen för verkstadsbyrån....	100 000
Byråchef; chef för inköpssektion	50 000
<i>Flygförvaltningen:</i>	
Avdelningschef; chefen för robotbyrån; chefen för förrådsbyrån.....	50 000
Annan byråchef.....	25 000
Chef för inköpssektion.....	15 000
Annan sektionschef.....	7 000

Vid anskaffning av materiel till ett värde, som överstiger för avdelningschef angivet belopp föredrages ärendet inför souschef och s. k. förvaltningsbeslut fattas rörande anskaffningen. Sådan föredragning äger även rum för anskaffning av materiel, som i tekniskt eller ekonomiskt avseende kan ha större betydelse för förvaltningen samt i ärenden där det för den enskildes rättssäkerhet är av vikt att beslutets innehåll

och de i beslutet deltagandes ansvarighet kommer till klart uttryck.

Anordningsbeslutet på leverantörsräkningar tecknas av kamreraren på inköpsavdelning eller i vissa fall av inköpsdirektören. Utanordning sker först sedan leveransmottagarens besiktningssinstrument kontrollerats mot leverantörens faktura.

d) Försvarets standardiseringsverksamhet

Organisation m. m.

Standardiseringsverksamheten inom försvaret ledes av försvarets standardiseringsdelegation (FSD). Enligt en av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion har försvarets standardiseringsdelegation till uppgift att vara sammanhållande organ för standardisering av material, element och detaljer ingående i försvarets materiel, samt för klassificering och typminskning av försvarets övriga förnödenheter. Standardiseringsdelegationen står under tillsyn av försvarets förvaltningsdirektion och i delegationen ingår representanter för försvarsförvaltningarna, försvarets forskningsanstalt och Sveriges standardiseringskommission (SIS).

Som sekretariat till försvarets standardiseringsdelegation för handläggning av ärenden angående samordning av typminskning och standardisering samt benämning och beteckning på krigsmaktens materiel jämte övriga förnödenheter finns inrättad en för försvaret gemensam enhet, försvarets klassifikationscentral (FKC), jfr bilaga 11. Klassifikationscentralen är i organisationen knuten till flygförvaltningens normaliebyrå, men dess arbete dirigeras av standardiseringsdelegationen. För försvaret speciell standard utarbetas huvudsakligen av arbetsgrupper, som av försvarets standardiseringsdelegation organiseras för olika materielområden med representanter från berörda

försvarsmyndigheter. För närvarande finns ca 20 sådana arbetsgrupper inom försvarets standardiseringsdelegation. Resultatet av arbetsgruppernas arbete sammanställs i typkataloger, som utges i delegationens namn.

Standard som är speciell för en försvarsgren, exempelvis armétygsstandard, utarbetas dock av respektive förvaltnings normaliebyrå i samråd med sakavdelningarna.

Svensk och internationell standard

Det är vid standardiseringsarbete rätt vanligt att en standard påverkar en annan, så t. ex. kan grundstandarden för toleranser, materiel etc. direkt ligga till grund för en standardisering av de konstruktionselement, varav den färdiga produkten bygges upp. Det kan därför vara av visst intresse att i detta sammanhang något beröra den standardiseringsverksamhet, som förekommer utanför försvarets område, eftersom densamma i regel berör även försvarets materielområde.

Svensk standard utarbetas normalt inom någon av Sveriges standardiseringskommissioners (SIS) fackorgan. Den svenska standarden omfattar för närvarande en mängd områden.

Med internationell standard förstår man den standard, som godkännes av någon av de internationella standardiseringsorganisationerna:

International Federation of Standardisation Organisation (ISO),

och för det elektrotekniska området: International Electrotechnical Commission (IEC).

Till dessa organisationer är anslutna de flesta industriländerna i världen.

Fastställande av standard

Innan de av Sveriges standardiseringskommissioners fackorgan utarbetade förslagen till standard fastställs, är det

viktigt att så många berörda parter som möjligt får yttra sig om dem, så att eventuella erinringar kan beaktas, vilket ofta är en förutsättning för att standarden skall komma att accepteras i praktiken. Detta brukar ske genom remissförfarande, varvid i allmänhet även försvaret får tillfälle att yttra sig. Man har därigenom möjlighet att medverka till att den civila standarden får en för försvaret lämplig utformning. Försvarets aktiva medverkan i det civila standardiseringsarbetet synes emellertid för närvarande vara mycket begränsad.

Normaliebyråernas medverkan i standardiseringen

Inom förvaltningarna handlägges standardiseringsfrågorna på respektive normaliebyrå. Normaliebyråernas uppgifter i samband med standardiseringsverksamheten kan i huvudsak sammanfattas enligt följande:

att organisera och sammanhålla standardiseringsutredningar i förvaltningen speciella standardfrågor (i regel efter förslag av sakavdelningar, förråds- eller reparationsinstanser) samt att utforma och utge sådan standard;

att delta i eller följa arbetet med speciell försvarsstandard;

att delta i eller följa arbetet inom Sveriges standardiseringskommissions fackorgan i sådana standardfrågor, som är av särskilt intresse för försvarsgrenen i fråga;

att i viss utsträckning följa det internationella standardiseringsarbetet inom för försvarsgrenen aktuella materielområden;

att göra urval ur befintlig standard, att i första hand användas inom försvarsgrenen (typisering);

att försöka påverka leverantörernas standardarbete i önskvärd riktning;

att sammanhålla remissverksamheten

beträffande standardförslag inom försvarsgrenens arbetsområde och att se till att berörda instanser inom förvaltningen beredes tillfälle till yttrande samt att sammanställa och avge sådana yttranden;

att verka för att fastställd standard utnyttjas i största möjliga utsträckning.

Försvarets teletekniska laboratoriums medverkan i standardiseringen

En mycket stor del av standardiseringsverksamheten inom det teletekniska området handlägges av det till försvarets forskningsanstalt knutna och för krigsmakten gemensamma försvarets teletekniska laboratorium. Inte minst inom typiseringsområdet utför laboratoriet ett omfattande arbete, då det gäller urval av för försvarets teleutrustning lämpliga detaljer eller komponenter (elektronrör, transistorer, kondensatorer, motstånd).

Systematisering

Ett viktigt led i standardiseringsverksamheten är systematiseringen. I denna ingår uppgifter som har att göra med nomenklatur och därmed sammanhängande definitioner (exempelvis materielbenämningar), materielens indelning (exempelvis materielnummer) samt system och i viss utsträckning rutiner, som tar sikte på förenhetligande och samordning (exempelvis principer för katalogers uppställning och användning).

För försvaret gemensamma systematiseringsfrågor liksom tidigare nämnts övriga standardiseringsfrågor handlägges inom försvarets standardiseringsdelegation. Arbetande organ är dels de nämnda arbetsgrupperna inom delegationen, dels delegationens sekretariat, försvarets klassifikationscentral samt dels standardiseringssektionen inom den förvaltning som i ifrågasvarande fall är huvudförvaltare.

På den civila sidan handlägges systematiseringsfrågorna av de ovan nämnda standardiseringsorganen. Arbetsrutinerna för systematiseringen är härvidlag i princip desamma som inom den egentliga standardiseringen.

Systematiseringsfrågorna berör som regel de flesta instanser inom förvaltningen och ett omfattande samrådsförfarande tillämpas därför för dessa frågors lösande. För att i viss mån för enkla samrådsverksamheten har särskilda samordningsorgan inrättats inom förvaltningarna. Sålunda finns exempelvis inom armétygförvaltningen ett samordnande organ för publikations- och systematiseringsfrågor (SOPS), vilket med normaliebyråns medverkan har att lösa vissa sådana frågor.

e) Leverenskontrollen

Metodik

Leveranskontrollen omfattar det kontrollarbete, som förvaltningarna utför på beställd materiel. I kontrollen ingår såväl kvantitets- som kvalitetskontroll. Den senare innefattar de åtgärder, som vidtas i olika led i tillverkningen, för att säkerställa att kvaliteten hos slutprodukten är i överensstämmelse med de i konstruktionsritningar och arbetsbeskrivningar uppställda kvalitetsfordringarna. Kvalitetskontrollen kan utföras dels som

allkontroll, d. v. s. kontroll av alla enheter i ett parti, och dels som

delkontroll, d. v. s. kontroll av endast en del av partiet.

Allkontrollen är den ursprungliga kontrollmetoden. Den anses ha sitt berättigande, då mycket stora fordringar ställs på noggrannheten hos den kontrollerade artikeln. Det är nämligen den enda kontrollmetod, som gör det möjligt att plocka ut alla felaktiga artiklar i en serie. I många fall är det emellertid ej nödvändigt att tillämpa allkontroll, ef-

tersom stor säkerhet mot fel även kan uppnås med en riktigt upplagd delkontroll. Denna kan utföras antingen som *stickprovskontroll* eller som *statistisk kontroll*. Vid stickprovskontroll undersöks endast någon eller några delar av partiet. Vid statistisk kontroll grundas bedömningen rörande partiet på undersökning av en provgrupp, som representerar olika delar av partiet.

Organisation

Tygförvaltningarnas kontrollorganisation uppvisar en heterogen och splittad bild. Detta sammanhänger med olikheter i anskaffningsförfarandet, men också med att olika typer av varor kräver olika insats på kontrollområdet.

Omfattningen av kontrollarbetet sammanhänger emellertid också i hög grad med anskaffningsprinciperna. En utläggning av beställningar på ett flertal underleverantörer, där var och en endast svarar för en detalj i den slutliga produkten, ökar ofrånkomligt kontrollarbetet för förvaltningen. Om däremot en huvudleverantör får svara för beställningarna hos underleverantörerna kan förvaltningens kontroll begränsas till att avse allenast den slutliga produkten.

Att kontrollarbetet har en mycket stor omfattning inom förvaltningsorganisationen framgår bl. a. av personalförteckningarna. Den 1 juli 1959 var sålunda inom armétygförvaltningen 206 anställda sysselsatta med kontrollarbete, vid marin- och flygförvaltningen var kontrollpersonalens antal 40 respektive 70 personer.

Inom armétygförvaltningen är kontrollorganen knutna till respektive sakavdelning, antingen som kontrollsektioner eller som på vapenavdelningen i form av en kontrollbyrå. Vid flygförvaltningen kontrolleras den elektrotekniska materielen av sakbyråernas per-

sonal, medan för flygplansmaterielen särskilda kontrollsektioner finns vid flygplanavdelningens byråer. Vid marinförvaltningens vapenavdelning finns ett särskilt kontrollkontor, som svarar för leveranskontrollen på förvaltningens vapenmateriel, medan kontrollen av ny- och ombyggnader av fartyg ombesörjes av tillverkningskontrollanter, stationerade vid byggnadsvarven.

Tygförvaltningarnas olika kontrollorgan är i allmänhet förlagda utanför Stockholm i anslutning till de företag, där respektive förvaltning tillfälligt har utlagt en större beställning eller — vilket är det mest vanliga — från vilka man kontinuerligt har leveranser. Alla förvaltningarna har sålunda ständiga kontrollkontor inrättade i Bofors. Armétygförvaltningen har vidare kontrollorgan i Eskilstuna, Åker, Karlsborg, Karlstad, Västerås, Lindesberg m. fl. platser. Marinförvaltningen har fasta kontrollanter i Motala, Karlskrona och Eskilstuna och flygförvaltningen i Linköping, Eskilstuna, Trollhättan, Arboga och Västerås. Som regel täcker dessa kontrollorgan icke endast leveranskontrollen vid det företag till vilket de är förlagda utan dessutom tillverkningskontrollen vid andra företag på samma ort eller i samma del av landet.

I olika sammanhang har det påpekats att en dubbling av kontrollorganisationen uppstått genom förvaltningsorganisationens tredelning. Senast har frågan diskuterats i 1956 års förvaltnings-sakkunnigas betänkande. För att råda bot på detta och åstadkomma en större samordning av kontrollarbetet har den av förvaltningsdirektionen för detta ändamål tillsatta kontrolldelegationen utarbetat vissa riktlinjer rörande förmedling av kontrollarbetet mellan försvarsgrensförvaltningarna.

Verksamheten skall sålunda enligt förvaltningsdirektionens beslut i prin-

cip tillgå så, att ett kontrollorgan efter framställning ställer kontrollant, som är förlagd till eller regelbundet besöker en leverantör, till annan organisationsenhetens förfogande för kontrollarbete. Uppdraget skall därvid gälla provtagning, provberedning och provning hos leverantören. Övriga delar av kontrollarbetet och hela underlaget för kontrollens bedrivande skall däremot utarbetas vid den förvaltning, som lagt ut beställningen och som också har att tillse att kontrollanten erhåller erforderligt underlag och övriga instruktioner för att kunna utföra kontrollarbetet.

Ett dylikt samarbete i kontrollarbetet mellan förvaltningarna är för närvarande i huvudsak begränsat till de elektrotekniska och vapentekniska materielområdena. I fråga om vapenmateriel replierar flyg- och marinförvaltningarna i hög grad på armétygförvaltningens kontrollpersonal, på de orter där de båda förstnämnda förvaltningarna saknar fasta kontrollorgan. Som ovan nämnts saknar flygförvaltningens elektroavdelning särskilt kontrollorgan. Det kontrollarbete som icke utföres av personal från flygförvaltningens sakbyråer utlägges i stor utsträckning på armétygförvaltningens kontrollanter.

4. Försvarets förvaltningsdirektion

a) Organisation

Direktionen består av åtta ordinarie ledamöter, varav tre personer med särskild erfarenhet från näringslivets område, souscheferna vid de fyra försvarsgrensförvaltningarna samt chefen för försvarets fabriksverk. Representanterna från näringslivet, av vilka en är ordinarie ordförande, utses av Kungl. Maj:t. Vid sidan av här uppräknade ledamöter äger cheferna för försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, försvarets sjukvårdsstyrelse och

försvarets forskningsanstalt att inträda som ledamöter i ärenden, som berör deras verksamhet. Chefen för försvarets forskningsanstalt inträder som ledamot vid behandling av frågor, för vars avgörande tillgång till sakkunskap från anstalten är av betydelse. Överbefälhavaren äger rätt att inträda som ordförande i direktionen. Försvargrenscheferna kan inträda som ledamöter i stället för souscheferna. Dessutom äger chefen för försvarsstaben samt chefen för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att närvara vid direktionens sammanträden men ej delta i dess beslut. Direktionen är beslutför med minst fem av de ordinarie ledamöterna närvarande.

Till sitt förfogande har direktionen ett kansli, som omfattar sju befattningshavare med en kanslidirektör som chef. I mån av behov och för utförande av särskilda uppgifter kan direktionen därjämte anlita sakkunniga, personal ur förvaltningarna samt samarbetsdelegationerna.

Försvarets förvaltningsdirektion tillkom som ett samarbetsorgan för den militära förvaltningstjänsten i samband med förvaltningsreformen 1954. Förvaltningsdirektionens uppgifter regleras av en av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion. Enligt denna åligger det förvaltningsdirektionen:

»att utse huvudförvaltningsmyndighet för olika förnödenheter, och att där så bedömes lämpligt förordna om att huvudförvaltningsprincipen helt eller delvis icke skall gälla samt avgöra övriga frågor om tillämpning av huvudförvaltningsprincipen;

att verka för samordning och effektivisering av anskaffningsverksamheten samt att i dessa frågor — såvitt möjligt med anknytning till krigsproduktionsplanläggningen och med beaktande i övrigt av industriella och ekonomiska synpunkter — giva de rekommendationer, som direktionen finner påkallade;

att verka för enhetliga beräkningsmetoder vid upprättande av förslag till anslagsäskanden;

att — under hänsynstagande till de direktiv, som överbefälhavaren finner erforderligt meddela de centrala förvaltningsmyndigheterna för tillgodoseende av krigsberedskapen samt för de militära operationernas planläggning och genomförande, ävensom till av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap meddelade anvisningar rörande krigsproduktionsplanläggningen inom berörda förvaltningsmyndigheter — samordna krigsproduktionsplanläggningen för krigsmakten i dess helhet och i detta hänseende giva de rekommendationer direktionen finner påkallade;

att ägna uppmärksamhet åt att krigsmaktens centrala förvaltningsmyndigheter även i övrigt samarbeta rationellt och på lämpligt sätt fördela sin verksamhet; samt

att besluta om tillsättande och avveckling av samarbetsdelegationer, och i frågor av allmän räckvidd meddela delegationerna direktiv.»

b) Arbetsuppgifter

Av ovanstående framgår att förvaltningsdirektionens uppgifter kan indelas i en exekutiv samt en rådgivande och samordnande verksamhet. Av dessa båda verksamhetsgrenar är den rådgivande och samordnande funktionen den viktigaste. Endast i två avseenden har direktionen exekutiva befogenheter, nämligen att utse huvudförvaltningsmyndighet samt att besluta om inrättande och sammansättning av samarbetsdelegationer.

Den rådgivande och samordnande uppgiften består i att avge rekommendationer samt att tillse att samarbetsformerna fungerar. Detta arbete har till väsentlig del karaktären av samråd med vederbörande myndigheter och handlägges i många fall av kansliets tjänstemän, utan att ärendena alltid tas upp på direktionens sammanträden. Då så anses nödvändigt, utarbetas promemorior för föredragningar och orienteringar i direktionen.

c) Samarbetsdelegationer

I 1946 års förvaltningsutredning underströks nödvändigheten av en ökad samordning av tygförvaltningarnas verksamhet. Denna samordning skulle enligt utredningens mening kunna åstadkommas bl. a. genom att samarbetsdelegationer bildades för olika ändamål. Sådana fanns i viss utsträckning redan tidigare och kallades då tekniska delegationer. Men utredningen hade tänkt sig att antalet delegationer skulle ökas och deras verksamhet skulle utsträckas till flera arbetsområden. Genom 1954 års riksdagsbeslut ålades försvarets förvaltningsdirektion att besluta om inrättande av samarbetsdelegationer samt att utfärda närmare direktiv för delegationernas sammansättning, arbetssätt och arbetsområden.

Delegationernas uppgifter är bl. a. att inom sina verksamhetsområden verka för att likartade arbetsuppgifter samordnas och regleras mellan berörda myndigheter samt att möjligheter till besparingar och rationaliseringar tillvaratas, ävensom att verka för enhetlighet mellan myndigheterna i fråga om anskaffning och förvaltning av förnödenheter. Enligt förvaltningsdirektionens instruktion skall delegationerna följa direktions direktiv och hålla direktionen underrättad om respektive delegations verksamhet. Denna bygger på personlig kontakt mellan tjänstemän med likartade uppgifter. Ledamöterna bör ha sådan placering inom respektive myndighet, att de kan direkt påverka arbetet inom sina respektive fack och även ha möjlighet att påverka de beslut som fattas inom förvaltningen i berörda frågor.

Sammanträden hålles kontinuerligt. På dessa sammanträden lämnas orientering om beslutade anskaffningar inom delegationens arbetsområde samt utbytes erfarenheter och synpunkter rör-

ande förbättringar för successiv modernisering av materielutrustningen. De problem som dryftas och de beslut som fattas av samarbetskommittéerna sammanfattas i protokoll och promemorior, vilka delges berörda förvaltningar och vid frågor av större betydelse föredras för respektive förvaltnings sousefer.

Indelningen har skett dels i s. k. sakdelegationer, vilkas arbetsområden omfattar tekniska spörsmål inom ett bestämt materielområde, och dels i funktionella delegationer, som har gemensam förvaltningsfunktion. För närvarande finns följande samarbetsdelegationer inrättade:

- vapendlegationen
- fordonsdelegationen
- skyddsmaterieldelegationen
- beklädnadsdelegationen
- förplägnadsmaterieldelegationen
- helikopterdelegationen
- krigsindustri delegationen
- materielhanteringsdelegationen
- renhållningsdelegationen
- ammunitionsdelegationen
- teletekniska delegationen
- maskeringsdelegationen
- inventariedelegationen
- robotdelegationen
- merkantila delegationen
- kontrolldelegationen
- standardiseringsdelegationen

Förvaltningsdirektionen följer genom sitt kansli delegationernas verksamhet. Detta sker dels genom sammanträdesprotokollen, dels genom direkt kontakt mellan delegationens ledamöter och kansliets tjänstemän.

5. Personalutvecklingen inom förvaltningarna

Då 1946 års militära förvaltningsutredning i oktober 1950 avlämnade sitt betänkande räknade utredningen med att

den föreslagna omorganisationen av förvaltningsorganisationen skulle leda till en betydande minskning av personalen. Antalet tjänster skulle enligt utredningens förslag kunna reduceras från 3 300 till 2 650 eller med i runt tal 20 %. I dessa summor inräknades förutom de tygförvaltande verken, den föreslagna arméintendenturförvaltningen samt försvarets civilförvaltning. Däremot ingick icke fortifikationsförvaltningens personal och ej heller personalen vid försvarets sjukvårdsstyrelse i de nämnda siffrorna.

I det förslag, som år 1954 förelades riksdagen hade en del jämkningar företagits också i personalberäkningarna. I förvaltningspropositionen framhölls att de personalbehovsräkningar, som utredningen gjort och vilka grundade sig på undersökningar, som verkställdes under åren 1947—50, delvis var föråldrade, varför förnyade undersökningar hade behövt göras för att fastställa per-

sonalbehovet. Propositionsförslaget innebär att antalet tjänstemän inom förvaltningarna skulle minska med i runt tal 300 personer. Under mellantiden hade emellertid betydande personalökningar ägt rum varför utgångsläget var ett helt annat. I realiteten innebär sålunda 1954 års förslag att förvaltningsapparaten skulle omfatta drygt 1 300 fler anställda än vad förvaltningsutredningen hade förutsatt.

Under de senare åren har förvaltningarna fortsatt att expandera, även om expansionstakten har avtagit. Av förvaltningarna har flygförvaltningen utvecklats kraftigast och nära 80 % av de nya tjänster som tillkommit efter år 1954 har tillfallit denna förvaltning. Ökningarna där faller i huvudsak på försökscentralen, robotbyrån och elektroavdelningen, d. v. s. i huvudsak de områden där tekniken under de sista åren har utvecklats snabbast.

I tabellen här nedan redovisas per-

Tabell 2. Personalläget vid militära förvaltningsmyndigheter

Myndighet	Antal tjänstemän				
	1/5 1950	1946 års förvaltningsutrednings förslag	1/12 1953	1954 års förslag	5/6 1959
Försvarets civilförvaltning.....	286	252	272	283	289
Krigsmaterielverkets huvuddel.....	372	—	360	—	—
Armétygförvaltningen (arméförvaltningens tygavdelning).....	1 048	811	1 266	1 357	1 375
Arméintendenturförvaltningen (arméförvaltningens intendenturavdelning)		—	154	210	212
Marinförvaltningen.....	634	503	755	696	720
Flygförvaltningen.....	976	741	1 485	1 444	1 573
Försvarets förvaltningsdirektion.....	—	—	—	7	7
Försvarets industriplanering.....	—	*109	—	—	—
Försvarets intendenturförvaltning.....	—	216	—	—	—
Summa	3 316	2 632	4 292	3 997	4 176

Anm.:

¹ Siffran avser såväl tygavdelningen som intendenturavdelningen vid arméförvaltningen.

² Förvaltningsutredningen föreslog att i Försvarets industriplanering skulle bl. a. ingå försvarets teletekniska laboratorium med 44 tjänster. Detta antal bör därför frånräknas vid jämförelse med övriga i tabellen upptagna siffror, då detta laboratorium för närvarande är anslutet till FOA, som ej medtagits i uppställningen.

sonalläget vid respektive förvaltning vid de tidpunkter som ovan nämnts. Uppgifter rörande läget per den 1 maj 1950 samt därtill fogat förslag har hämtats från förvaltningsutredningens betänkande. Läget 1953 samt 1954 års förslag återfinnes i förvaltningspropositionen. Personalantalet för år 1959 är hämtat ur de sammanställningar över personalorganisationen, vilka fogats som bilagor till kungl. brev den 5 juni 1959 (regleringsbrev II).

Det hade varit av intresse att även redovisa personalläget för mellanliggande år. Detta har emellertid på grund av brister i den statistiska redovisningen icke låtit sig göras.

6. Avlöningskostnader

Vid anmälan av förvaltningspropositionen (1954:109) förutsattes att de förvaltningar, som berördes av omorganisationen årligen skall redovisa sina verkliga avlöningskostnader i samband med att ämbetsverken avger förslag till medelsäskanden. De av ämbetsverken lämnade uppgifterna rörande de verkliga avlöningskostnaderna publiceras därefter i statsverkspropositionen. För armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen har sålunda uppgifter publicerats avseende budgetåren 1954/55—1958/59. Uppgifterna har sammanställts i tabell 3. Tabellen har kompletterats med motsvarande uppgifter från övriga försvarsförvaltningar samt försvarets fabriksstyrelse och försvarets forskningsanstalt. Som framgår av tabellen och kanske klarare i diagram 9 kan en icke obetydlig löneökning noteras för vissa myndigheter under ifrågasvarande tidsrymd. För att om möjligt särskilja hur stor del av respektive myndighets löneökning som är att hän-

föra till en allmän löneutveckling inom den statliga sektorn har försök gjorts att räkna om lönerna till löneläget per den 1 januari 1955. Denna omräkning redovisas dels i tabell 4 och dels i nämnda diagram. I anslutning till tabellen lämnas en förklaring till beräkningen av den generella löneutvecklingen.

7. Inköpens fördelning på leverantörer

Det har varit av intresse för utredningen att också belysa hur förvaltningarnas tygmaterielanskaffning fördelar sig. Utredningen har därför från förvaltningarna inhämtat uppgifter för budgetåren 1957/58 och 1958/59 rörande inköpens storlek och leveranserna från de största tillverkarna av krigsmateriel både inom och utom landet.

Det framgår av detta material bl. a. att det totala antalet leverantörer varierar mellan 400 och 800. Huvudparten av materielen kommer emellertid vid samtliga förvaltningar från ett mycket ringa antal leverantörer. Detta åskådliggöres i tabell 5, där antalet leverantörer, som svarar för 40, 50, 60 och 75 % av respektive förvaltnings anskaffning under de två sista budgetåren, finnes upptaget.

En ytterligare koncentration på leverantörssidan framkommer om de tre förvaltningarna betraktas som ett företag. Detta belyses av tabell 6. Antalet leverantörer sjunker därvid i de tre första grupperna till en tredjedel och i gruppen med 75 % av hela anskaffningsvärdet till hälften av det antal som erhålles då antalet leverantörer redovisas på de olika förvaltningarna var för sig.

I många fall är leverantörerna desamma. Av exempelvis de fem leverantörer, som svarar för hälften av förvalt-

Tabell 3. De verkliga lönekostnaderna per budgetår vid försvarets

Förvaltning	Budgetåret 1954/55				Budgetåret 1955/56			
	Personal med avlöning från:			Summa i tkr ⁸	Personal med avlöning från:			Summa i tkr
	Förvaltningsavlöningsanslag i tkr	Sakanslag i tkr	Försvarsgrensavlöningsanslag i tkr		Förvaltningsavlöningsanslag i tkr	Sakanslag i tkr	Försvarsgrensavlöningsanslag i tkr	
Armétygförvaltningen	9 170	4 601	1 752	15 523	10 993	5 670	1 807	18 470
Arméintendenturförvaltningen	1 657	98	591	2 346	2 250	235	810	² 295
Marinförvaltningen	5 999	1 527	2 230	9 576	7 245	1 253	2 456	10 954
Flygförvaltningen	10 325	5 625	1 725	17 675	11 062	7 390	¹ 1 725	20 177
Försvarets sjukvårdsstyrelse	¹⁰ 708	12	68	788	¹¹ 748	20	92	860
Fortifikationsförvaltningen	2 095	5 372	384	7 851	2 261	5 689	338	8 288
Försvarets civilförvaltning	3 757	—	—	3 757	4 105	—	—	4 105
Summa	33 711	17 235	6 750	57 696	38 664	20 257	7 228	66 149
Försvarets fabriksstyrelse ⁹	2 278	—	—	2 278	2 682	—	—	2 682
Försvarets forskningsanstalt	2 861	6 395	—	9 256	3 428	7 450	—	10 878
Summa	38 850	23 630	6 750	69 230	44 774	27 707	7 228	79 709

¹ Härav armén 27 tkr, marinen 116 tkr och flygvapnet 1 856 tkr.² Varav 32 tkr från anslaget Försvarets tandvård: Avlöningar.³ Armén.⁴ Härav armén 26 tkr, marinen 114 tkr och flygvapnet 1 820 tkr.⁵ Härav armén 23 tkr, marinen 103 tkr och flygvapnet 1 654 tkr.⁶ Härav armén 21,5 tkr, marinen 96 tkr och flygvapnet 1 607,5 tkr.⁷ Härav armén 21 tkr, marinen 78,5 tkr och flygvapnet 1 625,5 tkr.⁸ Det må framhållas, att kostnaderna här nedan begränsats på grund av att personal funnits anställd vid krigsmaterielverkets avvecklingsorganisation.

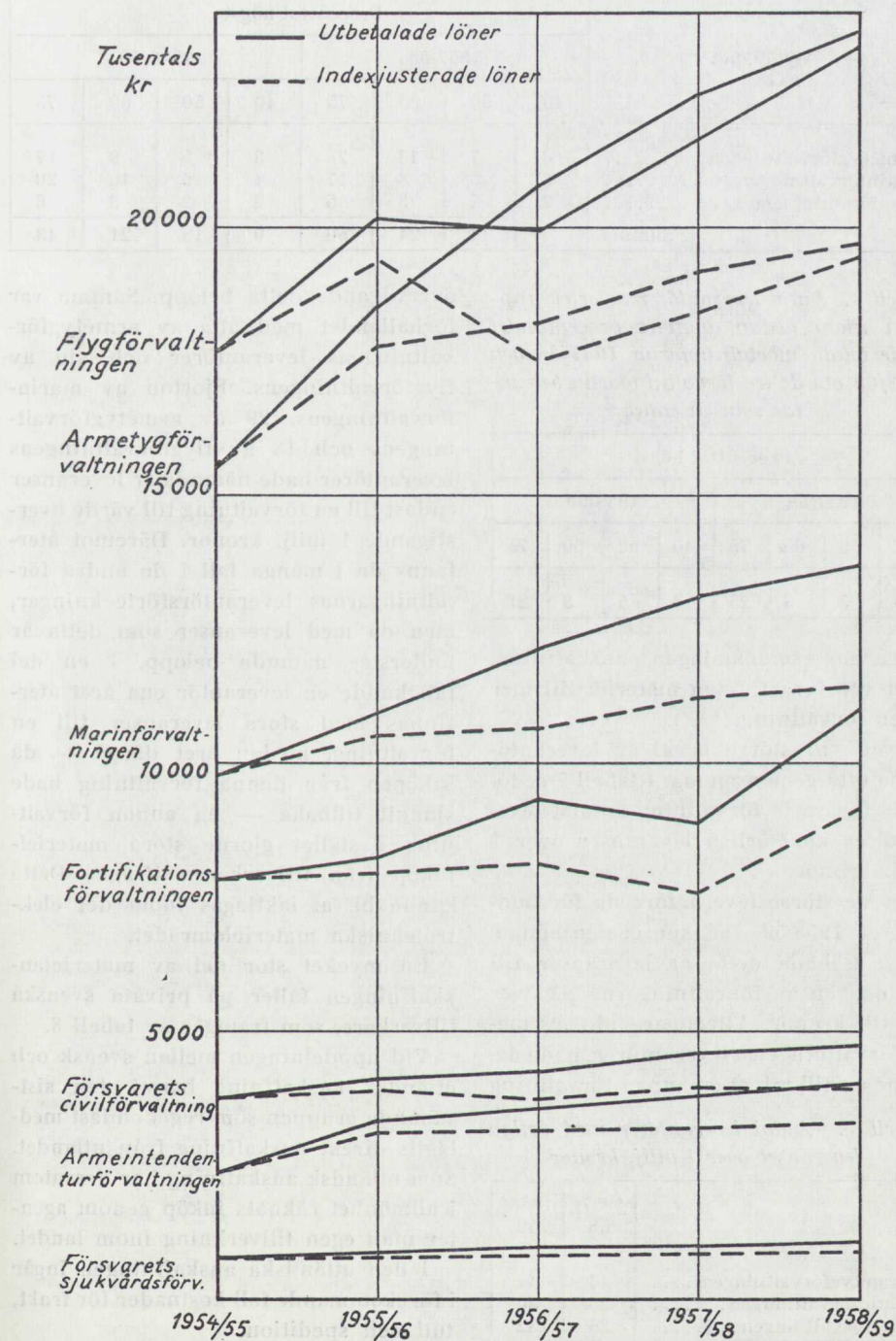
Tabell 4. Lönekostnader och löneutveckling vid försvarets centrala förvaltningsmyndigheter samt vid Försvarets fabriksstyrelse och Försvarets forskningsanstalt budgetåren 1954/55—1958/59

I tabellen (kol. Indexjusterad lönesumma) har lönesummorna för resp. förvaltning och år rensats från de allmänna löneökningar, som statstjänstemännen erhållit, d. v. s. senare års lönesummor har omräknats till löneläget per 1/1 1955. Vid omräkningen har indexserien nedan använts:

1/1 1955 = 100
 1/1 1956 = 104,0
 1/1 1957 = 113,9
 1/1 1958 = 117,3
 1/1 1959 = 120,0

Förvaltning	Budgetåret 1954/55		Budgetåret 1955/56		Budgetåret 1956/57		Budgetåret 1957/58		Budgetåret 1958/59	
	Löne- summa i tkr	Index- justerad löne- summa i tkr	Löne- summa i tkr	Index- justerad löne- summa i tkr	Löne- summa i tkr	Index- justerad löne- summa i tkr	Löne- summa i tkr	Index- justerad löne- summa i tkr	Löne- summa i tkr	Index- justerad löne- summa i tkr
Arméförvaltningen	15 523	17 760	18 470	17 760	20 744	18 212	22 488	19 171	23 643	19 702
Arméintendenturförvaltningen	2 346	3 168	3 295	3 168	3 551	3 118	3 792	3 233	4 000	3 333
Marinförvaltningen	9 756	10 533	10 954	10 533	12 149	10 666	13 155	11 215	13 740	11 450
Flygförvaltningen	17 675	19 400	20 177	19 400	19 930	17 498	21 655	18 461	23 344	19 453
Försvarets sjukvårdsstyrelse	788	827	860	827	962	845	983	838	1 058	882
Fortifikationsförvaltningen	7 851	7 970	8 288	7 970	9 306	8 170	8 900	7 587	11 013	9 178
Försvarets civilförvaltning	3 757	3 947	4 105	3 947	4 255	3 735	4 604	3 925	4 763	3 969
Summa	57 696	63 605	66 149	63 605	70 897	62 244	75 577	64 430	81 561	67 967
Försvarets fabriksstyrelse	2 278	2 579	2 682	2 579	3 187	2 798	3 424	2 919	3 119	2 600
Försvarets forskningsanstalt	9 256	10 460	10 878	10 460	12 595	11 057	15 158	12 922	16 972	14 143
Summa	69 230	76 644	79 709	76 644	86 679	76 099	94 159	80 271	101 652	84 710

Diagram 9. Löneutveckling vid försvarets centrala förvaltningsmyndigheter
budgetåren 1954/55—1958/59

Tabell 5. Antal leverantörer i storleksordning uppifrån inom nedan angivna procentandel av utbetalningarna 1957/58 och 1958/59

Myndighet	Procenttal högst							
	1957/58				1958/59			
	40	50	60	75	40	50	60	75
Armétygförvaltningen	4	7	13	28	3	5	8	17
Marinförvaltningen	3	5	8	17	4	6	10	20
Flygförvaltningen	2	2	3	5	2	2	3	6
Summa	9	14	24	50	9	13	21	43

Tabell 6. Antal leverantörer i storlek uppifrån inom nedan angivna procentandel av de totala utbetalningarna 1957/58 och 1958/59 om de tre förvaltningarna betraktas som en enhet

Procenttal högst							
1957/58				1958/59			
40	50	60	75	40	50	60	75
3	5	8	23	3	5	8	21

ningarnas sammanlagda anskaffning, levererar fyra företag materiel till mer än en förvaltning.

Även vid större urval är leverantörerna ofta gemensamma. I tabell 7 redovisas för varje förvaltning antalet leverantörer med årliga leveranser över 1 milj. kronor.

Av de större leverantörerna för budgetåret 1958/59 var sju gemensamma, d. v. s. hade detta år leveranser till var och en av förvaltningarna på över 1 milj. kronor. Ytterligare nio av marinförvaltningens leverantörer hade leveranser till minst en annan förvaltning

Tabell 7. Antal leverantörer med årliga leveranser över 1 milj. kronor

	1957/58	1958/59
Armétygförvaltningen	43	44
Marinförvaltningen	28	30
Flygförvaltningen	26	32

överstigande detta belopp. Samma var förhållandet med åtta av armétygförvaltningens leverantörer och sju av flygförvaltningens. Fjorton av marinförvaltningens, 29 av armétygförvaltningens och 18 av flygförvaltningens leverantörer hade nämnda år leveranser endast till en förvaltning till värde överstigande 1 milj. kronor. Däremot återfanns de i många fall i de andra förvaltningarnas leverantörsförteckningar, men då med leveranser som detta år understeg nämnda belopp. I en del fall kunde en leverantör ena året återfinnas med stora leveranser till en förvaltning, medan året därpå — då inköpen från denna förvaltning hade sjunkit tillbaka — en annan förvaltning i stället gjorde stora materielinköp från tillverkaren ifråga. Detta kunde bl. a. iakttagas inom det elektrotekniska materielområdet.

En mycket stor del av materielanskaffningen faller på privata svenska tillverkare, som framgår av tabell 8.

Vid uppdelningen mellan svensk och utländsk anskaffning har i den sistnämnda gruppen som regel endast medtagits direkt anskaffning från utlandet. Som utländsk anskaffning har dessutom i allmänhet räknats inköp genom agenter utan egen tillverkning inom landet.

I den utländska anskaffningen ingår i förekommande fall kostnader för frakt, tull och spedition.

Tabell 8. Anskaffningskälla: procentuell fördelning 1957/58 och 1958/59

Myndighet	1957/58			1958/59		
	Utlandet	Svensk statlig lev.	Svensk privat lev.	Utlandet	Svensk statlig lev.	Svensk privat lev.
Armétygförvaltningen.....	16	19	65	21	19	60
Marinförvaltningen.....	14	14	72	7	16	79
Flygförvaltningen.....	13	20	67	9	17	74

Anm.: Enligt uppgift från armétygförvaltningen har de redovisade inköpen från utländska leverantörer stigit på grund av förskott under budgetåret 1958/59.

Tabell 9. Bruttoutbetalningar under åren 1957/58 och 1958/59 för anskaffningar av tvgmateriel (motsvarande), mkr avrundat tal

Myndighet	1957/58			1958/59		
	För egen räkn.	För andra mynd.	Totalt	För egen räkn.	För andra mynd.	Totalt
Armétygförvaltningen.....	344	16	360	374	12	386
Marinförvaltningen.....	201	—	201	195	—	195
Flygförvaltningen.....	743	—	743	765	—	765

I tabell 9 anges förvaltningarnas bruttoutbetalningar för anskaffning av tvgmateriel under budgetåren 1957/58 och 1958/59.

B. Besparingsutredningens synpunkter och förslag

1. Allmänna synpunkter

Den översyn av förvaltningsorganisationen, som 1946 års militära förvaltningsutredning fick i uppdrag att utföra, var närmast föranledd av rådande oklarhet i fråga om befogenheter och ansvar mellan dåvarande krigsmaterielverket och de övriga centrala förvaltningsmyndigheterna. Någon prövning av riktlinjerna för förvaltningstjänsten ansågs i detta sammanhang ej behöva göras. I direktiven till utredningen anförde departementschefen:

»Den översyn av förvaltningsorganisationen, som jag förordar bör kunna ske på grundval av de riktlinjer för denna organisation som fastslagits genom 1943 års

beslut och som visat sig i stort sett ändamålsenliga. Någon anledning att mer från grunden revidera denna organisation, som efter mycket långvariga och omfattande utredningsarbeten beslutats så sent som år 1943 föreligger enligt min mening icke.»

Utredningens förslag och övervägande är att bedöma mot denna bakgrund.

Sedan nämnda utredning avlämnade sitt betänkande och riksdagen år 1954 behandlade frågan har emellertid förhållandena på olika sätt ändrats och det torde enligt besparingsutredningens mening nu finnas flera skäl, som talar för att inte endast 1954 års riksdagsbeslut omprövas, utan att även förvaltningarnas verksamhet i stort närmare diskuteras.

Betingelserna för materielanskaffningen synes ha förändrats väsentligt sedan förvaltningarnas arbetsuppgifter fastställdes 1943 efter förslag av 1941 års militära förvaltningsutredning.

Som framgått av den tidigare redogörelsen har vapensystemfrågorna fått

en helt annan innebörd och vikt. Medan ansträngningarna tidigare i första hand inriktades mot att ge varje enskilt vapen en så teknisk fulländning och slagkraft som möjligt, har den snabba utvecklingen och de ökade kostnaderna för krigsmaterielen gjort det nödvändigt att icke längre se vapnen som separata enheter utan som organ i ett vapensystem, där varje enhet måste anpassas till andra komponenter i systemet.

Detta har ställt krav på en långsiktigare planering och en fullständigare överblick över hela materielområdet. Tidigare kunde varje försvarsgren för sig utarbeta de tekniska utredningar och prognoser, som låg till grund för materielanskaffningen. Nu fordras omfattande forskning för försvaret, men också samarbete och synkronisering i planläggningen mellan försvarsgrenarna. Därtil har även medverkat att gränserna mellan de olika försvarsgrenarnas materiel icke längre är så klar som tidigare och att i viss mån samma eller likartad utrustning anskaffas för de olika grenarna av försvaret.

Utvecklingen utmärkes även av att tidsfaktorn och tillgången på teknisk kapacitet har fått ökad betydelse vid materielanskaffningen. Projektering och konstruktion av nya vapen kräver nu mer än förr en omfattande arbetsinsats under en mycket lång tid. Utvecklingstiden får emellertid å andra sidan ej bli alltför lång, eftersom man då riskerar att vapnen är omoderna redan första gången de tas i bruk. Det är sålunda av vikt att redan från början tillräcklig personal och väl kvalificerad sådan insättes på projekten.

2. Anskaffningsbegreppet

Anskaffningen av krigsmateriel är som framgått av den tidigare redogörelsen de tygförvaltande verkens viktigaste

och största arbetsuppgift. I anskaffningen inrymmes nämligen, som begreppet formulerats i anskaffningskungörelsens 2 § allt det arbete, som sammanhänger med att välja den materiel som skall anskaffas eller uppställa fordringar för denna materiel, d. v. s. vad som skulle kunna kallas förprojektering, det omfattande och för komplicerad materiel ofta tidskrävande arbetet med projektering och konstruktion samt slutligen upphandlingen av varan.

När anskaffningskungörelsen skrevs, förutsattes att det kunde bli nödvändigt för förvaltningarna att anlita utomstående expertis för att klara dem ålagda uppgifter. I kungörelsens 3 § heter det sålunda, »att därest det är möjligt och särskilda skäl icke föranleda till annat, bör industriell kapacitet utnyttjas för konstruktionsarbetet». Underförstått förutsattes sålunda, att projekteringsarbetet helt skulle utföras på förvaltningarnas sakorgan och att i den mån utomstående utnyttjades för att utföra vissa moment i anskaffningsarbetet, detta skulle begränsas till konstruktion av materielen. Detta var även 1946 års förvaltningsutrednings mening, som ansåg att projekteringsarbetet var sakorganens viktigaste uppgift.

Sedan dess har emellertid förhållandena ändrats ganska radikalt. Materielens ökade komplicitet, med de olika projekten ofta ingående som enheter i ett större system, har bl. a. medfört, att med nuvarande uppläggning av organisationen svårigheter uppstått vid ledningen av utvecklings- och projekteringsarbeten i förvaltningarna.

Förvaltningarna är för närvarande i allmänhet uppdelade i sinsemellan jämbördiga sakorgan. Krigsmaterielen låter sig emellertid inte alltid indelas på samma sätt. Detta medför att då större projekt skall utvecklas inom förvaltningarna arbetsgrupper måste tillsättas

med representanter från olika sakorgan. Dessa arbetsgrupper saknar beslutande-rätt. Ansvaret för det arbete, som utföres inom arbetsgruppen åvilar respektive sakorgan. Även om samarbetet mellan de olika avdelningarna inom förvaltningen i allmänhet är mycket gott, medför detta onekligen att arbetet blir mera tungrott än vad det behöver vara. För ett effektivt resultat fordras en enhetlig ledning, som tar ansvaret för förarbetets olika delar och även svarar för projektets genomförande. Den nuvarande organisationen med fastlåsta tjänster kan emellertid ej anpassas efter de krav, som snabbt skiftande förutsättningar påkallar.

Som tidigare framhållits, fordrar utvecklingen av ny krigsmateriel betydande insatser av kvalificerade vetenskapsmän och tekniker ofta under en mycket lång tid. Utvecklingsarbetet kan icke ske enbart med förvaltningarnas i detta hänseende starkt begränsade resurser i fråga om högt kvalificerade tekniker. Det blir i framtiden nödvändigt att i ännu större utsträckning än för närvarande utnyttja industrins kapacitet för projektering och konstruktion.

En full utveckling i denna riktning fordrar att upphandlingskungörelsens bestämmelser om anbudsförfarande omarbetas eller förses med sådana dispensregler att förvaltningen beredes möjlighet att med ett företag avtala om framtida tillverkning, om sådan kommer ifråga, redan i samband med att utvecklings- och konstruktionsarbetet beställas. Med nuvarande bestämmelser måste förvaltningen förbehålla sig frihet att efter det ett konstruktionsuppdrag fullgjorts av en firma, göra beställningen hos en annan. Mot bakgrunden av det faktiska förhållandet att särskilda konstruktionsfirmor icke finnes för den specifika försvarsmaterie-

len och att stora uppbåd av tekniker och konstruktörer erfordras för sådana projekt, kan det ej förväntas att företagen skall vara intresserade av att belägga och kanske tillfälligt uppförstora sina konstruktionsavdelningar med omfattande projekteringsarbete, när de ej kan garanteras framtida beställningar.

Ansvaret för de tekniskt och kvalitativt högstående produkter det här gäller åvilar vid nuvarande ordning leverantören, oavsett om felet ligger hos denne eller hos beställaren. Detta medför att en fullständig genomgång och prövning av från förvaltningen erhållna konstruktionsritningar och beskrivningar måste ske hos leverantören. Vid övergång i ökad utsträckning till beställning av projekterings- och konstruktionsarbeten i förening med tillverkning hos industrin bortfaller detta dubbelarbete.

Det är troligt att en omläggning efter dessa linjer även kan komma att medföra att den civila industrin i större utsträckning än hittills samordnar sin projekt- och utvecklingsverksamhet och att flera organ av samma typ som det nu grundade teleindustrins utredningsinstitut kommer att bildas, vilket kan bli till gagn för såväl försvaret som näringslivet. Där så är möjligt bör hela projektet beställas hos en enda industri, som efter av förvaltningarna uppställda krav på prestanda och andra specifikationer, får utveckla projektet och göra upp de för tillverkningen nödvändiga konstruktionsritningarna samt också utse underleverantörer och svara för sammanhållningen av arbetena. Förvaltningarnas insatser kan därigenom begränsas till de uppgifter, som normalt åvilar en beställare, att uppställa fordringar för den materiel som skall utvecklas, ge erforderliga fortsatta direktiv under utvecklingsarbetet och kontrollera verksamheten. Förvaltningen bör med andra ord fungera som kompe-

tent köpare av tjänster och produkter och nuvarande laboratorier, utvecklings- och projekteringsorgan inom förvaltningarna bör i motsvarande mån avvecklas.

3. Huvudförvaltningsprincipens praktiska tillämpning

Som framgått av ett tidigare avsnitt innebär huvudförvaltningsprincipen att den myndighet, som för sin försvarsgren har att anskaffa den största mängden av ett för flera försvarsgrenar gemensamt materiellag skall handha anskaffningen av detsamma. I den organisation, som fastställdes av 1954 års riksdag uppdrogs åt försvarets förvaltningsdirektion att utse huvudförvaltningsmyndighet för anskaffning av vissa förnödenheter för försvaret i dess helhet och att avgöra frågor rörande huvudförvaltningsprincipens tillämpning.

Avsikten med huvudförvaltningsprincipen är att genom samköp åstadkomma bättre priser vid förvaltningarnas materielanskaffning. Samordningen av inköpen är emellertid i huvudsak begränsad till förvaltningarna gemensam materiel, vars konstruktion redan från början är given, antingen på grund av att materielen ifråga är allmän handelsvara eller genom att den tidigare utvecklats av en förvaltning. Däremot förekommer det mera sällan att huvudförvaltningsprincipen tillämpas vid utveckling av materiel. Anledningen härtill är ofta att det då utvecklingsarbetet påbörjas råder oklarhet om egenskaperna och utformningen av den slutliga produkten. Detta medför att det är svårt att från början avgöra om produkten ifråga kan komma att få användning även inom andra försvarsgrenar. Huvudförvaltningsprincipen har sålunda kommit att tillämpas för en värde-

mässigt sett ringa del av förvaltningarnas sammanlagda anskaffning. Huvudförvaltningsmyndighetens åtagande begränsas därvid i allmänhet till den upphandlingstekniska och merkantila delen av anskaffningsverksamheten. Val av materiel liksom även planering och övrigt förarbete ligger däremot kvar på respektive förvaltning. Huvudförvaltningsprincipen har sålunda ej inneburit mindre arbete för sakorganen.

Den samordning av inköpen, speciellt standardvaror, vilken nu uppnås genom tillämpning av huvudförvaltningsprincipen kan därför på ett billigare och enklare sätt åstadkommas genom rabattavtal med industrin. Med den nuvarande ordningen tvingas förvaltningarna många gånger att anskaffa förnödenheter vid för dem olämpliga tillfällen på grund av att huvudförvaltningsmyndigheten vid ifrågavarande tidpunkt fått behov av materielen.

Då huvudförvaltningsprincipen formulerades var även avsikten att dess tillämpning skulle leda till ett minskat antal materieltyper och användning av mera likartad materiel inom de skilda försvarsgrenarna. Om detta skall kunna uppnås erfordras att principen även utsträcker till att omfatta det arbete som föregår beställningen av en ny produkt. Då emellertid ansvaret för respektive försvarsgrens materiel trots tillämpning av huvudförvaltningsprincipen kommer att kvarligga på försvarsgrensförvaltningens sakorgan medför samköpen ofta i sådana fall ett ökat arbete. I sitt arbete måste nämligen huvudförvaltningsmyndigheten ta hänsyn till de andra försvarsgrenarnas speciella krav samt också löpande orientera respektive försvarsgrens förvaltning. Innan de tekniska bestämmelserna för tillverkningen fastställs, måste de granskas och godkännas av övriga förvaltningar. De ändringsförslag som under tillverkningens

gång uppkommer måste behandlas på samma sätt. Detta medför ofrånkomligt ett merarbete för såväl huvudförvaltningsmyndigheten som sakorganen vid respektive förvaltning.

4. Standardisering

Under senare år har stort intresse ägnats åt standardiseringsfrågor inom försvaret. Som framgått av det tidigare har normaliebyråer inrättats vid respektive förvaltning. Likaså har en försvarets klassifikationscentral tillskapats, infogad i flygförvaltningen. Dessa organ har tillkommit för att genom ökad standardisering och typminskning åstadkomma lägre kostnader för materielen. Det har därvid även eftersträvat att så långt möjligt ge delar och komponenter ett enhetligt utförande. Genom att arbetet är uppdelat på förvaltningarna har det emellertid varit svårt att åstadkomma sådan enhetlighet. Verksamheten synes dessutom ej bedrivas i tillräckligt intim samverkan med de organ, som arbetar med dessa frågor på den civila sidan och vars verksamhet är mycket omfattande. Bästa sättet att nå mera intim sådan samverkan vore att försvarsförvaltningen i större utsträckning än hittills beredes tillfälle aktivt deltaga i det civila standardiseringsarbetet.

Ett led i standardiseringsarbetet är utformningen av enhetliga kontroll- och leveransföreskrifter. Detta arbete är för närvarande huvudsakligen förlagt till armétygförvaltningens normaliebyrå. Inom denna har en särskild kontrollmetodiksektion bildats. Det får emellertid konstateras att denna hittills endast i ringa grad kunnat påverka bestämnelserna. Den av 1956 års förvaltnings-sakkunniga förordade ökade samordningen av förvaltningarnas kontrollverksamhet kräver att ökad uppmärksamhet och arbetsinsats ägnas åt metodikfrågorna.

5. Inköpsavdelningarna

De nuvarande inköpsavdelningarna inom förvaltningarna tillkom i samband med de ändringar i organisationen som genomfördes då krigsmaterielverket avskaffades. Under den tid förvaltnings-tjänsten var uppdelad mellan försvarsgrensförvaltningarna och krigsmaterielverket, leddes projektering, konstruktion och försök av respektive försvarsgrensförvaltningar. Dessa hade även hand om behovsberäkningar såväl för nykonstruerad materiel som vid ombeställningar av tidigare fastställda materieltyper, ammunition m. m. Dessutom hade försvarsgrensförvaltningarna hand om den ekonomiska planeringen. Inköpsorganet, krigsmaterielverket, var det led i organisationen som svarade för själva inköpen och kontakten med leverantörerna, statliga eller icke statliga. Detta gällde såväl förfrågningarna på offertstadiet som de kontakter vilka därefter behövdes under själva anbudsgivningen och fram till det leveransen skedde.

Den kritik som riktades mot ovan redovisade uppdelning av förvaltningsarbetet gällde dels samarbetet mellan respektive myndigheter — främst mellan krigsmaterielverket och armétygförvaltningen — men också i hög grad de olägenheter som uppkom av uppdelningen, vilken förutsatte att tekniska specialister på samma materielslag måste finnas både inom krigsmaterielverket och försvarsgrensförvaltningarna. Den allvarligaste olägenheten med uppdelningen ansåg emellertid 1946 års förvaltningsutredning vara, att de konstruerande och beställande förvaltningarna icke fick direkt kontakt med tillverkarna och att de erfarenheter som krigsmaterielverkets tekniker erhöll i sitt samarbete med tillverkarna, dels vid utarbetandet av fabriktionsbestämmelser — för vilka förslag ofta kom från de offe-

rerande fabrikerna — och dels vid tillverkningskontrollen, icke i önskvärd omfattning kom försvarsgrensförvaltningarna till godo.

Besparingsutredningens uppfattning är att liknande olägenheter som var tillfinnandes med den tidigare uppdelningen av anskaffningsverksamheten finns med den nu gällande uppdelningen av arbetet mellan sakavdelningar och inköpsavdelningar inom förvaltningarna.

Kontakterna med leverantörerna uppehålls nu i första hand av inköpsavdelningarna, som handhar inköpsverksamheten. Eftersom dessa avdelningar icke har tekniska specialister som kan ta ansvar i uppkommande frågor, måste varje diskussion mellan inköpsavdelningen och leverantören på de olika stadierna i ett inköpsärende följas av eller kompletteras med en diskussion med vederbörande sakavdelning. Detta innebär att inköpsavdelningens arbete i mycket stor utsträckning blir ett dubbelarbete. Det medför dessutom å andra sidan att sakavdelningarna får arbete med information i flera omgångar, ett arbete som skulle undvikas om varje sakavdelning själv hade hand om inköpsförfarandet. Utredningen har i detalj närmare beskrivit inköpsförfarandet, dels på sidorna 86—88 i kapitlet om intendenturförvaltningstjänsten och dels i de särskilda bilagorna 8—10.

Organisationen skall väl närmast motsvara inköpsavdelningarna inom industrin. Det bör emellertid då påpekas, att förutsättningarna är väsentligt olika och att de särskilda inköpsavdelningarna på industrisidan i allmänhet icke sysslar med inköp av annat än standardiserad materiel och förrådsartiklar i allmänhet, medan speciella inköp som förutsätter omfattande projekterings- och konstruktionsarbete i allmänhet icke torde uppdras sådana inköpsavdelningar.

Ett mycket omfattande arbete har nedlagts inom förvaltningarna på att utarbeta standardblanketter för inköpsrutinerna. Det har därvid varit en strävan att i samma rutin infoga alla förekommande inköpsalternativ. Detta har medfört en långsam och omständlig behandlingsgång med ett mycket stort antal handlingar för varje ärende. Som framgår av bilaga 8 fordras vid armétygförvaltningen vid varje inköp ett mycket stort antal blankettformulär. I normalfallet användes sålunda icke mindre än 62 blankettexemplar vid anskaffning även av enklare varor. I detta antal ingår endast de blanketter, som sammanhänger med själva inköpets verkställande. Det bör således observeras att blankettfloran endast gäller från det ögonblick en »inköpsanmodan» tillställs inköpsavdelningen och att häri icke ingår någon av de handlingar, som hör ihop med förberedelsearbetet på sakavdelningen eller i tidigare led. Kravet på enhetlighet har lett till ökat arbete, för såväl inköps- som sakavdelningarna samt registrering och bevakning av beställningskopior på ett flertal håll. Särskilt iögonenfallande är detta i alla de fall, då alla förberedelser för köpen är klara med undantag för anbuds- eller offertförfrågningarna.

Enligt utredningens uppfattning bör de särskilda inköpsavdelningarna slopas och materielinköpen läggas på respektive sakavdelningar. Den rutinmässiga fakturagranskningen bör därvid överflyttas till administrativa byråns ekonomisektion.

Med det dubbelarbete som på grund av den nuvarande organisationens karaktär förekommer, torde detta kunna ske utan att sakavdelningarnas personal behöver ökas. Det bör i detta sammanhang ytterligare påpekas, att inköpsavdelningarna för sin verksamhet erhåller allt underlag från vederbörande sakav-

delning i form av ritningar, arbetsbeskrivningar, uppgift på inköpsmängden och på tänkbara leverantörer samt besked om storleken av tidigare inköp och beräknad åtgång. Detta förarbete är så utförligt att den särskilda inköpsanmodan kan användas för direkt avskrift till prospektiva leverantörer med anhållan om prisuppgifter eller anbud.

Förvaltningen kommer emellertid även vid en omläggning av inköpsverksamheten till sakorganen att ha behov av expertis för förhandlingar och avtalsuppgörelser. Utredningen menar att den erfarenhet i fråga om förhandlingar och inköpsavtal, som finns hos inköpsavdelningarnas ledning bör bevaras. Inom administrativa byrån bör sålunda, i samband med inköpsavdelningarnas avskaffande, befattningar inrättas för experter på avtalsuppgörelser i allmänhet. På specialområden, där särskild sakkunskap krävs bör utomstående expertis anlitas för uppgörelserna.

6. Koncentrationen på leverantörs- sidan

I ett tidigare avsnitt har utredningen konstaterat, att en mycket stor del av förvaltningarnas materiel anskaffas från ett fåtal leverantörer. Detta beror på att leverantörerna är ensamtillverkare eller på att för vissa leveranser endast två eller tre leverantörer finns att tillgå inom landet. Leveransernas omfattning och struktur utesluter vidare ofta andra möjligheter än att anlita antingen ensamleverantör eller ett begränsat antal leverantörer, som i samverkan åtar sig leveranserna.

Under sådana förhållanden saknas de betingelser i fråga om konkurrens mellan ett flertal företagare som upphandlingskungörelsens bestämmelser bygger på.

Detta borde leda till att förvaltningen ges ökade möjligheter att övergå till andra metoder för anskaffning från dessa leverantörer. Redan nu sker anskaffning till betydande belopp under ramavtal, där priserna successive fastställs på basis av förkalkyler, efterhand i sin tur grundade på efterkalkyler från redan verkställda leveranser. I andra fall torde också redan nu avtal med fasta priser ingås, utan att upphandlingskungörelsens bestämmelser mer än till formen kan iakttagas. Jämförelser sker vanligtvis då med priser på likartade produkter hemma eller utomlands eller med priser på tidigare leveranser. Slutligen kan i vissa fall uppdrag på löpande räkning komma ifråga. För utveckling av mera tekniskt komplicerad utrustning torde detta senare vara ofrånkomligt. Det är nämligen i dylika fall i regel omöjligt att i förväg överblicka arbetets och kostnadernas omfattning. Användningen av uppgörelser av denna typ bör dock i görligaste mån begränsas. Avtal med fasta priser ger nämligen ett helt annat grepp över kostnaderna, eftersom varje ändring och fördyring då kräver beslut av för kostnaderna ansvariga instanser, såväl i förvaltningarna som i industrin.

En vidgad användning av här angivna anskaffningsmetoder för den nämnda kategorien leverantörer skulle i realiteten icke medföra någon höjning av priserna. I den mån dessa leverantörer vill utnyttja sin ställning har de denna möjlighet redan nu, den ligger i ställningen som ensamtillverkare eller fåtalstillverkare och kan icke åtkommas med några bestämmelser i en upphandlingskungörelse. Tvärtom kan dispens från tillämpning av denna kungörelse och användning av ett inköpsförfarande som ovan skisserats komma att medföra sänkta priser i samma mån som utjämning av sysselsättning och belastning på indu-

strins produktions- och administrationsapparat kan erhållas genom samarbete mellan förvaltning och industri samt ökad effektivitet uppnås genom långsiktigare avtal och planering.

Utredningen förmenar att besparingar står att vinna med övergång till en på nu antytt sätt ordnad materielanskaffning, anpassad till de rådande förhållandena på marknaden. För detta fordras, förutom att arbetsrutinerna lägges om inom förvaltningarna, att begränsningen, förvaltningarnas handlingsfrihet i nu angivna hänseenden undanröjes.

7. Personalorganisationen

Kungl. Maj:t har i regleringsbrev i detalj fastställt personalorganisationen inom förvaltningarna. I dessa anges dels den organisatoriska indelningen i avdelningar, byråer och sektioner samt även i detalj personalens fördelning. Även tjänster av biträdeskaraktär är fullständigt förtecknade.

Detta har medfört, att den flexibilitet, som är nödvändig för att organisationen skall kunna anpassas efter utvecklingen och de växlande förhållandena blivit svår att uppnå. Det har därför ifrågasatts, huruvida ej en större frihet i förvaltningarnas befogenheter att anställa och fördela personal borde skapas. Frågan var uppe till diskussion av 1956 års förvaltningssakkunniga i deras den 22 september 1956 avgivna betänkande. Utredningen anförde:

»De till förvaltningspropositionen fogade detaljerade tabblärna över personalorganisationen hos förvaltningarna har ansetts normerande för verksamheten, oaktat något uttryckligt beslut av denna innebörd inte meddelats av Kungl. Maj:t. Systemet är av lätt insedda skäl i längden förenat med olägenheter. En av grundtankarna vid förvaltningsreformens utarbetande var att organisationen skulle erhålla en i möjligaste mån dynamisk karaktär. Den fastlåsta per-

sonalfördelningen medför den olägenheten, att personaltillgången inom ramen för den totala personaluppsättningen inte kan anpassas efter arbetsbelastningen inom olika enheter av samma förvaltning. Kungl. Maj:ts i utredningsdirektiven berörda beslut den 2 december 1955 är dock ägnat att i viss utsträckning avhjälpa denna olägenhet. På längre sikt kan befaras att förhållandena kan utveckla sig därhän, att en organisationsenhet har överskott på arbetskraft under det att en annan enhet har svårigheter att bemästra ens de viktigaste av sina arbetsuppgifter.»

Utredningen ansåg att en smidigare personalpolitik skulle kunna uppnås genom att förvaltningarna gavs möjlighet att placera om tjänstemän och tjänster. Denna rätt borde dock enligt utredningen begränsas till lägre tjänstemän och tjänster. Sålunda skulle befattningar som avdelningschef, byråchef och sektionschef samt chef för fristående detaljer icke få flyttas och ej heller den på dessa befattningar tjänstgörande personalen. Indelningen i sektioner och fristående detaljer borde enligt utredningen även framgent fastställas av Kungl. Maj:t. De tillfälliga omplaceringarna borde vidare begränsas till ett år. Förvaltningen borde även vara skyldig att med motivering anmäla överflyttning av tjänst till annan organisationsenhet i nästföljande förslag till medelsäskande. Därvid skulle det även klart framgå huruvida de nya arbetsuppgifterna var likvärdiga med de tidigare och motiverade samma lönegradsplacement. Enligt utredningens uppfattning borde i princip samtliga avlöningskostnader för civil personal bestridas från avlöningsanslag.

I frågan om icke ordinarie tjänster innebar förvaltningssakkunnigas förslag i viss mån en inskränkning i förvaltningarnas rörelsefrihet. Icke-ordinarieanslaget var tidigare betecknat »förslagsvis», d. v. s. anslagsposten fick överskridas av förvaltningarna. Utred-

ningen föreslog att denna post i fortsättningen skulle vara obetecknad och således ej få överskridas. I stället och som modifikation av denna inskränkning föreslog utredningen, att en särskild av riksdagen maximerad post skulle upptas under avlöningsanslagen för anställning av tillfällig personal. Posten skulle emellertid endast få utnyttjas för tillgodoseende av arbeidskraftsbehov, som på förhand kunde antas icke bli av längre varaktighet.

I remissyttrande över förvaltnings-sakkunnigas förslag anförde försvarets civilförvaltning, att förvaltningen dessutom borde inom ett maximerat antal tjänster erhålla bemyndigande att utbyta högre tjänster mot lägre. I proposition 1957: 110 anslöt sig departementschefen i huvudsak till de förslag, som de sakkunniga framlagt i syfte att förerna smidigare regler för anställande och fördelning av personal. Likaså ansåg departementschefen att civilförvaltningens yttrande rörande utbyte av tjänster borde beaktas. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

Innebörden i det på civilförvaltningens förslag baserade uttalandet av departementschefen synes vara, att en högre tjänst kan bytas mot en lägre, medan däremot motsatsen ej kan ske. Det är nu ej möjligt att inom ramen för en bestämd anslagssumma kunna variera antalet högre och lägre tjänster med hänsyn till förändringar i behovet.

Även om under senare år vissa regler införts för att göra organisationen mera smidig och anpassningsbar, anser besparingsutredningen att en anpassning i önskvärd utsträckning ej kan uppnås i den nuvarande organisationen med fasta placeringar. Enligt utredningens uppfattning bör en chef ges möjlighet att placera sina medhjälpare på den för var och en lämpligaste arbetsuppgiften. Detta är en förutsättning för att

organisationsenhetens arbete skall kunna fördelas på det lämpligaste och mest ekonomiska sättet.

Verksamhetens art och arbetsuppgifternas omfattning växlar ständigt i en organisation, vars arbete påverkas såväl av den tekniska utvecklingen som av skiftningarna i det utrikespolitiska läget. Det är därför nödvändigt att även personalorganisationen smidigt kan anpassas till verksamheten. En dylik anpassning är i det närmaste omöjlig om personalen i detalj är fastlåst vid bestämda uppgifter.

I den nuvarande förvaltningsorganisationen bedrivs arbetet på ett stort antal enheter. Som ovan nämnts är organisationen uppdelad i avdelningar, byråer och sektioner. Sektionerna är dessutom ofta indelade i detaljer. Detaljindelningen är visserligen ej fastställd i de av Kungl. Maj:t fastställda organisationsplanerna, men den torde trots detta ha fått en avsevärd stadga i förvaltningarnas organisation. En uppdelning av arbetsuppgifterna medför otvivelaktigt den fördelen, att personalen blir starkt specialiserad och att arbetet därigenom utföres lättare. Å andra sidan medför en sådan specialisering att eventuella kapacitetsöverskott blir svåra att utnyttja. En specialiserad personal blir vidare vid ändrad inriktning av verksamheten svår att omplacera till nya uppgifter, om ej dess allmänna kunnande ständigt upprätthålles genom fortlöpande utbildning. En annan olägenhet med indelning i små enheter är att befälslinjerna blir onödigt förlängda.

För närvarande är förvaltningarnas möjlighet att omplacera personal begränsad till lönegrad 23 eller lägre lönegrad. Omplaceringsmöjligheten gäller dock ej befattning, avsedd för chef för enhet vars inrättande ankommer på Kungl. Maj:t. Förvaltningen har sålunda

ej möjlighet att omlacera en sektionschef, som visat sig mindre lämplig för chefsbefattning, till andra för tjänstemannen mera lämpade arbetsuppgifter inom förvaltningen.

Genom att även förvaltningens organisationsindelning fastställts i regleringsbrevet har förvaltningschefen ej heller möjlighet att inrätta nya enheter och till dessa knyta personalen från redan befintliga organ inom förvaltningen. Detta är onekligen en svaghet och begränsar förvaltningens möjlighet till omställningar.

Redan vid petitaarbetet ena sommaren skall således förvaltningen ta ställning till hur varje tjänst kan utnyttjas under det budgetår, som börjar nästa sommar och om ändring behöver ske beträffande tjänstens lönegradsplacering. Vid de justeringar som blir nödvändiga på grund av successiva eller plötsliga förskjutningar i arbetskraftsbehovet måste förvaltningen underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning med de undantag som ovan refererats. Härigenom fördröjes i onödan förvaltningsorganisationens anpassning till de ändrade förhållandena. Smidigheten motverkas.

Det är utredningens uppfattning att den av Kungl. Maj:t i regleringsbrev fastställda detaljerade personalorganisationen bör ersättas med en personalorganisation som endast inramar respektive byrås personal men icke binder denna till bestämda arbetsuppgifter. Ett dylikt förfarande bör icke hindra en sektionsindelning av byråerna, vilket torde vara nödvändigt för att en viss stadga i organisationen upprätthålles. Förvaltningschefen bör emellertid ges möjlighet att inom de angivna personalramarna göra omlaceringar. Detta bör kunna ske mellan byråerna även beträffande personal i högre lönegrad än 23. Även med punktvisa svagheter i personalsammansättningen bör då organisa-

tionen kunna hållas arbetsduglig och effektiv. Detta torde med en detaljbunden personalorganisation enligt nuvarande ordning vara i det närmaste ogenomförbart.

Förvaltningarna borde även ges större förtroende att inom en löneram tillätta personal. Denna frihet bör därvid ej begränsas till viss kategori av personal utan även gälla mera kvalificerad sådan.

8. Förvaltningsorganisationens utformning

1946 års förvaltningsutredning diskuterade två alternativa lösningar till förvaltningsorganisationens utformning. Det ena alternativet innebar en sammanslagning av förvaltningarna, det andra en fortsatt försvarsgrensvis ordnad förvaltningsverksamhet. Enligt båda alternativen skulle de uppgifter som dittills åvilar krigsmaterielverket övertas av förvaltningarna.

Enligt förvaltningsutredningens uppfattning fanns det skäl som talade för båda organisationsalternativen. Den ansåg, att en för försvaret central tygförvaltning rent principiellt var den lämpligaste organisationen. Att den trots detta stannade för att föreslå en fortsatt försvarsgrensvis ordnad förvaltning, berodde främst på att försvarsgrenscheferna därigenom skulle kunna öva inflytande på förvaltningsverksamheten inom sin försvarsgren.

Till förmån för en fortsatt försvarsgrensvis ordnad förvaltningsverksamhet talade enligt förvaltningsutredningen att den skapade större förutsättningar för åstadkommande av snabba och kvalitativt fullgoda arbetsresultat vid projektering och konstruktion av sammansatta stridsmedel. Utredningen anförde härom:

»De för varje försvarsgren speciella kraven och den omständigheten att en stor del av den materiel varom här är fråga (för marinens och flygvapnets vidkommande huvuddelen) användes inbyggd i en större enhet — fartyg, flygplan eller stridsvagn — medför emellertid att materielen i fråga i stor utsträckning måste ges olika utförande, och detta även om grundtekniken är densamma. Sålunda måste exempelvis konstruktionen av ett vapen, som skall ingå i en större stridsenhet, ske med hänsynstagande till den vikt denna större enhet förmår bära, till det utrymme som står till buds samt till de rekylkrafter enheten kan tåla. Andra faktorer som kunna påverka vapenkonstruktionen äro uppställningsplats, bestyckningsvinklar, stabilitet, skakningar m. m. samt i fråga om i flygplan inbyggda vapen särskilt flygplanets manövreringsförmåga. För en större stridsenhet avsedd telemateriel måste konstrueras med iakttagande av förutom i förekommande fall nyssnämnda omständigheter även sådana som den större enhetens strömkällor och elektriska störningar från andra apparater inom enheten.»

För en sammanslagen förvaltning, vilken utredningen som ovan nämnts rent principiellt ansåg vara den lämpligaste organisationen, talade enligt förvaltningsutredningen bl. a. att verksamheten borde kunna bedrivas rationellare. Utredningen anförde sålunda att i fråga om vapen, ammunition och telemateriel en gemensam förvaltning skulle ge större garantier för att icke dubbelarbete skulle förekomma samt för att standardiseringssynpunkter skulle vinna fullt beaktande, och fortsatte:

»Detta gäller i särskild grad viss artillerimateriel, i det att kustartilleriets rörliga pjäsmateriel, som konstruktivt nära ansluter till viss artillerimateriel vid armén, enligt alternativet med gemensam förvaltning förvaltas inom samma ämbetsverk som motsvarande armémateriel men vid försvarsgrensvis ordnad förvaltning hänföres till ett helt annat ämbetsverk (marinförvaltningen) än sistnämnda materiel (armétygförvaltningen).»

För en sammanslagen förvaltning talade enligt förvaltningsutredningens

mening även att krigsplaneringen och inköpsverksamheten skulle kunna samordnas bättre. Utredningen anförde:

»I fråga om de förvaltningsfunktioner, som icke avse den rent tekniska förvaltningsverksamheten, erbjuder nog alternativ I (gemensam förvaltning) i allmänhet en något bättre lösning än alternativ II (försvarsgrensvis ordnad förvaltning). Detta torde särskilt gälla krigsindustriplaneringen i fred och inköpsverksamheten under beredskap och krig. I ett gemensamt tygförvaltningsverk torde en bättre samordning av inköpen kunna åstadkommas än enligt alternativ II och större möjligheter föreligga att i fred dirigera inköpsverksamheten så att goda förutsättningar skapas för krigstillverkningen.»

Som ytterligare argument för en gemensam tygförvaltning kan enligt besparingsutredningens mening anföras att vapen, utrustning och övrig krigsmateriel i ökad utsträckning blir i väsentliga hänseenden likartad för försvarsgrenarna. Även om materielen i mycket hög grad måste anpassas efter taktiska krav, vilka är olika inom de olika försvarsgrenarna, är vissa materielproblem och tekniska frågor gemensamma. Vidare kommer komponenter och detaljer, av vilka den mera komplicerade materielen är uppbyggd att i många fall vara desamma. Detta gäller icke minst den elektrotekniska utrustningen. Besparingsutredningens expert professor Torbern Laurent har gjort en genomgång av försvarets teletekniska verksamhet. I sitt yttrande anför han på denna punkt följande.

»Den nuvarande organisationen bygger på en situation från forna dagar, då man hade ett landförsvar och ett sjöförsvar, som kunde sägas vara endast obetydligt beroende av varandra vid anskaffning av materiel. Utvecklingen medförde sedermera, att man fick ett särskilt flygvapen. Även detta var under lång tid till stor del isolerat i fråga om sitt materielbehov. Först under tiden efter andra världskriget har utvecklingen medfört att de olika försvarsgrenarna i allt större utsträckning fått be-

hov av samma eller likartat materiel såsom robotvapen, helikoptrar, viss telemateriel o. s. v. Härigenom, men även på annat sätt, sker en viss utjämning och utplåning av gränserna mellan de olika försvarsgrenarna.

De här angivna förhållandena aktualiserar på ett annat sätt än tidigare frågan om möjligheten till en av de olika försvarsgrenarna helt oberoende och för försvaret gemensam organisation för materielanskaffningen. Det är otvivelaktigt så, att den nuvarande organisationen visserligen fungerar, men är byggd på kompromisser med det gamla invanda och alltså naturnödvändigt icke kan vara det effektivaste och mest ekonomiska på lång sikt. Sammanslagningen måste då gälla inte endast de olika teletekniska avdelningarna inom olika grenar av försvaret utan även de sakavdelningar med vilka teleingenjörerna måste bedriva intimt samarbete. Huvudförvaltningsprincipen behöves då icke längre och ej heller samarbetsdelegationerna.

Obestridliga fördelar föreligger vid organisation av försvarets tygmaterielanskaffning i en gemensam förvaltning. På materielsidan har man i stor utsträckning gemensamma grundmateriel. Samma är förhållandet i fråga om de komponenter som förekommer i olika apparater och system. Härigenom underlättas standardiseringssträvandena liksom också väsentliga besparingar och samtidig förbättring av informationstjänsten kan erhållas. En annan omständighet som talar för ett sammanförande av anskaffningen till en förvaltning är den starka koncentrationen till ett fåtal gemensamma leverantörer.

De största vinsterna vid en omorganisation till en gemensam tygförvaltning föreligger emellertid på personalsidan. Med den nuvarande uppdelningen kan det icke undvikas att dubbelarbete förekommer i icke obetydlig utsträckning. Enligt kända statistiska lagar bör det dessutom ställa sig gynnsammare att fördela arbetsuppgifterna på en större arbetsgrupp än flera mindre från varandra isolerade arbetsgrupper. En omorganisation till en förvaltning bör därför erbjuda möjligheter för ett väsentligt bättre utnyttjande av arbetskraften. Samtidigt bör vid en omorganisation ökade förutsättningar fås för ett tillgodoseende av det angelägna behovet av vissa högt kvalificerade, tekniskt vetenskapligt skickliga ingenjörer med teknologie doktorsgrad, varom talats i föregående avsnitt.

Slutligen bör här påpekas att en gemensam tygförvaltning för försvaret kommer att medföra betydligt bättre samarbetsmöjligheter med FOA än för närvarande. Visserligen uppträder FOA — vilken som bekant är en gemensam organisation för hela försvaret — redan nu som konsult till de olika försvarsgrensförvaltningarna, men det vore lyckligt, om denna verksamhet kunde intensifieras.»

Professor Laurents utlåtande återges i sin helhet i bilaga 13.

De olika vapenheterna skall kunna verka i ett gemensamt försvarssystem och måste därför anpassas till varandra, vilket kommer att ställa krav på samordning av anskaffningsverksamheten. Med en försvarsgrensvis ordnad förvaltning måste sådan samverkan liksom all samverkan i övrigt ske i samarbetsdelegationer och genom tillämpning av huvudförvaltningsprincipen. Som tidigare framhållits är det tveksamt om en tillräcklig samordning kan uppnås därigenom.

I ett tidigare avsnitt har en redogörelse lämnats för hur förvaltningarnas tygmaterielanskaffning fördelar sig, hur många leverantörer som finns samt i vad mån dessa är gemensamma för förvaltningarna. Det framgick här att ett litet antal leverantörer svarar för huvuddelen av förvaltningarnas anskaffning. Detta talar av flera skäl för en sammanslagning av tygförvaltningarna.

Som argument mot en gemensam tygförvaltning har i olika sammanhang framförts att den skulle få sådana dimensioner att den icke skulle kunna arbeta rationellt. Huruvida så blir fallet beror emellertid på vilka arbetsuppgifter förvaltningen ifråga tilldelas och på hur verksamheten organiseras.

Uppgiften att i samarbete med staterna planera och uppgöra program för anskaffningen kan icke delegeras på annat håll, liksom ej heller uppföljningen av utvecklingen på det internationella

området. Däremot bör, som utredningen i det föregående framhållit, utvecklings- och konstruktionsarbeten i princip överlätas på andra organ och på industrin. Samarbetet med FOA i dessa hänseenden bör underlättas vid en sammanföring av förvaltningsarbetet i en organisation. Den av utredningen ifrågasatta bättre anpassningen av formerna för upphandling till strukturen på leverantörssidan bör också leda till en förenkling i denna del av arbetet i den centrala förvaltningen. Även kontrollfunktionen bör kunna fullgöras enklare vid en sammanföring av förvaltningarna. I fråga om förråds- och lagerhållningskontrollen bör enligt utredningens mening en delegering till regionala och lokala organ eftersträvas. Utredningen avser att i annat sammanhang uppta frågan om redovisning och central överblick av förråd och lager. Detta är en komplicerad fråga, därför att icke endast ekonomiska och fredsmässiga militära krav utan också funktionsmöjligheten och ledningsmöjligheten i krig måste tillgodoseas. Det bör också övervägas, huruvida ej viss anskaffning av mer eller mindre standardiserad och gängse förekommande materiel skulle kunna delegeras till regionala och lokala myndigheter. En förutsättning för att arbetet inom en sammanslagen tygförvaltning skall löpa smidigt är också att arbetsrutinerna göres enkla och att övriga bestämmelser och föreskrifter som onödigtvis begränsar förvaltningens handlingsfrihet undanröjes. Särskilt synes det utredningen vara av största vikt att andra inköpsformer och en rörligare personalpolitik åstadkommes, vilket närmare utvecklats i föregående avsnitt.

Den oerhört omfattande och skiftande verksamhet som förvaltningsverksamheten omspannar förutsätter — för att den skall kunna bedrivas så ratio-

nellt och kostnadsbesparande som möjligt — att arbetsformerna måste kunna växla och anpassas till de skiftande betingelserna. Tygförvaltningen är, ur en synpunkt sett, att betrakta som ett affärsföretag som för att rätt skötas måste drivas med affärsmässiga metoder och under häremot svarande former.

Detta talar i och för sig för att ledningen av en gemensam tygförvaltning utövas av en styrelse — arbetande i princip på samma sätt som en aktiebolagsstyrelse — samt en förvaltningschef med i stort sett samma ställning som en verkställande direktör i ett affärsföretag. Styrelsens uppgift skulle därvid främst vara att ägna sig åt de stora principiella frågorna, såsom att dra upp riktlinjerna för förvaltningens arbetsformer och verksamhet samt utöva kontroll över denna. På förvaltningschefen skulle ankomma att leda, övervaka och samordna arbetet inom förvaltningen, liksom även att fastställa ansvars- och beslutanderättsfördelningen efter de direktiv som styrelsen fastställer.

Genom att anförtro tygförvaltningens ledning åt en styrelse skulle stöd erhållas för en smidig och anpassningsbar driftsledning. De av besparingsutredningen ifrågasatta formerna för materielanskaffning, liksom en rörligare personalpolitik medför onekligen, att ett ökat ansvar lägges på förvaltningens ledning. Genom att därvid ansvaret delas med en styrelse skapas större garanti för en fri och självständig ledning, utan att verksamheten därför behöver bindas genom detaljerade instruktioner.

Det förutsättes att styrelsen skall omfatta såväl militära som civila ledamöter till ett sammanlagt antal av förslagsvis 7—9 personer. Bland dessa bör ingå försvarsgrenscheferna eller andra högt kvalificerade företrädare för de olika försvarsgrenarna.

Den snabba utvecklingen på det tekniska området gör ett kontinuerligt rationaliseringsarbete ofrånkomligt. Genom att kvalificerade representanter för näringslivet är medlemmar i förvaltningens styrelse kan försvaret lättare och mera direkt få del av de framsteg som göres på olika områden.

Som skäl mot en sammanslagen tygförvaltning anförde 1946 års förvaltningsutredning, att det vid utformning av större stridsenheter såsom fartyg, flygplan och stridsvagnar erfordras ett intimt samarbete mellan de instanser som har ansvaret för stridsenheten och de som svarar för vapen och teleteknisk apparatur avsedda för dessa stridsmedel. Detta kan kanske formuleras så, att identiteten mellan »beställare» och »tillhandahållare» har ett värde. Då är emellertid att märka, att denna identitet endast finns i flygförvaltningen. I de andra förvaltningarna har exempelvis vapenavdelningen under utvecklingens gång blivit »tillhandahållare» åt en lång rad olika projekt av mer eller mindre sammansatta stridsmedel. En sammanslagning av förvaltningarna skulle sålunda ur denna synpunkt endast betyda att man gick ytterligare ett steg, låt vara ett stort steg, på en redan beträdd väg.

Utredningen vill också göra det självklara påpekandet att i en komplicerad verksamhet *ingen* organisationsform löser alla samordnings- och samarbetsproblem. Därför måste rörelsefrihet och möjligheter till anpassning, flexibilitet, ges i all den utsträckning som är möjlig.

Det ligger nära till hands att därvid peka på arbetsgrupperna för särskilda, definierade projekt. Sådana har vid flera tillfällen skapats, men förutsättningen för att denna arbetsform skall kunna få ytterligare användning är att den ökade rörlighet som det här talats om i flera sammanhang kommer till stånd.

Tygförvaltningens organisation omfattade enligt av Kungl. Maj:t utfärdad regleringsbrev den 5 juni 1959 sammanlagt 3 582 anställda. I denna siffra ingår ej personalen på intendenturavdelningarna vid marin- och flygförvaltningarna. De anställda fördelade sig med 1 375 vid armétygförvaltningen, 674 vid marinförvaltningen och 1 533 vid flygförvaltningen.

En sammanslagning av tygförvaltningen och en omläggning av verksamheten efter de i det föregående anförda riktlinjerna kommer enligt besparingsutredningens mening att leda till betydande besparingar på personalsidan. Dessa besparingar blir möjliga genom minskning av antalet anställda i lednings- och kontrollorganen i en rad instanser och genom sammanslagning av likartade administrativa och kontrollerande organ. En sådan omläggning kräver emellertid en omsorgsfull planläggning. Först därefter kan personalbehovet definitivt bedömas.

Enligt besparingsutredningens uppfattning och efter överslagsmässiga beräkningar bör redan omläggningen ge en kostnadsbesparing av storleksordningen 10—20 milj. kronor per år. Genom en fortsatt rationalisering inom den nya organisationens ram och en successiv omläggning av anskaffningsverksamheten bör dessa besparingar kunna ökas väsentligt.

Besparingsutredningen menar att starka förvaltningsmässiga, tekniska och ekonomiska skäl talar för en sammanslagning av tygförvaltningstjänsten. Även 1946 års förvaltningsutredning ansåg, att en gemensam tygförvaltning rent principiellt innefattade den lämpligaste organisationsformen. Som tidigare framhållits stannade 1946 års förvaltningsutredning trots detta för att föreslå en fortsatt försvarsgrensvis ordnad tygförvaltning. Utredningen ansåg

att försvarsgrenscheferna endast vid en försvarsgrensvis ordnad förvaltning skulle kunna öva erforderligt inflytande på verksamheten. I anslutning härtill uttalade utredningen:

»Därest i framtiden en försvarsordning skulle genomföras som icke i samma mån som den nuvarande bygger på tre från varandra avgränsade försvarsgrenar och en tredelning av ansvaret för försvarskrafternas stridsduglighet, synes emellertid frågan om en ytterligare samordning av tygförvaltningstjänsten böra upptas till förnyad prövning.»

I förvaltningspropositionen underströk departementschefen, att han ej var främmande för tanken på ett gemensamt förvaltningsorgan, men ansåg att det ur beredskapssynpunkt ej var tillrådligt att i ett sammanhang avveckla krigsmaterielverket och bygga upp en gemensam tygförvaltningsorganisation och tillade:

»Gemensamma förvaltningsorgan på krigsmaterieförvaltningens område kan framdeles komma att visa sig innebära den mest fördelaktiga lösningen. Förutsättningarna härför bör emellertid organiskt växa fram på grundval av de åtgärder till samordning i olika hänseenden vilka ingår som viktiga beståndsdelar i den nu aktuella förvaltningsreformen. Ett dylikt sammanförande torde vidare förutsätta en ändrad försvarsordning.»

Försvarsgrenschefens möjligheter till inflytande över förvaltningsverksamheten har ansetts vara en mycket betydelsefull fråga. Vid en sammanslagning av tygförvaltningen upphör försvarsgrenschefens rätt att när han finner det påkallat inträda som chef över försvarsgrenens förvaltning. Betydelsen av försvarsgrenschefernas direkta inflytande över respektive förvaltningar får därför vägas mot de besparingar som en sammanslagning av tygförvaltningarna beräknas medföra. Utredningen anser att frågan om behovet av försvarsgrenschefens inflytande över och ansvar för sin försvarsgrens materielförvaltning bör bli föremål för ingående prövning i samband med den förestående översynen av försvarets högsta ledning. Vid prövning av olika alternativ bör därvid förutsättas att en sammanslagen förvaltning erhåller en styrelse av ovan antytt slag och att försvarsgrenscheferna eller andra företrädare för de olika försvarsgrenarna ingår som ledamöter i denna styrelse. Besparingsutredningen har begränsat sig till att påvisa de besparingsmöjligheter som en sammanslagning kan ge.

KAPITEL 4

Intendenturförvaltningstjänsten

A. Organisation

1. De centrala förvaltningarna

Tidigare förslag i fråga om intendenturförvaltningstjänstens centrala organisation

Frågan om en sammanslagning även av de på de olika försvarsgrenarna uppdelade tyg- och intendenturförvaltningarna till för hela försvaret gemensamma tyg- respektive intendenturförvaltningar behandlades av 1946 års militära förvaltningsutredning. I direktiven för denna utredning sades bl. a.:

»Även bör undersökas i vad mån en ytterligare samordning av försvarets förvaltning, utöver vad som skett genom 1943 års beslut, kan medföra ökad ekonomi och effektivitet i förvaltningsarbetet. Härvid träder frågan om intendenturförvaltningens ordnande i förgrunden.»

Vid sina överväganden av frågan fann förvaltningsutredningen sig böra förorda att tygförvaltningen även fortsättningsvis delades försvarsgrensvis på tre förvaltningar.

Beträffande intendenturförvaltningstjänsten framlade förvaltningsutredningen två alternativa förslag, det ena innebärande ett fullständigt sammanförande till en enhet och det andra med ett centralt ämbetsverk för arméns intendenturförvaltning samt särskilda intendenturavdelningar för de båda andra försvarsgrenarna. Utredningen förordade det förstnämnda alternativet, som således skulle innebära en sammanslagning av de försvarsgrensvisa förvalt-

ningarna till ett för försvaret gemensamt ämbetsverk, försvarets intendenturförvaltning. I sitt betänkande (SOU 1950: 36) anförde förvaltningsutredningen (sid. 51) härom:

»Med hänsyn till det tidigare påpekade förhållandet, att intendenturförnödenheterna till struktur och användning äro i stort sett likartade inom samtliga försvarsgrenar (i fråga om livsmedel praktiskt taget helt överensstämmande) föreligger tvärtom ur ren materielsynpunkt intet hinder för en centralisering av hela försvarets intendenturförvaltningstjänst till ett gemensamt ämbetsverk.

Till förmån för en sådan centralisering och alltså för det ovan angivna alternativ I talar främst, att den enhetliga ledningen av intendenturförvaltningstjänsten, som detta alternativ innebär, bör medge större möjligheter till standardisering av materielen än en organisation enligt ovannämnda alternativ II, vilka möjligheter i sin tur böra skapa bättre förutsättningar för en ekonomisk produktion och underlätta underhållstjänsten särskilt i krig. Betydelsefulla lättnader för denna tjänst ernås vidare därigenom att, med en enhetlig ledning av alla till intendenturförvaltningen hörande organ och anstalter, möjligheterna öka för försvarsgrenarna att gemensamt utnyttja upplagda förråd samt att föreskrifter och reglementen rörande intendenturförnödenheternas handhavande kunna göras mera överensstämmande de olika försvarsgrenarna emellan. Slutligen bör alternativ I rätt genomfört utesluta dubbelarbete och därför i förhållande till alternativ II kräva en icke obetydligt mindre sammanlagd personalstyrka (omkring 30 personer motsvarande en avlöningskostnad om cirka 350 000 kronor per år).»

Förvaltningsutredningen fann visserligen att särskilda skäl även talade för

en försvarsgrensvis uppdelad intendenturförvaltning, främst att försvarsgrenschefernas inflytande bättre tillgodosågs, men ansåg att en gemensam förvaltning medförde ännu tyngre vägande fördelar. Utredningen anförde härom (sid. 52):

»Av den ovan gjorda jämförelsen mellan de båda alternativen för organisation av försvarets centrala intendenturförvaltnings-tjänst torde framgå, att alternativ I med dess fullständiga sammanförande av denna tjänst för samtliga försvarsgrenar till ett enda ämbetsverk innebär den klaraste och rationellaste organisationsformen samt erbjuder de bästa garantierna för en effektiv standardiseringsverksamhet och en ekonomisk drift i fred samt ett underlättande av underhållstjänsten i krig. Intendenturförnödenheternas i allmänhet okomplicerade och för försvarsgrenarna ensartade beskaffenhet talar — i motsats till vad förhållandet är med betydelsefulla slag av tygmateriel — för en för försvaret enhetlig förvaltning av desamma. Vid det samråd, som utredningen haft med souscheferna i de tre försvarsgrensförvaltningarna, ha dessa visserligen avstyrkt den enligt alternativ I skisserade organisationen och i stället förordat alternativ II. Emellertid synes vad som anförts till förmån för alternativ II icke kunna uppvägas av de avsevärda fördelar ur såväl organisatorisk som ekonomisk synpunkt, vilka äro förenade med alternativ I. Utredningen anser därför, att försvarets centrala intendenturförvaltning bör organiseras enligt alternativ I. Utredningen anser vidare att chefskapet över den i detta alternativ förutsatta försvarets intendenturförvaltning bör direkt under Kungl. Maj:t utövas av generalintendenten.»

Då frågan sedermera behandlades vid 1954 års riksdag, anförde departementschefen i propositionen angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m. (nr 109) bl. a. följande:

»Lika litet som i fråga om tygförvaltningstjänsten är jag nu beredd att beträffande den centrala intendenturförvaltningen hävda en definitiv ståndpunkt till frågan om gemensam eller försvarsgrensvis ordnad förvaltningstjänst. För egen del har

jag emellertid stannat för att under nuvarande förhållanden förorda en intendenturförvaltningstjänst försvarsgrensvis enligt utredningens alternativ II. Skälen härtill är i korthet följande.

Vad de militära remissmyndigheterna anfört mot förslaget om gemensam intendenturförvaltningstjänst syns mig i vissa hänseenden värt beaktande. Såväl intendenturtjänstens nära samband med den dagliga trupptjänsten som dess betydelse i samband med både det operativa krigsförberedelsearbetet och planläggning av fredsmässiga övningar utgör omständigheter, som i och för sig talar för att med nu gällande försvarsorganisation försvarsgrenscheferna bör behålla sitt inflytande på denna tjänst.

Att ålägga överbefälhavaren de förvaltningsuppgifter, som följer med chefskapet för ett gemensamt intendenturförvaltningsverk, finner jag betänkligt och jag kan icke förorda en sådan organisation. Alternativet blir då att det gemensamma verkets chef direkt underställs Kungl. Maj:t. Härigenom kan emellertid risker tänkas uppkomma för att den centrala intendenturtjänstens samband med stabs- och trupptjänsten försvagas.

Utän att underskatta de fördelar, som förvaltningsutredningen anset följa med ett gemensamt intendenturförvaltningsverk, finner jag likväl övervägande skäl tala för att i nuvarande läge ställa ett genomförande av detta alternativ på framtiden. Jag vill som ytterligare stöd för denna ståndpunkt framhålla, att jag anser att en för försvaret gemensam intendenturkärn utgör en — visserligen icke oeffergivlig — men i hög grad önskvärd förutsättning för det gemensamma verket. Dessa två organisationsfrågor bör därför enligt min mening lösas i ett sammanhang.»

Riksdagen beslöt i enlighet med departementschefens förslag att den centrala intendenturförvaltningstjänsten skulle organiseras dels i form av ett särskilt ämbetsverk för armén — arméintendenturförvaltningen — och dels i form av särskilda intendenturorgan inom marin- och flygförvaltningarna.

Frågan om en för försvaret gemensam intendenturförvaltning har nyligen aktualiserats av 1958 års försvarsledningskommitté. I sitt betänkande (SOU

1960: 12) anförde utredningen (sid. 160):

»Vad åter angår intendenturförvaltnings-tjänsten, har genom huvudförvaltnings-principens tillämpning samordningen redan drivits så långt, att en övergång till gemensam organisation icke skulle i sak innebära någon omvälvande förändring. Då vidare en gemensam organisation synes kunna medföra vissa rationaliseringsvinster, hyser kommittén sympatier för införandet av en sådan organisation.»

Kommittén — som dock icke synes ha gjort några närmare undersökningar i frågan — avstod emellertid från att framlägga förslag i ämnet under hänvisning till att frågan om en för försvaret gemensam intendenturkår fortfarande befinner sig under utredning av 1954 års personalkårutredning.

Utredningen har beretts tillfälle att taga del av *försvarets förvaltningsdirektion*s till överbefälhavaren i maj 1960 avgivna yttrande över försvarsledningskommitténs betänkande. I detta yttrande behandlas efter samråd med arméintendentur-, marin- och flygförvaltningarna spørsmålet om en gemensam intendenturförvaltning lämpligen utförligt. *Arméintendenturförvaltningen* har enligt yttrandet

»understrukit fördelarna av en gemensam intendenturförvaltning samt påpekat att en viss arbetsbesparing kan väntas vid gemensam intendenturförvaltning, varvid bl. a. det arbete som nu utföres i de tre samsamarbetsdelegationerna för intendenturfrågor kan överföras till internt byråarbete.»

Flygförvaltningen har framhållit att

»tillskapandet av försvarets intendenturförvaltning torde för flygvapnet vara förbundet med vissa nackdelar — utförligare belysta i prop. 109: 1954 — men att, om rationaliseringsvinster bedömes vara viktigare än andra synpunkter på den militära organisationen, avser flygförvaltningen inte att vända sig emot, att det gemensamma intendenturförvaltningsverket kommer till stånd. Om så sker torde dock vissa anskaff-

ningar, som nu ankommer på intendenturavdelningen, böra flyttas till underhålls-avdelningen.»

Marinförvaltningen har däremot anført en avvikande mening och sammanfattningsvis uttalat

»att kommitténs uttalande, att genom huvudförvaltningsprincipens tillämpning samordningen på intendenturförvaltningens område redan drivits så långt, att en övergång till gemensam organisation icke skulle i sak innebära någon omvälvande förändring är uttryck för en missuppfattning. Uttalandet innebär en övervärdering av anskaffningsärendenas omfattning ävensom av övriga ärenden, som falla inom ramen för huvudförvaltningsprincipens tillämpning och kraftig undervärdering av den mångfald ärenden inom intendenturförvaltningstjänstens område, som är av speciell natur för försvarsgrenarna och som för marinens del kräver intimt samarbete med övriga delar av marinledningen, vilket kommer att om icke möjliggöras så dock starkt försväras, om en för försvaret gemensam förvaltning inrättas.

Med stöd av det ovan anförda hävdar marinförvaltningen, att beslut nu bör fattas, att den nuvarande organisationen i vad avser den centrala intendenturförvaltningen skall bibehållas — i varje fall så länge nuvarande försvarsgrensindelning består.»

För egen del har förvaltningsdirektionen anført följande:

»*Förvaltningsdirektionen* delar kommitténs uppfattning att fördelar kan vinnas genom bildandet av ett gemensamt intendenturförvaltningsverk. Enligt direktionens uppfattning får icke de olikheter beträffande innebörden i begreppet intendenturförvaltning, som f. n. råder mellan försvarsgrenarna, lägga hinder i vägen för sammanförande till en intendenturförvaltning av gemensamma intendenturförvaltningsfrågor — vilka torde vara huvuddelen. Förvaltningsdirektionen vill framhålla, att om delar av förvaltningsverksamheten eller viss materiel av bl. a. tradition givits benämningar som anknyter till intendenturförvaltning inom ett ämbetsverk men likväl icke är av den karaktär att sådan verksamhet eller sådan materiel bör hänföras till en gemensam intendenturförvaltning, behöver detta icke hindra genomförandet av en sådan förvaltning. Då emellertid något

konkret förslag inte föreligger, måste direktionen inskränka sig till detta allmänna uttalande.

Samtidigt vill direktionen framhålla, att det är tveklaktigt om de departementschefsuttalanden som gjordes år 1954 och de direktiv som då gavs fortfarande kan anses motsvara dagens krav. I varje fall torde uppfattningen att en för försvaret gemensam intendenturkår utgör en förutsättning för ett gemensamt intendenturförvaltningsverk icke längre ha full bärkraft. Snarare förhåller det sig så att ett gemensamt intendenturförvaltningsverk väl kan skapas oberoende av om intendenturkårerna är gemensamma eller icke. Däremot torde det vara klart att man, om ett gemensamt intendenturförvaltningsverk inte skapas, inte heller bör överväga frågan om en gemensam intendenturkår.

Förvaltningsdirektionen vill vidare framhålla olägenheterna av att spörsmålet om en organisatorisk samordning av intendenturförvaltningstjänsten hålles vilande år efter år utan att något förslag i ärendet, till vilket förvaltningarna kan ta ställning, framläggas. Oberoende av om man önskar eller icke önskar en gemensam intendenturförvaltning är det nödvändigt, att man snarast erhåller klarhet om hur förvaltningsverksamheten skall bedrivas. Förvaltningsdirektionen framhåller angelägenheten av, att man snarast möjligt och utan att avvakta kårutredningens förslag aktualiserar frågan om en gemensam intendenturförvaltning, varvid direktiven för personalkårutredningen lämpligen bör överarbetas.»

Besparingsutredningens överväganden

Omedelbart efter utredningens tillsättande hösten 1959 påbörjades studier rörande den centrala och lokala intendenturförvaltningstjänstens organisation, arbetsuppgifter och arbetssätt (se vidare härom i särskilda bilagor). Genom dessa undersökningar har utredningen funnit att den allmänt sett lämpligaste formen för försvarets centrala intendenturförvaltning utgöres av en för hela försvaret gemensam förvaltning.

I fråga om *sakorganen* förekommer med nuvarande organisation i icke

obetydlig utsträckning rent dubbelarbete mellan de tre intendenturförvaltningarna. För att i görligaste mån undvika detta arbetar man med tre samsarbetsdelegationer, vilket emellertid av bl. a. formella skäl utgör en tung arbetsform. Även om huvudförvaltningsprincipen under nuvarande förhållanden visat sig ha stor betydelse, medför den samtidigt vissa nackdelar ur arbetssynpunkt. Den beställande myndigheten måste nämligen i stor utsträckning utföra precis samma arbete som om den själv skötte anskaffningen. Förutom det rena dubbelarbetet tillkommer dessutom omständliga och tidsödande procedurer i de nödvändiga kontakterna mellan den egentliga beställaren och leverantören. Utredningen kommer i ett senare avsnitt att mera utförligt belysa dessa förhållanden.

Utredningen har icke ansett sig böra gå in på någon detaljerad bedömning av enskildheterna i den gemensamma organisation som föreslås träda i stället för de nuvarande försvarsgrensvisa intendenturförvaltningarna. Härför skulle krävas detaljstudier av en art som måste anses falla utanför utredningens ram. Här kan därför ej heller göras några beräkningar i detalj av möjliga kostnadsbesparingar, utan utredningen måste inskränka sig till överslagsvisa beräkningar.

Innan utredningen övergår till att behandla storleken av de kostnadsbesparingar, som kan beräknas erhållas genom en sammanslagning av de centrala intendenturförvaltningarna, vill utredningen erinra om de tre organisationernas nuvarande omfattning och storlek. Arméintendenturförvaltningen har sålunda 212, marinförvaltningens intendenturavdelning 46 och flygförvaltningens intendenturbyrå — med bortseende från personalen vid det i Västerås belägna centralförrådet för intendentur-

materiel — 32 befattningshavare, tillsammans alltså en personalstyrka på 290 personer.

1946 års förvaltningsutredning räkade i sitt förslag om en för försvaret gemensam intendenturförvaltning med ett totalt personalbehov på 230 befattningshavare, varav 12 deltidsanställda. Någon motsvarande detaljerad beräkning beträffande personalbehovet vid alternativet med en försvarsgrensvis uppdelad intendenturförvaltning redovisades icke av förvaltningsutredningen, men det angavs, att det sistnämnda alternativet beräknades kräva en med omkring 30 personer ökad personalstyrka. Den sedermera av statsmakterna fastställda försvarsgrensvisa organisationen omfattade emellertid ytterligare ett 30-tal befattningshavare, d. v. s. 60 mer än som beräknades för en gemensam intendenturförvaltning. I tabell 10 visas en jämförelse mellan den nuvarande personalorganisationen för försvarets tre centrala intendenturorgan och den av förvaltningsutredningen beräknade personalstyrkan för en gemensam intendenturförvaltning.

Det bör här först framhållas, att 1946 års förvaltningsutrednings organisationsförslag på sin tid grundades på noggranna utredningar och överväganden i alla enskildheter i fråga om arbetsuppgifternas omfattning och fördelning. Då förvaltningsutredningen uttalade den uppfattningen, att en gemensam intendenturförvaltning i förhållande till försvarsgrensvisa organ skulle ge en personalbesparing på omkring 30 personer, finns det grundad anledning antaga, att den nämnda siffran är sakligt underbyggd. Den intendenturförvaltningsorganisation som fastställdes av 1954 års riksdag — tre och ett halvt år efter det förvaltningsutredningen avgivit sitt betänkande — omfattade emellertid en sammanlagd personalstyrka, som med

ytterligare 30 befattningshavare översteg förvaltningsutredningens beräkningar. Detta borde — med utgångspunkt från förvaltningsutredningens beräkningar av den för en gemensam förvaltning erforderliga personalen — innebära att besparingsutrymmet för dagen vid en sammanslagning uppgår till 60 anställda. Förhållandet kan emellertid även uppfattas som tecken på en alltför snäv beräkning från förvaltningsutredningens sida på den för en gemensam förvaltning erforderliga personalstyrkan. Den omständigheten att enbart arméintendenturförvaltningen fick en personaluppsättning, som endast med 20 understeg det beräknade personalbehovet för hela den föreslagna gemensamma förvaltningen, kan tyda härpå.

För egen del är besparingsutredningen av den uppfattningen att det av förvaltningsutredningen beräknade besparingsutrymmet — 30 personer — är försiktigt räknat, men att det faktiska besparingsutrymmet vid en sammanslagning dock icke är så stort som 60 men väl omkring 40 befattningshavare. Besparingsutredningen grundar sin uppfattning på följande bedömande.

De tre intendenturförvaltningarna har — inklusive cheferna — i sina *lednings- och kontrollorgan* följande personaluppsättning:

arméintendenturförvaltningen	69	befattningshavare
marinförvaltningen	23	»
flygförvaltningen	15	»
Summa	107	befattningshavare

Motsvarande personalstyrkor för *sakorganen* — materiel-, förplägnads- och drivmedelsbyråer eller -sektioner — är

Tabell 10. Jämförelse mellan nuvarande personalorganisation hos de försvarsgrensvisa intendentur-förvaltningarna och den av förvaltningsutredningen föreslagna personalorganisationen vid en för försvaret gemensam intendenturförvaltning

Lönegrad (-klass)	Antal befattningshavare														För- valt- nings- utred- ning- ens förslag			
	Nuvarande organisation																	
	Chefer		Central- byrån motsv.		Materiel- byrån motsv.		För- plägnads- byrån motsv.		Driv- medels- byrån motsv.		Admini- strativa byrån motsv.		Sum- ma					
	KAIF	Marinförvaltningen	Flygförvaltningen	KAIF	Marinförvaltningen	Flygförvaltningen	KAIF	Marinförvaltningen	Flygförvaltningen	KAIF	Marinförvaltningen	Flygförvaltningen		KAIF		Marinförvaltningen	Flygförvaltningen	
Bp 6.....	1															1	1	
Bo 1.....		1	1	1			1						1			7	4	
Ao 26.....				1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1		12	6	
Ao 24.....				2	1	1	2		2	1	1			1		11	9	
Ao 21.....				5	2	1	7	3	1	3	2	1	2	3	1	31	17	
Ao 15.....						1	1									2	4	
Ao 23.....				1					1							2	1	
Ao 17.....				2	1											3	—	
Ao, Ae 26.....												1				1	—	
24.....						1										1	4	
23.....						1					2		1	2		6	4	
21.....						3		1	2	1		2	1			10	14	
19.....						9			2			2				13	1	
18.....																—	6	
17.....						8			2			6	1	1		18	—	
16.....																—	19	
15.....						9	1	2	2	1	1	2		1		19	—	
13.....					1	1	5	1							2	10	13	
12.....						2			4			1		1	1	9	6	
10.....						3			1			1	1			6	3	
9.....				1	2	1	3		1			2		1	1	13	11	
8.....														1		1	—	
7.....				10	2	2	9	1	3		1	4		1	8	41	31	
Ag 7.....				1												1	—	
r. b. -19.....														1		1	—	
r. b. -5, Ao 5.....				12	5	3	11		1	3	1	4	1	1	6	49	45	
Arvodsbefattningar																		
(24).....				3	1	2	1		1					1	1	10	1	
(23).....																—	4	
(18).....				1												1	—	
(17).....						1										1	—	
(16).....				5		2			1	1		1				10	—	
(14).....																—	8	
Övrig personal.....																—	18	
Summa	1	1	1	45	15	14	80	8	6	30	7	4	33	8	7	290	230	
Summa befattn.hav. vid nuv.organisation	3			74			94			41			48			30		

arméintendenturförvaltningen	143	befattningshavare
marinförvaltningen	23	»
flygförvaltningen	17	»
Summa	183	befattningshavare

Vid jämförelse mellan personalstyrkorna vid å ena sidan *lednings- och kontrollorganen* och å andra sidan sakorganen visar marin- och flygförvaltningarna helt andra proportioner än arméintendenturförvaltningen. I fråga om den sistnämnda förvaltningen utgör personalstyrkan vid lednings- och kontrollorganen endast 48 procent av personalstyrkan vid sakorganen, medan motsvarande siffra för marin- och flygförvaltningarna är 95 procent. Det är i och för sig naturligt, att en liten organisation kräver en proportionsvis större administrativ apparat än en stor organisation, men siffrorna kan anses direkt vägledande för den personalbesparing som minst bör kunna påräknas vid ett inlemmande av marin- och flygförvaltningarnas intendenturorgan i en gemensam organisation. Eftersom man i vart fall kan utgå från att man icke behöver en större relativ andel av personalstyrkan för lednings- och kontrollorgan än vad som nu är fallet inom arméintendenturförvaltningen, bör marin- och flygförvaltningarnas nuvarande personaluppsättning för detta ändamål — 38 personer sammanlagt — kunna reduceras till hälften eller med omkring 20 personer vid en sammanslagning till en gemensam intendenturförvaltning.

I fråga om sakorganen anser utredningen att uppdelningen av dessa på de tre nuvarande förvaltningarna medför ett merarbete som motsvarar omkring hälften av personalstyrkan vid marin- och flygförvaltningarnas sakorgan. Ska-

pandet av en gemensam intendenturförvaltning bör sålunda i fråga om sakorganen medföra en *personalbesparing på omkring 20 personer*.

Utredningen anser sålunda, att enbart en sammanslagning av de nuvarande försvarsgrensvisa intendenturförvaltningarna till en för försvaret gemensam intendenturförvaltning bör medföra en *personalbesparing på sammanlagt omkring 40 personer*. Eftersom personalminskningen i tämligen stor utsträckning kommer att gälla personal i ledande befattningar, synes det rimligt att beräkna den inbesparade kostnaden för löner och sociala förmåner — varvid förmånerna räknats till 30 procent av lönekostnaden — till genomsnittligt 30 000 kronor per befattningshavare. *Den totala personalbesparingen beräknas sålunda uppgå till ett belopp av 1 200 000 kronor per år.*

Genom den minskade organisationen vinnes även besparingar i fråga om hyror, lyse och städningkostnader. I detta hänseende beräknas en kostnadsbesparing på *ytterligare 50 000 kronor per år*.

Utredningen anser, att en sammanslagning av intendenturförvaltningarna icke nödvändigtvis förutsätter en gemensam intendenturkår. Om en sammanslagning av intendenturkårerna skulle ske av andra skäl, torde kraven på speciell utbildning i vissa avseenden, exempelvis för marinintendenturtjänsten, kunna tillgodoses lika väl inom en för försvaret gemensam intendenturkår och med en gemensam intendenturförvaltning. Något skäl att av denna anledning avstå från skapandet av en för försvaret gemensam intendenturförvaltning synes icke föreligga.

Central inköps- och central förrådskontrollverksamhet

Besparingsutredningen har tämligen grundligt studerat de tre centrala in-

tendenturförvaltningsorganens organisation, arbetsuppgifter och arbetsmetoder. Därvid har vissa förhållanden påkallat särskild uppmärksamhet, nämligen i fråga om *inköpsverksamhet* och *förrådskontrollverksamhet*.

Vad först angår *inköpsverksamheten* är denna i princip organiserad så att sakorganen icke själva ombesörjer inköpen, utan dessa överlåtes till ett särskilt inköpsorgan. Detta gäller dock icke inköp av vissa livsmedel (magasinsvaror), vilket helt sker genom arméintendenturförvaltningens förplägnadsbyrå och ej heller i fråga om drivmedel, som inköpes av vederbörande sakorgan enligt huvudförvaltningsprincipen. Flygvapnets anskaffning av flygdrivmedel ombesörjes dock icke av intendenturbyrån utan av flygförvaltningens särskilda inköpsavdelning. För övriga förnödenheter ombesörjes inköpen av *inköpssektionen vid arméintendenturförvaltningens materielbyrå*.

Inköpsverksamheten kan sägas omfatta tre särskilda funktioner nämligen

- a) framtagande av tekniskt underlag, anbudsinfordran och inköpsbeslut,
- b) kontroll och besiktning av produkterna,
- c) betalning och bokföring.

Vad först angår de under a) angivna funktionerna sker dessa på följande sätt.

Sakorganet framtager först erforderligt tekniskt underlag i form av ritningar, arbetsbeskrivningar, modeller m. m., vidare uppgift på vilka leverantörer som kan komma ifråga samt beräknar den erforderliga kvantiteten. Samtliga dessa uppgifter sammanställs på en särskild blankett »inköpsuppdrag» i fem exemplar, vilken lämnas till inköpssektionen. Här omskrives exakt samma uppgifter på ny blankett »anbudsinfordran», vilken tillsändes de av sakorganet angivna leverantörerna. Sedan anbuden inkommit, sammanställs

dessas i en särskild förteckning, vilken tillsammans med anbuden översändes till sakorganet för yttrande. Sakorganet föreslår att visst anbud skall antagas och återsänder handlingarna till inköpssektionen. Denna upprättar då en »beställning» i så många exemplar att förutom leverantör, beställande sakorgan, kontrolldetalj och inköpsdetaljen varje mottagare av de beställda produkterna erhåller ett exemplar. I beställningen angives icke sakorganet utan kontrolldetaljen som teknisk referent.

Kontrollen sker därefter genom kontrolldetaljens försorg. Vederbörande kontrollant besöker tillverkaren och utfördels tillverkningskontroll och dels leveranskontroll eller eventuellt endast leveranskontroll. Kontrollanten upprättar »kontrollbesked» i tre exemplar som tillställs kontrolldetaljen, vilken därefter utfärdar »kontrollrapport», vilken tillställs inköpsdetaljen. Denna utfärdar därefter »försändningsinstruktion» i sju exemplar. Först när denna kommit leverantören till handa får varorna försändas till vederbörande förband.

Här förekommer sålunda i stor utsträckning direkt dubbelarbete. Den beskrivna ordningen förutsätter dessutom, att alla kontakter mellan sakorganet och leverantören skall ske över inköpsdetaljen eller kontrolldetaljen. I de allra flesta fall är det emellertid redan i samband med anbudsinfordrandet nödvändigt med kontakter mellan påtänkt leverantör och det beställande sakorganet i tekniska frågor. Leverantören kan sålunda behöva vissa förklaringar till ritningar och arbetsbeskrivningar. Det är också mycket vanligt att leverantörerna har ändringar att föreslå i konstruktionen, som kan förbilliga eller förbättra produkten. I dylika frågor kan inköparen icke lämna besked utan måste i sin tur vidarebefordra frågorna till sakorganet, inhämta upplysningar där

och i sin tur befordera dessa till leverantören. Eftersom mellanhanden — inköparen — i dessa frågor oftast icke är sakkunnig, föreligger stor risk för missförstånd och därtill kommer det extra besvär och tidsutdräkt, som ligger i själva proceduren. Samma förhållande föreligger sedan beställning lämnats till en leverantör. I alla tekniska spörsmål har han då att vända sig till kontrolldetaljen, vilken i regel i sin tur måste inhämta besked från sakorganet. Det arbete som inköpssektionen i dylika fall utför är sålunda icke endast ett rent dubbelarbete utan medför dessutom extra besvär och onödig tidsutdräkt för såväl sakorgan som leverantör. Om sakorganen själva ombesörjde inköpen skulle deras arbetsuppgifter sålunda minska jämfört med nuvarande ordning.

Inköpssektionen bestämmer på vilket sätt kontroll av de färdiga produkterna skall ske och har för kontrollen till sitt förfogande en särskild kontrolldetalj. Såvitt utredningen har kunnat finna, är denna kontrollverksamhet i stor utsträckning föga rationell. En stor del av de inköpta förnödenheterna är av den art, att någon annan kontroll än den som i vilket fall som helst måste ske vid mottagande förband, icke skulle vara nödvändig. Trots detta bedriver man en omfattande leveransk kontroll hos leverantörerna och ofta dessutom tillverkningskontroll. Vid inköp av exempelvis sådana standardbetonade artiklar som vanliga knivar och gafflar kostar man sålunda på lön, resekostnader och traktamenten för att kontrollanter skall bege sig till tillverkare i landsorten och där kontrollera leveranserna. Lika onödigt förefaller det att utföra tillverkningskontroll av exempelvis i allmänna marknaden förekommande maskinutrustning av välkända fabrikat för vilken tillverkaren lämnar sedvanlig garanti.

Arméintendenturförvaltningens inköpssektion har en sammanlagd personaluppsättning på 22 befattningshavare, varav 11 för bokföringsdetaljen och — inklusive chefen — 11 för själva inköpsdetaljen. Härutöver har kontrolldetaljen en personalstyrka på 16 personer.

Enligt utredningens mening bör sakorganen — liksom fallet är beträffande livsmedel och drivmedel — själva ombesörja alla inköp. Vidare bör leveransk kontrollen organiseras på sådant sätt att tillverkningskontroll och leveransk kontroll hos leverantören begränsas till vad som kan anses kostnadsmässigt försvarbart. Denna kontroll bör då utföras av vederbörande sakorgan. I allmänhet torde det vara fullt tillräckligt med den kontroll vid varumottagandet, som förbanden i vilket fall som helst måste utföra.

Vid en omläggning av inköps- och kontrollfunktionerna på nyssnämnda sätt, torde minst halva personalstyrkan vid arméintendenturförvaltningens inköpsdetalj kunna inbesparas liksom halva personalstyrkan vid kontrolldetaljen. Härigenom skulle ernås en personalminskning på 13 personer, innebärande *en årlig kostnadsbesparing på i runt tal 260 000 kronor.*

Den förut omnämnda *förrådskontrollverksamheten* sysselsätter vid

arméintendenturförvaltningen	22	anställda
marinförvaltningen	7	»
flygförvaltningen	3	»
Summa	32	anställda

Verksamheten består dels av central förrådsbokföring, dels av granskning av förbandens materiel-, mathållnings- och drivmedelsredovisningar dels också av viss statistikföring. Förrådskontrollverksamheten syftar dels till kontroll av att de förnödenheter

som kommer förbandet till handa tagas till uppbörd, respektive att avgångar verifieras, och dels till att ge en central överblick över lagersituationen. Det förstnämnda syftet tillgodoses genom granskning av insända månadsredovisningar och det sistnämnda genom att uppgifterna från dessa sammanställs i en central bokföring.

Den *centrala redovisningskontrollen* är formellt betingad av det speciella militära uppbördsmanansvaret, vilket utredningen kommer att närmare behandla i ett senare avsnitt. Den sker hos arméintendenturförvaltningen genom insända månadsredovisningar över lagerrörelserna beträffande intendenturmateriel, veterinärmateriel, livsmedel, bränsle och drivmedel. Granskningen sker i första hand för kontroll av att tillkommande förnödenheter debiterats för redovisning (tagits till uppbörd), vilket förutsätter korsgranskning mellan de olika förbandens redovisningar, respektive mot kassaverifikationer, som lånas från försvarets civilförvaltning. Vidare sker fullständig siffergranskning och kontroll att alla redovisade lagerförändringar är behörigen verifierade. Inom marin- och flygförvaltningarna sker dylik granskning endast beträffande livsmedel och drivmedel och därvid i huvudsak stickprovsvis. I övrigt sker kontroller inom dessa förvaltningar genom en stickprovsvis utförd granskning av bokföringen ute på förbanden av personal från vederbörande förvaltnings förrådskontrollkontor.

Den praktiska nyttan av redovisningskontrollen, så som den sker vid arméintendenturförvaltningen och i viss utsträckning även vid marin- och flygförvaltningarna är tveksam. Kontrollen ger i varje fall i förhållande till kostnaderna ytterst litet utbyte. Som exempel härpå kan anföras den nuvarande redovisningen och kontrollen av mathållnings-

kostnaderna inom armén — närmare beskriven i bilaga 16. Enligt denna måste de lokala förbanden prestera en mycket detaljerad redovisning av den dagliga utvägningen av livsmedel — t. o. m. preciserad i hekto och gram — åtföljd av noggrann värdeberäkning. Denna redovisning blir föremål för minutiös granskning — siffergranskning och kontroll mot verifikationer — vid den centrala förrådskontrollen. Den för en dylik redovisning kanske viktigaste faktorn, nämligen antalet portionstagare, blir däremot icke och kan ej heller bli föremål för någon kontroll från den centrala myndighetens sida på ett motsvarande sätt. Hela den arbetskrävande redovisningen och den centrala kontrollen av densamma blir därigenom i huvudsak meningslös.

I fråga om redovisningen av övriga intendenturförnödenheter förhåller det sig i princip på samma sätt. Det centrala kontrollorganet har ej möjlighet att bedöma i vad mån den verkliga lagersituationen stämmer överens med den redovisade.

Motsvarande redovisnings- och kontrollförfarande inom marin- och flygförvaltningarna skiljer sig emellertid från arméintendenturförvaltningens. Man har där — exempelvis i fråga om kostnadsredovisningen för mathållningen inom marinen — nöjt sig med ett mycket enkelt redovisningsförfarande, som närmare beskrives i bilaga 17, och i stället inriktat sig på stickprovskontroll utförd på ort och ställe, vilken även omfattar kontroll av portionsantalet. Eftersom i detta fall även antalet portionstagare kontrolleras, får kontrollen reell betydelse.

Enligt utredningens uppfattning är den — särskilt vid arméintendenturförvaltningen men även i viss utsträckning vid marin- och flygförvaltningarna — förekommande förrådsredovisningen

och kontrollen därav i sin nuvarande form utan praktiskt värde. Den synes därför böra avskaffas och ersättas med det enklare förfarande med stickprovskontroll, som marinen och flygvapnet i huvudsak tillämpar. Dels kommer härigenom arbetsbelastningen vid de lokala intendenturorganen att minska avsevärt och dels blir en personalminskning vid de centrala organen möjlig. Man erhåller dessutom möjlighet till en effektiv kontroll.

Den *centrala förrådsbokföringen* omfattar vid arméintendenturförvaltningen all intendenturmateriel tillhörande grupp I och II, all veterinärmateriel, alla magasinssvaror samt alla drivmedel och bränsle jämte distributionsmateriel. I runt tal bokföres för hand lagerrörelserna för 6 000 olika förnödenheter på över 20 000 olika lagerkort. Vid marin- och flygförvaltningarnas intendenturorgan inskränkes den centrala förrådsbokföringen till de allra viktigaste förnödenheterna och har därför obetydlig omfattning. För att hålla överblick över lagersituationen använder man sig vid de sistnämnda förvaltningarna i stället vid behov av från förbanden infordrade uppgifter beträffande lagerställningen, benämnda »lägesbesked».

Den centrala förrådsbokföringen utgör en ren dubbelbokföring av den förrådsbokföring, som sker vid förbanden, givetvis dock i sammandrag. Underlaget utgöres av de månadsvis infordrade redovisningarna. Syftet med densamma är, som förut nämnts, att ge en central överblick över lagersituationen. I praktiken fyller den emellertid icke denna uppgift. Beträffande storleksorterad materiel ger den centrala bokföringen icke några som helst upplysningar om storleksfördelningen. Även i fråga om annan materiel förekommer det enligt vad utredningen inhämtat i mycket ringa utsträckning att den

centrala bokföringen anlitas för uppgifter om lagersituationen. I stället infordrar sakorganen vid arméintendenturförvaltningen lagerbesked från förbanden på samma sätt som i allmänhet sker inom marin- och flygförvaltningarna. Enligt utredningens uppfattning fyller den centrala bokföringen därför i fråga om den helt övervägande delen av förnödenheter ingen egentlig uppgift utan bör kunna slopas. Den nödvändiga centrala överblicken över lagersituationen bör kunna hållas genom periodvisa eller vid behov infordrade lagerbesked.

Genom att slopa den centrala förrådsbokföringen och genom en omläggning av redovisningskontrollen på sätt som förut antytts, torde av de nuvarande hos de tre centrala intendenturorganen med förrådskontrollverksamhet sysselsätta 32 personerna omkring 15 kunna inbesparas. *En årlig besparing på i runt tal 250 000 kronor* kan härigenom ernås.

I fråga om de tre centrala intendenturförvaltningarnas *organisation i övrigt* har utredningen särskilt fäst sig vid det förhållandet att organisationen är synnerligen detaljerat inrutad. Arméintendenturförvaltningen är t. ex. först indelad i byråer, byråerna i sin tur indelade i sektioner och sektionerna indelade i detaljer. Vid sidan härav finns ett antal expeditioner. Förvaltningen är på detta sätt indelad i 42 småenheter med i genomsnitt fem befattningshavare på varje. Av dessa 42 enheter består fyra av vardera endast en befattningshavare, åtta enheter har vardera endast två befattningshavare, medan tolv har tre befattningshavare.

En så strikt uppdelning av arbetsuppgifterna på småenheter har givetvis den fördelen att personalen blir starkt specialiserad och att arbetet därigenom utföres lättare. Å andra sidan föreligger stor risk för att eventuella

kapacitetsöverskott icke utnyttjas. Det torde nämligen vara fullt klart att arbetsuppgifterna, då det rör sig om så små enheter som en, två eller tre befattningshavare, blir mycket svåra att anpassa efter en sådan uppdelning. Detaljindelningen medför därför, att det på en rad punkter i fråga om personal måste föreligga kapacitetsöverskott, som icke kan tillvaratagas.

Besparingsutredningens förslag

Under hänvisning till vad som i det föregående anförts vill utredningen sålunda föreslå:

1. Arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningens intendenturavdelning och flygförvaltningens intendenturbyrå sammanslås till en för hela försvaret gemensam intendenturförvaltning.

2. Den gemensamma intendenturförvaltningen organiseras i huvudsak enligt arméintendenturförvaltningens nuvarande organisation, dock att

a) materielbyråns inköpssektion slopas, varvid bokföringsdetaljens arbetsuppgifter överföres till administrativa byrån. Inköpsdetaljens arbetsuppgifter överföres på sakorganen utan annan personalförstärkning för dessa än att halva personalstyrkan kvarstannar inom byrån för att med lämplig fördelning på olika sektioner ombesörja anskaffning av standardmateriel av förbrukningsnatur

b) materielbyråns kontroll- och verkstadssektion slopas och arbetsuppgifterna överföres på sakorganen utan annan personalförstärkning för dessa än att halva personalstyrkan vid kontroldetaljen på lämpligt sätt fördelas på de tre sakbyråerna. Verkstadsdetaljen inordnas i en av de kvarstående sektionerna på materielbyrån

c) centralbyråns förrådskontrollkontor omorganiseras till ett organ för fältrevision med en personalstyrka på om-

kring tio befattningshavare. Återstående arbetsuppgifter — i huvudsak reducerade till sammanställningar av vid behov infordrade uppgifter beträffande lagersituationen — överföres till sakbyråerna. Personalförstärkning tillföres dessa genom att till vardera byrån överföres en å två personer ur förrådskontrollkontorets personal. Kontorets övriga personal, omkring 15 personer, friställes.

3. Intendenturförvaltningens fem byråer organiseras på sektioner i huvudsak enligt den nuvarande ordningen för arméintendenturförvaltningen men med de ändringar som angivits i föregående punkt. Någon ytterligare indelning av sektionerna i detaljer eller andra mindre organisationsenheter bör icke ske. Verkets personalorganisation föreslås endast skola ange varje byrås personaluppsättning utan bindning till bestämd sektion eller bestämda arbetsuppgifter.

De föreslagna åtgärderna beräknas såsom tidigare anförts medföra *följande årliga kostnadsbesparingar*.

1. Enbart sammanläggningen av de nuvarande försvarsgrensvisa förvaltningarna till en enhet beräknas medföra en personalminskning på 40 personer, representerande en årlig kostnadsbesparing på ca 1 200 000 kr

2. Genom ändring och omfördelning av arbetsuppgifterna enligt punkt 2 i föregående stycke beräknas en personalminskning på ytterligare 28 personer kunna ske, innebärande en årlig kostnadsbesparing på » 500 000 »

3. Genom sammanförande av de nu skilda förvaltningarna till en enhet och genom föreslagen personalminskning ernås minskade kostnader för hyror, lyse, uppvärmning och städning, vilka beräknas uppgå till ca 50 000 kr

Genom de föreslagna åtgärderna beräknas sålunda en årlig kostnadsbesparing på sammanlagt ca 1 750 000 kr

2. De regionala förvaltningarna

Under de centrala intendenturförvaltningarna förekommer regionala förvaltningar inom alla tre försvarsgrenarna. Inom armén och flygvapnet är dessa förvaltningar — vid militärbefälsstaberna respektive eskaderstaberna — av relativt liten omfattning. Den totala personalstyrkan vid militärbefälsstabernas intendenturavdelningar uppgår sålunda endast till 35 personer och vid eskaderstaberna endast till sammanlagt åtta personer.

Inom marinförvaltningen är förhållandet emellertid annorlunda. Inom de elva regionala intendenturorganen — vid tre marinkommandon, tre örlogsvarv och fem kustartilleriförsvar — har man en expeditiionspersonal — chefskontorspersonal och personal på förrådens expeditioner — på sammanlagt 248 personer. Härtill kommer ett betydande antal kollektivavtalsanställda arbetare. Detta sammanhänger med att marinens regionala intendenturorgan har funktioner av icke endast regional utan i hög grad även av rent lokal karaktär, motsvarande regementenas och flottiljernas inom armén och flygvapnet. Därtill kommer att vissa funktioner, som inom

armén och flygvapnet ombesörjes av centrala organ — centralförråd och centralmagasin — inom marinen helt åvilar de regionala intendenturorganen.

Utredningen har tills vidare icke närmare granskat arméns och flygvapnets regionala intendenturförvaltningar men har däremot funnit sig böra ägna uppmärksamhet åt marinens regionala intendenturorgan på grund av dessas relativa storlek.

Den omständigheten, att marinkommandona och örlogsvarven har var för sig skilda intendenturorgan tilldrar sig särskilt intresse. Marinkommandona har intendenturförvaltningar och örlogsvarven intendenturavdelningar. Den dubbla intendenturorganisationen är organisatoriskt betingad eftersom marinkommandon och örlogsvarv är från varandra skilda, sidoställda myndigheter. Rent praktiskt föreligger emellertid ej skäl för sådan dubbelorganisation, då verksamheten vid såväl marinkommandonas som örlogsvarvens intendenturorgan har samma syfte, nämligen fartygens utrustning och försörjning. Vidare bör framhållas att marinkommandona — med bortseende från marinkommando Nord, som icke har egen förvaltningsverksamhet utan i detta hänseende replierar på Hemsö kustartilleriförsvar — och örlogsvarven är till lokaliteterna praktiskt taget förenade.

Marinkommandonas och örlogsvarvens intendenturorgan har i huvudsak åtskilda verksamhetsområden. Marinkommandona svarar sålunda för förplägnad, beklädnad, intendenturinventarier och skrivmateriel, medan örlogsvarvens intendenturavdelningar svarar för materialutredning, drivmedel och bränsle samt varvsadministration. Något mera omfattande dubbelarbete mellan ett marinkommandos intendenturförvaltning och det på samma plats belägna örlogsvarvets intendenturavdel-

ning torde därför beträffande förrådshållningen icke förekomma i någon större utsträckning. Å andra sidan är det tydligt att intendenturtjänstens upp- spaltning på två organ måste medföra en större administrativ apparat än om organisationerna vore sammanslagna till en enhet. Expeditionspersonalen, d. v. s. chefer, kontorspersonal och personal på förrådens expeditioner, vid marinkommandona Ost, Syd och Väst uppgår till sammanlagt 65 personer, medan motsvarande antal för örlogsvarvens intendenturavdelningar utgör 120, enligt vad som framgår av tablå 10 i bilaga 14. Det är sålunda fråga om förvaltningsorgan av betydande storlek.

Inom marinförvaltningen synes man i och för sig inte främmande för en sammanslagning av de nämnda intendenturorganen. Man har vid örlogsvarvet i Göteborg genomfört försök — vilket givit mycket positiva erfarenheter — med en s. k. funktionell förrådsorganisation. Denna innebär en sammanslagning av vissa förråd inom vapenförvaltningen och den skeppstekniska förvaltningen — dock med undantag av ammunitionsförråden — jämte de till intendenturavdelningen hörande allmänna materialförråden samt drivmedelsförråden till en förrådsenhet. Detta funktionella organ är av sådan karaktär att det för att helt nå det avsedda syftet bör omspanna all förrådsverksamhet på platsen, dock ej beträffande ammunition. Hittills står bl. a. de intendenturförråd, som faller under marinkommandot, tills vidare utanför den sammanslagna förrådsorganisationen, men ett inlemmande av dessa i den funktionella förrådsorganisationen torde inom marinförvaltningen betraktas såsom helt följdriktig. En naturlig konsekvens härav bör vara att även intendenturorganen vid marinkommandot och örlogsvarvet slås samman.

Vad beträffar marinkommando och örlogsvarv i Karlskrona kan en organisationsändring i denna riktning knappast undvikas, om därvarande örlogsvarv kommer att framdeles organiseras som ett aktiebolag. Beträffande organisationerna i Göteborg föreligger inga tekniska hinder, eftersom marinkommando och örlogsvarv är belägna i omedelbar anslutning till varandra. Sedan det nu beslutats att marinkommando Ost skall flyttas till Västerhaninge kommun, d. v. s. i anslutning till den plats där Stockholms örlogsvarv enligt tidigare beslut skall förläggas, föreligger ej heller här något tekniskt hinder för en sammanslagning av marinkommandots och örlogsvarvets intendenturorgan.

Sammanslagningen av örlogsvarvens intendenturavdelningar med marinkommandonas intendenturförvaltningar bör kunna ske oberoende av den organisatoriska ställning som örlogsvarven har eller kan komma att få i förhållande till marinkommandona.

Utän att närmare ha studerat hur en sammanslagning av organisationerna i detalj skulle ställa sig, anser sig utredningen kunna räkna med en personalbesparing på omkring 15 befattningshavare, medförande en årlig kostnadsbesparing på omkring 250 000 kronor.

Besparingsutredningens förslag

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får utredningen föreslå, att örlogsvarvens intendenturavdelningar — med undantag för de rent varvsadministrativa organen — överföres till och sammanslås med respektive marinkommandos intendenturförvaltning. Utredningen beräknar att *en årlig lönekostnadsbesparing på omkring 250 000 kronor* härigenom möjliggöres.

3. Lokalförvaltningarna

Utredningen kommer i ett särskilt avsnitt att föreslå vissa förenklingar av de lokala intendenturförvaltningarnas redovisningsförfarande. De kostnadsbesparingar som härigenom beräknas kunna ske, kommer att redovisas i nämnda avsnitt.

B. Förrådsverksamheten

1. Förrådshållningen

a) Centrala förråd

Central förrådshållning av intendenturförnödenheter förekommer inom armén och flygvapnet men däremot icke inom marinen. Flygvapnets centrala förrådshållning inskränkes till ett centralförråd för intendenturmateriel, medan man däremot inom armén har en omfattande central förrådsverksamhet. Sålunda har man nio arméintendenturförvaltningen direkt underställda centrala intendenturanstalter samt 14 centrala drivmedelsförråd. De centrala intendenturanstalterna omfattar i fem fall *dels* ett centralförråd för materiel och *dels* ett centralmagasin för livsmedel, vilka sammanförts till administrativa enheter. Av de återstående fyra anstalterna består två enbart av centralförråd för materiel och två utgöres enbart av centralmagasin för livsmedel. Arméns centrala intendenturanstalter och deras personaluppsättning redovisas i tabell 11.

Vad först angår centralförråden för materiel — som till antalet sålunda utgör sju — tjänar dessa *dels* rent *fredsmässiga*, *dels* *krigsmässiga* ändamål. Fredsmässigt fungerar de huvudsakligen som distributionscentraler, *dels* mellan råvaruleverantörerna och konfektionärerna och *dels* mellan de sistnämnda och förbanden.

En stor del av förnödenheterna — främst beklädnadsmaterielen — upphandlas på så sätt att arméintendenturförvaltningen först köper material — tyger, skinn, knappar o. s. v. — hos vissa fabrikanter och därefter beställer konfektionering eller vidarebearbetning av detta material hos andra tillverkare. Materialet samlas efter hand som det levereras till ett centralförråd, där lagring sker tills vidareleverans till konfektionärerna blir aktuell. De färdigkonfektionerade produkterna levereras i sin tur tillbaka till centralförråden, för att därifrån vidareändas till förbanden.

Anledningen till det beskrivna förfarings sättet uppges huvudsakligen vara att materialleverantörerna icke har utrymme för lagring tills konfektionering kan ske. Vidare framhålles, att dessa leverantörer önskar lämna delleveranser efter hand som fabrikationen fortskrider, för att fortlöpande kunna få likvider. Slutligen säges erfarenheten ha visat, att fastställda leveranstemeriner i realiteten icke hålles av materialleverantörerna och att man därför icke kan beställa konfektioneringen förrän man fått det nödiga materialet slutlevererat.

Det förhållandet att man låter leveranserna av de färdiga produkterna först gå till centralförråd, för att därifrån spridas på förbanden anges vara att konfektioneringen som regel fördelas på ett flertal olika konfektionärer, varvid även storleksorteringen fördelas, så att varje konfektionär i regel endast tillverkar enstaka eller ett fåtal storlekar, för att längre serier och lägre priser skall kunna erhållas. Vid leverans från konfektionär direkt till förbanden skulle det härigenom — för att förbanden skall erhålla fullt storleksortiment — bli nödvändigt med ett större antal småleveranser från olika konfektionärer. I stället kan man nu på

Tabell 11. Personalantalet vid arméns centrala intendenturanstalter

Lönegrad	Antal befattningshavare									Summa
	AIS	AIB	AIK	AIA	AIV	AIÖ	AIT	ACH	ACN	
Ao 24.....	1	1	1	—	—	—	—	—	—	3
Ao 21.....	1	—	—	1	—	1	1	—	—	4
Ao 15—17....	2	2	2	1	1	1	1	—	—	10
Ae 13.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Ae 12.....	2	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Ae 11.....	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Ae 10.....	2	3	3	—	—	2	1	1	—	12
Ag 10.....	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Ae 9.....	2	2	—	1	1	1	1	1	1	10
Ag 9.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Ae 8.....	8	2	1	—	—	—	—	—	—	11
Ae 7.....	8	5	3	1	2	2	2	—	—	23
Ag 7.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Ae 5.....	7	2	1	1	—	—	—	1	—	12
Ag 5.....	—	—	—	1	—	1	—	—	1	3
Övr. pers. ¹	32	20	26	9	6	11	5	4	2	115
Summa	66	39	38	17	10	19	11	7	5	212

Anm. AIS = Arméns intendenturförråd i Stockholm

AIB = » » » Boden

AIK = » » » Karlsborg

AIA = » » » Arboga

AIV = » » » Växjö

AIÖ = » » » Östersund

AIT = » » » Tingstäde

ACH = » centralmagasin » Hässleholm

ACN = » » » Norberg

¹ Kollektivavtalsanställda.

centralförråden sammanställa den rätta storlekssorteringen för varje förband och samordna beställningarna till stora leveransenheter.

Centralförråden — vilka är geografiskt fördelade så att ett sådant finnes inom varje militärområde — har vidare den likaså rent fredsmässiga uppgiften att fungera som buffertlager vid tillfälligt uppkommande materielbehov för förbanden. Förbandens lagerhållning behöver därför täcka endast de mera omedelbara materielbehoven och om en tillfällig ökning av materieltillgången skulle erfordras, exempelvis vid repetitionsövningar, kan erforderlig sådan materiel erhållas från närmaste centralförråd. Efter användningen återställs på detta sätt lånad materiel till centralförrådet, som efter iordningställande

magasinerar eller överlämnar densamma till annat förband, vilket tillfälligt kan behöva ökade materielkvantiteter. Det anges, att man genom denna anordning kan hålla den totala lagerhållningen på lägre nivå, än som skulle vara nödvändigt om varje förband hade så stora materiellager att alla tillfälliga behov kunde tillgodoses.

Ytterligare en funktion av fredskaraktär åvilar centralförråden. Viss materiel är nämligen sammanförd till satser och i de fall i dylika satser ingående materiel tillverkas av olika leverantörer, sammanställer man satserna på centralförråden, vilka därefter utsändes till förbanden.

Centralförråden har också krigsmässiga funktioner. I dessa förråd förvaras nämligen s. k. etappsatser, d. v. s. krigs-

förråd av materiel, sammanställda för vissa underhållsförband. Vid krigsfall eller krigsfara skall dessa etappsatser forslas till de platser där ifrågavarande underhållsförband mobiliseras.

Slutligen utgör de materielkvantiteter som finns i centralförråden en viss krigsreserv, avsedd att täcka det vid krigsfall uppkommande första behovet, innan krigsleveranserna kommit i gång.

Besparingsutredningens synpunkter

Av redogörelsen torde ha framgått att de centrala materieförrådens funktioner till den helt övervägande delen är av fredsmässig karaktär. De i förråden ingående rena krigsförråden — etappsatserna — utgör endast en ringa del av centralförrådets materielomslutning. Eftersom dessa etappsatser endast förvaras i förråden, drar de mycket obetydliga driftskostnader. Om man vidare tar hänsyn till att viss annan materiel utgör stillaliggande krigsberedskapslager, torde det stå klart, att totalkostnaderna för centralförråden till den helt övervägande delen faller på rena fredsfunktioner. Det torde för övrigt böra framhållas att den viktigaste krigsfunktion som pålagts förråden, nämligen lagring av etappsatser, ur beredskapssynpunkt är helt otillfredsställande ordnad. Centralförråden är nämligen rent fredsmässigt ordnade och förlagda, och därtill kommer att de underhållsförband, som skall ta etappsatserna i anspråk, har sina mobiliseringsplatser på annat håll. För att anordningen skall kunna fungera vid krigsfall förutsättes det, att det ges tid och tillfälle att transportera etappsatserna från fredsförråden till underhållsförbandens mobiliseringsplatser. Detta torde bli mycket svårt. En ur beredskapssynpunkt mera tillfredsställande lösning är därför, att etappsatserna redan i fredstid dras ur centralförråden och place-

ras i anslutning till respektive underhållsförbands mobiliseringsplatser.

Enligt utredningens uppfattning bör sålunda centralförråden bedömas såsom rent fredsmässiga organ. Vad först angår deras funktion beträffande *lagerhållningen av råvaror — metervaror och annat material av råvarukaraktär* — anser sig utredningen kunna fastslå, att förfaringssättet med leverans till centralförråden, intagning där, lagerhållning, redovisning, uttagning och leverans till konfektionärerna, måste medföra drygare kostnader, än om leveranserna sker direkt från råvaruleverantör till konfektionär. Några praktiska hinder mot sistnämnda förfaringssätt torde icke föreligga. Råvaruleverantörerna — av vilka det i första hand gäller leverantörerna av metervaror — bör kunna ombesörja lagringen i egna eller anskaffade utrymmen till betydligt lägre lokalkostnader än vad centralförråden måste draga samtidigt som huvuddelen av hanteringskostnaderna och hela fraktkostnaden för en transport bortfaller.

En dylik lagerhållning bör för övrigt i större omfattning endast få bli aktuell i de fall man av arbetsmarknadspolitiska skäl temporärt vill lägga ut större beställning av metervaror, vilka skall konfektioneras först vid senare tillfälle. I övrigt förutsätter utredningen, att avtalen med råvaruleverantörerna normalt bör utformas så att leveranserna sker i terminer, anpassade efter avtalen med konfektionärerna. Detta förutsätter visserligen en tämligen noggrann planläggning från intendenturförvaltningens sida av såväl råvaruinköp som beställning av konfektioneringen, men utredningen har icke anledning antaga, att så ej skulle kunna ske. Med det standardiserade utförande och det ur storlekssynpunkt lätt kartlagda område det här gäller bör sådan planläggning icke

föranleda några svårigheter. Av samma skäl bör det ej heller föreligga några svårigheter att bibehålla långa leveranstemeriner eller ge ännu längre sådana för att såväl meterveruindustri som konfektionärer skall få möjlighet att inpassa ifrågavarande tillverkning i för dem lämpligaste perioder med lågt kapacitetsutnyttjande.

Utredningen anser sålunda att man fortsättningsvis bör samordna råvaruleveranser och konfektionering så att råvarorna levereras direkt från fabrikanterna till konfektionärerna utan någon omgång över centralförråd. Detta bör kunna ske utan ökning av anskaffningspriserna, under förutsättning att tillräcklig omsorg ägnas åt anskaffningsplaneringen. Centralförrådets uppgifter som lagerhållare av råvaror skulle härigenom bortfalla.

Distributionen av färdiga produkter över centralförråden motiveras med att man kan samla leveranserna till förbanden i större enheter än som kunde ske, om varje tillverkare levererade direkt till de olika förbanden. Kostnaderna på inköpsidan skulle därvid — som förut nämnts — bli lägre genom att konfektionärerna fick tillverka ett mindre antal storlekar och arbeta med längre serier, samtidigt som leveranserna per sändning av färdiga produkter skulle bli större per gång om de gick till förråden, än om de skulle gå direkt till förbanden.

Härtill bör först anmärkas, att konfektionsbranschen karakteriseras av att vara mycket heterogen, med företagsstorlekar fördelade över en tämligen vid skala. Om man vill ha en för försvaret prismässigt fördelaktig upphandling, måste hänsyn tagas här till, genom att anbudsgivning får ske på för de olika tillverkarna valfria kvantiteter, med hänsyn dels till individuell företagsstorlek och dels till vid olika tillfällen

ledig kapacitet hos de olika företagen. Centralförråden som förmedlare är därför icke nödvändig förutsättning för lägre priser från tillverkarna. Ej heller ur expeditionssynpunkt torde kostnaderna för leveranserna från tillverkaren bli större, om de sker direkt till förbanden i stället för till centralförråd. För tillverkare som lämnar anbud på dylika leveranser torde nämligen ledig kapacitet på tillverkningssidan även motsvaras av liknande ledigt utrymme på expeditionen, varigenom leveranser av något mindre storleksordning icke kräver större arbetsinsats än som motsvaras av ledig kapacitet, då strukturen på direktleveranser till militärförbanden mera än leveranserna till centralförråd torde motsvara de expeditioner som går ut på den civila marknaden.

Ett problem som kan uppkomma i detta sammanhang är kontroll av leveranserna. Här tillämpar man emellertid redan nu kontroll hos tillverkaren före leveransen. Denna kan bibehållas eller — vilket torde bli billigare och vara tillfyllest — ersättas med garantiåtaganden samt kontroll av utfallsprov som slumpmässigt uttages och insändes från förbandens förråd.

I fråga om småartiklar förtjänar det vidare att framhållas, att man centralt lagerhåller en mängd sådana, vilka i stället lämpligen borde inköpas lokalt genom avrops- och rabattavtal och sålunda över huvud icke förekomma i centralförråden. Detta gäller dels artiklar av vanlig handelsvarukaraktär och dels en mängd andra artiklar, främst inom gruppen »materialier och reservdelar», exempelvis truppslagsbeteckningar, tjänstetecken o. d. Kostnaderna för central lagerhållning av de senare blir med nuvarande ordning orimliga i förhållande till värdet. Genom avropsavtal för dylika småartiklar av förbrukningskaraktär skulle man icke endast

slippa kostnaderna för central lagerhållning utan sannolikt även i många fall kunna ernå lägre anskaffningspriser, eftersom tillverkarna vid successiva leveranser efter avrop från förbanden under längre perioder ges större valfrihet i fråga om tillverkningens inpassande i den övriga produktionen.

Utredningen anser sålunda, att den mest ekonomiska formen för leverans av färdig materiel från tillverkarna till förbanden utgöres av direktleveranser utan omgång över centralförråden. Behovet av centralförråd för dylikt ändamål bortfaller under sådana omständigheter.

Vid sina överväganden beträffande den *buffertlagring av materiel*, som förekommer vid centralförråden, har utredningen närmast kommit till den uppfattningen, att centralförråden är överflödiga för denna uppgift. De behov av tillfälliga materielförstärkningar, som uppkommer på förbanden, är ju helt beroende av förbandens verksamhet och denna är i detalj planlagd för långa perioder i förväg. Behoven av materielförstärkning kan därför icke komma som plötsliga överraskningar utan bör i detalj kunna förutses. Buffertlagringen synes därför kunna överlämnas till förbanden sålunda, att i dylikt lager ingående materiel, som använts av ett förband, i stället för att enligt nuvarande ordning insändas till centralförråd, översändes — då så erfordras givetvis över tvättanstalt eller annan verkstad — till nästa förband, som enligt föreliggande verksamhetsplaner kommer att få behov därav. Enligt utredningens uppfattning kan sålunda eventuellt nödvändig buffertlagring av materiel utan någon kostnadsfördyring ske utan centralförrådens medverkan. En utspridning av nuvarande lager från centralförråden till lokala förråd i samband med centralförrådets avveckling, bör

underlätta övergången till den nya ordningen och minska anspråken på omplaceringar.

Enligt vad som tidigare redogjorts sker vid centralförråden även *sammansförande av viss materiel till s. k. satser*, om de i dylika satser ingående olika artiklarna tillverkas av skilda fabrikanter. Så är vanligen förhållandet och satsammansättningsverksamheten vid centralförråden har därför en icke obetydlig omfattning.

Verksamheten med sammanplockning av materiel i satser kan emellertid utan tvivel ske billigare hos den enskilda industrin i samband med tillverkningen. Utredningen anser därför att sammansättningen av satser så långt möjligt bör överlämnas till leverantörerna, även om de i satsen ingående artiklarna tillverkas av skilda fabrikanter, nämligen så att huvudtillverkaren svarar för sammansättandet av satserna. I vissa fall torde detta förfarande dock kunna ställa sig svårt, nämligen om tillverkarna av de olika artiklarna alla utgöres av småföretag, som icke har resurser för sammansättningsverksamheten.

Utredningen vill slutligen beröra frågan om centralförrådets betydelse som *lagerhållare av krigsreserver av materiel*. Enligt uppgift från arméintendenturförvaltningen betraktas de materielkvantiteter som vid varje tillfälle kan finnas disponibla på centralförråden såsom dylika krigsreserver. Härtill kan emellertid anföras, att förrådets geografiska förläggning och fredsmässiga karaktär i övrigt, icke gör dem särskilt lämpliga för förvaring av krigsreserver. Enligt utredningens mening kan centralförråden icke tillmätas betydelse som lagerhållare av krigsreserver av färdig materiel.

I trots av det sagda torde det dock finnas fog för bibehållande av viss centralförrådsverksamhet. Som förut

nämnts kan det i vissa fall visa sig svårt att hos den enskilda industrin få artiklar, som tillverkats av olika fabrikanter, sammanförda till satser. I dylika fall kan det sannolikt ställa sig fördelaktigt med en sammanplockningsverksamhet i förvaltningens regi. Det torde därjämte kunna uppstå behov av centralt omhändertagande av viss materiel som icke omedelbart i samband med tillverkningen kan fördelas i sin helhet på förbanden.

Utredningen har sålunda kommit till den uppfattningen, att de centrala intendenturförråden för materiel bör slopas med undantag för ett förråd, vilket då bör vara så geografiskt beläget att detta kan betjäna hela landet.

Vad därefter angår *centralmagasinen för livsmedel* har även dessa både fredsmässiga och krigsmässiga funktioner. På samma sätt som centralförråden fungerar de *fredsmässigt* som distributionscentraler mellan livsmedelstillverkarna och förbanden. Därtill kommer att i några fall livsmedelsfabriker — bagerier och charkuterifabriker — är knutna till centrala livsmedelsmagasin. Den *krigsmässiga* funktionen består däri, att de på magasin förvarade livsmedelskvantiteterna i sin helhet utgör krigsberedskapslager, avsedda att tas om hand av underhållsförband vid krigsfall. Man strävar därför efter att kontinuerligt fylla på lagren efter hand som avgångar sker, så att lagren ständigt hålles på viss miniminivå. I likhet med vad fallet är med centralförrådens etappsatser, måste vid krigsfall de i de centrala livsmedelsmagasinen förvarade livsmedlen transporteras från magasinerna ut till underhållsförbandens mobiliseringsplatser.

Utredningen bedömer att den *fredsmässiga funktionen* helt är betingad av nödvändigheten att omsätta de lagrade livsmedlen. Omgången med leveranser

från tillverkarna över centralmagasinen till förbanden kan nämligen icke anses rationell. Förbanden beställer var för sig så stora kvantiteter från livsmedelsmagasinen — i princip hela månadsbehov — att direktleveranser från leverantör i huvudsak måste ställa sig lika ekonomiska som leverans till centralmagasin. Antalet leverantörer till centralmagasinen är för övrigt förhållandevis litet. Sålunda svarar 10 leverantörer för 50 procent och 32 leverantörer för 75 procent av de totala leveranserna av magasin svaror.

Till jämförelse bör nämnas att leveranser av magasin svaror inom marinen i huvudsak sker direkt från leverantör till marinkommandon och kustartilleriförsvaret. Något distributionsekonomiskt skäl mot att de fredsmässiga leveranserna av livsmedel till förbanden icke skall kunna gå direkt från leverantör till förband kan därför enligt utredningens mening icke anses föreligga. Möjligen kan en omläggning medföra behov av större lager av vissa varor ute på förbanden för att möjliggöra längre intervaller mellan leveranserna. En dylik lagerökning måste emellertid totalt bli väsentligt mindre än den lagerminskning som erhålles genom nedläggning av centralmagasinen.

Vad beträffar de centrala livsmedelsmagasinens *krigsmässiga funktioner* som lagerhållare av krigsberedskapslager bedömer utredningen att dessa kan tillgodoses på billigare sätt. För att undvika den i och för sig onödiga och kostnadskrävande distributionsapparat, som centralmagasinen på grund av den nödvändiga omsättningen blivit, bör man i stället kunna knyta beredskapslagerhållningen till den allmänna handeln och dess kommersiella omsättningsapparat. Eftersom de i de centrala livsmedelsmagasinen förvarade livsmedlen till den helt övervägande delen

är av vanlig handelskaraktär finns det nämligen i fråga om dessa ingenting som hindrar en sådan anordning. Utredningen syftar då närmast på de större grossist- och detaljhandelsföretag — privata och kooperativa — som finns spridda praktiskt taget över hela landet och som ofta är av den storleksordningen, att de ständigt lagrar livsmedel i minst lika stora kvantiteter som de centrala livsmedelsmagasinen.

Krigsberedskapslagringen bör då i fråga om de vanliga handelsvarorna ordnas genom lagerhållningsavtal med ett antal företag inom livsmedelshandeln. Avtalen förutsättes så utformade, att handeln förbinder sig att för försvarets räkning ständigt lagerhålla och omsätta vissa kvantiteter av sina i den normala lagerhållningen ingående livsmedel. Lagerhållningsavtalet bör avse vissa varuslag men däremot icke bindas till bestämda fabrikat eller varukvaliteter. Meningen med anknypningen av beredskapslagerhållningen till befintliga civila distributionsapparater skulle nämligen helt förtryckas, om avtalen tvingade handeln att lagerhålla varor som de av marknadsmässiga skäl eljest icke skulle ha intresse av. Man kommer då visserligen att få finna sig i att — om de reserverade livsmedlen skulle behöva tagas i anspråk — få varukvantiteter som har en annan sammansättning än vad den militära mathållningen vanligen förutsätter. Emellertid vinner man den förelsen, att kostnaderna för lagerhållningen kan hållas på en mycket låg nivå, eftersom handeln då praktiskt taget icke orsakas några extra kostnader. Det bör vidare observeras att de livsmedelskvantiteter det här är fråga om endast är avsedda att räcka mycket kort tid, under vilken det måste anses likgiltigt om förbanden utspisas efter mera civila eller efter militära normer, vartill kommer att den allmänna kvali-

tativa standard som svenska livsmedel har gör dem väl användbara även för militära ändamål. Beredskapsmässigt torde sådana lagringsavtal, spridda över hela landet, innebära en förbättring.

Även beträffande de centrala livsmedelsmagasinens *speciallivsmedel* gäller, att dessa måste omsättas och sålunda redan i fredstid fortlöpande distribueras till förbanden. Till kvantiteten representerar dessa speciallivsmedel en mindre del av magasinens omslutning. Om man icke hade behövt räkna med en omsättning i fred, vore det naturligt att förråden av speciallivsmedel behandlades på samma sätt som materieförrådets etappsatser och sålunda placerades såsom krigsförråd i anslutning till underhållsförbandens mobiliseringsplatser. Så kan givetvis ej lämpligen ske, men de bör däremot med fördel kunna placeras i anslutning till de förband — trängförbanden — som skall sätta upp de underhållsförband, vilka vid krigsfall skall ta hand om speciallivsmedlen. I övrigt bör speciallivsmedlen i större utsträckning än för närvarande kunna fördelas på övriga förband, där de i fredstid ändå skall omsättas. Enligt utredningens mening bör krigsberedskapen icke försämrats härav utan snarare förbättras, eftersom redan ordningen med centralmagasin förutsätter att livsmedlen i krigsfall skall transporteras från dessa till andra platser.

Vad som sålunda anförts undanröjer enligt utredningens mening helt behovet av en central lagerhållning av livsmedel. De centrala livsmedelsmagasinen bör sålunda kunna avskaffas och kostnaderna för dessa inbesparas. En i förhållande härtill obetydlig kostnad för ersättningar till livsmedelshandeln för motsvarande beredskapslagerhållning tillkommer i stället.

Kostnaderna för arméns centrala in-

Tabell 12. Årliga driftkostnader för arméns centrala intendenturanstalter samt flygvapnets centrala intendenturmaterieföråld i Västerås

Anstalt	Löner för kollektivanställda ¹	Löne- och andra kostnader för övrig personal		Diverse kostnader ³	Bränsle, elström, belysningsmateriel och vatten ⁴	Beräknad hyreskostnad	Beräknad kostnad för motorfordon	Summa kronor (i avrundade tal)
		Löner ²	Beräknade kostnader för pension och sociala förmåner					
AIS	320 000	435 286	130 600	50 254	98 972	158 500	35 000	1 229 000
AIK	240 000	175 236	52 600	21 614	39 323	161 500	22 000	710 000
AID	224 000	300 032	90 000	11 222	88 053	230 500	44 000	988 000
AIO	115 000	113 795	34 200	5 580	21 314	146 900	8 800	446 000
AIA	79 000	99 576	29 900	8 065	17 229	118 900	—	353 000
AIV	58 000	48 564	14 500	11 114	4 818	87 300	4 400	229 000
AIT	53 000	62 725	18 800	1 874	9 464	34 800	8 800	189 000
ACH	35 000	49 260	14 800	1 670	400	33 400	8 400	139 000
ACN	21 000	29 610	8 900	1 321	300	22 400	—	84 000
Summa	1 145 000	1 314 084	349 300	112 714	279 873	994 200	127 400	4 367 000
Flygvapnets centr.int. mat-föråld Västerås	10 000	95 000	29 000	2 000	2 000	35 000	6 000	179 000
							Summa	4 546 000

¹ För år 1958. — ² Beräknat för år 1959 enl. resp. lönegrads lägsta klass. — ³ Expenser, inventarier, tel.kostn. m. m. budgetåret 1958/1959. ⁴ Budgetåret 1958/1959.

tendenturanstalter — centralförråd för materiel och centrala livsmedelsmagasin — jämte kostnaderna för flygvapnets centrala intendenturmaterieförråd framgår av tabell 12.

De sammanlagda kostnaderna slutar enligt tabellen på 4 546 000 kronor. De i tabellen angivna lönekostnaderna för kollektivanställd personal hänför sig emellertid till år 1958 och svarar sålunda ej mot det dagsaktuella läget. Lönekostnaderna för övrig personal har vidare beräknats efter lägsta löneklass i varje lönegrad, varför de verkliga lönekostnaderna är högre. Slutligen har hyreskostnaderna beräknats efter så låga kvadratsmeterpriser som 10 kronor för lagerlokaler och 20 kronor för expeditionlokaler. De kostnader tabellen visar är sålunda lägre än de verkliga, dagsaktuella kostnaderna. Dessa kan beräknas icke understiga 5 000 000 kronor sammanlagt.

Kostnaderna för bibehållande av ett centralförråd för intendenturmateriel beräknar utredningen — med hänsyn till de reducerade arbetsuppgifter detta förutsättes tilldelat — till högst 500 000 kronor per år. Ersättning till grossister för beredskapslagerhållning av livsmedel samt de kostnadsökningar, som kan följa med ändringen av leveranserna till förbanden från nuvarande ordning med leverans över central anstalt till direktleverans från tillverkare, uppskattar utredningen till cirka 500 000 kronor. Genom de angivna åtgärderna skulle sålunda en årlig besparing på omkring 4 000 000 kronor möjliggöras.

Arméintendenturförvaltningens centrala drivmedelsförråd torde böra betraktas såsom rena krigsförråd. I motsats till de centrala intendenturanstalterna är de nämligen geografiskt så placerade och så ordnade att de skall kunna fungera även under krig, vilket icke är avsikten med arméns centrala intenden-

turanstalter. De i förråden förvarade drivmedlen omsättes visserligen rent fredsmässigt, men detta är betingat av nödvändigheten att undvika lagrings-skador. Det förtjänar däremot att framhållas, att fredssättningen på drivmedlen i förhållande till lagringskapaciteten är mycket ringa, och de fasta kostnaderna för den omsatta drivmedelsmängden blir härigenom höga. En möjlighet att nedbringa dessa kostnader vore att öka omsättningen genom kommersiellt utnyttjande av de centrala drivmedelsförrådsanläggningarna.

I vissa fall torde med hänsyn till förrådets belägenhet ett kommersiellt utnyttjande icke vara möjligt, men i andra fall torde belägenheten icke hindra detta. Ett bättre nyttiggörande av anläggningarna skulle kunna ske antingen genom att en förrådsanläggning i sin helhet uthyrdes till enskilt oljebolag eller att endast vissa cisternutrymmen uthyrdes. I båda fallen skulle det förhållande oljebolaget givetvis få förbinda sig att ständigt lagervålla vissa minimikvantiteter.

Genom att på dylikt sätt kommersiellt utnyttja anläggningarna bör kostnaderna för denna krigslagerhållning kunna nedbringas betydligt. Utredningen har icke haft möjlighet till annat än ytliga studier av frågan, men bedömer dock att förutsättningar för åtgärder av angivet slag föreligger. Man torde kunna räkna med att man med utnyttjande av möjligheterna enbart till uthyrning av cisternutrymmen kan uppnå en nettointäkt på minst 100 000 kronor per år.

Besparingsutredningens förslag

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får utredningen föreslå att

1. arméns centrala materieförråd och livsmedelsmagasin nedlägges utom ett förråd som bibehålles med reducerade arbetsuppgifter

2. flygvapnets centrala förråd för intendenturmateriel i Västerås nedlägges

3. arméns centrala drivmedelsförråd uthyres — i de fall detta är praktiskt genomförbart — helt eller delvis till enskilda oljebolag. Förhyraren skall i dylikt fall förbinda sig att för försvarets räkning lagerhålla vissa minimikvantiteter.

Utredningen beräknar att de föreslagna åtgärderna skall — såsom tidigare angivits — medföra följande årliga kostnedsbesparingar:

1. Nedläggande av arméns materielförråd och livsmedelsmagasin med undantag av ett centralförråd samt nedläggande av flygförvaltningens centrala intendenturmaterieförråd i Västerås ca 4 000 000 kronor
2. Uthyrning av utrymmen i vissa drivmedelsförråd » 100 000 »

Summa årlig besparing ca 4 100 000 kronor

b) Regionala förråd

Regionala förråd finns endast inom marinen. En närmare redogörelse för dessa och deras funktioner har lämnats i bilaga 14. Såsom framgår av redogörelsen i bilagan har man inom marinen gjort försök med en s. k. funktionell förrådsorganisation vid örlogsvarvet i Göteborg, innebärande att de olika förvaltningsgrenarna — vapen-, skeppsteknisk- och intendenturförvaltnings- — i princip slagits samman till en förrådsorganisation under ledning av varvets intendenturavdelning. Försöket har utfallit gynnsamt. Genom sammanslagningen har man kunnat minska personalstyrkan och förenkla redovisningen, varjämte man fått en bättre total överblick över lagerhållningen. Man överväger därför att införa samma or-

ganisation vid de båda andra örlogsvarven och är även betänkt på att sammanföra dessa sammanslagna förrådsorganisationer med marinkommandonas intendenturförråd. Slutligen föreligger planer på att för kustartilleriförsvaret genomföra en liknande sammanslagning.

Utredningen har haft tillfälle att ta del av de utredningar som ligger bakom marinförvaltningens försök med funktionell förrådsorganisation och har även studerat hur denna fungerar. Enligt utredningens uppfattning innebär den tänkta funktionella förrådsorganisationen inom marinen en ur praktisk och ekonomisk synpunkt riktig utveckling. Erfarenheterna av det hittills gjorda försöket gör att utredningen anser att beslut nu kan fattas om att den funktionella förrådsorganisationen helt genomföres inom marinen. Om så sker, bör en personalminskning — vilken berör icke endast intendenturförvaltningens utan även vapen- och skeppstekniska förvaltningarnas förrådspersonal — på i runt tal 40 befattningshavare kunna ernås. En årlig *kostnadsbesparing på uppskattningsvis 700 000 kronor torde härigenom kunna ernås.*

c) Lokala förråd

Den inom marinen påbörjade sammanslagningen av de förvaltningsgrensvisa förråden till funktionella förråd — en sammanslagning som utredningen i föregående stycke tillstyrkt skola genomföras för hela marinen — är enligt utredningens uppfattning av intresse även för de båda andra försvarsgrenarna. Medan det i fråga om marinen gäller regionala förråd — som dock även har lokala funktioner — skulle det för arméns och flygvapnets räkning gälla den lokala förrådsverksamheten och innebära att förbandens tyg- och intendenturförråd samordnades.

Enligt utredningens mening kan vissa olägenheter påvisas beträffande arméförrådets indelning i särskilda tygförråd och särskilda intendenturförråd. Krigsförråden är sålunda oftast ordnade på det sättet, att de för varje förband förhryrda lokalerna delats upp i två strängt åtskilda och var för sig låsta avdelningar. I den ena avdelningen ligger förbandets tygförnödenheter och i den andra intendenturmaterielen. Vid tillsyn av materielen måste därför företrädare från både tygsidan och intendentursidan var för sig besöka förråden, även i de fall det är fråga om sådan tillsyn som icke kräver speciell teknisk sakkunskap.

Ett frångående av krigsförrådets uppdelning i från varandra strängt skilda tyg- och intendenturförråd skulle medföra kostnadsbesparingar och innebära en mera praktisk ordning. Enbart kostnaderna för inrättande av skiljevägar i den stora mängd lokaler det är fråga om, torde hittills ha uppgått till åtskilliga miljoner kronor. De årliga kostnaderna för den dubbla tillsynen — löner, resekostnader och traktamentskostnader för dubbla antalet befattningshavare — låter sig svårigen beräknas men torde likaså röra sig om miljonbelopp.

Nackdelarna med förvaltningsvis uppdelad förrådshållning är mindre framträdande i fråga om freds- och utbildningsförråden, eftersom såväl tyg- och intendenturförråd var för sig är av sådan storlek att de normalt ändå icke kan inrymmas i samma lokal. Däremot torde den lokala administrativa apparaten för förrådshållningen kunna minskas, om man sammanslog lednings-, bokförings- och redovisningsorganen för de båda förvaltningsgrenarna. Så har i viss utsträckning skett inom försvarsområdesstaberna, vars intendenturförvaltning även svarar för tygförvaltningens bok-

föring. Detta borde även kunna ske vid regementen och motsvarande förband. Därvid skulle förrådshållningsfunktionen för all materiel — alltså både tyg- och intendenturmateriel — ombesörjas av intendenturförvaltningen, medan tygförvaltningen skulle svara för de tekniska frågorna i samband med tygmaterielen.

Vid en samordning av förrådsverksamheten och därmed sammanhängande bokförings- och redovisningsverksamhet på nämnda sätt skulle utan tveivel vissa personalbesparingar — sammanlagt representerande betydande besparingar — kunna genomföras. Utredningen har dock icke studerat frågan så ingående att den är beredd att nu avge ett konkret förslag.

2. Redovisningen

a) Uppbördsmanansvaret

Ansvarsbestämmelsernas innebörd och praktiska konsekvenser

Uppbördsmanansvaret är en speciellt militär ansvarsform, nära besläktad med redogöraransvaret inom statsförvaltningen i övrigt. Om uppbördsmanansvaret stadgas i 6 § SFS 587:1954 följande:

»9. Materiel, ammunition, livsmedel, drivmedel och andra förnödenheter ävensom annan lös egendom, som tillhör eller nyttjas av kronan, skola på sätt stadgas i särskilda reglementen vara ställda under vård av uppbördsman eller materielredogörare. 10. Uppbördsman och materielredogörare äro skyldiga att väl förvara och vårda dem anförtrödd materiel m. m.

Uppbördsman är, intill dess vad honom anförtröts i vederbörlig ordning utgår ur uppbörden, ansvarig för befintligheten, värden och redovisningen härav, dock med den begränsning, som föranledes därav, att materiel m. m. utlämnats till annan för förvaring eller bruk.

Om materielredogörarens ansvar för honom anförtrödd materiel m. m. stadgas särskilt.»

Stadgandet innebär först och främst, att de materielförvaltande myndigheterna måste tillse, att alla under vederbörande myndighet hörande förnödenheter ställas under vård av uppborädsman. Myndigheten måste också kunna visa, att så skett, då ansvaret för förluster eljest återfaller på myndigheten. Härav följer att alla materielanskaffande myndigheter — främst de centrala förvaltningarna — måste ha skriftliga erkännanden från uppborädsmännen om att dessa »tagit till uppborä» och därmed blivit ekonomiskt redovisningskyldiga till hundra procent för alla de förnödenheter som överlämnats till dem. Detta gäller emellertid icke endast vid nyanskaffning. Även vid omflyttning av förnödenheter mellan två förband måste vederbörande myndighet — i regel central förvaltning — skaffa sig visshet om att förnödenheterna — som alltså avgått ur det ena förbandets uppborä — »tagits till ny uppborä» vid det andra förbandet. »Uppboräbevis» från den nye uppborädsmanen måste alltså kunna visas.

Som en följd av detta stadgande finns för varje enskild förnödenhet inom hela försvaret ett uppboräbevis i en eller annan form.

Stadgandets ansvarsbestämmelser riktar sig emellertid ensidigt mot uppborädsmännen. Vid konstaterad brist på materiel, som erhållits (tagits till uppborä), är uppborädsmanen ensam den formellt ersättningsskyldige. Likaväl som vederbörande myndighet för att fullgöra sin del av stadgandet ser till att få uppboräbevis, måste uppborädsmanen därför kräva en redovisningsordning, som ger honom möjlighet att skydda sig mot oberättigad ansvarspåföljd. I konsekvens härmed föreskriver förvaltningsmyndigheternas redovisningsinstruktioner att all utlämning av förnö-

denheter, som ingår i uppborä, endast får ske mot behörigen utfärdad och kvitterad beställning eller liknande handling.

Det bör observeras, att i de citerade bestämmelserna några undantag icke göres för förnödenheter av något slag. Under bestämmelserna faller sålunda utan urskillning alla förnödenheter inom försvaret, från flygplan och kanoner till blyertspennor och radérgummin. I konsekvens härmed lämnas det ej heller från något försvaret tillhörigt, under uppborädsman stående förråd ut en enda sak — det må vara till värdet hur ringa som helst — utan vederbörligt kvitto.

Legitim avgång av förnödenheter från ett förråd kan emellertid ske på annat sätt än genom utlämning. Förnödenheter förslits eller blir obrukbara på annat sätt, naturligtvis svinn uppkommer genom avdunstning av vätskor, lättnad av livsmedel m. m. och materiel kan förstöras genom olyckshändelser, tappas under nattövningar o. s. v. Detaljerade bestämmelser om svinnberäkningar, förfarande vid kassationer, förluster m. m. har därför utfärdats av de centrala förvaltningarna, allt utmynnande i handlingar av en mängd olika slag med vilka uppborädsmanen skall kunna styrka dylika, legitima avgångar av förnödenheter ur hans förråd.

Stadgandet om uppborädsmanansvar har sålunda i hög grad styrt utformningen av det militära redovisningssystemet. Däremot har det knappast på annat sätt haft någon speciell, praktisk betydelse i modern tid. Trots den formellt stränga innebörden i ansvarsbestämmelserna har det nämligen ytterst sällan förekommit, att uppborädsman gjorts ersättningsskyldig för uppkomna förluster och praktiskt taget endast då det kunnat visas att han brustit i rent tjänsteansvar.

*Tidigare överväganden beträffande upp-
bördsmannaansvaret*

Frågan om uppborrdsmannaansvaret har behandlats i flera tidigare sammanhang. Militära expeditionstjänstkommittén upptog i sitt den 26 september 1944 avgivna betänkande till behandling bl. a. frågan om uppborrdsmannaansvaret enligt dåvarande stadganden, vilka i princip fortfarande gäller. Kommittén anförde bl. a.

»Enligt kommitténs åsikt torde man icke utan skäl kunna påstå, att det militära uppborrdsmannaansvaret såsom det nu är utformat verkar både orättvist och obilligt gentemot uppborrdsmännen samt olämpligt i fråga om materielens m. m. vård och vidmakthållande. Orättvist gentemot uppborrdsmännen kan ansvaret sägas verka i första hand såtillvida, att omständigheter utanför uppborrdsmannens kontroll kunna inverka på förrådet, främst ohederlighet eller liknöjdhet hos förrådshandräckningen eller hos dem, som eljest måste beredas tillträde till förrådet.»

»Uppborrdsmannaansvaret synes, som nyss framhållits, för närvarande med visst fog kunna sägas även verka olämpligt i fråga om materielens m. m. vård och vidmakthållande. Det vill nämligen synas som om ansvarets stränghet alltför ofta kommit uppborrdsmannens egenskap av materielredogörare att undantränga hans egenskap av förrådsförvaltare i en omfattning, som väl knappast kan anses lycklig. Uppborrdsmännen ha föranletts att fästa alltför stor uppmärksamhet vid de olika föremålens befintlighet och därvid i viss mån varit nödsakade att eftersätta sin huvuduppgift, nämligen att svara för att vad som finnes i förrådet också är så tjänligt och funktionsdugligt som möjligt. På många håll anser man sig ha vunnit den erfarenheten, att det hittills tillämpade uppborrdsmannaansvaret genom sin stränga fordran på redovisning visat sig vara ett hinder vid de ansträngningar att förbättra materielvården, som företagits särskilt under senare år.»

Kommittén föreslog därför att en utredning av frågan om uppborrdsmanna-

ansvar snarast möjligt borde komma till stånd.

Försvarets centrala organisationskommitté upptog i samband med organisationsundersökningar vid I 15 även uppborrdsmannaansvaret till prövning. I sin år 1945 avgivna rapport över nämnda undersökningar konstaterade utredningen emellertid att man i den praktiska tillämpningen av nämnda stadgande i ersättningsmål i allmänhet tolkat stadgandet mycket milt. Kommittén anförde härom:

»De givna exemplen visa på en mild tolkning från domstolarnas sida av det i och för sig stränga uppborrdsmannaansvaret. En sådan inställning från domstolarnas sida bestyrkes också vid ett studium av de talrika utslag i materielmål, som under det senaste decenniet avkunnats av krigshovrätten.»

Sedermåra har ett mycket näraliggande ansvarsstadgande, nämligen det statliga redogöraransvaret, blivit föremål för ingående utredning i det den 20 februari 1960 av Utredningen angående redogöraransvaret m. m. avgivna betänkandet, »Redogöraransvaret och Anmärkningsprocessen». I betänkandet (SOU 1960: 7) berördes även uppborrdsmannaansvaret. Utredningen anför här om (sid. 72):

»Uppborrdsmannaansvaret har samma karaktär av redovisningsansvar som kassaansvaret. Dess stränghet har kritiserats av bl. a. militära expeditionstjänstkommittén i dess 1944 avgivna betänkande (Del IV. Särskilda utredningar), vari emellertid påpekats, att på senaste tid en viss uppmjukning av detta ansvar kommit till stånd. De militära uppborrdsmännens ersättningskyldighet prövas nämligen numera ofta av allmän domstol, vilket medfört större möjlighet till grundlig utredning och hänsynstagande till särskilda omständigheter i varje enskilt fall. Vad ovan sagts om kassaansvarets naturliga karaktär gäller såtillvida även uppborrdsmannaansvaret, som det icke kan anses orimligt kräva att redovisningen av förråd skall stämma. En an-

nan sak är givetvis, att bristande kontrollmöjligheter och andra omständigheter kunna och böra fria uppbornsmannen från skyldighet att ersätta konstaterad förrädsbrist. Uppbornsmannaansvaret har kommit att nära överensstämma med det ansvar som enligt 10 kap. 3 och 4 §§, 11 kap. 1 § samt 12 kap. 1 och 2 §§ handelsbalken åvilar panthavare, låntagare och innehavare av anförtrött gods.»

Utredningen går därefter icke närmare in på uppbornsmannaansvaret såsom sådant. Beträffande redogöraran svaret föreslås sådana åtgärder, att detta upphör och ersättes med vanligt tjänsteansvar. I sammanfattningen av sitt förslag säger utredningen bl. a. följande (sid. 122):

»Redogöraran svaret är strängare än något annat förekommande ansvar för tjänsteåtgärder inom såväl allmän som enskild verksamhet, och i fråga om stränghet saknar det motsvarighet även inom statsförvaltningen i våra nordiska grannländer. Dess nuvarande utformning kan icke med fog motiveras av önskvärdheten att åstadkomma noggrannhet i medelsförvaltningen, då det ofta på ett för rättskänslan stötande sätt drabbar redogörare även i sådana fall där stor noggrannhet iakttagits — ehuru ansvaret i dylika fall stundom mildras genom Kungl. Maj:ts eftergift, helt eller delvis, av den redogöraren ålagda betalningsskyldigheten. Flertalet revisionsmyndigheter synes också hysa den meningen, att det varje statstjänsteman åvilande tjänsteansvaret vore tillräckligt för att skapa vilja till noggrannhet även i medelsförvaltningen. Rätten för redogöraren att »söka sitt åter» hos den som genom felet gjort en obehörig vinst betager icke heller redogöraran svaret dess drakoniska karaktär, helst som sådan regressrätt understundom icke är för handen och den i övriga fall ingalunda alltid kan med framgång göras gällande.

Utredningen har därför kommit till den uppfattningen, att redogörarnas ansvar för deras tjänsteåtgärder bör mildras. Detta skall enligt utredningens förslag ske genom att ansvarets innehåll får bestämmas av de skadeståndsregler som gälla för övriga statstjänstemän. Redogöraran svaret såsom en särskild form av tjänsteansvar kommer därmed att upphöra.»

Eftersom redogöraran svaret till sin natur är så nära besläktat med uppbornsmannaansvaret förtjänar utredningens återgivande av vissa uttalanden beträffande de med redogöraran svaret förbundna nackdelarna att citeras (sid. 78):

»Erinras må, att inom riksdagens verk icke förekommer något redogöraran svar. På förfrågan har från riksgäldskontorets sida förklarats, att avsaknaden av ett sådant ansvar icke inneburit någon olägenhet, medan från riksbankens sida gjorts gällande, att ett statligt redogöraran svar, tillämpat i riksbanken, skulle föranleda en så överdriven försiktighet hos tjänstemännen att ärendenas handläggning fördröjdes, varigenom ökat antal tjänstemän erfordrades, att därjämte krav från redogörarnas sida på mera omfattande kontrollåtgärder sannolikt ej skulle kunna avvisas, ledande till ytterligare ökat personalbehov, samt att banken utan tvekan skulle i längden åsamkas ökade utgifter genom redogöraran svaret.»

Besparingsutredningens överväganden och förslag

Av den inledande redogörelsen torde ha framgått att stadgandet om uppbornsmannaansvar bestämt det militära redovisningssystemets utformning. Den kritik, som riktas mot den militära förråds- och materielredovisningen, måste därför ytterst falla tillbaka på lagstiftningen.

Uppenbarligen har lagstiftningen avsett att skapa garantier för omsorg och noggrannhet vid handhavandet av de militära förnödenheterna. Den militära förvaltningen av förnödenheter präglas också utan tvivel av en så minutiös, formell ordning, att den saknar motsvarighet inom någon annan — vare sig statlig eller enskild — verksamhet. Priset här för har emellertid blivit en papperskvarn av monumentala mått.

Det yttersta syftet med stadgandet om uppbornsmannaansvar torde vara att skapa bästa möjliga hushållning med försvarets förnödenheter. Utredningen

är för sin del övertygad om att upp-
bördsmanansvaret ingalunda tillgodo-
sett detta syfte bättre utan tvärtom på
ett sämre sätt än vad vanligt tjänste-
ansvar skulle göra. En detaljerad redo-
visning med en väldig pappersflora är
icke liktydig med god hushållning. Där-
till kommer att man i praktiken — som
utredningen konstaterat — icke kunnat
upprätthålla uppboridsmanansvarets
stränga formella ansvarsinnehörd utan
sedan länge tillämpat en tolkning som
i stort överensstämmer med vanligt
tjänsteansvar, men utan att några där-
emot svarande förenklingar i det av
uppboridsmanansvaret motiverade redo-
visningssystemet skett. Denna till-
lämpning är väl känd av alla, som be-
röres av uppboridsmanansvaret, var-
för detta icke längre kan tillmätas nå-
gon speciell profylaktisk betydelse.

Enligt utredningens mening finns det
sålunda från allmän synpunkt inga för-
delar förbundna med det speciella mili-
tära uppboridsmanansvaret, men väl
mycket stora nackdelar icke minst från
kostnadssynpunkt. Föreskrifterna om
att försvarets förnödenheter skall tagas
till uppboord jämte ansvarsbestämme-
lserna för uppboridsmän hindrar nämli-
gen en anpassning av redovisning och
kontroll till praktiska och ekonomiska
betingelser.

*Under hänvisning till det sagda vill
utredningen sålunda föreslå, att punk-
terna 9 och 10 i 6 § av det allmänna
försvarsförvaltningsreglementet (SFS
1954: 587) utgår ur författningen och
ersättes med en föreskrift om allmänt
tjänsteansvar.*

b) Värdegruleringsförfarandet inom redovi- ningssystemet

I samband med avvecklingen av den för-
stärkta beredskapen befanns det nöd-
värdigt att reglera den betydande för-

rådshållningen av vissa förnödenheter
inom försvaret, särskilt beträffande så-
dan materiel, där av beredskapsskäl och
med anlitan av beredskapsmedel för-
rådshållningen ökats till större omfatt-
ning än som föreskrivits för fredsförhål-
landen.

I kungl. brev den 13 juni 1947 medde-
lades därför föreskrifter om att vissa
större förråd skulle redovisas över sär-
skilda förrådstitlar av *diversemedelsna-
tur*. Detta skulle ske på så sätt att er-
sättning för utlämnad materiel kredite-
rades och kostnaden för återanskaffad
materiel debiterades nämnda titlar. Ök-
ning av den fixerade lagerhållningen
skulle ske med anlitan av anslagsme-
del, medan vid minskning av lagerhåll-
ningen värdet av minskningen skulle
tillgodoföras budgeten. För täckandet
av löner och andra förrådsomkostnader
skulle särskilda medel anvisas, antingen
under anslag, som för ändamålet upp-
fördes i riksstaten eller under veder-
börliga förbrukningsanslag.

Föreskrifterna gäller fortfarande och
följande förråd redovisas på detta sätt,
nämligen

försvarets sjukvårdsförvaltnings och
militärapotekets läkemedelsförråd;

försvarets sjukvårdsförvaltnings cen-
trala sjukvårdsmaterieförråd;

försvargrenarnas centrala drivme-
delsförråd;

marinens allmänna materialförråd;
samt

flygvapnets centrala materieförråd i
Arboga.

Av föreskrifterna följer att vid all ut-
lämning från berörda förråd särskild
prissättning måste ske på utlämnade
förnödenheter, följd av en kreditering
av vederbörande förrådstitel och en de-
bitering på det anslag, under vilket för-
nödenheterna skall förbrukas.

Enligt det nämnda kungl. brevet den
13 juni 1947 gäller följande i fråga om

prissättning av den materiel, som ingår i ifrågavarande förråd.

a) Vid utlämning från andra här avsedda förråd än flygvapnets centrala materielförråd till militära myndigheter och institutioner, med undantag av försvarets självförsörjande inrättningar och garnisonssjukhusen, skall utlämningspriset bestämmas till belopp, som så nära som möjligt motsvarar kostnaderna för den utlämnade varans återanskaffning. Härvid skall iakttagas

att i vad avser arméns drivmedelsförråd enhetliga utlämningspriser skola fastställas, grundade på partipriserna inom landet för samtliga här avsedda militära myndigheter och institutioner,

att i vad avser marinens och flygvapnets drivmedelsförråd utlämningspriserna å sådana drivmedel, som av respektive militära myndigheter importeras för försvarets räkning, såvitt möjligt skola överensstämma med importpriserna cif svensk hamn jämte tillägg, för utgående tull och skatt, där icke restitution av dylika kostnader ifrågakommer,

samt att utlämningspriserna å läkemedel, vilka inköpts såsom råvaror till militärapotekets förråd och färdigställt inom apoteket, skola — därest icke säkrare beräkningsgrunder föreligga — fastställas till hälften av de i medicinaltaxan eller apotekens specialitetsregister angivna priserna.

b) Vid försäljning från andra här avsedda förråd än flygvapnets centrala materielförråd till garnisonssjukhus, försvarets självförsörjande inrättningar, statliga myndigheter utom försvaret samt icke statliga avnämare skola utlämningspriserna, där ej annat följer av vad nedan sägs, i syfte att bereda täckning för förrådsomkostnaderna såvitt möjligt anpassas efter motsvarande priser i allmänna marknaden.

Utlämningspriserna å läkemedel som försäljas från militärapoteket till Karolinska sjukhuset och statens sjuksköterskeskola samt vanförestalten må genom särskild överenskommelse mellan apoteket och nämnda institutioner bestämmas till belopp, motsvarande apotekets på sätt under a) ovan angivits beräknade återanskaffningspriser, ökade med ett enhetligt procentuellt pålägg för täckande av omkostnaderna vid apoteket. De sålunda överenskomna priserna skola tillämpas jämväl vid

försäljning av läkemedel till garnisonssjukhusen.

Försäljning i omsättningssyfte av materiel eller förnödenheter som eljest måst kasseras, må dock ske till priser, som vederbörande myndighet äger bestämma.

c) Vid utlämning och försäljning från flygvapnets centrala materielförråd skola utlämningspriserna genom anpassning till motsvarande priser i allmänna marknaden så bestämmas att de jämväl täcka förrådsomkostnaderna.

Av inkomster vid försäljning, som avhandlas under b), skola, i den mån ej annat följer av vad nedan sägs, belopp motsvarande skillnaden mellan utlämningspris och återanskaffningskostnader tillgodoföras det anslag, från vilket huvudparten av vederbörande förrådsomkostnader skall bestridas. Vid militärapoteket skola medlen i fråga tillgodoföras apotekets omkostnadsanslag.

Utgifter för tull och skatt å för flygvapnets räkning importerade flygdrivmedel skola redovisas å en särskild titel av diversemedels natur. Nämnda titel skall tillgodoföras de inkomster i form av restitution av tull och skatt, som flygvapnet må erhålla för dylika drivmedel, som motsvarar vid importen erlagd tull och skatt.»

I vissa fall har förfarandet förenklats så att värderegleringen mellan förrådstitlar och anslag sker centralt. Inom flygvapnet är sålunda värderegleringen i fråga om drivmedel helt centraliserad. Så är vidare fallet med värderegleringen mellan förrådstiteln och försvarsgrenarnas sjukvårdsanslag. Inom armén föreligger beträffande drivmedel den ordningen, att alla de drivmedel, som lagras vid förbanden, ur redovisningspunkt betraktas såsom tillhörande det centrala drivmedelsförrådet. Först vid utlämningen till förbrukning på förbanden sker värdereglering mellan förrådstiteln och förbrukningsanslagen och därvid sammanföres de utlämnade kvantiteterna månadsvis för att antalet bokföringsposter skall nedbringas.

Inom marinen är värderegleringsförfarandet i samband med utlämning från förråd emellertid synnerligen omfång-

tande. Vid all utlämning från förråd av materialutredning, drivmedel, reservdelar och skrivmaterialier — omfattande sammanlagt bortåt 25 000 olika artiklar — sker sådan värdereglering. Förfarandet innebär i praktiken att varje beställningssedel till förråden behandlas såsom en faktura. De på beställningen upptagna olika artiklarna prissättes sålunda, totalbeloppet uträknas och därefter sker en rad bokföringsåtgärder, så att vederbörande förrådstitel krediteras och motsvarande debitering sker på det anslag under vilket förnödenheterna skall användas.

Huvuddelen av de förnödenheter det är fråga om är av förbrukningsnatur. Ofta förekommer det emellertid att sålunda utlämnade och debiterade förnödenheter — t. ex. vid rustning av ett fartyg — icke förbrukas utan skall återlämnas till förrådet, exempelvis då fartyg återvänder från en expedition eller skall avrustas. Vid återlämnandet till förrådet av den ifrågavarande materielen måste därvid ett förfarande i omvänd ordning tillämpas och vederbörande anslag sålunda krediteras medan förrådstiteln debiteras för den del av förnödenheterna som återlämnats.

Värderegleringen sker emellertid icke endast genom rena bokföringsåtgärder utan därjämte förekommer det i icke obetydlig omfattning att formliga räkningar utställas och likvideras. Detta sker när utlämnade förnödenheter skall förbrukas av annan myndighet än den under vilken förrådet sorterar, exempelvis om Berga-skolorna tar ut materiel från Stockholms örlogsvärv.

Värderegleringsförfarandet såsom det tillämpas inom marinen kräver ett synnerligen omfattande arbete, eftersom det gäller ett mycket stort sortiment — bortåt 25 000 artiklar. Utlämningen från förråden av dessa artiklar avser till den helt övervägande delen mycket små

kvantiteter och oftast artiklar med mycket ringa värde per enhet, varför kostnaderna för den med förfarandet förbundna prissättningen, uträkningen och bokföringen blir proportionsvis mycket stora.

Tidigare överväganden

I en utredning rörande försvarets titelredovisningssystem, som på Kungl. Maj:ts uppdrag utfördes av generaldirektören R. G. Renlund, behandlades även frågan om värderegleringsförfarandet. I den promemoria med förslag till ändrad titelredovisning för försvaret — avlämnad i november 1956 — i vilken utredningsmannen redovisade sitt uppdrag, anfördes om värderegleringsförfarandet bl. a. följande (sid. 79):

»Utredningen ifrågasätter, om tillräckligt bärande skäl finnas, varför just dessa förråd av förnödenheter skola redovisas i särskild ordning. Beträffande andra förnödenheter t. ex. vapen, fordon, ammunition, livsmedel, beklädnad och inventarier förekommer icke någon värdemässig redovisning i statsräkenskaperna. Ej heller förekommer som regel att inkomster och utgifter bokföras å särskilda förrådstitlar. Redovisningen utanför budgeten och kostnadsregleringen gentemot anslagen medföra ett omständligt, arbetskrävande och administrativt tyngande kameralt förfarande. Den utombudgetära redovisningen är jämväl stridande mot allmänna budgetprinciper.»

I promemorian framhölls vidare, att det — med hänsyn till det stora antalet artiklar som berördes av värderegleringsförfarandet samt den ständiga tillkomsten av nya artiklar eller slopanDET av äldre typer — måste innebära mycket betydande praktiska svårigheter att arbeta med fixerade priser samt att på särskilda prisregleringskonton redovisa skillnader mellan försäljnings-, utlämnings- och inköpspris och det fixerade priset. Utredningsmannen föreslog därför att det tillämpade värdereglerings-

förfarandet skulle slopas och ersättas med redovisning å anslag inom budgeten, i varje fall beträffande det centrala flygmaterieförrådet och marinens allmänna materialförråd.

Även inom marinen har det tillämpade förfarandet med värdereglering varit föremål för överväganden. Sålunda har bl. a. den inom marinen tillsatta utredningen rörande förrådshållningen uttalat sig för en ändring och föreslagit att som provisorisk åtgärd värdereglering mellan förråd och förbrukningsanslag skulle ske genom överföring av uppskattade belopp. Vissa meningsmotsättningar har emellertid yppat sig i denna fråga inom marinen och några åtgärder har ännu icke vidtagits.

Besparingsutredningens överväganden och förslag

Utredningen avser att i sitt fortsatta arbete upptaga frågan om förenklade former för medelstillelningen inom försvaret samt vidgad ram för förbandscheferna i fråga om användningen av tilldelade medel. De förutsättningar, som ursprungligen motiverade införandet av värderegleringsförfarandet inom försvaret, kommer härigenom i huvudsak att bortfalla. Värderegleringsförfarandet är dessutom i sig självt så kostnadskrävande och föga rationellt ordnat — särskilt inom marinen — att en ändring i vilket fall som helst måste anses påkallad.

Förfarandet — eller snarare syftet med detta — må ha varit berättigat när detsamma fastställdes. I bilaga 18 visas exempel på den tyngande och kostnadskrävande arbetsgång som värderegleringsförfarandet numera föranlett. Enligt detta exempel kräver beställning, utlämning och därmed sammanhängande redovisning — vilken dock icke i sin helhet är beroende av värderegleringsförfarandet — av varje förbruknings-

artikel, den må vara till värdet hur ringa som helst, 27 olika åtgärder, innefattande bl. a. sju anteckningar om datum, sex namnunderskrifter eller signeringar, sex försändningar av beställningar mellan olika avdelningar och tre olika bokföringsåtgärder. Värdet av sålunda beställd materiel kan på en beställning i ytterlighetsfall uppgå till endast några tiotal ören. Det står ganska klart att kostnaderna ställer sig orimligt höga i förhållande till den nytta som eventuellt kan ligga i värderegleringsförfarandet.

Kommittén föreslår därför att bestämmelserna om värderegleringsförfarandet enligt kungl. brev den 13 juni 1947 upphävs och ersättes med föreskrifter av den innebörd som gäller för övrig förrådshållning inom försvaret.

Vid ett slopande av det nuvarande värderegleringsförfarandet kan icke obetydliga personalbesparingar påräknas. Dessa redovisas i följande avsnitt.

c) Förrådsredovisning och -kontroll

Utredningen beräknar att med nuvarande ordning är — med bortseende från ledningspersonal såsom intendentur och förvaltare — vid försvarets regionala och lokala intendenturorgan i runt tal 400 befattningshavare — huvudsakligen kontors- och kanslibiträden — sysselsatta med förrådsredovisning och därmed sammanhängande arbetsuppgifter. Eftersom kostnaderna — lön och kostnader för pension och andra sociala förmåner — per befattningshavare icke torde understiga 13 000 kronor i genomsnitt per år, uppgår totalkostnaderna för den regionala och lokala redovisningen av intendenturförnödenheter till minst 5 000 000 kronor per år. Tar man vidare hänsyn till att det därutöver ständigt finns ett betydande antal andra befattningshavare — med i övrigt rent militära arbetsuppgifter — som

tillfälligt sysslar med till förrådsredovisningen hörande uppgifter såsom inventeringar, utredning beträffande förlopad materiel m. m., torde det stå klart att förrådsredovisningen av intendenturmateriel representerar en betydande post i försvarskostnaderna.

Enligt vad som tidigare framhållits och som i vissa detaljer närmare belyses av bilagorna 14, 15, 16, 17 och 18 är den militära förrådsredovisningen i sin nuvarande form avsevärt mera omfattande och minutiös än som av praktiska och ekonomiska skäl kan anses påkallat. Genom att — såsom i föregående avsnitt föreslagits — avskaffa bestämmelsen om att alla av försvaret nyttjade förnödenheter skall ställas under vård av uppördsman och därjämte ersätta det särskilda uppördsmanansvaret med vanligt tjänsteansvar samt slutligen slopa det för vissa förråd gällande värderingsförfarandet skapar man förutsättningar för sådana för-
enklingar.

I det följande kommer utredningen att lämna förslag till vissa sådana för-
enklingar. Utredningen vill emellertid framhålla, att förslagen bör betraktas såsom principförslag, för vilka det torde få ankomma på andra att utarbeta detaljerna.

Central förrådsredovisning och -kontroll

I avsnitt A av detta kapitel har utredningen i samband med förslag om sammanförande av de nu skilda, centrala intendenturförvaltningsorganen till en enhet även föreslagit vissa organisationsförändringar. Sålunda har föreslagits att den centrala förrådsbokföringen helt skulle slopas och i stället ersättas med den ordning som gäller inom marin- och flygförvaltningarnas intendenturavdelningar, nämligen att sakor-

ganen vid behov av central översikt över förrådsrådet infordrar uppgift om lagerställningen på förbanden. I samband därmed föreslogs vidare att den centrala förråds- och redovisningskontrollen skulle slopas och ersättas med en stickprovsvis utförd fältrevision.

Till förtydligande av nämnda förslag bör här nämnas, att utredningen förutsätter att den nuvarande ordningen inom armén beträffande förvaltningen av de i förbandens livsmedelsmagasin lagrade livsmedlen ändras. För närvarande utgör dessa livsmedel arméintendenturförvaltningens egendom. Dessa livsmedel bör i stället läggas under förbandens förvaltning, vilket givetvis dock icke får hindra att den centrala förvaltningen utfärdar föreskrifter om viss minimilagerhållning m. m. Genom indragning av intendenturförvaltningens lager på förbanden försvinner ett redovisningsställe. Därigenom blir i första hand den lokala redovisningen starkt förenklad, men även centralt slipper man att i detalj bevaka alla lager-
rörelser.

Beträffande drivmedel gäller samma förhållande, nämligen att de i arméförbandens drivmedelsanläggningar förvarade drivmedlen utgör arméintendenturförvaltningens egendom. Ett överförande av dessa drivmedelslager på förbanden — även här med erforderliga föreskrifter om minimilagring etc. — bör ske, varvid den nuvarande omständliga, centrala redovisningen av dessa kvantiteter kan avskaffas. Eftersom de centrala drivmedelsförråden icke föreslås avskaffade, måste emellertid den centrala förrådsredovisningen kvarstå för dessa.

De personalbesparingar som kan följa med förenklingen av den centrala förrådsredovisningen och -kontrollen har inräknats i de i avsnittet A. beräknade besparingarna.

Regional och lokal förrådsredovisning och -kontroll

Intendenturmateriel

Inom ekonomisk verksamhet gäller den regeln — mer eller mindre framgångsrikt tillämpad — att redovisnings- och kontrollåtgärder skall anpassas till sitt syfte och icke drivas längre än som är lönande eller av säkerhetsskäl betingat. I enlighet härmed växlar förfarandet inom olika områden från rigorösa — och kostsamma — redovisnings- och kontrollåtgärder, när riskerna är stora och verksamheten omfattar stora värden, ned till obetydliga eller obefintliga kontrollåtgärder på områden där riskerna är små och verksamheten gäller ringa värden. Enligt utredningens mening är intendenturförvaltningstjänsten ett verksamhetsområde, som är så starkt differentierat med hänsyn till de förnödenheter den omfattar, att även förrådsredovisning och -kontroll borde förete en stark differentiering. Så är dock — såsom förut berörts — icke fallet, utan i princip gäller samma redovisnings- och kontrollregler för hela intendenturmaterielområdet.

Innan utredningen övergår till att utveckla sina synpunkter i fråga om möjligheterna att differentiera och därvid förenkla och förbilliga förrådsredovisningen av intendenturmateriel, torde det därför vara lämpligt att belysa det nuvarande redovisningssystemet något närmare.

Enligt det nuvarande systemet skall all materiel förrådsbokföras och alla lagerrörelser i detalj registreras, även för de enklaste och till värdet obetydligaste artiklar. Inom marinen tillkommer därjämte, att enligt bestämmelserna om värdegrerling skall det helt övervägande antalet artiklar prissättas och varje utlämning från förråd prisberäknas och bokföras. I bilagorna 17 och 18 lämnas exempel på sådana redovisningsrutiner.

Det är givetvis nödvändigt att ha sådana redovisning att man på förbanden har nödig överblick över materielen, främst den för krigsbruk avsedda. Det föreligger också tvingande skäl att noggrant bokföra, bevaka befintligheten av samt omsorgsfullt utreda förluster av sådana förnödenheter som vapen, ammunition o. d. Även inom intendenturmaterielområdet kan det finnas förnödenheter av den art, att ett ganska omständigt redovisnings- och kontrollförfarande är ofrånkomligt. Den militära redovisningsmetodiken är emellertid praktiskt taget helt onyanserad och det förfarande, som skulle kunna vara ekonomiskt motiverat för vissa enstaka fall göres till regel för alla. Följande exempel torde belysa detta.

Om materiel under en övning förekommer skall — oberoende av värdet — utredning verkställas på förbandet, resulterande i utskrift av tre olika blanketter i sammanlagt nio exemplar. Dessa försändes till och behandlas av förrådet, bokföringskontoret, förbandets kassa samt slutligen den centrala förvaltningen. Förrådet måste nämligen ha verifikation på den nya materiel som utlämnas i stället för den förlorade, kassan måste ha två handlingar, en för bevakning av att inbetalning av värdet sker och en annan att användas som allegat till den gjorda inbetalningen. Bokföringskontoret — som har att såsom avgång från totalbehållningen bokföra den förlorade materielen — måste ha en verifikation på avgången och till den centrala förvaltningen måste gå en handling, så att man där kan kontrollera, att redovisad minskning i lagerhållningen är riktig. Slutligen måste man på den värnpliktiges kompaniexpedition ha ett exemplar och »bevakaren» på regementet skall tillställas ett exemplar. Den värnpliktige får för sin del ett kvitto på inbetalt belopp. Redovisnings-

gången förutsätter sålunda i fall som det exemplifierade medverkan av, förutom den värnpliktige, minst sex personer.

Inom arméintendenturförvaltningens materielgrupper I och II — intendenturmateriel för krigsbruk respektive standardiserad intendenturmateriel för fredsbruk — har icke mindre än 36 procent av artiklarna värden som understiger 2 kronor per artikel. Eftersom det beskrivna förfarings sättet med alla dess faser torde draga en kostnad som är snarare över än under 20 kronor, är det uppenbart att redovisnings- och därmed sammanhängande kostnader beträffande en betydande del av intendenturmaterielen icke står i rimlig proportion till värdet av materielen och syftet med redovisningen.

I kombination med värderegleringsförfarandet kan den militära redovisningen ta sig ännu orimligare uttryck. I bilaga 18 har lämnats en beskrivning över enbart beställnings- och redovisningsrutin för materiel från ett lokalt förråd inom marinen beträffande materiel, som är föremål för sådan värdereglering. Enligt det i bilagan beskrivna förfarandet erfordras för beställning och redovisning — oavsett beställningens storlek — för varor av förbrukningskaraktär icke mindre än 27 olika åtgärder, innefattande bl. a. sju anteckningar om datum, sex namnunderskrifter eller signeringar, sex försändningar av försäljningssedel mellan olika avdelningar och tre skilda bokföringsåtgärder.

Materiel av inventarientatur är i regel knuten till bestämda lokaler och har till uppgift att göra lokalen brukbar för sitt ändamål. Ett logement kan exempelvis knappast kallas logement, om där inte finns sängar och förvarings-skåp, en expeditiionslokal kan inte fungera såsom sådan med mindre den är för-

sedd med åtminstone ett bord, en bokhylla och några stolar o. s. v. Dylika inventarier blir därför sällan föremål för förflyttningar och ytterst sällan sker in- och utlämning i förråd.

Även dylik materiel skall förrådsbokföras och ingå i intendenturförrådsförvaltarens uppbörd. Eftersom den är utplacerad utanför förråden, skall det emellertid dessutom finnas en för materielen ansvarig redogörare, vilken utkvitterat materielen. Så snart byte av sådan redogörare sker skall inventering verkställas, materielen mot kvitto överlämnas till den nye redogöraren och, om någonting saknas, förhör hållas, protokoll upprättas och avskrivning ske eller ersättning utkrävas. Vidare skall inom loppet av en sexårsperiod genom regementschefens all hithörande materiel inventeras av en för ändamålet utsedd inventeringskommission, bestående av en kapten samt ytterligare en kompaniofficer, underofficer eller överfurir jämte erforderlig handräkningspersonal.

Eftersom gruppen kaserninventarier består av en stor mängd olika föremål av den mest skiftande natur från fast monterad materiel såsom armaturer och toalettspeglar till enklaste lösa föremål såsom askkoppar och gemfat orsakar de ständiga skiftena av redogörare samt de obligatoriska inventeringarna förbanden en mycket stor arbetsbelastning. En bidragande orsak är svårigheten att ge hithörande materiel — som oftast är av helt civil natur — benämningar som gör det möjligt att identifiera artiklarna. Som exempel kan nämnas, att av bord har arméintendenturförvaltningen i sin intendenturmaterieförteckning upptagit icke mindre än 35 olika standardiserade typer, men därutöver brukas ett stort antal bord av de mest skiftande slag. Samma förhållande gäller en mängd artiklar. Följaktligen uppstår det

ideligen förväxlingar av artiklar och typer vid bokföring och inventering.

Då sådan förväxling skett erfordras en mycket omständlig procedur för att rätta förväxlingen. Om det — för att hålla sig till exemplet med bord — vid en inventering visar sig att det på grund av en förväxling vid bokföringen eller vid en tidigare inventering saknas ett bord av en viss typ, medan det däremot finns ett för mycket av en annan typ, måste enligt det gällande redovisningssystemet följande åtgärder vidtagas. Ett protokoll beträffande bristen upprättas till vilket uppborðsmannen (förvaltaren) lämnar förklaring. Därefter sker särskilt avskrivningsförfarande — om värdet på bordet överstiger 50 kronor genom beslut av regementschefen — och med denna handling som verifikation avföres bordet ur förrådsbehållningen. Det bord, som befanns övertaligt, kan inte utan vidare läggas till den bokförda behållningen. En handling genom vilken förvaltaren tar bordet till uppborð måste upprättas och först då dylik tillkomsthandling föreligger, kan bokföring ske.

Enbart redovisningen av sådana förnödenheter som inventarier kräver sålunda stor arbetsinsats. Till belysning av vilka artiklar, som en inventeringskommission under befäl av en kapten måste räkna över för att fullgöra sitt uppdrag, lämnas ett exempel i bilaga 00. Exemplet, som är hämtat från en inventering utförd på ett arméförband med anledning av byte av översköterska, torde tala för sig själv.

För att ge en antydan om de arbetsinsatser som redovisningssystemet kräver kan nämnas, att utredningen vid besök på ett infanteriregemente — där man med anledning av byte av intendenturförrådsförvaltare måste företaga en inventering — erfarit, att man haft en inventeringskommission på fem man

i arbete i över tre månader, utan att inventeringen dock hunnit slutföras. Ytterligare kan härom anföras, att man inom marinen beräknar att 20 procent av flottans underofficerare ständigt är sysselsatta med inventeringar av ett eller annat slag. Vid bedömningen av den arbetsmängd, som förbanden orsakas av det nuvarande redovisningssystemet, måste sålunda beaktas att icke endast den egentliga redovisningspersonalen beröres härav utan även en mängd annan, rent militär personal, som därvid måste tagas från sina ordinarie uppgifter.

Besparingsutredningens överväganden och förslag

Intendenturmaterielen kan efter skilda grunder indelas i olika grupper. Arméintendenturförvaltningen indelar exempelvis densamma i tre grupper. I — intendenturmateriel för krigsbruk, II — standardiserad intendenturmateriel för fredsbruk och III — övrig intendenturmateriel för fredsbruk. Huvudgrupperna är i sin tur indelade i en mängd undergrupper enligt vad som närmare framgår av bilaga 14. Andra, liknande indelningsgrunder tillämpas inom de båda övriga försvarsgrenarna.

I fortsättningen kommer utredningen att från redovisningssynpunkt indela materielen i endast två grupper, intendenturmateriel för krigsbruk och intendenturmateriel för fredsbruk. Den första gruppen avses omfatta all materiel som ingår eller kommer att ingå i krigsorganisationen, medan intendenturmateriel för fredsbruk avses omfatta för ren freds användning avsedd materiel och sådan utrangerad krigsmateriel, som fortfarande kan användas för fredsbruk.

Intendenturmateriel för krigsbruk

Det är givetvis av stor vikt att man på

förbanden har ordentlig överblick över den materiel som skall ingå i krigsorganisationen. Dylik överblick har man delvis genom centralt upprättade, förbandsvisa sammanställningar över krigsförbandens materiel, men därjämte torde det vara nödvändigt att man har någon form av lagerbokföring för denna materiel. Det synes därför lämpligt att på förbanden bibehålla nuvarande förrådsbokföring för materielen ifråga.

I sammanhanget bör emellertid erinras om att behovet av månadsredovisning från förbanden bortfaller vid ett genomförande av utredningens förslag att slopa den centrala förrådsbokföringen och förrådskontrollen. Enbart för intendenturmateriel kräver denna månadsredovisning för ett normalt arméförband, regemente eller motsvarande, minst sex dagars arbete varje månad för ett kansli- eller kontorsbiträde. En avsevärd lättnad i arbetsbelastningen kommer sålunda att ske, även om själva förrådsbokföringen bibehålles beträffande intendenturmateriel för krigsbruk.

För närvarande gäller att den som tilldelats personlig utrustning är ansvarig för densamma och i princip ersättningsskyldig för bortkommen materiel, såvitt icke särskilda omständigheter föreligger, som rimligen bör befria från ersättningsskyldighet. All personlig utrustning är därför utkvitterad på utrustningslista eller liknande handling, som inte blir föremål för annan bokföringsåtgärd än förvaring tills återlämning skall ske. Någon ändring beträffande nu gällande ordning med personlig ansvarighet för sådan utrustning ifrågasätter utredningen icke. Vidare synes nuvarande redovisning av för personligt bruk utlämnad materiel vara så enkel och ändamålsenlig, att någon anledning till ändring ej bedömes föreligga.

Ett med redovisningen av den per-

sonliga utrustningen sammanhängande förfarande, som däremot förtjänar uppmärksamhet, är redovisningen av förlorad materiel. Nuvarande förfaringsätt — berört i föregående avsnitt och närmare beskrivet i bilaga 15 — synes nämligen onödigt komplicerat och arbetskrävande.

Enligt utredningens uppfattning synes först och främst regementschefen i vidgad utsträckning böra befrias från befattning med ersättningsmålen. I fråga om all personlig utrustning — där värdena i de enskilda fallen icke kan uppgå till några större belopp — bör det sålunda kunna anförtros åt vederbörande kompanichef eller motsvarande chef att besluta, huruvida den för förlusten ansvarige skall ersätta den förlorade materielen eller om kronan skall vidkännas förlusten. Nu gällande värdegräns i detta hänseende — 50 kronor — synes alltså böra slopas. Vidare bör själva redovisningsförfarandet kunna förenklas så att de nu erforderliga tre blanketterna i sammanlagt nio exemplar ersättes med en blankett i två exemplar om kronan skall vidkännas förlusten, varvid blanketten behandlas som en vanlig rekvisition, respektive i tre exemplar om ersättning för den förlorade materielen skall erläggas av den enskilde, varvid det ena tjänar som kassaallegat.

I fråga om materiel för gemensamt bruk är kompanichefen ytterst ansvarig för de dispositioner, som skapar förutsättningarna för handhavandet av dylik utrustning. I princip synes därför kompanichefen icke böra medges rätt att verkställa avskrivning av förlorad materiel av denna karaktär. Där det är fråga om materiel till ringa värden, kan det emellertid ej föreligga skäl att tillämpa något omständligt förfarande, utan utredningen vill föreslå att nuvarande princip bibehålles. Själva redo-

visningsförfarandet bör dock i samtliga fall förenklas i enlighet med vad som föreslagits beträffande den personliga utrustningen.

En annan detalj i redovisningen, som synes böra förenklas, är förfaringssättet vid försäljning av materiel — främst uniformsersedlar — till därtill berättigade enskilda. Nuvarande form för betalning genom löneavdrag synes nämligen kräva ett alltför komplicerat redovisningsförfarande. Åtminstone på vissa håll inom marinen gäller den ordningen, att dylik försäljning endast får ske som kontantförsäljning, varvid förrådspersonalen uppbär betalningen. Härigenom har ett enkelt och billigt redovisningsförfarande blivit möjligt. Denna ordning synes därför böra genomföras inom försvaret i dess helhet.

För att ytterligare förenkla förfarandet vid ersättning av förkommen materiel — dock ej vapenmateriel — bör försäljning på samma sätt kunna ske till värnpliktig som — utan att hans ersättningskyldighet formellt fastställs — vill ersätta förkommen materiel i sin personliga utrustning. Därmed kommer i stor utsträckning utredningsförfarandet för förkommen materiel att försvinna.

Vid ett genomförande av utredningens förslag om slopande av uppborrdsmannaansvaret bortfaller det formella behovet av de i samband med byte av uppborrdsmän obligatoriska inventeringarna i regi av en särskild inventeringskommission. Detta kostsamma förfarande, som på grund av att inventeringen pågår så lång tid icke ger något tillförlitligt utslag, bör ersättas med stickprovsinventeringar, dels genom förbandsintendentens försorg och dels av den — enligt det förslag till organisation av den centrala förvaltningen som utredningen i det föregående läm-

nat — i den centrala förvaltningen ingående fältrevisionen. Genom att inrikas på väsentliga ting och utföras på rätt sätt kan dylik stickprovskontroll göras effektiv och ske till låga kostnader.

Intendenturmateriel för fredsbruk

De skäl som enligt utredningens mening förestavar förrådsbokföring av intendenturmateriel för krigsbruk föreligger ej beträffande de för fredsbruk avsedda förnödenheterna. I fråga om denna materiel kan och bör redovisningen utformas efter rent ekonomiska grunder.

En mindre del av antalet för fredsbruk avsedda artiklar utgöres av persedlar för personligt bruk, främst beklädnadspersedlar. I fråga om denna del av materielen torde det föreligga behov av en samlad överblick inom förbanden över lagersituationen, så att utrustningsmöjligheterna kan bedömas, nyanskaffning planeras m. m. Förrådsbokföringen bör därför lämpligen bibehållas för denna materiel. För den övriga fredsmaterielen synes någon anledning att ha formelig förrådsbokföring ej föreligga.

Med bortseende från nyssnämnda persedlar för personlig utrustning — vilka utgör mindre än tio procent av antalet ifrågavarande artiklar — utgöres fredsmaterielen nämligen antingen av utrustning för förbandens lokaler och inrättningar eller av förbrukningsmateriel.

Vad först angår utrustningen för lokaler och inrättningar består denna dels av egentliga inventarier såsom sängar, bord, armaturer o. s. v. och dels av annan materiel, som är nödvändig för verksamheten i lokalen eller inrättningen, exempelvis tallrikar och muggar i matsalen, knivar och slevor i kö-

ket, sänglinne och handdukar på sjukhuset. Nu nämnd materiel på ett förband är praktiskt taget helt knuten till viss lokal eller viss inrättning. Endast i mycket obetydlig utsträckning förekommer förrådsförvaring eller förflyttning av utlämnad materiel. I stort sett stannar materielen kvar i den lokal eller inrättning för vilken den avsetts, tills den förbrukats. En mycket stor del av materielen är för övrigt närmast att betrakta såsom förbrukningsmateriel.

Eftersom ifrågavarande materiel fördelas på speciella användningsområden, varifrån den normalt icke avses att flyttas, föreligger ej behov av någon av omdispositioner motiverad överblick i form av förrådsbokföring.

Det bör vidare observeras att materielen är tillmätt efter den verksamhet, som skall bedrivas i lokalerna eller inrättningarna. Den för verksamheten ansvarige kommer helt naturligt att tillse att den nödiga materielen finns och att verksamheten icke äventyras av brist på materiel. Så länge lokalen användes eller inrättningen fungerar, torde det sålunda saknas anledning att ifrågasätta befintligheten av materielen. Uppstår brister måste dessa ersättas, varvid intendenturförvaltningen genom beställningar på ny materiel får kännedom om bristerna. Bedömes anledning härtill föreligga, kan då närmare undersökning företagas. Ej heller för kontroll av befintligheten av här ifrågavarande materiel föreligger sålunda behov av förrådsbokföring.

Utredningen förutsätter vidare, att de nu reglementariskt anbefallda, tidsödande och arbetskrävande inventeringarna icke skall förekomma, vare sig vid byte av uppbördsmän och redogörare eller i form av periodvisa inventeringar. Det torde vara helt tillfyllest att förbands-

chefen vid sina inspektioner kontrollerar att lokaler och inrättningar är ändamålsenligt utrustade.

Vad därefter angår förbrukningsmateriel såsom rengöringsmateriel, skrivmateriel m. m. sker för närvarande en mer eller mindre detaljerad förrådsbokföring, något olika försvarsgrenarna emellan. Den enklaste redovisningen synes ske inom armén, där man månadsvis bokför sammandrag av utlämningen från förrådet under månaden. Såsom tidigare relaterats är marinens hithörande redovisning ytterligt komplicerad med värdeberäkning och anslagsbokföring utöver den rena förrådsbokföringen.

En förrådsbokföring av förbrukningsmateriel skulle möjligen kunna fylla den funktionen att ge besked om när beställningspunkterna nås, så att nyan-skaffning kan ske i rätt tid. Detta kan dock ej tillgodoses av en bokföring vilken — såsom fallet är inom armén — sker en månad i efterskott. Uppenbarligen föreligger ej heller behov av att bokföringsvägen bevaka beställningspunkterna, utan detta sker tydligtvis bättre på förrådet, en ordning som tillämpas inom arméförbanden och varav någon olägenhet icke förmärkts. Under dessa förhållanden torde förrådsbokföringen av fredsförbrukningsmateriel få anses obehövlig, varför densamma bör kunna slopas. Utredningen förutsätter emellertid att utlämningen som hittills sker mot rekvisitioner, vilka under lämplig tidrymd bevaras på förrådet så att — om behov av särskild anledning skulle uppstå — efterkontroll av förbrukningen av viss vara på visst kompani e. d. kan företagas.

Vad här sagts om förbrukningsmateriel gäller icke oinskränkt marinens materialutredning. I denna materielgrupp torde ingå en mängd förnöden-

heter av sådan karaktär att en noggrannare redovisning är påkallad.

Livsmedel

De inom försvaret använda livsmedlen indelas i färskvaror och magasinvaror. Redovisningsmässigt är främst magasinvarorna av intresse. Utredningen har i tidigare avsnitt påpekat att för arméns del den ordningen föreligger, att de i förbandens magasin förvarade magasinvarorna formellt är arméintendenturförvaltningens egendom. På grund härav måste ett omständligt överlåtelseförfarande ske med dagliga utvägningar av livsmedel från magasinet och daglig förrådsbokföring av en mängd små kvantiteter. Förfarandet är närmare beskrivet i bilaga 16. Inom marinen och flygvapet är det däremot ordnat så, att de i förbandens magasin förvarade livsmedlen är förbandens egendom, varför redovisningen i dessa fall kan göras betydligt enklare. I bilaga 17 har lämnats en beskrivning över förfarandet i nämnda hänseende inom marinen.

Såsom tidigare framhållits förutsätter utredningen att i fråga om livsmedelsmagasinen vid arméförbanden den formella äganderätten till de där förvarade livsmedlen överföres till förbanden. Därigenom möjliggöres en avsevärd förenkling av redovisningen, icke endast så, att behovet av förrådsbokföring vid den centrala förvaltningen bortfaller utan även den lokala redovisningen kan förenklas. Det nuvarande förfarandet vid marinen kan därför i princip tjäna som förebild.

Den inom armén gällande ordningen att intendenturförrådsförvaltaren är uppbördsman för de i magasinet förvarade livsmedlen medför ett omständligt överlåtelseförfarande vid all utlämning av livsmedel som erfordras för matlagning. Inom flygvapnet har man i

stället den ordningen att köksföreståndaren är uppbördsman för livsmedlen i magasinet och något särskilt överlåtelseförfarande behöver där icke ske, ej heller någon detaljerad förrådsbokföring av de dagligen för matlagning använda kvantiteterna av olika varuslag. Förfarandet synes praktiskt och ändamålsenligt och synes böra komma till användning inom försvaret i dess helhet. Utredningen föreslår alltså, att för livsmedelsredovisningen tillämpas den ordningen att köksföreståndaren — under vanligt tjänsteansvar — göres ansvarig *dels* för vården och befintligheten av de i förbandens livsmedelsmagasin förvarade livsmedlen, *dels* för att utspisningen sker i enlighet med gällande utspisningsstat och till högst den kostnad som fastställts att gälla per portion.

Redovisningen kan då inskränkas till en på av köksföreståndaren utförda inventeringar baserad, månadsvis avstämning mellan å ena sidan ingående lager av livsmedel jämte under månaden erhållna leveranser och å andra sidan utgående lager. Skillnaden utgör förbrukning, vilken enligt en portionsmedelsavräkning efter nuvarande principer icke får överstiga fastställt portionspris. Särskild svinnreglering blir med denna metod ej erforderlig. Portionsmedelsavräkning månadsvis till arméintendenturförvaltningen synes böra bibehållas, eftersom man där bör ha möjlighet att följa mathållningen och kostnaderna för denna, såväl förbandsvis som totalt.

Kontrollen bör ske genom att kontrollinventeringar av livsmedelslagren företages en eller ett par gånger om året genom intendents försorg, respektive genom stickprovskontroll från den centrala förvaltningen.

För närvarande är ett kanslibitråde på varje förband helt sysselsatt med

livsmedelsredovisningen. Bland annat åtgår sex arbetsdagar varje månad för upprättande av månadsredovisning. En arbetsbesparing, omfattande minst halva arbetstiden för ifrågavarande kanslibitråde, beräknas kunna ernås genom att redovisningen ändras på föreslaget sätt.

Drivmedel

Den nuvarande redovisningen av drivmedel på förbanden är i stort sett lika omständlig och arbetskrävande som livsmedelsredovisningen. Bland annat erfordras på varje förband minst fem dagars arbete varje månad av ett kontors- eller kanslibitråde enbart för upprättande av månadsredovisning. Genom att överföra de på förbanden befintliga drivmedelslagren i förbandens ägo kan — liksom beträffande livsmedelsredovisningen — en avsevärd förenkling av redovisningsförfarandet genomföras. Eftersom förbrukningen av drivmedel regleras av anslag, som ställes till förbandschefens förfogande, och sålunda i förväg är fastställd av den centrala förvaltningen, synes förbandens bokföring kunna inskränkas till en bevakning lokalt av att förbrukningen håller sig inom gränsen för vad anslagna medel medger. Någon månadsredovisning till den centrala förvaltningen synes sålunda ej erforderlig. Även i fråga om drivmedel bör därför icke obetydlig arbetsbesparing kunna erhållas. Kontrollen bör kunna ordnas på i princip samma sätt som föreslagits beträffande livsmedel.

Sammanfattningsvis får utredningen sålunda i fråga om *den regionala och lokala redovisningen av intendenturförnödenheter* föreslå beträffande *intendenturmateriel*

att all periodisk redovisning till central myndighet slopas och ersättes med

infordrade besked över lagersituationen, när så erfordras,

att nuvarande förrådsbokföring slopas utom beträffande intendenturmateriel för krigsbruk och sådan materiel för fredsbruk som utgör personlig utrustning,

att för mera betydelsefulla inventarier man för intern redovisning endast använder sig av inventarieförteckningar,

att förfaringsättet vid förlust av utlämnad materiel förenklas,

att nuvarande obligatoriska inventeringsförfarande för kontroll av redovisningen slopas och ersättes med stickprovsinventeringar i den omfattning som från fall till fall bedömes erforderlig, samt beträffande

livsmedel

att de i förbandens magasin förvarade livsmedlen överföres i förbandens ägo,

att redovisningen till central myndighet inskränkes till månadsvisa portionsmedelsavräkningar,

att köksföreståndaren under tjänsteansvar anförtros de i magasinet förvarade livsmedlen, samt att ombesörja utspisningen enligt fastställd utspisningsstat och till fastställt portionspris,

att förbrukningen av livsmedel fastställes genom månadsvisa avstämningar — grundade på inventeringar av köksföreståndaren — mellan å ena sidan vid månadens början ingående lager jämte under månaden erhållna leveranser och å andra sidan utgående lager vid månadens slut,

att kontrollen av köksföreståndarens handhavande av anförtrodna livsmedel ordnas i form av kontrollinventeringar, utförda genom intendentens försorg, samt beträffande

drivmedel

att de på förbanden befintliga drivmedelslagren överföres i förbandens ägo,

att nuvarande redovisning till central myndighet helt slopas och ersättes med infordrade besked över lagarsituationen, när så erfordras,

att nuvarande lokal förrådsbokföring ordnas som en intern redovisning, utmynnande i en avräkning mot tilldelade anslag, samt

att kontrollen ordnas på i princip samma sätt som föreslagits beträffande livsmedel.

Genom de sålunda föreslagna åtgärderna beräknar utredningen att av den med den egentliga redovisningen vid regionala och lokala förband inom försvaret nu sysselsatta personalen — uppgående till omkring 400 befattningshavare — omkring hälften eller i runt tal 200 kan inbesparas, medförande *en årlig kostnadsbesparing av lågt räknat 2 500 000 kronor.*

Det praktiska genomförandet av utredningens förslag

Utredningen anser sig särskilt böra understryka, att de framlagda förslagen beträffande intendenturförvaltningstjänsten i huvudsak är att betrakta som principförslag. Åtskilliga detaljspörsmål — som får anses ligga utanför utredningsuppdraget — kommer därför att yppa sig vid förslagets praktiska genomförande. Som exempel på frågor av denna art kan anföras gränsdragningen mellan tyg- och intendenturförvaltningarnas kompetensområden. För närvarande är denna gränsdragning ej till alla delar lika inom de tre försvarsgrenarna, men ett genomförande av ut-

redningens förslag om en för försvaret gemensam intendenturförvaltning kräver givetvis likformighet i nämnda avseende. Dylika i samband med förslagets praktiska genomförande uppkommande frågor förutsättes skola lösas i särskild ordning genom försorg av de myndigheter, på vilka det kan ankomma att utarbeta de i övrigt för förslagets realiserande nödiga detaljerna.

Utredningen vill vidare framhålla, att den ej ansett sig böra ta närmare ställning till de problem som kan uppstå i samband med det friställande av civil och militär personal, vilket blir aktuellt vid ett genomförande av utredningens rationaliseringsförslag. I fråga om den civila personalen torde härvidlag några problem av betydelse knappast föreligga, särskilt som de ifrågakommande befattningshavarna är spridda till ett stort antal orter och det på varje ort — med bortseende från Stockholm — endast gäller omplacering av ett litet antal.

För den friställda militära personalens vidkommande kan förutsättas, att det till icke ringa del finns arbetsuppgifter inom andra områden av krigsmakten. I övrigt synes reservstatstjänster böra inrättas för sådan aktiv militär personal, som icke lämpligen kan omplaceras. Minskningen av antalet militära befattningar inom intendenturförvaltningstjänsten kommer på längre sikt att inverka på möjligheterna att besätta krigsbefattningarna i intendenturtjänst. Denna minskning bör därför i viss utsträckning kompenseras med ett i motsvarande grad ökat uttag av reserv- och värnplikligt intendenturbefäl, varjämte det eventuellt kan finnas nödvändigt med viss förstärkning av den aktiva kadern inom trängtrupperna.

KAPITEL 5

Samordning av försvarets drift- och kapitalbudget

A. Inledning

1. Sambandet mellan kapitalbudget och driftbudget

I ökningen av kostnaderna under försvarshuvudtiteln under 1950-talet är utgiftsökningen i fråga om anskaffningsanslagen för tygmateriel och motsvarande särskilt markerad. En allt större del av försvarsbudgeten tas numera i anspråk för att förse krigsmakten med modern och komplicerad krigsmateriel av olika slag. Effektivare vapen och vapensystem såsom jakt- och luftförsvarsrobotar, luftbevaknings- och stridsledningssystem m. m. intar således en alltmer framträdande plats inom försvarets kostnadsram.

För att vapenmaterielen skall kunna fungera eller få avsedd effekt kräves

ofta att den antingen kompletteras med annan utrustning eller kan omhändertas i fortifikatoriska anordningar eller förråd. Skulle den dyrbara vapenmaterielen ej tas om hand i ändamålsenliga lokaler eller på annat sätt kunna erbjudas ett fullgott skydd, föreligger risk för att den dels tar skada och dels ej kan ge avsedd verkan i händelse av krig. På samma sätt kräves investeringar i utbildningsanordningar av olika slag för att fredsutbildningen skall kunna bedrivas på ett effektivt, tids- och kostnadssparande sätt.

2. Kapitalbudgetens utveckling

Av ovanstående framgår att det föreligger ett starkt samband mellan försvarets anskaffningar av tygmateriel

Tabell 13. Kapitalbudgetens utveckling sedan budgetåret 1950/51

Budgetår	Anvisade medel i milj. kronor		Anslag på kapitalbudgeten i procent av försvarshuvudtiteln
	under försvarshuvudtiteln	under kapitalbudgeten	
1950/51	986	60	6,0
1951/52	1 316	101	7,7
1952/53	1 642	118	7,2
1953/54	2 027	124	6,1
1954/55	2 025	116	5,7
1955/56	2 030	118	5,8
1956/57	2 093	123	5,9
1957/58	2 434	109	4,5
1958/59	2 716	117	4,3
1959/60	2 851	172	6,0
1960/61	2 963	169	5,7

¹ Häre har inräknats medel för prisstegring med 40 resp. 60 milj. kronor.

och dess investeringar i anläggningsarbeten. De förstnämnda utgifterna redovisas i driftbudgeten under försvarshuvudtiteln, medan de senare redovisas i kapitalbudgeten. För att belysa kapitalbudgetens utveckling sedan början av 1950-talet, sedd i relation till försvarshuvudtitelns utveckling, lämnas i tabell 13 uppgifter om de under försvarshuvudtiteln och kapitalbudgeten anvisade medlen. Siffrorna för budgetåret 1960/61 är hämtade ur det till 1960 års riksdag framlagda förslaget till riksstat (prop. 1960:1 och 150).

Av tabellen framgår att under kapitalbudgeten anvisade investeringsanslag liksom under försvarshuvudtiteln anvisade anslagsmedel ungefär tredubblats om jämförelse sker mellan budgetåren 1950/51 och 1960/61. En jämförelse av anslagen för de olika budgetåren mellan 1951/52 och 1958/59 ger däremot bilden av i stort sett i summa oförändrade anslag på kapitalbudgeten, medan försvarshuvudtiteln under samma tid mer än fördubblades. Under budgetåret 1959/60 skedde en ökning av investeringsanslagen med ca 50 %, vilket belopp för det nya budgetåret behållits oförändrat.

3. 1958 års försvarsbeslut och den följande utvecklingen

I sitt den 18 februari 1958 avgivna utlåtande rörande de allmänna riktlinjerna för krigsmaktens fortsatta utveckling erinrade 1955 års försvarsberedning om de allvarliga eftersläpningar som uppstått, på grund av den under en följd av år starkt begränsade medelstildelningen under försvarets kapitalbudget. Vidare erinrade beredningen om att enligt de direktiv överbefälhavaren erhöll för sina utredningar 1957, anslagen under kapitalbudgeten skulle beräknas så att tillgänglig materiel kunde effektivt

utnyttjas. Försvarsberedningen framhöll därvid att investeringsanslagen borde avvägas med hänsyn till materielanslagen på driftbudgeten. Beredningen erinrade slutligen om överbefälhavarens utredningar 1957 och anförde härvid bl. a. följande.

»Överbefälhavarens efter dessa riktlinjer verkställda utredningar har gett vid handen att man skulle behöva räkna med i genomsnitt ungefär en fördubbling av investeringsanslagen för försvaret för att uppnå och vidmakthålla en balans mellan driftbudget och kapitalbudget. Detta visar med skärpa graden av eftersläpning på investeringssidan när det gäller krigsmaterielens omhändertagande i fortifikatoriska anordningar, förråd etc. Även med hänsyn till de föregående organisatoriska förändringarna inom försvaret är det nödvändigt med en ökning av investeringsanslagen. Det måste nämligen tillses att genomförandet av dessa omorganisationer som innebär lägre löpande kostnader för försvaret, t. ex. koncentration av utbildningen, icke hindras av brist på medel under kapitalbudgeten. Beredningen vill därför understryka vikten av att anslagen under kapitalbudgeten efter hand ökas. Endast härigenom skapas förutsättningar för en rationell fredsorganisation och för att de stridsmedel som anskaffas kan effektivt utnyttjas.»

Departementschefen underströk i prop. 1958:110 vikten av att anslagen under försvarets kapitalbudget efter hand ökades och anförde härvid.

»De avsevärda eftersläpningarna på investeringssidan i förhållande till materielanskaffningen på driftbudgeten har utförligt belysts i olika sammanhang under senare år. Den framkommande materielen har icke kunnat tas om hand i erforderlig omfattning i fortifikatoriska anordningar, förråd etc. Enligt direktiven för överbefälhavarens utredningar skulle anslagen under kapitalbudgeten beräknas så att tillgänglig materiel kunde effektivt utnyttjas. Överbefälhavarens efter dessa riktlinjer verkställda utredningar har givit vid handen att det skulle erfordras ungefär en fördubbling av investeringsanslagen för att uppnå och vidmakthålla en balans mellan driftbudget och kapital-

budget. Även försvarsberedningen har framhållit att det med hänsyn till de förestående organisatoriska förändringarna inom försvaret är nödvändigt med en ökning av investeringsanslagen.

Vad beträffar investeringsanslagen för nästa budgetår har det dock av statsfinansiella skäl icke varit möjligt att företaga annat än en mindre uppräknig av de anslag som utgår i år. För de följande budgetåren är emellertid en förstärkning av anslagen under kapitalbudgeten nödvändig.»

I sitt utlåtande 1958: B 53 anslöt sig även statsutskottet till försvarsberedningens uttalande att anslagen under kapitalbudgeten efter hand skulle ökas och anförde härvid bl. a. följande.

»En ökning av anslagen på kapitalbudgeten är, såsom också departementschefen framhållit, ofrånkomlig för att de stridsmedel, som anskaffas, skola kunna utnyttjas effektivt, för att en rationell fredsorganisation av försvaret skall kunna åstadkommas och för att de genom rationaliseringen uppnåeliga besparingarna i löpande fredskostnader skola kunna realiseras.»

I överbefälhavarens utredningar 1957 uppskattades behovet av medel för investering i kapitalbudgeten för försvaret under tioårsperioden 1957—67 till 240 milj. kronor årligen. Ifrågavarande belopp erfordrades vid sidan av de förutsedda medelsanvisningarna under försvarshuvudtiteln i driftbudgeten enligt alternativet Adam, i 1958 års försvarsbeslut senare fastställda till 2 700 milj. kronor för budgetåret 1958/59. I årsmedelsbehovet för kapitalbudgeten hade dock bl. a. ej inräknats behovet av investeringsmedel för Stockholms örlogsvarvs utflyttning till Muskö.

I en till Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatförslaget för budgetåret 1960/61 fogad promemoria angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen (prop. 1960: 150, bih. E) har utgifterna på försvarets kapitalbudget för budgetåret 1961/62 beräknats till 197 milj.

kronor. Ökningen i förhållande till budgetåret 1960/61 hänför sig enligt samma promemoria bl. a. till fortsatt utbyggnad av Muskövarvet, genomförande av beslutade förbandsrationaliseringar, fortsatt utbyggnad och modernisering av flygbaser och luftbevakningsorgan samt upprustning av Karlskrona örlogsvarv.

B. Finansiering av investeringsutgifter- na å kapitalbudgeten

I. Försvarets fastighetsfond

Under rubriken Försvarets fonder i kapitalbudgeten ingår dels försvarets fastighetsfond, dels försvarets fabriksfond. De för försvarets fabriksfond anvisade medlen avses för uppförande av byggnader samt anskaffning av maskiner för försvarets fabriksverk. I det följande berörs endast förhållandena vid försvarets fastighetsfond. Denna, som förvaltas av fortifikationsförvaltningen, utgöres av arméns, marinens och flygvapnets delfonder samt befästningars delfond.

Investeringarna i försvarets kapitalbudget kan indelas i följande tre stora huvudgrupper:

1. Befästningar
2. Byggnader, kaserner, förråd m. m.
3. Markförvärv

Ur budgetmässiga förräntningssynpunkter behandlas dessa tre olika huvudgrupper på olika sätt, vilket närmast tar sig uttryck i olikheten i fråga om avskrivningarna.

a) Avskrivningar på befästningar

För befästningar, vilka svarar för ungefär hälften av på försvarets kapitalbudget anvisade medel, tillämpas omedelbar avskrivning genom motsvarande anslag på riksstatens driftbudget under rubriken Avskrivning av nya kapital-

investeringar. Detta innebär att befästningar helt avskrivs i samband med att anläggningen sker, s. k. grundavskrivning till 100 %.

b) Avskrivningar på kaserner och förråd m. m.

På investeringar i kaserner, förråd o. d., som i viss utsträckning anses vara räntabla investeringar, företas avskrivning över riksstatsens driftbudget med halva anskaffningskostnaden omedelbart, s. k. grundavskrivning med 50 %. Resterande belopp avskrivs inom försvarets fastighetsfond under en 40-årsperiod med 1¼ % årligen av anskaffningsvärdet.

c) Markförvärv

För markförvärv anslås medel på samma sätt som för övriga investeringar på försvarets kapitalbudget. Dessa investeringsposter blir icke föremål för någon avskrivning.

2. Fastighetsfondens inkomster och utgifter

Inkomsterna på försvarets fastighetsfond redovisas i följande huvudposter: ersättning för till statsmyndigheterna upplåtna lokaler, hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden, inkomster av övnings- och skjutfält och diverse inkomster.

På utgiftssidan återfinnes på samma sätt som i annan fastighetsförvaltning reparations- och underhållskostnader samt hyres- och arrendeutgifter för förhyrda lokaler och arrenderade områden. Härutöver redovisas avskrivningar genom avsättning till värdeminskningsskonto samt överskott som tillföres riksstatsens driftbudget. Fondens inkomster och utgifter för budgetåren 1957/58 till och med 1960/61 enligt riksstaten framgår av tabell 14.

Det i fonden redovisade överskottet uppkommer på så sätt att förräntning

Tabell 14. Försvarets fastighetsfond
Inkomster och utgifter i 1 000-tal kronor

	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61
<i>Inkomster:</i>				
Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler	79 904	95 051	105 732	119 240
Hyror och arrenden för till enskilda upplåtna lokaler och markområden	5 415	5 155	5 060	5 060
Inkomster av övnings- och skjutfält	2 505	2 475	2 725	2 840
Diverse inkomster	2 015	2 290	2 030	2 030
Summa inkomster	89 839	104 971	115 547	129 170
<i>Utgifter:</i>				
Reparations- och underhållskostnader m. m.	46 022	57 607	64 801	73 692
Hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden	6 775	8 024	8 271	9 285
Avsättning till värdeminskningsskonto	11 972	13 085	13 850	14 555
Överskott att tillföras riksstatsens driftbudget	25 070	26 255	28 625	31 638
Summa utgifter	89 839	104 971	115 547	129 170

kräves på den icke avskrivna delen av kapitalinvesteringarna. Sedan beloppet för de avskrivningar som skall ske inom fonden framräknats och utgifter liksom inkomster för året beräknats, fastställs den ersättning som försvaret skall erlägga till fonden som skillnaden mellan de på nämnda sätt framkomna inkomst- och utgiftsposterna. Fondens möjligheter till avskrivningar och inleverering av överskott till riksstatens driftbudget är således beroende av de hyresersättningar som påföres försvaret. De påförda ersättningarna blir å andra sidan beroende av den förräntning man kräver på det i olika anläggningar nedlagda och ej avskrivna kapitalet. Det redovisade överskottet säger således ingenting om förräntningen på det totalt nedlagda kapitalet. Avgörande blir i stället i vilken utsträckning man redan vid kapitalutlägget i större eller mindre utsträckning avskriver anläggningarna och var dessa avskrivningar lägges.

Den nu tillämpade ordningen innebär, att de ersättningar som påföres försvaret för upplåten fast egendom, markområden m. m. endast till en mindre del täcker den kostnad som skulle erhållas om förräntning och successiv av-

skrivning beräknades efter de totala kapitalutgifterna.

3. Nuvarande sätt för finansiering av försvarets investeringar

Den nu tillämpade metoden för den budgetmässiga behandlingen av anslag till investeringar för försvaret över kapitalbudgeten innebär följande. För det aktuella budgetåret godkänner riksdagen ett investeringsanslag för försvaret. Samtidigt godkännes att särskilda avskrivningsmedel för de s. k. grundavskrivningarna ställs till förfogande och att dessa medel skall påföras riksstatens utgifter på driftbudgeten för statens kapitalfonder. Härjämte medger riksdagen att de medel som blir tillgängliga genom den avskrivning som göres inom fonden får användas för investering. Slutligen lämnar riksdagen ett särskilt investeringsbemyndigande för vilket lånemedel ställs till förfogande, vilket utgör skillnaden mellan de angivna tre beloppen och investeringsanslaget.

Till belysning av ovanstående visas i tabell 15 hur under senare år finansieringen av försvarets investeringar skett.

Tabell 15. Finansiering av försvarets investeringar 1957—61
(exklusive försvarets fabriksfond)

Miljoner kronor

Budgetår	Investerings- anslag	Sätt för finansiering		
		Avskrivningsmedel		Investerings- bemyndigande
		Grundavskriv- ningar över riksstatens driftbudget	Periodiska avskrivningar över försvarets fastighetsfond	
1957/58	105,4	73,3	12,0	20,1
1958/59	113,2	82,9	13,1	17,2
1959/60	166,6	117,2	13,9	35,5
1960/61	160,9	112,8	14,5	33,6

Av tabellen framgår att den dominerande posten för finansiering av försvarets bruttoinvesteringar, eller ca 70 %, utgöres av grundavskrivningar i samband med anskaffningen, som påföres riksstatens utgiftssida och ej passerar försvarshuvudtiteln. Av dessa utgör avskrivningarna för befästningsarbeten den största posten. Dessa har under de senare åren uppgått till 60—70 % av totalsumman för grundavskrivningarna. Den finansieringspost som rubriceras Investeringsbemyndigande är den enda post som direkt belastar kapitalbudgeten. Detta sker genom en anvisning under rubriken Försvarets fastighetsfond, för vilken lånemedel tas i anspråk. Den uppgår till 35,5 milj. kronor för 1959/60 och 33,6 milj. för 1960/61. Om man jämför dessa belopp med de överskott som samma år beräknas bli inlevererade från fastighetsfonden till driftbudgetens inkomstsida, visar det sig att skillnaden mellan de medel som erhålles genom investeringsbemyndigande och de överskottsmedel som inlevereras till riksstatens driftbudget är i detta sammanhang mycket liten. Vissa år har de genom investeringsbemyndigande anvisade medlen varit några miljoner mindre än det inlevererade överskottet, medan andra år förhållandet varit det motsatta. För budgetåret 1960/61 utgör skillnaden endast 2 milj. kronor.

4. Besparingsutredningens överväganden och förslag

Nu tillämpad uppdelning av försvarsutgifterna på en driftbudget och en kapitalbudget kan icke anses ändamålsenlig. Den allvarligaste invändningen är att stora risker föreligger för att materielanskaffningen och investeringarna kommer i otakt och att därför antingen

viss del av materielanslagen icke tar sig uttryck i motsvarande ökning av försvarskraften eller att risk för materieförstöring föreligger.

Besparingsutredningen vill i första hand framhålla, att enligt dess mening bedömningen av frågan om en sammanlagning av försvarets drift- och kapitalbudget bör ske uteslutande ur kostnads- och effektivitetssynpunkt. En allt större del av vår försvarskraft har kommit att baseras på materiel som generellt sett blivit alltmer dyrbar och komplicerad. Materielens värdemässiga andel i budgeten har därigenom undanför undan stigit. Det måste därför, vid den övergång som skett till långsiktiga anskaffningsplaner, vara synnerligen angeläget att man i planerna också kan inrymma den del av anslagen för försvaret som nu går över kapitalbudgeten. De stora materielanslagen gör det nu mer än tidigare angeläget att en avvägning av medelsanvändningen kan ske inom en gemensam ram för all krigsmateriel och alla därmed sammanhängande anläggningar. Detta kan endast ske genom att beslut om materielanskaffning samordnas med anslag på försvarshuvudtiteln för de anläggningar i fortifikatoriska eller andra hänseenden som samtidigt är nödvändiga, för att man skall få ut full effekt av försvarsanslagen i sin helhet.

Ett av de skäl som anförts tidigare och som även framdeles kan anföras för en uppdelning är att man härigenom ur konjunktursynpunkt har vissa möjligheter att styra investeringarna. Det bör emellertid därvid framhållas att kapitalbudgeten numera, i förhållande till de totala medelsanslagen för försvaret, är av mindre omfattning och att åtgärder på investeringssidan, om sådana av speciella skäl bör ifrågakomma, bör kunna åstadkommas i annan ordning.

Det nuvarande förfarandet, med höga direktavskrivningar — s. k. grundavskrivningar — som påföres riksstatens driftbudget, medför att en mycket liten reell skillnad kommer att föreligga mellan om medlen anslås direkt på försvarets driftbudget eller över kapitalbudgeten. Med andra ord, den nuvarande metoden för anslag till och avskrivningar över kapitalbudgeten genom särskilt tillhandahållna medel från riksstatens driftbudget blir av samma slag som direkta anslag över försvarshuvudtiteln. Den enda skillnad som föreligger är den som med nuvarande försvarsöverskommelse uppkommer därigenom att man för driftbudgeten har en flerårig ram, medan däremot medel som skall passera kapitalbudgeten storleksmässigt fastställs varje år.

Besparingsutredningen vill föreslå, att den särskilda kapitalbudgeten för försvaret avskaffas och att medel som nu anslås över kapitalbudgeten ställs till förfogande på försvarshuvudtiteln. Därvid bör den nuvarande påföringen av ersättningar för lokaler och anläggningar för försvaret upphöra. I stället bör byggnads-, reparations- och underhållskostnader direkt påföras försvarets driftbudget. För de fastigheter och markområden m. m., som icke huvud-

sakligen disponeras av försvaret, bör redovisningen i fortsättningen vara kvar hos fortifikationsförvaltningen. I samband med här föreslagen omläggning bör de särskilda anslagen över riksstatens driftbudget som nu finnes för s. k. grundavskrivningar icke längre utgå. De efter en omläggning kvarstående avskrivningsobjekten kan, därest det budgetära läget så medger, avskrivas på en gång. I annat fall kan den hittills gällande principen tillämpas med en avskrivning med $1\frac{1}{4}$ % årligen. Storleken av avskrivningsbeloppen kan enligt denna sista metod beräknas komma att uppgå till ungefär samma belopp som de sista årens periodiska avskrivningar på försvarets kapitalinvesteringar inom fonden, eller mellan 12 till 15 milj. kronor årligen.

Några direkt mätbara besparingar i form av sänkta personalutgifter eller andra kostnader kan icke redovisas i samband med förslaget. Utredningen förutsätter emellertid att den budgetära omläggning av de totala försvarsutgifterna, som förslaget innebär, på längre sikt skall medföra besparingar som antingen tar sig uttryck i lägre utgifter för anskaffning på försvarshuvudtiteln eller högre reell försvarseffekt.

KAPITEL 6

Sammanfattning

Huvuddelen av de årliga försvarsutgifterna är bunden på ett sådant sätt att den för närvarande icke är åtkomlig för besparingsåtgärder. Sålunda gäller att omkring hälften av totalutgifterna eller i runt tal 1 600 miljoner kronor avser kostnader för materiel och investeringar som är bundna genom fastställda materielplaner eller genom den ram som angivits i 1958 års försvarsöverenskommelse. Av de återstående försvarskostnaderna, cirka 1 500 miljoner kronor, utgöres 670 miljoner kronor av direkta avlöningar till fast anställd personal. Avlöningar och familjebidrag till de värnpliktiga uppgår till 106 miljoner kronor, kostnader för mathållningen till 70 miljoner kronor.

De försvarskostnader som för närvarande kan bli föremål för besparingsåtgärder inskränker sig i huvudsak till de med materielhantering och administration sammanhängande kostnaderna samt vidare de övningsbetingade kostnaderna, i den mån antalet tjänstgöringsdagar kan minskas utan att den allmänna målsättningen för försvaret ändras. I förhållande till de totala försvarsutgifterna är möjligheterna till besparingar icke stora. Även en så till synes måttlig procentuell besparing som med 5 procent — innebärande en utgiftsminskning med cirka 150 miljoner kronor — blir svår att genomföra.

Med den för utredningsarbetet angivna allmänna ramen har utredningen — mot bakgrunden av nyssnämnda förhål-

landen — i första etappen av sitt arbete inriktat sig på att söka besparingsmöjligheter inom två huvudområden, nämligen värnpliktsutbildningen samt förvaltningsverksamheten på tyg- och intendenturområdena.

1958 års försvarsbeslut innebar att försvarskostnaderna — utöver kompensation för pris- och lönestegringar — skulle tillåtas stiga årligen med ett belopp motsvarande 2,5 procent för teknisk utveckling. Genom att nämnda tillägg beräknas på hela anslagssumman kommer det i förhållande till materielen — som svarar för omkring halva anslagssumman — att utgöra cirka 5 procent. Utredningen har icke ansett sig böra upptaga denna fråga till prövning utan utgår från att densamma upptages till övervägande inom 1960 års utredning rörande försvarets fortsatta kostnadsram m. m.

A. Utbildningstiden längd och fördelning

Enligt besparingsutredningens direktiv är utredningen »oförhindrad att pröva frågor rörande fredsutbildningen, t. ex. dess organisation liksom utbildningsanstalternas omfattning». Samtidigt framhålls i direktiven att utredningen har »att utgå från den av statsmakterna beslutade målsättningen för försvaret».

Utbildningstidens längd och fördelning fastställdes år 1952, och därefter

har endast den ändringen inträffat att 1960 års riksdag beslutat att för värnpliktig med underofficers- eller officersutbildning utbildningstiden skall förlängas med två obligatoriska, särskilda befälsövningar om vardera 15 dagar.

Den nuvarande tidsmässiga förläggningen av första tjänstgöringen och repetitionsövningarna inom armén har vissa olägenheter. Dessa — som torde ha varit mindre framträdande vid den tidpunkt då övningstiden och dess förläggning åren 1949—61 var under omprövning — framträder vid en bedömning nu med större styrka. Olägenheterna sammanhänger med att inryckningstiden för huvuddelen av arméns värnpliktiga är förlagd till våren. Denna inryckningstid synes närmast historiskt betingad och torde gå tillbaka på hänsynstaganden som icke längre har samma relevans som tidigare.

Att huvuddelen av arméns värnpliktiga inrycker på våren leder till svag omedelbar kuppberedskap såväl under de två månaderna närmast före inryckningen som under fyra à fem månader efter det nyinryckning skett. Detta gäller under den tid av året, då risken för invasion bedömes störst. Därtill kommer emellertid de ur utbildningssynpunkt mycket väsentliga olägenheter som följer med den dubbelbeläggning, som i avsevärd grad förekommer, framförallt under repetitionsövningarna på hösten, då den största kontingenten är inkallad till sådana övningar. Denna dubbelbeläggning medför att utbildningen av den ineliggande åldersklassen under motsvarande tid icke kan ske på samma sätt som under övriga delar av året, samtidigt som även utbildningsbetingelserna för de till repetitionsövningar inkallade försämras. Repetitionsövningarnas vinter- och höstomgångar innebär en stark belastning på

såväl det aktiva befälet som utbildnings- och övningsanordningar, som då måste räcka till för både den ineliggande åldersklassen och en minst lika stor styrka repetitionsövningsinkallade.

Utredningen vill ifrågasätta, huruvida det icke genom en ändring av inryckningstiden och genom jämkning i de tjänstgöringsuppehåll av skilda slag som nu förekommer, skulle vara möjligt att med bibehållen utbildningseffekt undanröja de påtalade olägenheterna och samtidigt avkorta tiden för *den första tjänstgöringen*. Därvid har utredningen utgått från att inryckningstiderna för den första tjänstgöringen ändras så, att inryckningen till förband i norra Sverige sker på våren och vid förbanden i södra Sverige på hösten. Samma inryckningstider som för närvarande skulle dock behållas för de värnpliktiga, som uttagits till underofficersutbildning och specialutbildning samt för befälselever. Genom omläggningen skulle behovet av kuppberedskap, vilket är tidsmässigt olika i södra och norra Sverige, bättre tillgodoses.

En tidsmässig omläggning medför större möjligheter än för närvarande att göra vissa inbesparingar i tjänstgöringstiden utan att nettoantalet utbildningsdagar minskas i samma omfattning. Rätt val av tid för övningsuppehållet på våren för sydkontingenten och inryckningsdatum på våren för nordkontingenten kan således årligen ge en inbesparing av tre till fyra utbildningsdagar, om i det förra fallet övningsuppehållet lägges i anslutning till påsk eller pingst och i det senare fallet tjänstgöringen får börja vid ett datum som medför utryckning omedelbart före påskhelgen. En avkortning av juluppehållet med åtta dagar ger vidare en förkortning av tjänstgöringstiden utan minskning av utbildningstiden. En minskning av tjänstgöringstiden med

tillsammans elva à tolv dagar erhålles härigenom utan att utbildningstiden minskas.

Vid sin bedömning i övrigt av möjligheterna för en förkortning av övningstiden utgår utredningen från att ett väsentligt effekttillskott på utbildningssidan erhålles, om en utjämning av beläggningen kommer till stånd. Det måste nämligen med nuvarande system förutsättas, att man under cirka 40 dagar vid höstomgångens repetitionsövning i så hög grad måste utnyttja det aktiva befälet och de tillgängliga utbildningsanordningarna, att resurserna icke i nöjaktig grad kan räcka till för samtidig utbildning av såväl rekryter som repetitionsövningssoldater. Utredningen anser det icke uteslutet att tiden för första tjänstgöringen kan minskas med 30 dagar, varav 11 à 12 dagar skulle erhållas genom minskning av juluppehållet och lämplig, i det föregående angiven, anpassning av tiderna för inryckning och övningsuppehåll. För återstoden, 18 à 19 dagar, borde kompensering i utbildningseffekt kunna erhållas genom den jämnare belastning av utbildningsapparaten — både personellt, förläggningssmässigt och i fråga om materielen — som förkortningen, i förening med den av utredningen diskuterade omläggningen av inryckningstiderna, skulle leda till. Det är en allmän erfarenhet att ett jämnt och fullt utnyttjande av föreliggande kapacitet är effektivitetsfrämjande. Samtidigt skulle de ifrågasatta omläggningarna ge en förstärkning av den omedelbara kupperberedskapen.

Genom den ifrågasatta omläggningen av inryckningstiderna till första tjänstgöring för huvuddelen av de värnpliktiga anser utredningen att väsentligt förbättrade förutsättningar även skapas för utbildningen under *repetitionsövningarna*. Sålunda uppkommer ökade

möjligheter för ett effektivare utnyttjande under dessa övningar av befäl och utbildningsanordningar. Utbildningsmöjligheterna förbättras därjämte genom att så gott som samtliga under denna tidsperiod inkallade kan förläggas i kaserner eller andra förläggningar, med därtill hörande mera kvalificerade utbildningsanordningar. Härigenom bör man utan risk för sänkt utbildningseffekt kunna företa en viss jämkning nedåt av tiden för repetitionsövningarna.

Utredningen har bedömt att en dylik jämkning bör kunna omfatta fem dagar för varje repetitionsövning, och att tiden för repetitionsövningarna sålunda borde kunna minskas från 30 till 25 dagar. Den reella förkortningen skulle emellertid endast bli två eller högst tre dagar om inryckningstiden alltid anpassades så att inryckningen skedde på en söndag. Genom att välja tid för inkallelserna på våren, så att påsk- och pingsthelgerna undvikas, skulle vidare förkortningen till 25 dagar för våromgången icke innebära någon nettominskning alls av utbildningstiden.

Den tredje repetitionsövningen är den som från allmän och enskild synpunkt medför de största olägenheterna. Bortfallet av arbetsinkomster är för de till denna repetitionsövning inkallade mer kännbart än vid de båda första repetitionsövningarna. För näringslivet medför bortfallet av dessa inkallades arbetskraft ett större produktionsbortfall än vad som följer med de yngres repetitionsövningar. Det allmännas kostnader blir likaså proportionsvis störst för den tredje repetitionsövningen. Utredningen har därför övervägt möjligheterna att helt slopa den tredje repetitionsövningen eller i vart fall starkt förkorta densamma. Det anses emellertid att denna repetitionsövning är den som ur militär synpunkt kanske

är värdefullast, då densamma innebär omskolning till nya uppgifter vid lokalförsvarsförbanden. Utredningen anser dock att det kan ifrågasättas, om ej denna omskolning skulle kunna ske på kortare tid än 25 dagar, och föreslår, att det uppdrages åt de militära myndigheterna att utreda möjligheterna för en ytterligare förkortning — förslagsvis till 15 dagar. I avvaktan på resultatet av en dylik utredning utgår besparingsutredningen ifrån att den tredje repetitionsövningen, i likhet med vad som förutsatts beträffande de båda första, förkortas till 25 dagar.

För *marinens och flygvapnets* del föreslås att samma avkortning av tiden för den första tjänstgöringen sker som för armén och i den mån repetitionsövningar förekommer, föreslås dessa i likhet med arméns repetitionsövningar avkortade med fem dagar. Några särskilda omständigheter, som kräver en längre utbildningstid inom marinen och flygvapnet än som gäller för armén, synes nämligen enligt vad utredningen kunnat finna ej föreligga. I den mån behov av längre utbildningstid för vissa specialister föreligger, bör frågan härom upptas till särskild behandling.

De årliga besparingar som, utan minskning av materiel- och övningsanslagen, kan vinnas genom den förkortning av övningstiden — såväl första tjänstgöringen som repetitionsövningarna — som utredningen ifrågasatt, beräknas för arméns del till sammanlagt 17,3 miljoner kronor och för marinens och flygvapnets del till sammanlagt 4,7 miljoner eller tillsammans 22 miljoner kronor.

B. Tygförvaltningen

De tygförvaltande verkens viktigaste och största arbetsuppgift är anskaffning

av krigsmateriel. Betingelserna härför har under senare år väsentligt förändrats. Vapensystemfrågorna har fått en helt annan innebörd och vikt. Medan ansträngningarna tidigare i första hand inriktades mot att ge varje enskilt vapen en så teknisk fulländning och slagkraft som möjligt har den snabba tekniska utvecklingen och de ökande kostnaderna för krigsmateriel gjort det nödvändigt att icke längre se vapnen som separata enheter utan som organ i ett vapensystem, där varje enhet måste anpassas till andra komponenter i systemet.

Detta har ställt krav på en långsiktigare planering och en fullständigare överblick över hela materielområdet. Tidigare kunde varje försvarsgren för sig utarbeta de tekniska utredningar och prognoser, som låg till grund för materielanskaffningen. Nu fordras omfattande forskning för försvaret, men också samarbete och synkronisering i planläggningen mellan försvarsgrenarna. Därtill har även medverkat att gränserna mellan de olika försvarsgrenarnas materiel icke längre är så klara som tidigare och att i viss mån samma eller likartad utrustning anskaffas för de olika grenarna av försvaret.

I begreppet anskaffning inrymmer såväl projektering och konstruktion av materiel som upphandling av varor. Materielens ökade komplicitet med de olika projekten ofta ingående som enheter i ett större system har medfört att med nuvarande uppläggning av organisationen svårigheter uppstått vid ledningen av utvecklings- och projekteringsarbeten i förvaltningarna. Utvecklingen av ny krigsmateriel fordrar betydande insatser av kvalificerade vetenskapsmän och tekniker. Det kan därför ej ske endast med förvaltningarnas begränsade resurser. I framtiden blir det nödvändigt att i ännu högre grad än

för närvarande utnyttja industrins kapacitet för projektering och konstruktion.

1946 års förvaltningsutredning ägnade stort intresse åt samordningsfrågorna inom förvaltningsorganisationen. Utredningen föreslog att samordning av försvarsgrenarnas anskaffning skulle ske genom en vidgad användning av huvudförvaltningsprincipen.

Denna innebär att den myndighet, inom vars arbetsområde det faller att anskaffa den största mängden av en för flera försvarsgrenar gemensam vara, skall ha hand om anskaffningen av den för hela försvaret. Enligt vad besparingsutredningen kunnat konstatera, tillämpas huvudförvaltningsprincipen för en värdemässigt sett ringa del av förvaltningarnas sammanlagda anskaffning.

En mycket stor del av förvaltningarnas materiel anskaffas från ett fåtal leverantörer. Sälunda svarade under budgetåret 1958/59 åtta leverantörer för 60 procent av försvarets sammanlagda materielanskaffning. Detta beror på att leverantörerna är ensamtillverkare eller på att för vissa leveranser endast två eller tre leverantörer finns att tillgå inom landet. Leveransernas omfattning och struktur utesluter vidare ofta andra möjligheter än att anlita antingen ensamleverantör eller ett begränsat antal leverantörer som i samverkan åtager sig leveranserna. Under sådana förhållanden saknas de betingelser i fråga om konkurrens mellan ett flertal företagare som upphandlingskungörelsens bestämmelser bygger på. Redan nu sker anskaffning till betydande belopp under ramavtal, där priserna successive fastställs på basis av förkalkyler, efter hand i sin tur grundade på tidigare efterkalkyler. Utredningen förmenar, att besparingar står att vinna med en materielanskaffning som i högre grad

anpassas till de rådande leverantörförhållandena.

För en anpassning till den situation som råder fordras emellertid att upphandlingskungörelsens bestämmelser om anbudsförfarande omarbetas eller förses med sådana dispensregler att förvaltningen beredes möjlighet att med ett företag avtala om framtida tillverkning, om sådan kommer ifråga, redan i samband med att ett utvecklings- och konstruktionsarbete beställes. Med nuvarande bestämmelser måste förvaltningen förbehålla sig frihet att efter det ett konstruktionsuppdrag fullgjorts av en firma, göra beställningen hos en annan. Mot bakgrunden av det faktiska förhållandet att särskilda konstruktionsfirmor icke finnes för den specifika försvarsmaterielen och att stora uppbåd av tekniker och konstruktörer erfordras för sådana projekt, kan det ej förväntas att företagen skall vara intresserade av att belägga och kanske tillfälligt uppförstora sina konstruktionsavdelningar med omfattande projekteringsarbete, när de ej kan garanteras framtida beställningar.

Besparingsutredningen har diskuterat olika organisationsalternativ för förvaltningsverksamheten. Den har därvid funnit att starka förvaltningsmässiga, tekniska och ekonomiska skäl talar för en sammanslagning av tygförvaltningstjänsten. För en sammanslagning talar bl. a. att större garantier skapas för att dubbelarbete icke förekommer samt att standardiseringssynpunkter blir beaktade. Även inköpsverksamheten och krigsplaneringen kan samordnas bättre vid en sammanslagning förvaltning.

Som ytterligare argument för en gemensam tygförvaltning kan anföras att vapen, utrustning och övrig krigsmateriel i ökad utsträckning blir i väsentliga hänseenden likartad för försvars-

grenarna. Även om materielen i mycket hög grad måste anpassas efter taktiska krav, vilka är olika inom de olika försvarsgrenarna, är vissa materielproblem och tekniska frågor gemensamma. Vidare kommer komponenter och detaljer, av vilka den mera komplicerade materielen är uppbyggd att i många fall vara desamma. Detta gäller icke minst den elektrotekniska utrustningen.

De största vinsterna vid en omorganisation till en gemensam tygförvaltning föreligger på personalsidan. Med den nuvarande uppdelningen kan det icke undvikas att dubbelarbete förekommer i icke obetydlig utsträckning. Det bör dessutom ställa sig gynnsammare att fördela arbetsuppgifterna på en större grupp än flera mindre, från varandra isolerade arbetsgrupper. En omorganisation till en förvaltning bör därför erbjuda möjligheter för ett väsentligt bättre utnyttjande av arbetskraften.

Den av utredningen ifrågasatta bättre anpassningen av formerna för upphandling till strukturen på leverantörssidan bör också leda till en förenkling i denna del av arbetet i den centrala förvaltningen. Även kontrollfunktionen bör kunna fullgöras enklare vid en sammanföring av förvaltningarna. I fråga om förråds- och lagerhållning bör efter utredningens mening en delegering till regionala och lokala organ eftersträvas. Utredningen avser att i annat sammanhang uppta frågan om redovisning och central överblick av förråd och lager, vilket är en komplicerad fråga därför att icke endast ekonomiska och fredsmässiga militära krav utan också funktionsmöjligheten och ledningsmöjligheten i krig måste tillgodoses.

En förutsättning för att arbetet inom en sammanslagen tygförvaltning skall löpa smidigt är att arbetsrutinerna göres enkla och att övriga bestämmelser och föreskrifter som onödigtvis begrän-

sar förvaltningens handlingsfrihet undanröjes. Särskilt synes det utredningen vara av största vikt att en rörligare personalpolitik åstadkommes.

Enligt utredningens uppfattning bör de särskilda inköpsavdelningarna slopas och materielinköpen läggas på respektive sakavdelning. Detta bör kunna ske utan att sakavdelningarnas personal behöver ökas. Eftersom inköpsavdelningarna ej har tekniska specialister, innebär nämligen deras medverkan vid materielinköpen inte endast ett dubbelarbete, utan även ökat arbete för sakavdelningarna. Erfarenhet i fråga om förhandlingar och inköpsavtal bör därvid tillvaratas, genom att vissa experter från inköpsavdelningarna knytes till administrativa byrån. På specialområden, där särskild sakkunskap krävs, bör utomstående expertis anlitas för uppgörelserna.

Tygförvaltningen är ur en synpunkt sett att betrakta som ett affärsföretag som för att rätt skötas måste drivas med affärsmässiga metoder och under så fria former som möjligt. Detta talar i och för sig för att ledningen av en gemensam tygförvaltning bör utövas av en styrelse — arbetande i princip på samma sätt som en aktiebolagsstyrelse — samt en förvaltningschef med i stort sett samma ställning som en verkställande direktör i ett affärsföretag. Styrelsens uppgift skulle därvid främst bli att ägna intresse åt de stora principiella frågorna, såsom att dra upp riktlinjerna för förvaltningens verksamhet men även utöva kontroll över denna, medan det på förvaltningschefen skulle ankomma att leda, övervaka och samordna arbetet inom förvaltningen, liksom även att fastställa den lämpligaste ansvars- och beslutanderättsfördelningen efter de direktiv som styrelsen fastställer.

Genom att anförtro tygförvaltningens ledning åt en styrelse skulle stöd erhål-

las för en smidig och anpassningsbar driftsledning. De former som utredningen ifrågasatt för materielanskaffningen, liksom en rörligare personalpolitik kommer att medföra att ökat ansvar lägges på förvaltningens ledning. Genom att därvid ansvaret lägges på en styrelse, skapas större garanti för en fri och självständig ledning, utan att verksamheten därför behöver bindas genom detaljerade instruktioner.

Det förutsättes att styrelsen skall omfatta såväl militära som civila ledamöter till ett sammanlagt antal av förslagsvis 7—9 personer. Bland dessa bör ingå försvarsgrenscheferna eller andra högt kvalificerade företrädare för de olika försvarsgrenarna.

Utredningen gör i anslutning till förslaget om sammanslagning av de olika tygförvaltningarna det påpekandet att i en komplicerad verksamhet ingen organisationsform löser alla samordnings- och samarbetsproblem. Därför måste rörelsefrihet och möjligheter till anpassning, flexibilitet, ges i all den utsträckning som är möjlig.

Betydande personalbesparingar blir möjliga genom minskning av antalet anställda i lednings- och kontrollorganen i en rad instanser och genom sammanslagning av likartade administrativa och kontrollerande organ.

Enligt besparingsutredningens uppfattning och efter överslagsmässiga beräkningar bör redan omläggningen ge kostnadsbesparingar av storleksordningen 10—20 miljoner kronor per år.

Genom en fortsatt rationalisering inom den nya organisationens ram och en successiv omläggning av anskaffningsverksamheten bör dessa besparingar kunna ökas väsentligt.

Försvarsgrenschefens möjligheter till inflytande över förvaltningsverksamheten har ansetts vara en mycket betydelsefull fråga. Vid en sammanslagning av

tygförvaltningen upphör försvarsgrenschefens rätt att när han finner det påkallat inträda som chef över försvarsgrenens förvaltning. Betydelsen av försvarsgrenschefernas direkta inflytande över respektive förvaltningar får därför vägas mot de besparingar som en sammanslagning av tygförvaltningarna beräknas medföra. Utredningen anser, att frågan om behovet av försvarsgrenschefens inflytande över och ansvar för sin försvarsgrens materielförvaltning bör bli föremål för ingående prövning i samband med den förestående översynen av försvarets högsta ledning. Det bör vid prövning av olika alternativ därvid förutsättas att en sammanslagen förvaltning erhåller en styrelse av ovan antytt slag och att försvarsgrenscheferna eller andra företrädare för de olika försvarsgrenarna ingår som ledamöter i denna styrelse. Besparingsutredningen har begränsat sig till att påvisa de besparingsmöjligheter som en sammanslagning kan ge.

C. Intendenturförvaltningen

Beträffande *de centrala intendenturförvaltningarna* har besparingsutredningen — liksom tidigare bl. a. 1946 års förvaltningsutredning — ansett att beaktansvärda kostnadsbesparingar skulle kunna ernås genom en sammanslagning av de nuvarande försvarsgrensvisa intendenturförvaltningarna till en för försvaret gemensam intendenturförvaltning. Med nuvarande ordning förekommer i stor utsträckning dubbelarbete mellan de tre intendenturförvaltningarna och detta skulle elimineras inom en gemensam organisation. Vidare kommer en gemensam förvaltning att erfordra proportionsvis mindre personal i lednings- och kontrollorganen än som är erforderlig i tre skilda förvaltningar.

Utredningen har vidare funnit att verksamheten i vissa avseenden organiserats på ett sätt som skapar dubbelarbete även inom förvaltningarna. Detta gäller såväl inköpsverksamheten som förrådskontrollverksamheten. Genom att överföra inköpsverksamheten — vilken även omfattar leveranskontroll — från särskilt inköpsorgan till vederbörande sakorgan kan detta dubbelarbete elimineras. Likaså utgör den centralt bedrivna förrådskontrollverksamheten i stor utsträckning en enligt utredningens mening onödig dubblering av motsvarande lokalt och regionalt bedriven verksamhet. Det har därjämte visat sig att den centrala förrådskontrollverksamheten har mera formell än reell innebörd. Genom viss omläggning av verksamheten kan denna göras effektivare och dessutom utföras med mindre personalstyrka.

Inom marinen har intendenturförvaltningstjänsten sin tyngdpunkt förlagd till *de regionala intendenturorganen*; nämligen vid tre marinkommandon, tre örlogsvarv och fem kustartilleriförsvär. Utredningen har särskilt fäst sig vid den omständigheten att marinkommandon och örlogsvarv har var för sig skilda intendenturorgan, trots att dessa är belägna i omedelbar anslutning till varandra och har sin verksamhet inriktad på samma objekt, nämligen fartygens utrustning och underhåll. Enligt utredningens mening bör en icke obetydlig administrativ förenkling kunna vinnas genom sammanslagning av respektive marinkommandos och örlogsvarvs intendenturorgan till en enhet. Utredningen föreslår därför att en dylik sammanslagning sker.

En betydande *central förrådshållning* förekommer inom arméintendenturförvaltningens verksamhet. Man har sålunda nio centrala intendenturanstalter, omfattande i fem fall såväl centralför-

råd för materiel som centralmagasin för livsmedel, i två fall enbart centralförråd för materiel och i de återstående två fallen enbart centralmagasin för livsmedel. Vidare har man fjorton centrala drivmedelsförråd. De båda övriga försvarsgrenarna har ingen annan egen central förrådshållning på intendentursidan, än att flygförvaltningen driver ett centralförråd för intendenturmateriel. Den centrala förrådshållningen av materiel och livsmedel beräknas draga en årlig kostnad av minst 5 miljoner kronor. Enligt utredningens uppfattning finns emellertid numera ej behov av denna centrala förrådshållning. Den har nämligen krigsmässig betydelse endast i det avseendet att de i centralmagasinen förvarade livsmedlen utgör beredskapslager. Emellertid menar utredningen att denna beredskapslagring kan ordnas på betydligt billigare sätt genom lagerhållningsavtal med handeln. Centralförråden för materiel har å sin sida enbart fredsmässiga funktioner som distributionscentraler mellan tillverkare och förband. Denna distribution anses av utredningen kunna ske väsentligt billigare genom direktleveranser från tillverkarna till förbanden. Utredningen föreslår därför att de centrala intendenturanstalterna slopas med undantag för ett mindre centralförråd för materiel, huvudsakligen avsett för sammanförande av materiel till satser — i den mån detta icke kan ske hos tillverkarna — samt för omhändertagande av sådan materiel som i samband med leverans icke omedelbart kan placeras på förbanden. Utredningen beräknar att en årlig kostnadsbesparing på i runt tal 4 miljoner kronor blir möjlig genom nämnda åtgärder.

Någon ändring i fråga om den centrala förrådshållningen av drivmedel anser utredningen icke påkallad i annan mån än att drivmedelsförråden så

långt möjligt bör kommersiellt utnyttjas genom uthyrning av cisternutrymmen till oljebolag. Dessa förutsättes därvid skola åtaga sig viss beredskapslagerhållning.

Inom marinen har påbörjats försök med s. k. *funktionell förrådshållning vid de regionala intendenturorganen*, innebärande att förrådshållningen vid de olika förvaltningsgrenarna — vapen-, skeppsteknisk- och intendenturförvaltning — i princip slagits samman till en förrådsorganisation. Denna funktionella förrådsorganisation innebär en från praktisk och ekonomisk synpunkt riktig utveckling, varför utredningen anser att beslut bör fattas om ett genomförande av denna organisation inom marinen. Utredningen har vidare ansett att en funktionell förrådsorganisation av liknande slag bör övervägas även inom armén och flygvapnet.

Vidare har utredningen behandlat förrådsredovisningen och kontrollen av densamma inom intendenturförvaltningstjänsten. Det i allmänna försvarsförvaltningsreglementet intagna stadgandet om att alla kronan tillhörande förnödenheter skall ställas under vård av uppborädsman samt det i avslutning härtill gällande särskilda *uppbördsmannaansvaret* bestämmer det militära redovisningssystemets utformning. En anpassning av redovisning och kontroll till de praktiska och ekonomiska betingelserna har därigenom förhindrats. För att möjliggöra dylik anpassning föreslår utredningen att det särskilda stadgandet om att försvarets förnödenheter skall ställas under vård av uppborädsman slopas samt att det särskilda militära uppbördsmannaansvaret ersättes med vanligt tjänsteansvar. En annan föreskrift som bidragit till den kostnadskrävande förrådsredovisningen är de främst för marinen gällande föreskrifterna om särskilt *värde regleringsförfarande*

vid utlämning av viss materiel från förråd. Utredningen föreslår att dessa bestämmelser ävenledes upphäves och ersättes med föreskrifter av samma innebörd som gäller för övrig förrådshållning inom försvaret.

Genom de nyssnämnda åtgärderna undanröjes de formella hindren för en förenkling av förrådsredovisningen samt kontrollen av denna. Utredningen föreslår sådana förändringar av redovisningen att denna i allmänhet starkt förenklas. Sålunda föreslås att all central förrådsbokföring slopas liksom de periodvisa redovisningar från förbanden, som utgör underlaget för den centrala bokföringen. Den nödvändiga centrala överblicken över lagersituationen avses tillgodosedd medelst vid behov infordrade lagerbesked. Förbandens förrådsbokföring föreslås skola bibehållas endast för sådan materiel som är avsedd för krigsbruk och i övrigt slopas. Redovisningen av livsmedels- och drivmedelsförbrukningen på förbanden föreslås vidare starkt förenklad, utan att kontrollen därigenom eftersättes.

Genom de föreslagna rationaliseringsåtgärderna inom intendenturförvaltningstjänsten beräknas en *sammanlagd årlig besparing på omkring 9,3 miljoner kronor kunna ernås*.

D. Drift- och kapitalbudgeten

Försvarets anskaffningar av krigsmateriel finansieras genom anslag på försvarshuvudtiteln i riksstatens driftbudget. För investeringarna i befästningar, byggnader, förråd och mark m. m. anvisas medel över försvarets kapitalbudget, men finansieringen sker till större delen, ca 70 %, över riksstatens driftbudget genom direkta avskrivningar — s. k. grundavskrivningar — å ett särskilt anslag benämnt Avskrivning av

nya kapitalinvesteringar. Resterande investeringar finansieras dels genom periodiska avskrivningar inom försvarets fastighetsfond och dels genom låne-medel, som anslås på kapitalbudgeten, det s. k. investeringsbemyndigandet. Från försvarets fastighetsfond inlevereras årligen ett överskott till riksstatens inkomstsida, som under senare år be-loppsmässigt i det närmaste sammanfallit med detta investeringsbemyndigande.

Enligt besparingsutredningens uppfattning kan den tillämpade uppdelningen av försvarsutgifterna på en drift- och en kapitalbudget icke anses ändamålsenlig. Risk föreligger för att materielanskaffningen och häremot svarande investeringsutgifter kommer i otakt, med kapitalförstöring eller sänkt försvarseffekt som följd. Det ter sig med de nuvarande stora materielanslagen angeläget att beslut om materielanskaffningar samordnas med motsvarande beslut om investeringar, och att de långsiktiga anskaffningsplanerna bringas att omfatta även dessa senare. Försvarets kapitalbudget bör med andra ord avskaffas och medel för investeringar fortsättningsvis anslås på driftbudgeten över försvarshuvudtiteln.

En sådan omläggning innebär finansieringsmässigt ingen större förändring i förhållande till nuläget. Om hänsyn

tas till att huvuddelen av investeringarna redan nu avskrivs direkt över driftbudgeten genom s. k. grundavskrivningar och därtill lägges avskrivningar inom fonden, visar det sig att återstoden, d. v. s. de medel som erhålles genom investeringsbemyndigande, under senare år varit av ungefär samma storleksordning som det från fastighetsfonden inlevererade överskottet. Den verkliga belastningen på kapitalbudgeten blir således relativt sett mycket begränsad. För budgetåret 1960/61 kan den beräknas till endast 2 milj. kronor.

I samband med omläggningen bör de nuvarande grundavskrivningarna å riksstatens driftbudget liksom påföringen på försvarshuvudtiteln av ersättningar för lokaler och anläggningar upphöra. Byggnads-, reparations- och underhållskostnader bör fortsättningsvis direkt belasta försvarshuvudtiteln. Efter en dylik omläggning kvarstående avskrivningsobjekt bör, därest det budgetära läget så medger, avskrivas på en gång eller genom årliga periodiska avsättningar till värdeminskningsskonto på sätt nu sker.

Omläggningen kan ej redovisas leda till sänkta personal- eller andra kostnader, men bör på längre sikt medföra lägre utgifter för anskaffning eller högre reell försvarseffekt.

BILAGA 1

Jämförelse mellan nuvarande utbildningssystem inom armén samt system med inryckning till första tjänstgöring två gånger per år dels vid regemente (motsvarande), dels för armén i dess helhet, företagen av majoren O. Ljung och kaptenen R. Lugn

1. Utgångsvärden

1.1 Vårt militärpolitiska läge samt kraven på arméstridskrafternas utbildning och beredskap

Det militärpolitiska läget domineras av motsättningen mellan Öst och Väst. Sveriges läge i gränsområdet mellan stormaktsblocken medför uppenbara risker. Båda stormaktsblocken disponerar starka stående styrkor med hög stridsberedskap. Förvarningstiden före ett anfall kan härigenom bli kort. Anfall kan med utnyttjande av stående förband ske utan röjande förberedelser och härigenom komma överraskande. Genom transportteknikens utveckling kan anfall sättas in inom många områden inte bara vid gräns och kust utan också inne i landet. Med utnyttjande av kärnvapen kan anfallen ges våldsamt kraft redan i inledningsskedet av ett anfall. De inledande striderna kan därför bli avgörande för krigets utgång.

Utvecklingen ställer genom stridens ytkaraktär, dess ökande våldsamt och rörlighet allt högre krav på arméstridskrafterna både vad gäller kvantitet och kvalitet. 1954 års befälsutredning, som närmare studerat frågan om den militära utvecklingen och dess krav på personell kvalitet, säger (s. 144—145, SOU 1959: 23):

»Försvarmaktens möjligheter att i ett modernt krig genomföra ställda uppgifter blir på ett avgörande sätt avhängiga av kvalitén hos personalen. Utan en tillräcklig personell kvalité blir de materiella investeringarna verkningslösa. De vidgade möjligheterna för en motståndare att snabbt och oröjt öppna krigshandlingar av stor kraft ökar i hög grad betydelsen av att försvarmakten eller delar därav med mycket kort eller ingen tidsfrist kan utveckla stridsmässig styrka.»

För arméns del *krävs*, för att den skall kunna lösa sina fredsbevarande uppgifter och sina uppgifter i invasionsförsvaret,

att krigsförbanden kan mobiliseras snabbt och säkert,

att krigsförbanden är så utbildade i fred, att de omedelbart efter mobilisering kan lösa sina stridsuppgifter, samt

att kuppförsvarsstyrkor finns tillgängliga redan i fred främst för att skydda krigsförbandens mobilisering och uppmarsch.

Kuppförsvarsstyrkorna måste, oavsett vilket system som väljs, under huvuddelen av året organiseras av den åldersklass, som undergår första tjänstgöring. Styrkorna kommer därför att vara små. Dessutom är de icke färdigutbildade

och sålunda likvärdiga med mobiliserade krigsförband förrän vid slutet av den första tjänstgöringen. I detta sammanhang måste observeras, att tillgången på kufförsvarsstyrkor är beroende av längden av 1. tjänstgöringen. Förkortas denna, minskas också den del av året, som kufförsvarsstyrkorna kan »täcka». De uppgifter, som dessa styrkor kan lösa blir därför begränsade. *För att en invasion skall kunna avvärjas — även om den inledningsvis får karaktären av kupp — erfordras krigsförband, som skall kunna sättas in så fort de mobiliserats.*

1.2 Sambandet mellan operativ målsättning och utbildning

Det råder ett klart samband mellan den operativa målsättningen för armétridskrafternas användning i krig och målsättningen för deras utbildning i fred. Sänks målsättningen för fredsutbildningen, nedgår förbandens och de enskilda soldaternas krigsanvändbarhet i motsvarande grad. 1958 års försvarsbeslut innebar en avsevärd beskärning av krigsorganisationens omfattning. Samtidigt skulle dock kvaliteten förbättras i enlighet med de krav, som utvecklingen ställde. En sådan förbättring måste omfatta inte enbart krigsmaterielen utan även personalen i krigsförbanden. Om så ej sker, kan den operativa målsättningen på grund av brister i utbildningen upprätthållas först efter tidsödande utbildning efter mobilisering. Av skäl, som angivits ovan, kan vi icke påräkna tid härför.

För att den operativa målsättningen skall kunna upprätthållas, krävs sålunda, att personal och förband bibringats en tillräcklig utbildning i fred. Denna utbildning måste bestå dels av en första tjänstgöring — grundutbildning —

av tillräcklig längd samt av repetitionsövningar i krigsförband. Repetitionsövningar erfordras både för fält- och lokalförsvarfsförband. Fältförbandens huvuduppgift är att genom anfall slå den invaderande fienden. Lokalförsvarfsförbanden utgör stommen i ytförsvaret. De skall genom segt försvar av kuststräckor, hamnar, flygfält, marina baser och kommunikationsknutpunkter m. m. skydda för totalförsvaret betydelsefulla objekt samt skapa förutsättningar för fältförbandens anfall. Fält- och lokalförsvarfsförbanden kompletterar sålunda varandra och skänker tillsammans möjligheter att avvärja ett invasionsföretag. Båda typerna av förband måste därför besitta både hög personell och materiell kvalitet.

1.3 Faktorer, som bestämmer krigsanvändbarheten samt utbildningens gång i stort

Krigsanvändbarheten bestäms av enskildas och förbands förmåga att snabbt lösa förelagda uppgifter på ett taktiskt och tekniskt riktigt sätt samt att uthärda stridens fysiska och psykiska påfrestningar.

För att den enskilde skall vara användbar i sin befattning krävs främst att han besitter för befattningen erforderligt kunskapsomfång och personlig färdighet,

att han har för befattningen erforderlig spänst och kondition samt

att han har förtroende för sitt befäl och tilltro till sin förmåga att lösa förelagda uppgifter.

Dessa kunskaper och färdigheter måste bibringas under grundläggande soldat- eller befälsutbildning.

För att ett förband skall vara krigsanvändbart krävs främst

att dess personal — befäl såväl som

meniga — är användbar i vederbörliga befattningar,

att förbandet — soldater och underavdelningar — är samtrimmat,

att förbandets stridsuthållighet är stor, vilket främst är beroende av i vilken utsträckning soldaterna kan avlösa och ersätta varandra vid förluster o. d. samt

att ömsesidigt förtroende finns mellan befäl och meniga.

Förutsättningen för att ett förband skall bli fullt krigsanvändbart är följaktligen, att samtlig i detsamma ingående personal under tillräcklig tid utbildas tillsammans.

Sammansvetsningen bör åstadkommas redan under grundutbildningen (1. tjänstgöringen) — genom grundläggande krigsförbandsutbildning. Strävan bör vara att överföra dessa samtrimmade förband ograverade till krigsorganisationen. Härigenom utvinns högsta effekt av grundutbildningen.

Värnpliktstiden är lång — 27 år, räknat från det 1. tjänstgöringen avslutats. Kunskaper och färdigheter förflyktigas. Ny materiel tillförs förbanden. Nya tekniska och taktiska metoder införs. Personal omplaceras. Härigenom nedgår den av enskilda och förband under grundutbildningen förvärvade krigsanvändbarheten. Denna måste följaktligen vidmakthållas och utvecklas vid krigsförbandsövningar.

Målsättningen — att skapa omedelbart efter mobilisering krigsanvändbara förband — tillgodoses bäst om utbildningstiden fördelas på

grundutbildning (1. tjänstgöring), vilkens ändamål är att skapa krigsanvändbara soldater, chefer och förband,

fortsatt krigsförbandsutbildning — omfattande erforderligt antal repetitionsövningar i krigsförband — vilkens ändamål främst är att vidmakthålla och utveckla under grundutbildningen förvärvad krigsanvändbarhet.

2. Prövade system

De tre system, som tas upp till granskning, benämns i det följande system N, T och N-S.

2. 1 *System N* (tablå 1) är det nu tillämpade. Huvuddelen av de värnpliktiga rycker in till första tjänstgöring under våren och försommaren. Utryckning sker för underbefälsuttagna och värnpliktiga i allmänhet under mars månad påföljande år. De underofficersuttagna rycker ut i slutet av augusti efter fullgjord plutonchefsskola. Officersuttagna, vilka ej redovisas i denna framställning, fortsätter utbildningen vid kadettskola. Utbildningen är så inpassad, att gynnsammast möjliga utbildningsbetingelser skapas under första delen av tjänstgöringen för att avslutas under svårare klimatförhållanden. Åldersklassen är användbar som kuppförsvarsstyrka under senhösten och vintern.

Repetitionsövningar i krigsförband äger rum vinter, vår och höst. I Norrland inkallas de flesta krigsförbanden under vintern och i övriga delar av landet under hösten.

2. 2 *System T* (tablå 2) kännetecknas av att åldersklassen vid regemente (motsvarande) delas på två ungefär lika stora omgångar, av vilka en har höst- och en vårinryckning. De underofficersuttagna anslutes till våromgången, då härigenom minsta möjliga avbräck vållas i deras civila studier. Genom uppdelningen kommer en omgång att kunna användas som kuppförsvarsstyrka under våren och sommaren, medan den andra är användbar under senhösten och vintern.

Repetitionsövningar i krigsförband anordnas i likhet med vad som gäller för system N.

2. 3 *System N-S* (tablå 3) innebär, att de värnpliktiga vid regemente (mot-

svarande) utbildas i en omgång men att inryckning för förband i Syd- och Mellansverige sker under hösten och i norra Sverige under våren.

Repetitionsövningar i krigsförband anordnas i likhet med vad som gäller för system N.

3. Jämförelsepunkter

I det följande jämföres de olika utbildningssystemen främst i fråga om förhållanden, som påverkar den av statsmakterna fastställda målsättningen.

Jämförelsepunkterna är

1. tjänstgöringen

- möjligheter att genomföra förbandsutbildning i bataljon och brigad,
- möjligheter att genomföra centraliserad utbildning
- möjligheter att genomföra vinterutbildning

det aktiva befälets fortsatta utbildning befälsrekrytering

utbildningsförhållanden under repetitionsövningar i krigsförband

mobiliseringsberedskap

kuppförsvarsberedskap

utnyttjande av utbildningsanordningar och förlägningsutrymmen samt kostnader.

3. 1 1. tjänstgöringen

3. 1. 1 Behov av och målsättning för förbandsutbildning under första tjänstgöringen

I det följande refereras till viktigare utredningar, i vilka denna fråga behandlats.

Enligt 1948-års värnpliktskommitté borde godtagbar förbandsutbildning ges t. o. m. kompaninivån medan bataljonsutbildning skulle begränsas till summarisk formell utbildning.

Det ansågs icke motiverat att förlänga första tjänstgöringen utöver då-

varande 9 månader för att därigenom förbättra möjligheterna till förbandsutbildning i bataljon. Som skäl mot en förlängning anfördes bl. a. att utbildningskontingenterna var för små vid regementena för att möjliggöra effektiv bataljonsutbildning. (Sid. 21, SÖU 1949:46).

I detta sammanhang bör framhållas, att tilldelningen av värnpliktiga då icke motsvarade det årliga rekryteringsbehovet, varför utbildningsanstaltens kontingenter var onormalt små. Dessutom var antalet utbildningsanstalter då större än nu.

1949 års gruppchefsutredning

Gruppchefsutredningens ledamöter ansåg det vara nödvändigt att förbättra möjligheterna till utbildning i bataljon och högre förband. Sålunda anfördes (s. 125—126, SOU 1951:57).

»Utredningen har vid sina undersökningar kunnat konstatera, att det nuvarande systemet icke under första tjänstgöringen erbjuder tillräckliga möjligheter till utbildning i bataljons- eller högre förband av värnpliktiga i allmänhet. Härav följer, att varken gruppchefeleverna eller det fast anställda befälet under de värnpliktigas första tjänstgöring i nödvändig utsträckning gives tillfälle till truppövning vid övningar inom större ram och under mera avancerade fältmässiga förhållanden.

För att sålunda möjliggöra ett ökat antal övningar i bataljon och högre förband synes en förlängning av den nuvarande tjänstgöringstiden av 270 dagar vara påkallad.

Utredningen vill framhålla, att den föreslagna åtgärden ger icke endast det värnpliktiga utan även det fast anställda befälet ökade tillfällen till trupp-

föring vid övningar i högre förband, vilket är av stor vikt för detta befäls fortsatta utbildning och därmed också för dess tjänstbarhet i krigsorganisationen.»

Arméutredningen 1954

I denna utredning betonades ytterligare nödvändigheten av att säkerställa en effektiv bataljonsutbildning. Det var inte minst för att nå detta syfte som en minskning av antalet truppförband föreslogs. Härigenom kunde de av 1948 års värnpliktskommitté påvisade nackdelarna med de små utbildningskontingenterna elimineras. För bataljonsutbildning väl avpassade styrkor kan sålunda numera tilldelas utbildningsenheterna.

1954 års befälsutredning

I denna utredning har framhållits betydelsen av att erforderlig utbildning kan ges de befäl, som skall kunna föra bataljon. Sålunda framhålls (s. 158—159, SOU 1959:23):

»Medan sålunda krigets krav inom både krigs- och fredsorganisationen bör vara utslagsgivande för den aktiva befälsstatens uppbyggnad och innehåll så synes det dock ändamålsenligt att som utgångspunkt vid beräkningarna taga vissa vitala positioner inom krigsorganisationen. Utredningen ansluter sig härvid till den uppfattning, som framförts i arméchefsförslaget. Dessa vitala positioner avser uppgifterna att föra bataljon (respektive uppgifterna som bataljonschefs ställföreträdare) och högre förband, samt kvalificerade uppgifter inom staber. För krigsorganisationens effektiva funktionering är det nödvändigt att säkerställa dels att personal, som fullgott kan fullgöra dessa uppgifter, finns utbildad och tillräckligt antal disponibel och dels att ett ytterligare antal individer hålls i ständig

tjänst för att kunna bibringas den erforderliga, långvariga och kvalificerade utbildning, som dessa vitala uppgifter kräver.

— — —
Det må här anföras, att den viktigaste förberedelsen som dessa befattningshavare kan erhålla består i att de bereds ett tillräckligt antal tillfällen att under fältmässiga förhållanden övas för sina uppgifter. För att ett erforderligt antal övningstillfällen skall kunna skapas erfordras oundgängligen att bataljonsövningar (motsvarande) genomförs med åldersklassen.

Härigenom kan befäl övas årligen under senare delen av åldersklassens utbildning. Utgår bataljonsutbildning för åldersklassen skulle dessa befattningshavare endast kunna få övning då deras ordinarie krigsförband är inkallat d. v. s. vart sjätte år. Så sällan förekommande övningar kan inte ge erforderlig truppföringsrutin.»

Den nuvarande målsättningen för utbildningen under första tjänstgöringen finns angiven i de för armén gällande »Särskilda utbildningsbestämmelserna»¹ och lyder beträffande förbandsutbildningen:

»att fast disciplin och laganda fortlöpande utvecklas,

att förband ges god färdighet i plutons och kompanis uppträdande och strid under vanligen förekommande lägen, färdighet i bataljons marsch, förläggning och i bataljons anfall under snabba lägen samt

att förbanden härutöver ytterligare utbildas i bataljon (brigad) enligt av chefen för armén och av militärbefälhavare utfärdade bestämmelser.»

Denna målsättning är strängt avpassad efter det minimibehov, som erfordras i fråga om utbildning för att

¹ Särskilda utbildningsföreskrifter för armén.

den operativa målsättningen skall kunna uppnås.

Det bör beaktas, att de mål, som uppsatts ovan, endast kan uppnås genom att ett flertal övningar av formell och tillämpad natur i bataljon genomförs. Att överföra bataljonsutbildningen till repetitionsövningarna är därför inte möjligt inom ramen för nuvarande 30-dagarsövningar. En väsentlig utökning av tiden för dessa skulle då krävas. En följd av en sådan överföring av utbildningstiden skulle bli att de värnpliktiga ej blir fullständigt utbildade under första tjänstgöringen och att krigsförbanden blir operationsdugliga först efter det att den första repetitionsövningen fullgjorts.

3.1.2 Möjligheter att genomföra bataljonsutbildning under 1. tjänstgöringen

Förbandsutbildningen i bataljon (motsvarande) erfordras under sammanlagt minst sex veckor. Denna utbildning måste genomföras i två eller flera perioder. Sålunda bör bataljonsutbildning avseende enklare övningsmoment såsom marsch och formella övningar i manöver- och stridsgruppering genomföras i ett tidigt skede för att övningsbataljonen skall sammansvetsas, medan övningar av tillämpad karaktär bör komma sent. Mellan övningspassen i bataljon måste tillfälle finnas till övningar enskilt och i lägre förband, varvid bl. a. vid bataljonsövningarna konstaterade brister i utbildningen kan rättas till.

Genom att åldersklassen vid regemente (motsvarande) i *system T* delas i två omgångar, blir varje omgång för liten för att medge bataljonsutbildning vid regementet. De möjligheter till sådan utbildning vid varje regemente, som man skapat genom förbandssammanslagningar (se p 3.1.2 ovan angående Arméutredningen 1954), spolieras i detta sy-

stem. För att åstadkomma bataljonsutbildning krävs därför, att kontingenter från två eller flera regementen sammanslås till en övningsbataljon. Exempel på hur kontingenter från olika regementen kan sammanföras framgår av underbilaga. Avsevärda kostnader för resor och traktamenten blir en följd av sådana förbandssammanslagningar.

Av underbilagan kan utläsas, att nedanstående förband (truppslag) ej kan beredas bataljonsutbildning:

I 18 (Visby)

A 7 (Visby)

Luftvärnet (samtliga fem fredstruppförband)

Ing 3 (Boden)

Signaltrupperna (samtliga tre fredstruppförband)

T 3 (Sollefteå).

För att möjliggöra samling av övningsbataljon erfordras långa transporter. Det är, som tidigare anförts, av pedagogiska skäl nödvändigt att bataljonsutbildningen genomförs under minst två till tiden skilda perioder. Härav följer sålunda att transporterna måste genomföras fram och åter minst två gånger.

I *system N* och *N-S* utbildas åldersklassen vid regemente (motsvarande) i en omgång. Bataljonsutbildning kan därför helt genomföras vid regemente utom vid pansarinfanteriet och pansartrupperna, där bataljon organiseras genom sammanslagning av kontingent¹ från ett pansarinfanteri- och ett pansarregemente.

En *jämförelse* mellan systemen ger följande resultat:

I *system T* är det, trots att avsevärda kostnader för resor och traktamenten tillkommer, inte möjligt att genomföra bataljonsutbildning i nuvarande

¹ Dessutom utbildas vid pansar- och pansarinfanteriregementen kårförband — kompanier, som är självständiga men som vid behov skall kunna förstärka bataljon.

omfattning. Effekten av utbildningen kommer att bli lägre än nu, vilket medför sänkt kvalitet inom vissa förbands (truppslags) krigsorganisation. Kvalitetssänkningen drabbar främst samtliga förband avsedda för Gotlands försvar, samtliga luftvärnsförband samt ingenjör- och underhållsförbanden i Norrland. Därest system T skall tillämpas, erfordras att den operativa målsättningen för invasionsförsvaret begränsas i förhållande till nuläget.

I system N och N-S kan alla förband beredas bataljonsutbildning. Den operativa målsättningen påverkas därför icke.

Det sammanförande av kontingenter för förbandsutbildning, som krävs i system T, medför att ansvarsförhållandena för de värnpliktigas grundutbildning blir oklara. En regementschef kommer sålunda att ansvara för utbildning till kompaninivån, varefter ansvaret för bataljonsutbildningen åvilar en annan regementschef. En sådan lösning är olämplig. En och samma regementschef — den som ansvarar för förbandens krigsanvändbarhet vid mobilisering och i regel leder dem i krig — bör, såsom i system N och N-S, leda de värnpliktigas utbildning från inryckning till utryckning.

Sammandragning av kontingenter från olika regementen (motsvarande) för förbandsutbildning — vilken är en förutsättning för system T — är mindre lämplig av pedagogiska skäl, eftersom kunskapsnivån inte kan vara helt lika vid de sammandragna kontingenterna vid en och samma tidpunkt bl. a. beroende på olika resurser vid olika truppförband (befälstillgång, tillgång på utbildningsanordningar m. m.). Utbildas de värnpliktiga vid ett och samma regemente, d. v. s. enligt system N och N-S, under hela första tjänstgöringen, kan vederbörande regementschef fortlöpande anpassa utbildningen och steg-

ringen i denna efter de värnpliktigas kunskapsnivå, befälstillgången och tillgången på utbildningsanordningar, skjut- och övningsfält m. m. Samtidigt vinns den fördelen, att de värnpliktiga får god kännedom om de lokala förhållandena, vilket underlättar utbildningen och även är till nytta vid senare inkallelse och vid mobilisering.

I detta sammanhang bör observeras, att sammandragningen för bataljonsutbildning i system T med hänsyn till den olika tillgången på övnings- och skjutfält m. m. måste ske till det regemente, som har de största resurserna. Härav följer, att det kommer att uppstå överbeläggning vid det regemente, som genomför bataljonsutbildning, eftersom där grundutbildning samtidigt pågår av den andra omgången, vilken ej nått upp till bataljonsnivån. Överbeläggningen kommer årligen att vara under 10 veckor (två omgångar om vardera 5 veckor, slutövningen i brigad frånräknad). Vid övriga två regementen kommer kapaciteten ej att utnyttjas helt under motsvarande tid, eftersom halva värnpliktsstyrkan kommer att utbildas vid annat regemente. System T kommer sålunda att medföra en ojämn belastning på fredstruppförbanden.

För att central bataljonsutbildning skall kunna organiseras, är det nödvändigt att militärområdesvis i detalj reglera vilka enheter (kompanier och motsvarande), som skall utbildas vid olika regementen årligen, så att kontingenterna kan sammanföras till lämpligt sammansatta bataljonselheter. Planläggningen, som måste vara väl samordnad med planen för krigsförbandens personella omsättning, måste omspänna ett flertal år. Omläggningar — t. ex. beroende på ändrad krigsorganisation — blir svåra att företa.

System T medför betydande merkost-

nader för transporter och traktamenten. Dessa redovisas närmare i p 3.8. Trots dessa kommer effekten av förbandsutbildningen att bli lägre i detta än i de två andra studerade systemen. Tiden för transporter kommer väsentligt att överstiga den, som nu är anslagen för utbildning i denna övningsgren. Konsekvensen av ett införande av system T blir, att tiden för annan utbildning måste beskäras.

Av ekonomiska skäl blir det nödvändigt att genomföra bataljonsutbildningen under två särskilda perioder. Dessa måste då helt ägnas utbildningen i bataljon. Det kommer att saknas möjligheter att gå tillbaka till utbildning enskilt och i lägre förband, för att rätta felaktigheter m. m. Utbildningsresultatet kan därför förväntas bli sämre än i system N och N-S.

Sammanfattning:

System N och N-S är överlägsna beträffande bataljonsutbildning.

System T medger icke, att alla förband kan ges bataljonsutbildning. Systemet kräver sammandragning av utbildningskontingenter, vilket medför oklara ansvarsförhållanden, tidsförlust och merkostnader vid transporter samt en mera komplicerad planläggning.

Kvalitetssänkningen innebär, att den operativa målsättningen för vissa delar av armétridskrafterna måste begränsas.

3.1.3 Möjligheter att genomföra utbildning i brigad under 1. tjänstgöringen

I målsättningen för utbildningen ingår förutom bataljonsutbildning (motsvarande) även vissa övningar i brigad- och regementsförband, där avslutande samövningar äger rum mellan förband ur olika truppslag.

Tillämpas system T, måste på grund av tvådelningen förband från tre mili-

tärområden sammandras för att organisera en brigad. Detta innebär merkostnader och tidsförlust för transporter.

Tillämpas system N eller N-S, kan tillräckliga styrkor organiseras för att medge uppsättande av en brigad inom ett och samma militärområde (utom inom VII. militärområdet, Gotland). Transporterna minskas i förhållande till system T. Därmed nedgår också tidsförlusten vid samling av brigadförband.

Sammanfattning:

Beträffande brigadutbildning är system N och N-S avsevärt överlägsna system T.

3.1.4 Möjligheter att anordna centraliserad utbildning under 1. tjänstgöringen

Central utbildning måste årligen anordnas för ett stort antal värnpliktiga för att krigsorganisationens behov av specialutbildad personal skall kunna tillgodoses på ett ekonomiskt sätt. Den centralt utbildade personalen återgår under senare delen av första tjänstgöringen till sina regementen, där den placeras i de övade förbanden. Exempel på centralt utbildad personal, som erfordras för att kompani och bataljon skall kunna fungera, är

- stabsfurirer
- motorcykelordonnanser
- skyddsmanskap
- sjukvårdare
- sjukbärare
- sjukvårdsmän
- signalister
- bilförare
- traktorförare
- kommisariater
- trosschefer
- kockar
- mekaniker (vapen-, signal-, bil-, stridsvagns- m. fl.)

Centralt för armén respektive militärområdesvis ordnad utbildning torde i

regel vara av den omfattningen, att den kan bedrivas uppdelad på två omgångar (system T), utan att detta menligt påverkar ändamålsenligheten i utbildningsorganisationen.

Den vid regementen (motsvarande) bedrivna centraliserade utbildningen kommer däremot att bli försvårad i system T, genom att utbildningsavdelningarna genom tvådelningen blir ekonomiskt små. I system N och N-S, där alla specialister utbildas i en omgång, kan däremot avdelningar av lämplig storlek organiseras, varigenom den knappa tillgången på befäl utnyttjas bäst.

Sammanfattning:

System T är mera befälskrävande beträffande centraliserad utbildning än system N och N-S.

3.1.5 Möjligheter att anordna vinterutbildning under 1. tjänstgöringen

Vid flertalet regementen (motsvarande) i norra och mellersta Sverige organiseras krigsförband, som med hänsyn till den operativa planläggningen oundgängligen måste kunna uppträda under vinterförhållanden i Norrland.

Vid dessa regementen (motsvarande) måste därför de värnpliktiga undergå såväl enskild utbildning som förbandsutbildning under vinterförhållanden. Den senare utbildningen måste bedrivas under ett flertal övningar i plutons-, kompani- och bataljonsförband med efter hand stegrad svårighetsgrad och ökade krav på uthållighet. Avslutande fälttjänstövning i brigadförband måste dessutom äga rum som ett slutprov under vinterförhållanden. Tidsmässigt kan som ett minimum sättas, att vinterutbildning i förband erfordras under minst 10—11 övningsveckor.

Med system T kan vinterutbildning med gott resultat anordnas med om-

gång 2. Med omgång 1 kan vinterutbildning genomföras med högst plutonsförband. Halva antalet värnpliktiga i de norrländska krigsförbanden kommer därigenom att sakna erforderlig vinterutbildning. Härigenom åstadkommes en kvalitetssänkning, som innebär, att målsättningen för invasionsförsvaret vintertid i Norrland ej kan upprätthållas. Systemet kan med hänsyn till kravet på vinterutbildning icke godtas.

Med system N kan alla värnpliktiga beredas erforderlig vinterutbildning såväl enskilt som i förband.

System N-S tillgodoser behovet av vinterutbildning i förband främst för värnpliktiga inom II. och VI. militär-områdena. Övriga värnpliktiga kan endast beredas enskild vinterutbildning. Systemet är mindre fördelaktigt från denna synpunkt än system N men kan godtas, eftersom de förband, som närmast är avsedda att användas i Norrland, ges erforderlig vinterutbildning.

Sammanfattning:

System T ger icke godtagbar effekt åt vinterutbildningen för norrlandsförbanden. Följden blir, att den operativa målsättningen måste begränsas vintertid i Norrland.

System N-S kan godtas.

System N är mest fördelaktigt.

3.2 Det aktiva befälets fortsatta utbildning

Fortsatt teoretisk utbildning av det aktiva befälet kan med system N och N-S bl. a. ske i det värnpliktsfria uppehållet mellan två åldersklasser med befälskårerna vid regemente samlade i en omgång. Genom denna ordning vinnns betydande fördelar: Undervisningen tränger snabbare igenom än i system T, där befälsutbildningen måste ske i omgångar. Det senare systemet kommer att ta i anspråk lärare för befäls-

utbildningen under längre tid än system N och N-S.

Den viktigaste delen av befälsutbildningen utgörs dock av truppföringsövningar. Med system N och N-S kommer vid regemente årligen övningsbataljonen att stå till förfogande, varigenom möjligheterna för befälet att studera detta förbands funktion och att leda bataljonen och dess underavdelningar blir goda. Vid system T blir möjligheterna till truppföring något mindre, eftersom endast en bataljon två gånger står till förfogande för två—tre regementens befälskårer.

Sammanfattning:

System N och N-S ger bättre möjligheter till fortsatt utbildning av det aktiva befälet än system T.

3.3 Befälsrekrytering

Den centraliserade förbandsutbildningen enligt *system T* innebär allvarliga sociala olägenheter för det aktiva befälet. Befälsrekryteringen till armén har under ett fleral år varit mindre tillfredsställande. Möjligheterna att rekrytera befäl är väsentligt beroende på vilken trivsel vederbörande tror sig kunna finna i yrket. Ett system med central bataljonsutbildning kommer att innebära, att befälet — utöver vid dygnsövningar i plutons- och kompaniförband, vid centralt anordnade kurser, dagbefälstjänst m. m. samt under del av tiden för krigsförbandsvisa repetitionsövningar samt fälttjänstövningar — kommer att vara borta från hemmet i ytterligare minst 6 veckor årligen. Detta förhållande måste vara klart rekryteringshämmande, vilket är en allvarlig nackdel, eftersom arméns effekt ytterst är beroende på befälstillgången och befälets kvalitet. Dessa nackdelar vidläder icke *system N* och *N-S*.

Sammanfattning:

System T medför ogynnsamma sociala återverkningar, vilka kommer att verka hämmande på rekryteringen. System N och N-S är mindre betungande för befälet.

3.4 Utbildningsförhållanden under repetitionsövningar i krigsförband

Repetitionsövningar i krigsförband är ett grundvillkor för att armén skall kunna lösa sina uppgifter i krig.

Utbildningssystemet måste emellertid vara upplagt så, att repetitionsövningarna kan ges hög effekt. De personella och materiella resurserna är begränsade. Resurserna utnyttjas bäst, om 1. tjänstgöring och krigsförbandsövningar i största möjliga utsträckning bedrivs vid olika tidpunkter. Det är från denna synpunkt väsentligt, att s. k. värnpliksfritt uppehåll mellan två åldersklasser bibehålles, så att repetitionsövningar för krigsförbanden kan inläggas i detta.

System N har prövats under 10 år. Erfarenheterna visar, att belastningen är så hög under höstomgången, att detta menligt påverkar både krigsförbandens och åldersklassens utbildning. Våromgångens övningar är mindre betungande, eftersom det värnpliksfria uppehållet medger, att personal och materiel frigöres i stor utsträckning för utbildning av denna omgång. Vinteromgången kräver främst stort materieluttag. Befäl kan emellertid i begränsad utsträckning vid denna typ av repetitionsövning frigöras från åldersklassen, eftersom instruktörsbehovet vid denna nedgår något vid slutet av 4. skedet, då förbandsutbildning i tillämplad form pågår.

System T innebär, att det värnpliksfria uppehållet utgår. Belastningen nedgår något under höstomgången men ökar i förhållande till nuläget beträffande våromgången. Vinteromgången

innebär ingen skillnad i förhållande till nuläget. Systemet ger icke den effektökning, som erfordras.

System N-S innebär för »nordförbanden» beträffande vinter- och våromgången samma belastning som nu. Höstomgången organiseras endast undantagsvis vid dessa förband. Vid »sydförbanden» minskas belastningen avsevärt under höstomgången, genom att det värnpliktsfria uppehållet är förlagt till denna tidpunkt. Våromgången ger något högre belastning än nu, men denna nackdel uppvägs av fördelen med den minskade belastningen vid den avsevärt större höstomgången.

Kostnadssynpunkter redovisas i avsnitt 3.8.

Sammanfattning:

System N och T ger ungefär samma belastning som nu.

System N-S ger mindre belastning än nu och därigenom totalt sett högre effekt åt utbildningen såväl under repetitionsövningarna som under första tjänstgöringen.

3.5 Mobiliseringsberedskap

I den följande jämförelsen kommer systemens följdverkningar beträffande den personella och materiella mobiliseringsberedskapen närmast att belysas.

Det är av avgörande betydelse, att mobilisering av krigsorganisationens förband kan ske snabbt och säkert.

För att mobiliseringen skall kunna igångsättas snabbt krävs främst att *nyc-kelpersonalen* — det aktiva befälet vid fredstruppförbanden — utan tidsutdräkt kan bege sig till sina krigsförbands mobiliseringsplatser och förbereda mottagande av de värnpliktiga, de rekvirerade motorfordonen och hästarna samt av den utrustning, som inte finns utlagd där i fred och som skall transporteras ut.

Vidare krävs att så stor del som möjligt av krigsförbandens *materiel* redan i fred finns upplagd inom de områden, där mobilisering skall genomföras, och att återstående materiel snabbt kan transporterats ut till dessa. Den materiella beredskapen påverkas bl. a. av det förhållandet, att åldersklassen för sin utbildning av kostnadsskäl huvudsakligen måste utrustas med materiel, som tillhör krigsförband. Vid mobilisering måste därför denna materiel snabbt kunna transporterats ut till respektive mobiliseringsplatser. (Undantag från denna regel kan endast göras vid slutet av åldersklassens utbildning, då denna är färdigutbildad och som krigsförband insätts med materielen i strid, varigenom mobilisering av motsvarande mängd krigsförband omlägges.)

Den centraliserade bataljonsutbildningen i *system T* medför vissa olägenheter med tanke på mobiliseringsberedskapen. Under $2 \times 5 = 10$ veckor¹ per år äger centraliserad bataljonsutbildning (motsvarande) rum enligt 3.1.2. Mobiliseringsberedskapen sänks under denna tid dels genom att aktivt befäl — kärnan i mobiliseringsorganisationen och krigsförbanden — avlägsnas från berörda regementen och dels genom att kontingenterna medför vapen och annan krigsmateriel, som lånats från mobiliseringsförråd. Om mobilisering måste anbefallas under den tid, då central bataljonsutbildning äger rum, kommer omkring hälften av den aktiva befälskåren vid regemente att vara borta från detta, vilket innebär, att mobiliseringen kommer att avsevärt försvaras och försenas. De mobiliserade enheternas utrustning blir ofullständig, eftersom hälften av åldersklassen, som disponerar krigsförbandens materiel, är på annan ort.

¹ Slutövning ej inräknad.

System N och *N-S* medger högre mobiliseringssäkerhet, eftersom befälskåren — bortsett från tiden för avslutande fälttjänstövningar i brigadförband — inte kommer att befinna sig på större avstånd från regemente under utbildningen. Den materiella beredskapen säkerställs genom att åldersklassen bedriver all utbildning med undantag av en veckas slutövning i närheten av garnisonsorten.

Sammanfattning:

Mobiliseringsberedskapen blir högre i system *N* och *N-S* än i system *T*.

3.6 Kuppförsvarsberedskap

Allmänna synpunkter rörande kuppförsvarsstyrkornas uppgifter m. m. har lämnats under p 1.1.

Vid en bedömning av behovet av kuppförsvarsstyrkor måste beaktas, att risken för anfall varierar något med årstiderna. I Norrland är sålunda t. ex. riskerna för anfall ringa under tjällossningsperioden på våren. I Mellan- och Sydsvetige är riskerna för anfall små under vintern, då isförhållandena starkt försvårar kustinvasion, som är den farligaste anfallsmetoden i denna landsdel.

System N är icke lämpligt i vad avser kuppförsvarsberedskapen eftersom åldersklassen ej kan användas för kuppförsvarsuppgifter under våren och sommaren, då riskerna för anfall är stora främst i Syd- och Mellansvetige.

System T och *N-S* ger bättre kuppförsvarsberedskap än system *N*. System *T* ger kuppförsvarsberedskap under huvuddelen av året, ehuru styrkorna vid regemente (motsvarande) är mindre än i system *N-S*. System *N-S* uppvisar blotter under delar av året men ger starkare styrkor under de tider, då riskerna för anfall är störst. En nackdel med system *T* är att kuppförsvarsbe-

redskapen starkt nedgår vid flertalet fredstruppförband under $\frac{1}{5}$ av året, då central bataljonsutbildning pågår och härigenom huvuddelen av regementena (motsvarande) saknar tillgång till kuppförsvarsstyrkor för skydd av mobilisering. System *N-S* bedöms därför vara något gynnsammare än system *T*.

Sammanfattning:

System *N* ger ej godtagbar kuppförsvarsberedskap.

System *T* och *N-S* ger förbättrad kuppförsvarsberedskap.

System *N-S* är härvid gynnsammast.

3.7 Utnyttjande av utbildningsanordningar och förlägningsutrymmen

3.7.1 Utbildningsanordningar

System N-S innebär i huvudsak samma ordning som den nuvarande. Vid »sydförbanden» kommer emellertid höstomgångens krigsförband att få förbättrade utbildningsbetingelser, eftersom denna omgång genomförs under värnpliktsfritt uppehåll.

System T innebär en jämnare belastning än nu på utbildningsanordningar och skjutfält. De ojämnheter, som förorsakas av sammandragning av förband till bataljonsutbildning (motsvarande), måste dock beaktas.

3.7.2 Förlägningsbehov

Förlägningsbehovet vid normalinfanteriregementen framgår för de olika systemen av tabläerna 4—6. Som framgår av dessa, kommer förlägningsbehovet att bli i stort sett detsamma i de olika systemen. System *T* medger ingen ökning av förlägningsstyrkan i förhållande till nuläget. Nackdelarna ur förlägningsynpunkt vid sammandragning av förband från flera regementen till förbandsutbildning i bataljon måste beaktas.

3.8 Kostnader

De överslagsvisa kostnadsberäkningar, som utförts, redovisas i form av en kostnadsjämförelse med det nuvarande utbildningssystemet (system N).

Post	Skillnad i förhållande till nuvarande system (system N) (mkr)	
	System T	System N—S
Transporter	+ 1,9	± 0
Traktamenten	+ 0,7	± 0
Inlejsning av civila fordon	+ 1,0	+ 0,2
Övningsuppehåll	± 0	± 0
Summa	+ 3,6	+ 0,2

4. Sammanfattning

Resultaten av jämförelserna är i stort sammanfattade i nedanstående tabell.

Jämförelsepunkter	System		
	N	T	N—S
1. Första tjänstgöringen			
Förbandsutbildning	Lämpligt	Ej lämpligt	Lämpligt
Centraliserad utbildning	Lämpligt	Ej lämpligt	Lämpligt
Vinterutbildning	Lämpligt	Ej lämpligt	Godtagbart
Befälsrekrytering	Lämpligt	Ej lämpligt	Lämpligt
2. Det aktiva befälets fortsatta utbildning	Lämpligt	Ej lämpligt	Lämpligt
3. Repetitionsövningar	Godtagbart	Godtagbart	Lämpligt
4. Mobiliseringsberedskap	Lämpligt	Ej lämpligt	Lämpligt
5. Kuppförsvarsberedskap	Ej lämpligt för förband i södra och mel- lersta Sverige	Lämpligt	Lämpligt
6. Kostnader	—	Avsevärda mer- kostnader i för- hållande till nu- läget	Obetydliga mer- kostnader i för- hållande till nu- läget

Av de studerade alternativen är system N—S ur effektsynpunkt och ekonomisk synpunkt avgjort det bästa.

UNDERBILAGA TILL BILAGA 1

Övningar i bataljon (motsvarande) i system T

1. Bataljonsutbildning kan anordnas vid infanteriet (utom I 18)¹, bägge omgångarna; pansarinfanteriet och pansartrupperna, bägge omgångarna; artilleriet (utom A 7)¹, bägge omgångarna; ingenjörtrupperna (utom Ing 3)², bägge omgångarna; trängtrupperna (utom T 3)², bägge omgångarna.

2. Exempel på hur utbildningskontingenter från olika utbildningsmyndigheter måste sammanföras för att skapa bataljonsförband (motsvarande) redovisas nedan.

Infanteribataljoner

- I. milo — I 6, I 11, I 12, en fältstark bataljon;
- II. milo — I 5, I 14, I 21, en fältstark bataljon;
- III. milo — I 16, I 17, en reducerad bataljon;
- IV. milo — I 1, I 4, en reducerad bataljon;
- V. milo — I 2, I 3, I 13, en fältstark bataljon;
- VI. milo — I 19, I 20, en reducerad bataljon.

Pansarbataljon

Samtliga pansar- och pansarinfanteriregementen tillsammans, en förstärkt bataljon.

Artilleridivisioner

- I. milo — A 3, A 6, en reducerad division;
- IV. och V. milo — A 1, A 9, en reducerad division;
- II. och VI. milo — A 4, A 8, en reducerad division.

Övriga bataljoner

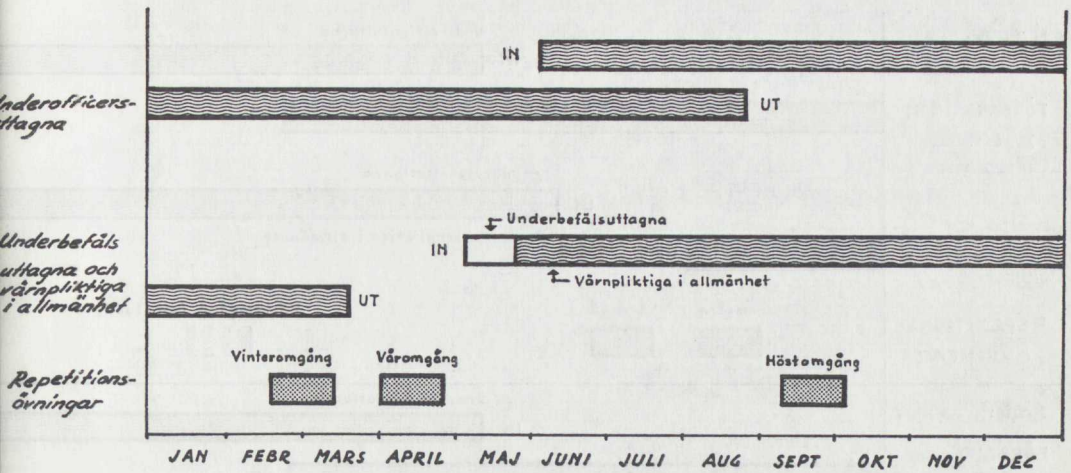
Ing 1 och Ing 2, en reducerad brigad-ingenjör- el. kåringenjörbataljon;
T 1, T 2, T 4, en förstärkt underhållsbataljon.

3. Bataljonsutbildning kan icke genomföras vid luftvärnet och signaltrupperna, eftersom kontingenterna blir för små genom tvådelningen. För dessa förband (truppslag), som ej kan ges bataljonsutbildning, kommer effekten av utbildningen att bli lägre än nu, vilket medför sänkt kvalitet inom dessa truppslags krigsorganisation.

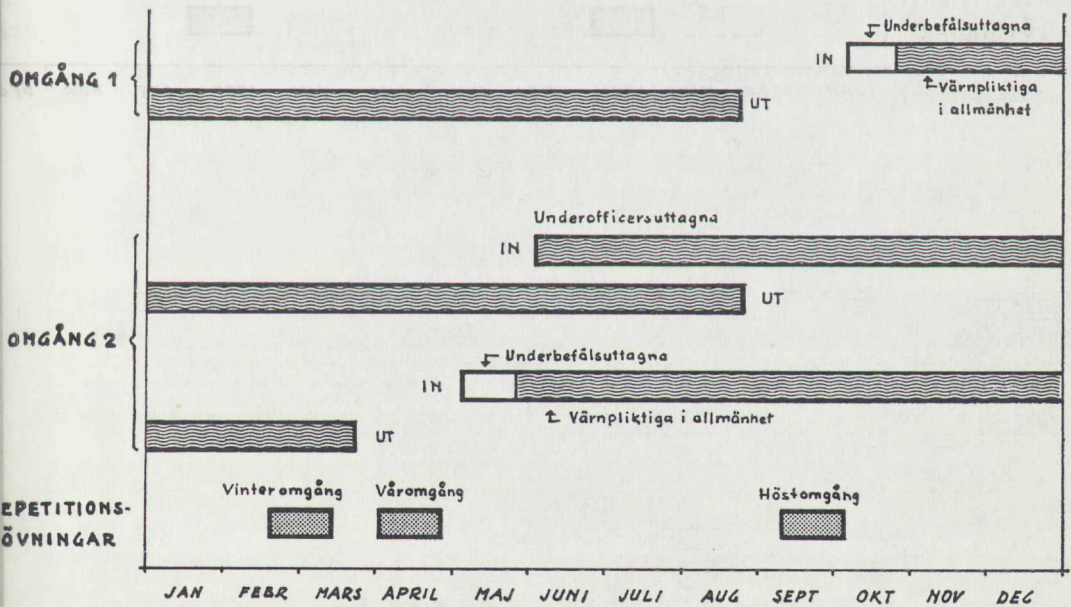
¹ Med hänsyn till transportavstånden.

² Förbandets värnpliktiga måste utbildas under norrländska förhållanden.

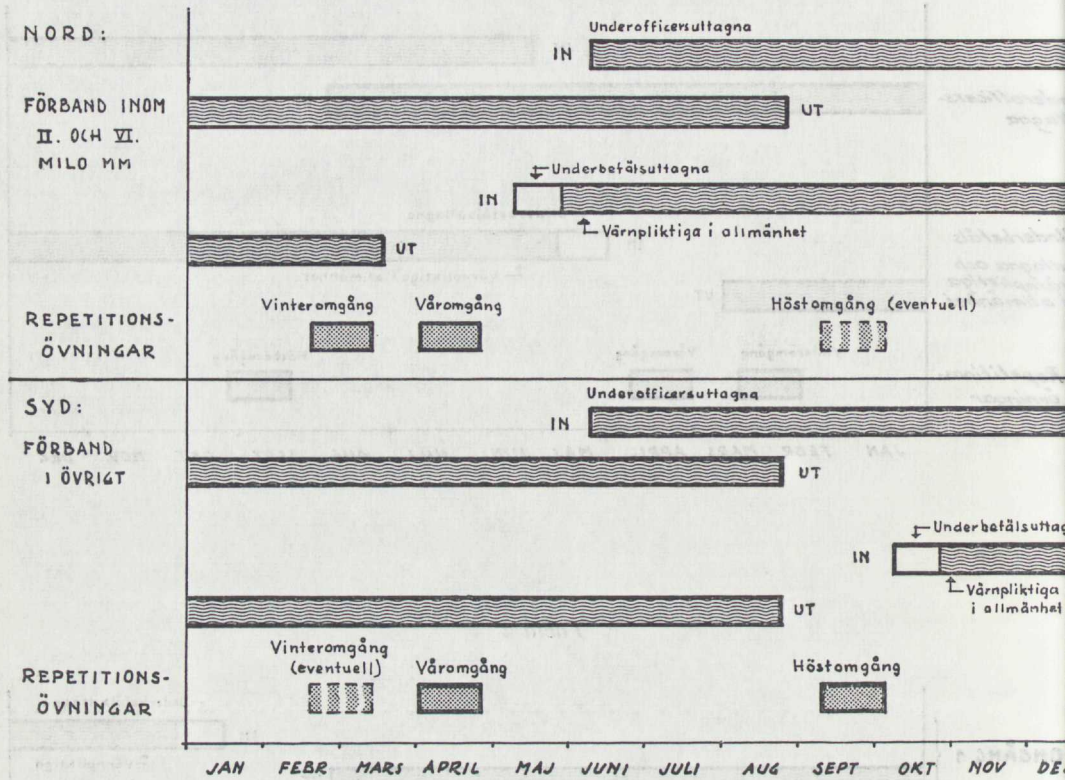
Tablå 1

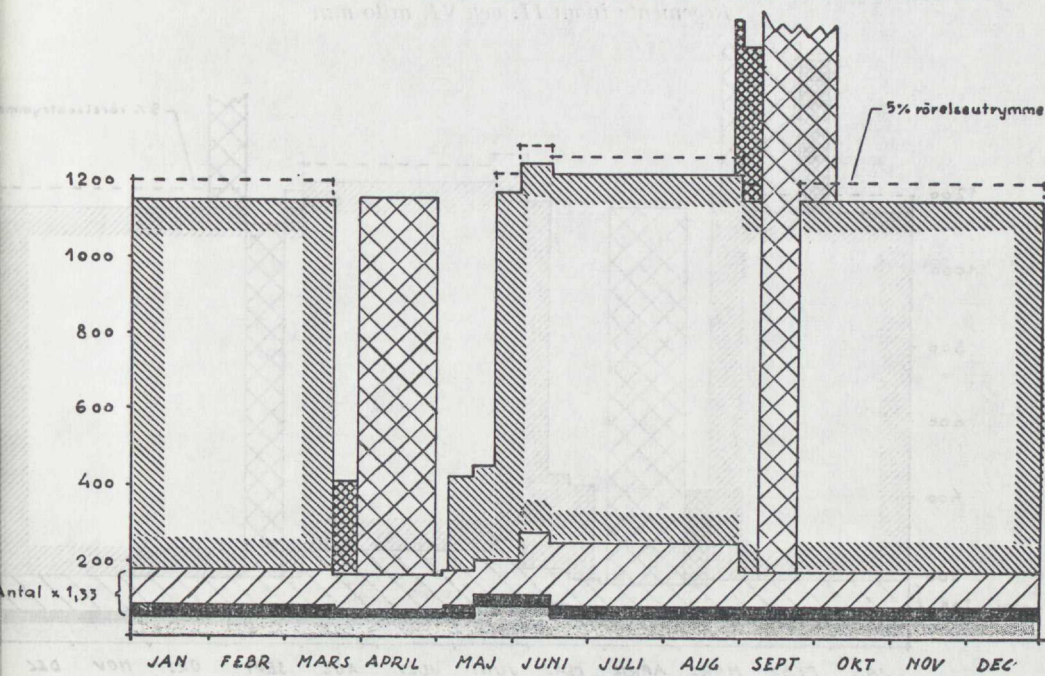
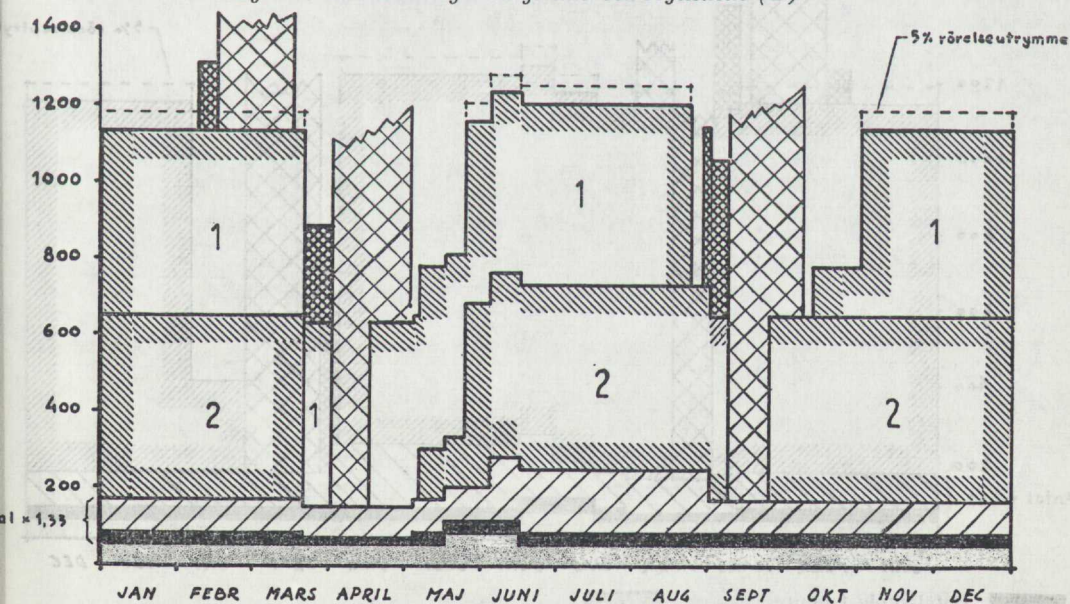

Tablå 2

Tablå 3

Tablå 4. Förläggningsbehov vid normalinfanteriregemente ¹⁾. Nuvarande system (N)¹⁾ Med 975 man A + AhTablå 5. Förläggningsbehov vid normalinfanteriregemente ¹⁾
System med två inryckningstider vid regemente (T)¹⁾ Med 975 man A + AhBefälsskola 1 jämte
instruktörsskola

Handräkningsmanskap

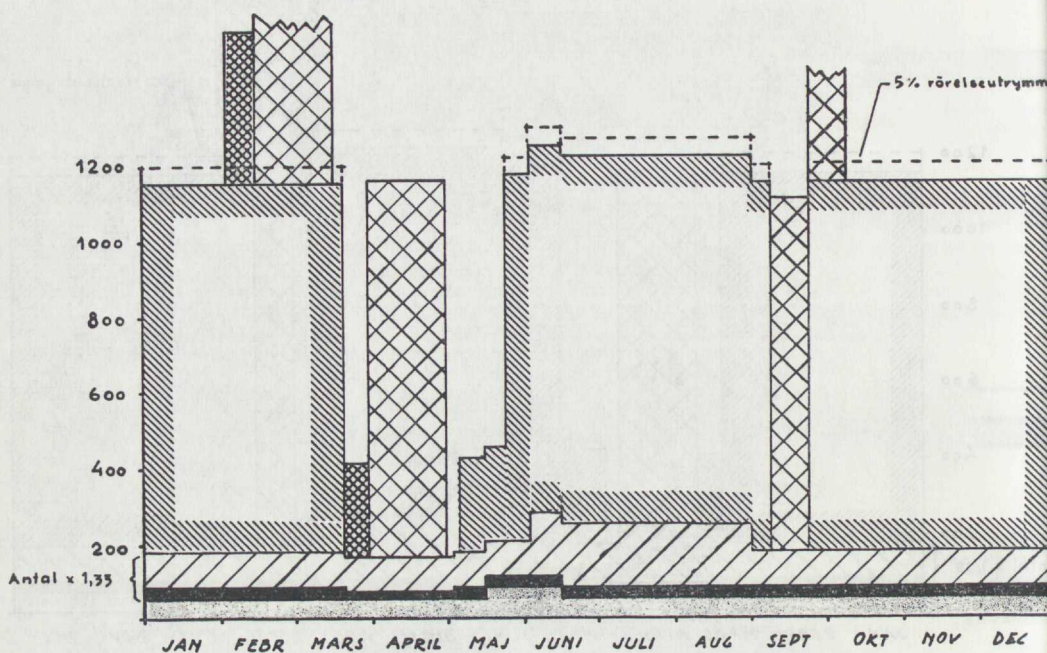
Åldersklass av
värnpliktiga

Underofficersuttagna

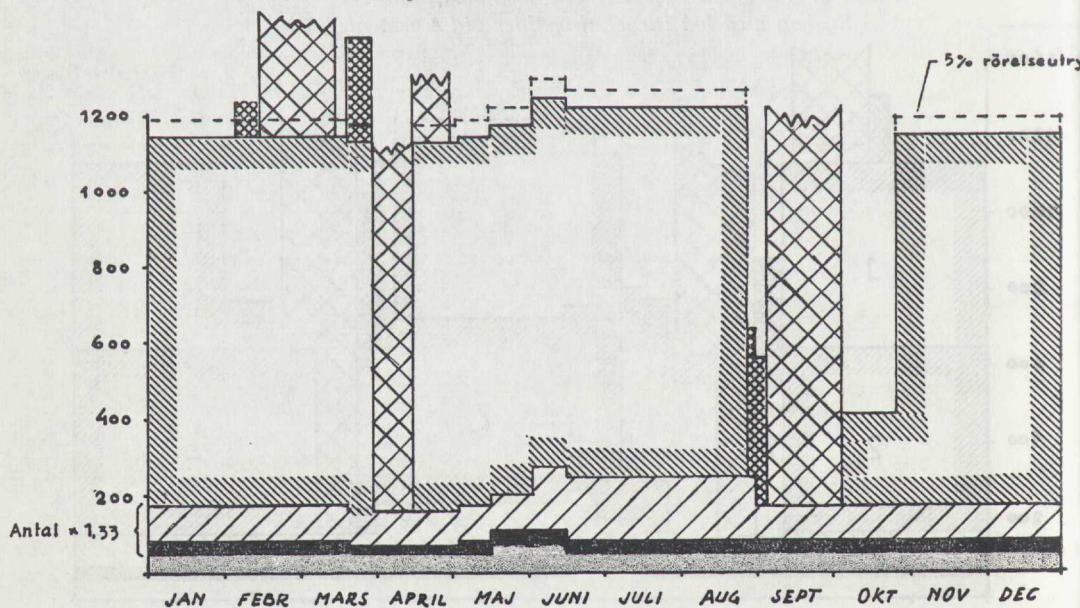
Befälsövning

Repetitions-
övning

Tablå 6 A. Förlägningsbehov vid normalinfanteriregemente. System N-S
Regemente inom II. och VI. milo mm

Tablå 6 B. Förlägningsbehov vid normalinfanteriregemente. System N-S
Regementen inom arméns återstod

Befälsskola 1 jämte
instruktörsskola 1

Handräckningsmanskap

Åldersklass av
värnpliktiga

Underofficersuttagna

Befälsövning

Repetitionsövning

BILAGA 2

Beskrivning av armétygförvaltningens organisation

Verksamheten vid armétygförvaltningen bedrivs på tre sakavdelningar, nämligen vapenavdelningen, fordonsavdelningen och elektroavdelningen samt på en verkstadsavdelning och en inköpsavdelning. Härtill kommer ett antal för armétygförvaltningen gemensamma organ: tygförrådsbyrån, ammunitionsförrådsbyrån, normaliebyrån, administrativa byrån, personalkårexpedition, materielinspektion och centralplanering.

Chef för armétygförvaltningen är chefen för armén. Under denne utövar souschefen, generalfälttygmästaren, den omedelbara ledningen av verksamheten. Dessutom finns en ställföreträdande souschef med uppgift att biträda souschefen i utövningen av dennes ämbete. Ställföreträdande souschefen är militär med titeln fälttygmästare.

På *vapenavdelningen* handlägges enligt arbetsordningen ärenden rörande:

- a) vapenmateriel,
- b) eldledningsmateriel, utom sådan materiel som faller under elektroavdelningens verksamhetsområde,
- c) ammunition, innefattande även ledning av årskontroll, bearbetning av resultat m. m.,
- d) robotmateriel, utom den i robotmaterielen ingående elektrotekniska materielen,
- e) minröjnings- och projektilröjningsmateriel,
- f) optisk materiel och fotomateriel m. m.,

g) skyddsmateriel, utom maskeringsmateriel,

h) eldsprute- och dimbildningsmateriel,

i) reservdelar,

j) ballistiska frågor, utveckling och samordning av ballistiska mätmetoder, skyddstabeller,

k) försöks-, tabell-, kontroll- och årsprovskjutningar,

l) mätdon jämte förrådshållning därav för försvaret,

m) säkerhetsbestämmelser för användning av vapen och ammunition m. m.

Enligt gällande organisation (jämför underbilaga) indelas vapenavdelningen i tre byråer, första och andra vapenbyrån samt kontrollbyrån, vartill kommer en centralsektion och ett ritkontor. Sektionerna sönderfaller i detaljer, vilka en och var handlägger ett avgränsat materielområde.

Fordonsavdelningen handlägger ärenden rörande:

- a) stridsfordon, bilar och andra motordrivna fordon samt övrig motorfordonsmateriel,
- b) släpfordon, hästfordon, pulkor, häst- och hundutredningsmateriel samt cykelmateriel,
- c) fixbro-, ponton- och båtmateriel samt övrig överskeppningsmateriel,
- d) lufttransportmateriel, omfattande fallskärmsmateriel, flygplan, helikoptrar m. m.,

e) maskiner, verktyg och redskap för fältarbeten,

f) maskerings- och strandskyddsmateriel,

g) reservdelar,

h) driv- och smörjmedel, vad beträffar kvalitetsfrågor,

i) uttagning av civila, motordrivna fordon, släpfordon och arbetsredskap för krigsmakten och för vissa civila myndigheter samt av båtar för armén ävensom registrering av krigsmaktens fordon,

j) förhyrning av fordon.

Som framgår av bilagt organisations-schema indelas fordonsavdelningen i följande, direkt under avdelningschefen lydande enheter:

fordonsbyrå,

fältarbetsbyrå,

specialteknisk sektion,

kontrollsektion och

ritkontor.

Elektroavdelningen handlägger ärenden som angår:

a) teleteknisk materiel, telesystem och teleanläggningar för samband, spaning, stridsledning och elledning, omfattande bl. a. tråd-, stations- och transmissionsmateriel,

bärbar och lättare fordonsmateriel,

fasta och mobila radioanläggningar samt radiolänkmateriel,

radioskydds- och radiomotmedel,

spaningsradarmateriel,

eldledningsradar och styrningsmateriel,

teleteknisk databehandlings- och datapresentationmateriel,

radartekniska skydds- och motmedel, infraröd och liknande materiel, ljudmätmateriel och övrig teleteknisk lokaliseringmateriel,

b) strömförsörjnings- och belysningsmateriel, omfattande bl. a. elverk och kraftkabel,

torrbatterier och akkumulatorer,

belysningsutrustning,

c) reservdelar.

Elektroavdelningen indelas i följande under avdelningschefen direkt lydande enheter:

centralsektion,

telebyrå,

radarbyrå,

elkraftsektion,

specialteknisk sektion,

kontrollsektion och

ritkontor (jämför bilaga).

Verkstadsavdelningen handlägger ärenden som rör:

a) arméns reparationstjänst i fred och krig,

b) viss materiel för reparationstjänsten i krig samt reserv- och verktygs-satser,

c) landets behov av motorfordons-reparationer, i krig,

d) tyg- och ammunitionsverkstäder samt därmed sammanhängande planering, förrådshållning, ekonomi, arbetsstudier och statistik,

e) material- och allmänbruksverktyg samt förslag till anskaffning av reservdelar för reparationstjänsten,

f) kollektivavtal och arbetarskydd samt företagsdemokrati,

g) fackteknisk utbildning av för reparationstjänsten erforderlig civilmilitär och civil personal samt värnpliktig mekanikerpersonal.

Avdelningens arbete är organiserat på centralsektion, driftbyrå, krigs-reparationssektion och anläggningssektion.

Inköpsavdelningen svarar för:

a) den merkantila och upphandlings-tekniska delen av armétygförvaltningens anskaffningsverksamhet och därtill hörande räkningsbehandling,

b) försäljning av kasserad och utran-gerad materiel,

c) förmedlingsverksamhet beträffan-

de utnyttjande av viss statsmyndigheterna tillhörig teknisk materiel,

d) biträde åt arméintendenturförvaltningen i merkantila frågor av principiell natur.

Tygförrådsbyrån handlägger ärenden rörande:

a) beräkning och sammanställning av siffermässiga behov, tillgångar och brister i fråga om tygmateriel jämte reservdelar,

b) materielens fördelning,

c) förrådshållning och tilldelning av materiel,

d) redovisning av materiel,

e) uppbörds- och viss anslagskontroll av materiel,

f) kassation av i utrustningen ingående materiel, viss utlåning av materiel,

g) tygförvaltningens organisation vid lokala myndigheter,

h) planläggning av tygförrådstjänsten i fred och krig,

i) föreskrifter för tygförvaltningstjänsten i fred och krig.

Arbetet bedrivs på expedition, materielsektion, materielredovisningssektion och förrådsdetalj.

Ammunitionsförrådsbyrån handlägger ärenden rörande:

a) förrådshållning och förvaring av ammunition i fred och krig jämte härför erforderliga säkerhets- och skyddsåtgärder,

b) redovisning och förrådskontroll,

c) handläggning av ammunitionstjänsten i krig,

d) beräkning och sammanställning av siffermässiga behov, tillgångar och brister samt leveranser i fråga om ammunition,

e) fördelning av ammunition,

f) medverkan vid årskontroll samt genomförande av de åtgärder som kontrollen föranleder,

g) kassation och störtning av ammunition,

h) förvaltningsföreskrifter för ammunitionstjänsten i fred och krig,

i) viss förrådshållning av ammunition, för andra försvarsgrenar.

Arbetet är organiserat på samma sätt som inom tygförrådsbyrån och bedrivs sålunda på en expedition, en ammunitionssektion, en ammunitionsredovisningssektion och en förrådsdetalj.

Normaliebyrån svarar för:

a) armétygförvaltningens centrala biblioteks-, tidskrifts- och referattjänst, sammanställer, bearbetar och delgiver information i anslutning härtill,

b) standardisering, systematisering, granskning av ritningar och övrigt tekniskt underlag beträffande standards- och ritningsinspektioner, vissa patentärenden,

c) redigering samt språklig och pedagogisk bearbetning av manuskript till publikationer ävensom teckning och retuschering av därför erforderligt bildmaterial,

d) tryckning av förvaltningens publikationer, distribution av tekniska order m. m. samt registrering, förvaring och distribution av ritningar o. dyl.,

e) principiella kontrollfrågor, normer för specifikationer och kontrollbestämmelser, tillämpning av statistiska kontrollmetoder, kontrollteknisk utbildning av verkets personal,

f) materialundesökningar, materialprovning, förstörelse- och åldringsprocesser hos material, rådgivning i materialfrågor samt utarbetande av materialnormer,

g) tillverkning av vissa prototyper av försöksmateriel och utförande av vissa försöksmonteringar o. dyl.

Normaliebyrån är organiserad på åtta sektioner:

expedition,

bibliotek,
standardiseringssektion,
beskrivningssektion,
förlagssektion,
kontrollmetodiksektion,
materiallaboratorium,
experimentverkstad.

Sektionerna sönderfaller i sin tur i detaljer.

Administrativa byrån har enligt arbetsordningen till uppgift att svara för:

a) armétygförvaltningens avlönings- och omkostnadsanslag samt personalavlönad från sagda anslag eller från sakanslag,

b) avskrivningar av skada på eller förlust av kronans egendom,

c) besvär i ärenden som icke avser till personal vid armén utgående för månader i kontant eller in natura,

d) granskning av avtal, tolkning och tillämpning av avtalsbestämmelser, däri inbegripet frågor om uttagande av viten, samt av administrativa och ekonomiska författningar,

e) utlåning av materiel för allmännyttigt ändamål,

f) patent och gratifikationer,

g) granskning och förvaring av säkerhetshandlingar,

h) ämbetsverkets anslagskontroll och i samband därmed stående redovisning, anslagsmässiga utredningar samt sammanfattning av förslag till anslagsäskanden,

i) ämbetsverkets kassarörelse,

j) ämbetsverkets kontorsorganisation och inre rationaliseringsverksamhet, anskaffning av inventarier m. m.,

k) övriga frågor av allmänt administrativ och juridisk art i den mån dessa icke enligt vad därmed särskilt stadgats ankommer på juridiska byrån inom försvarets civilförvaltning.

Arbetet vid den administrativa byrån

är organiserat på fem sektioner, nämligen,

expedition,
kanslisektion,
personalkontor,
ekonomisektion och
organisationskontor.

Till den administrativa byrån är anknuten armétygförvaltningens inventarie-, blankett- och expensförråd.

Centralplaneringen handlägger ärenden rörande:

a) långsiktiga och årliga planer för forskning, försök och anskaffning,

b) uppföljning av forskningsförsök och anskaffningsverksamheten i stort,

c) översikter beträffande behov, tillgång, leveranstider för materiel och ammunition,

d) underlag för medelsäskanden, avseende anskaffnings- och underhållsanslagen, samt anslagen för industriell krigsberedskap,

e) viss fördelning av anslagsmedel samt dispositionsplaner och ekonomisk prognosstatistik,

f) krigsförvaltningsplaner,

g) samordning och ledning av armétygförvaltningens krigsproduktionsplanläggning,

h) nyanskaffning, omsättning, underhåll av armétygförvaltningens maskiner, verktyg och annan utrustning, hänförlig till industriell krigsberedskap,

i) armétygförvaltningens krigsorganisation, mobiliserings- och krigsplannering,

j) krigsplaceringar,

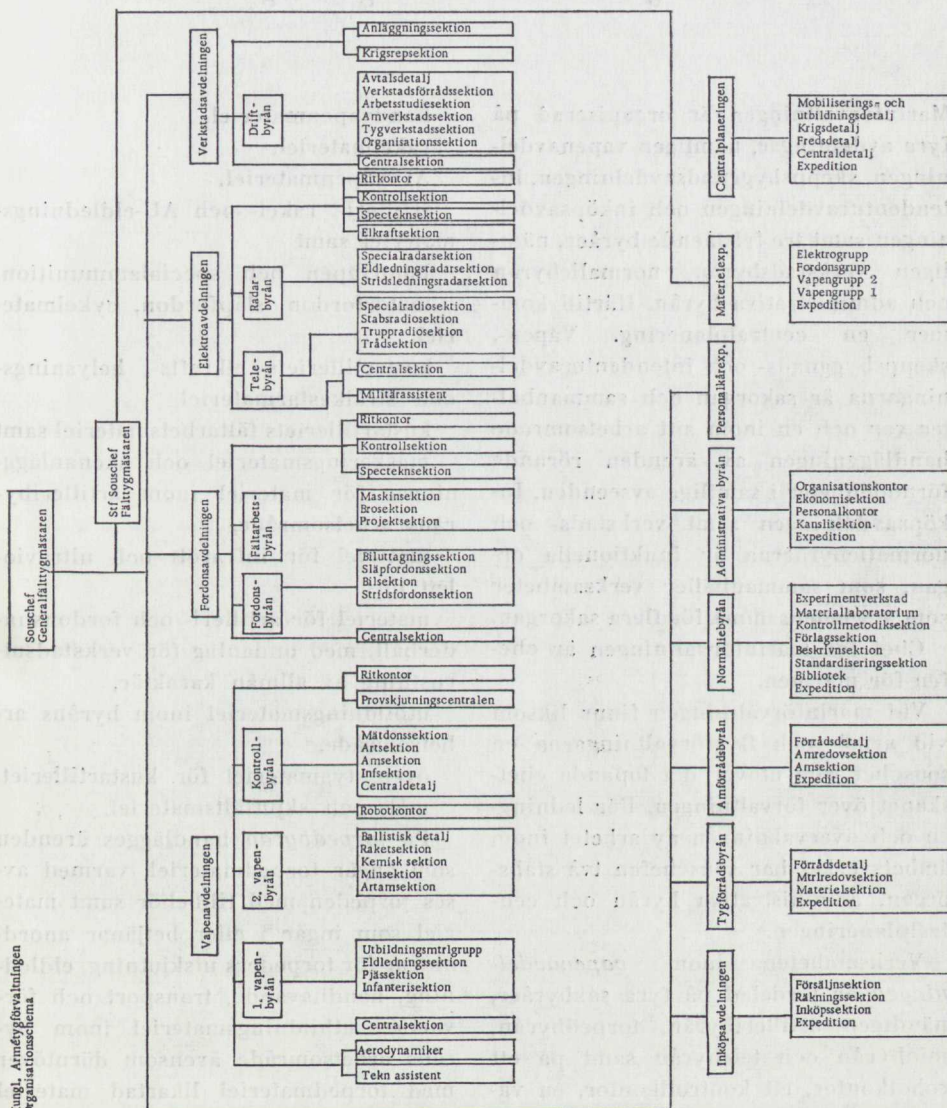
k) tygtekniker och specialregistrering av fredstjänstgöring,

l) utbildning av fältflygkårens personal samt viss kursverksamhet för övrig personal vid ämbetsverket,

m) utbildningsverksamhet vid Stockholms tygstation,

n) säkerhetstjänst och drifttjänst.

UNDERBILAGA TILL BILAGA 2

BILAGA 3

Beskrivning av marinförvaltningens organisation

Marinförvaltningen är organiserad på fyra avdelningar, nämligen vapenavdelningen, skeppsbyggnadsavdelningen, intendenturavdelningen och inköpsavdelningen samt tre fristående byråer, nämligen verkstadsbyrån, normaliebyrån och administrativa byrån. Härtill kommer en centralplanering. Vapen-, skeppsbyggnads- och intendenturavdelningarna är sakorgan och sammanhåller var och en inom sitt arbetsområde handläggningen av ärenden rörande förnödenheter i samtliga avseenden. Inköpsavdelningen samt verkstads- och normaliebyråerna är funktionella organ, som sammanhåller verksamheter som är gemensamma för flera sakorgan.

Chef för marinförvaltningen är chefen för marinen.

Vid marinförvaltningen finns liksom vid armé- och flygförvaltningarna en souschef som utövar det löpande chefskapet över förvaltningen. För ledningen och övervakningen av arbetet inom ämbetsverket har souschefen två stabsorgan, administrativa byrån och centralplaneringen.

Verksamheten inom *vapenavdelningen* är fördelad på fyra sakbyråer, nämligen artilleribyrån, torpedbyrån, minbyrån och telebyrån samt på ett robotkontor, ett kontrollkontor, en vapenplanering och en expedition.

På *artilleribyrån* handlägges ärenden som angår:

artillerimateriel i allmänhet, pjäsmateriel,

handvapenmateriel, raketmateriel, AU-vapenmateriel, artilleri-, raket- och AU-eldledningsmateriel samt

handvapen och specialammunition, motorfordon, släpfordon, cykelmateriel,

kustartilleriets elkrafts-, belysnings- och strålkastarmateriel,

kustartilleriets fältarbetsmateriel samt maskeringsmateriel och skenanläggningar för materiel inom artilleribyråns arbetsområde,

materiel för infrarött och ultraviolett ljus,

materiel för artilleri- och fordonsunderhåll, med undantag för verkstadsutrustning av allmän karaktär,

utbildningsmateriel inom byråns arbetsområde,

övrig tygmateriel för kustartilleriet, mål- och skjutfältsmateriel.

På *torpedbyrån* handlägges ärenden som angår torpedmateriel, varmed avses torpeden med tillbehör samt materiel som ingår i eller betjänar anordningar för torpeders utskjutning, eldledning, handhavande, transport och förvaring, utbildningsmateriel inom byråns arbetsområde ävensom därutöver med torpedmateriel likartad materiel som enligt särskilda föreskrifter skall hänföras till torpedbyråns arbetsområde.

På *minbyrån* handlägges ärenden som angår:

sjöminor med tillbehör, minfällningsanordningar, sjunkbomber, sjunkbombkastare och -fällare, marinens sprängmateriel utom specialammunition, stationsinstrumenteringar för kontrollerbara mineringar, materiel för bevakningslinjer, minröjningsmateriel och därtill hörande lagmateriel, svephinler, röjdykarmateriel, utom dykmateriel, minindikeringsmateriel, televisionsmateriel för undervattensbruk, svepmateriel för sökning efter sjunken ubåt, sprängämnen och tändmedel, ingående i förut nämnd materiel, mät- och avmagnetiseringsstationer jämte där bedriven verksamhet, instrument m. m. för minskyddsmätning och för avmagnetiseringsstationer samt anläggningar ombord för skydd mot avståndsverkande minor (utom viss materiel för magnet-skydd) ävensom undervattensnät (marina hinder) i militärt hänseende.

På *telebyrån* handlägges enligt arbetsordningen ärenden som angår:

radarmateriel, materiel för radiokommunikationer, radiomateriel för fjärrstyrning och navigering, televisionsmateriel utom för undervattensbruk, materiel för trådkommunikation, optisk och elektrisk signalmateriel, hydrofonmateriel och ekolod, maskeringsmateriel och skenanläggningar, avseende radarmateriel och övriga teleanläggningar uppställda i land.

Byrån samordnar dessutom ärenden som angår planläggning av stridsledningscentraler i land, gemensamma uppehållsplatser samt kustspanings- och eldledningsradarstationer i teletekniskt hänseende.

På *vapenavdelningens robotkontor* handlägges enligt arbetsordningen ärenden som angår:

robotmateriel, varmed avses robotar med tillbehör, samt materiel som ingår i eller betjänar anordningar för robotars utskjutning, eldledning och hand-

havande, intill dess beslut fattats att viss robotmateriel skall övertagas av annan byrå inom vapenavdelningen och detta trätt i kraft.

På *kontrollkontoret* handlägges ärenden som angår kontroll av viss vapenmateriel samt skyddsfrågor, avseende ammunition och sprängmedel rörande marinens verkstäder och förråd för explosiva ämnen. Kontrollkontoret har sålunda att beträffande av vapenavdelningen beställd materiel ombesörja den tekniska kontrollen i den utsträckning som sådan har överlämnats till kontoret, att biträda avdelningens byråer i kontrollfrågor såsom vidareutarbetandet av tekniska leveranser och tillverkningsbestämmelser samt att vid behov delta i förekommande utredningar och försök, att där kontrollkontoret ombesörjer kontrollen utfärda kontrollbevis eller motsvarande handling beträffande kontrollerad materiel, att följa och delgiva byråerna utvecklingen av metoder och tekniska hjälpmedel, att vid behov lämna inköpsavdelningen och övriga berörda organ uppgifter över leverantörers lämplighet för tillverkning av olika slag av materiel, att till inköpsavdelningen och övriga berörda organ anmäla sådana förhållanden vilka framledes kan påverka leveranstid och kvalitet, att föra identifieringsliggare över marinens eldvapen, raketer och specialammunition samt övriga ammunitions-effekter innehållande krut och sprängämnen, att i samråd med vederbörande byrå handlägga ärenden rörande årsprov ävensom andra speciella undersökningar, revideringar och ändringar av eldvapen, raketer och specialammunition samt av krut och sprängämnen m. m. ingående i övriga ammunitions-effekter, att utföra de besiktningar till vilka inträffade haverier kan giva anledning, att i samråd med vederbörande byrå utfärda med tillverkningen och

hanteringen av ammunition och sprängmedel sammanhängande skyddsföreskrifter.

Vapenplaneringens uppgifter enligt arbetsordningen är att samordna ärenden som angår stridsledningsmateriel, ubåtsjaktmateriel, MKD-organisationen, kustartilleriets befästningar, maskeringsmateriel och skenanläggningar i land. Vapenplaneringen handlägger ärenden som rör försöksverksamhet i vad avser nämnd materiel, sjötransporter, med undantag av transporter för kol- och oljelaster samt vapenmateriel för helikoptrar.

En på vapenplaneringen tjänstgörande befattningshavare är avdelningens budgetrepresentant och tillika mobiliseringsofficer. Dessutom finns på vapenavdelningen särskild nautisk assistent.

Verksamheten inom *skeppsbyggnadsavdelningen* är organiserad på följande byråer: projektbyrån, fartygsbyrån, ubåtsbyrån, maskinbyrån, elektrobyrån. Härtill kommer en expedition och ny- och ombyggnadskontrollanter. Arbetet fördelas mellan de olika organisationsenheterna enligt arbetsordningen på följande sätt.

På *projektbyrån* ankommer utförandet av projekt till ny- och ombyggnad av fartyg och båtar inklusive hjälpfartyg, men undantaget ubåtar, sammanhållning och avvägning av fartygsprojekt i dess helhet jämte sammanställning av specifikationer, utkastprojektering av fartyg för klarläggande av konsekvenserna av olika militära krav, följande i tekniskt avseende av fartygsbyggnadsverksamheten i utländska marin, hållfasthetstekniska frågor inom fartygsbyggnadsområdet och problem i samband med chock, svängningar och buller, hydrostatiska och hydrodynamiska frågor, speciellt i fråga om stabilitet och sjövärdighet, fartygsmotstånd

och propellrar samt granskning ur skyddssynpunkt av utrustning och anordningar på fartyg.

På *fartygsbyrån* ankommer den ekonomiska planeringen såsom bemyndigandeplaner, medelsäskanden och medelsfördelning samt utredningar och rapporter angående anslagsbelastning och betalningsutfall m. m., anskaffningsplanering för ny- och ombyggnad av övervattensfartyg med planer, leveranstidsscheman och leveransrapportering, sammanhållning beträffande leveranskontroll och besiktning av övervattensfartyg, krigsersättningsbyggnad av fartyg, krigsförberedelseplaner för avdelningen, uppföljning av pågående ny- och ombyggnadsverksamhet beträffande övervattensfartyg med kontroll och rapportering, sammanhållning av samtliga övervattensfartyg som enheter, uttagning av handelsfartyg för krigsbruk och planering av deras förändring, register över svenska handelsfartyg samt kontroll över ianspråktaga fartygs utnyttjande, sammanhållning av föreskrifter för drift och underhåll av fartyg, inventarieförteckningar för fartyg och skeppsteknisk materiel, projektering, konstruktion och kontroll av jämte försöksverksamhet med avfuktningens anläggningar för marinens fartyg ävensom avfuktningens anordningar för marinens materiel, förvarade ombord eller i land, allt i den omfattning ifrågavarande anordningar icke är hänförliga till fortifikationsförvaltningens ämnesområde, rustning och underhållsplanering av fartyg, utlåning och uthyrning av fartyg, utom tankfartyg, underhåll och skötsel av marinens skeppstekniska materiel, fartygens materielberedskap, materielhaverier på fartyg, utranering av fartyg, försäljning av obehörlig och kasserad skeppsteknisk materiel, samordning av på skeppsbyggnadsavdelningen ankommande förrådsärenden.

På *ubåtsbyrån* ankommer anskaffningsplanering för ny- och ombyggnad av ubåtar i samma omfattning som gäller för fartygsbyrån beträffande övervattensfartyg, utförande av projekt till ny- och ombyggnad av ubåtar, tekniskt underhåll av ubåtar samt bärgning av fartyg eller ombordvarande gods, som ej utföres genom chefens för marinen försorg.

Maskinbyrån svarar för tekniska frågor rörande driv- och smörjmedel för fartygs framdrivning och hjälpmaskinerier samt sammanställning av dessa frågor jämväl för marinens övriga materiel, frågor rörande drift av framdrivnings- och hjälpmaskinerier för övervattensfartyg ävensom rörande driftskontroll härför, sammanhållning av helikoptrar som enhet samt planering av anskaffning och underhåll m. m. av samt teknisk organisation för helikoptrar.

Elektrobyrån sammanhåller det tekniska utformandet av all elektrisk utrustning som anslutes till fartygsnät samt elektrisk ackumulatormateriel och torr batterier jämväl avseende krigsplanläggning m. m., rådgivning beträffande detaljer och komponenter till elektriska maskiner och apparater, elektro-mekaniska servosystem och kustartilleriets strålkastarmateriel samt sammanhållning beträffande elektromaterielens standardisering.

Marinförvaltningens *inköpsavdelning* handlägger ärenden som rör den merkantila och upphandlingstekniska delen av förvaltningens anskaffningsverksamhet, försäljning av obehövlig och kasserad materiel, konstruktions-, licens- och patentavtal i merkantilt avseende, importplaner, valutalicenser, rembourser, tullklarering och tullrestitutionser samt allmänna leveransbestämmelser, granskar och utanordnar räkningar från leverantörer.

Arbetet är uppdelat på en inköpssektion, en räkningssektion och en expedition.

Verkstadsbyrån handlägger ärenden som angår verksamheten vid marinens varv, verkstäder, förråd och baser i driftstekniskt och driftsekonomiskt hänseende samt övriga tekniska och ekonomiska frågor som berör verkstads- och förrådsverksamheten inom marinen. Byrån svarar även för de kollektivavtal som slutes samt tolkning och övervakning av dessa och handlägger ärenden rörande krigsreparationstjänst, avseende marinens mark- och skeppstekniska materiel.

Verksamheten vid verkstadsbyrån är uppdelad på en centralsektion, en driftssektion, en förrådssektion, en avtalsdetalj och en krigsreparationsdetalj.

Normaliebyrån svarar för standardisering och klassificering inom marinens område, materialnormer samt provnings- och tekniska leveransföreskrifter för materiel, nomenklaturärenden. Byrån utfärdar även reproduktionsarbeten samt handlägger typografiska frågor i samband med publikationer, ävensom frågor angående häftning och distribution av publikationer.

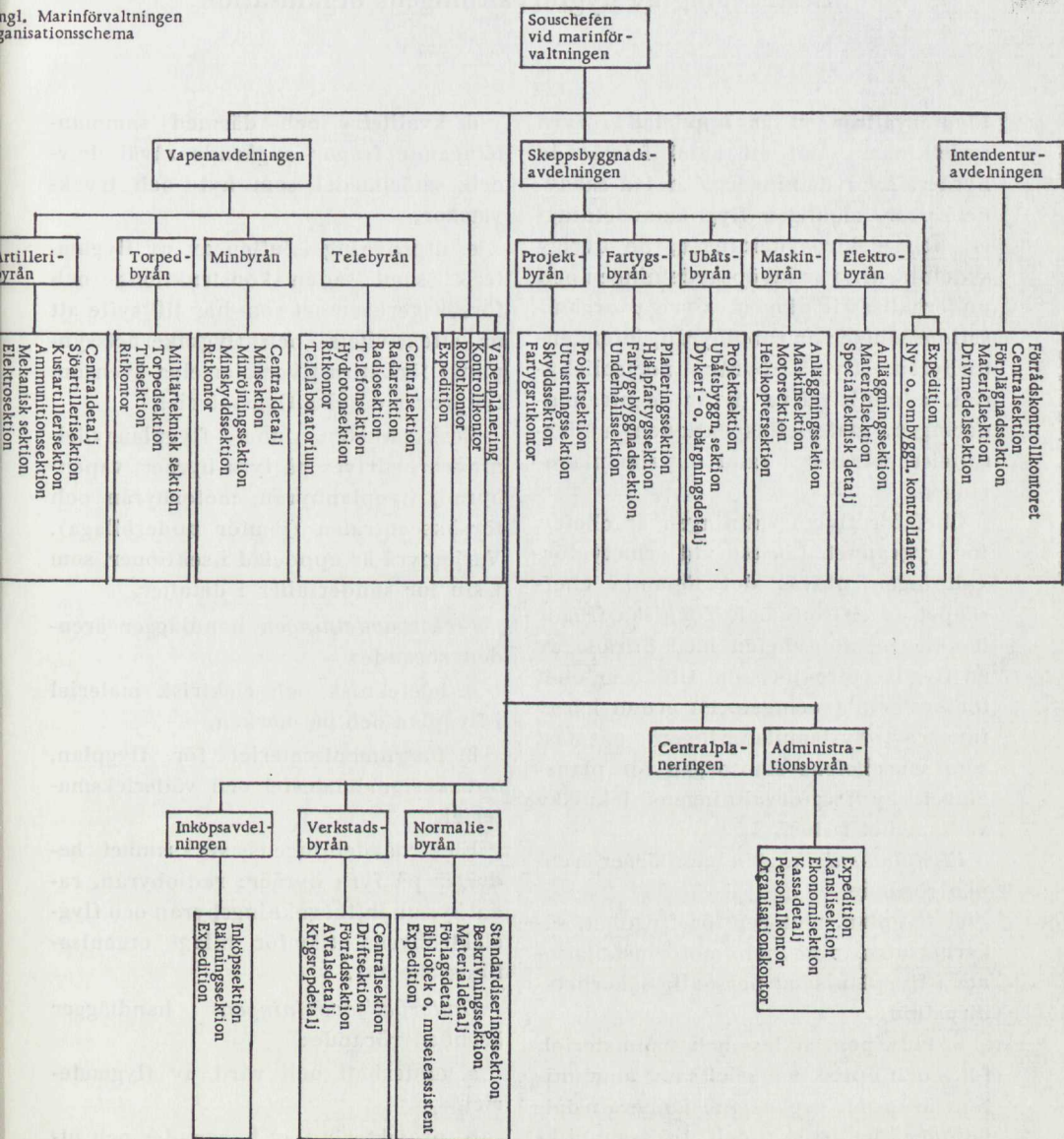
Administrativa byrån är uppdelad på en kanslisektion, en ekonomisektion, en kassadetalj, personalkontor och ett organisationskontor. På avdelningen handlägges ärenden som angår frågor av rättslig beskaffenhet i den mån dessa icke handlägges av civilförvaltningen, skadestånd och andra ersättningar, ordningen för det årliga budgetarbetet inom ämbetsverket, sammanfattningen av marinförvaltningens förslag till beräkning av utgifterna för marinen under nästföljande budgetår och sammanfattningen av förslag till regleringsbrev, granskning av avtal, tolkning och tillämpning av avtalsbestämmelser, besvärsskrivelser och ämbetsverkets ytt-

randen över förslag till allmänna författningar och föreskrifter o. dyl. Byrån handlägger även marinförvaltningens dispositionsbokföring och anslagskontroll samt upprättar löneunderlags-

rapporter och övrig rapportering till försvarets civilförvaltning, marinförvaltningens kontorsorganisation och interna rationaliseringsverksamhet.

UNDERBILAGA TILL BILAGA 3

ngl, Marinförvaltningen
 Organisatiosschema

Beskrivning av flygförvaltningens organisation

Flygförvaltningen är uppdelad i fyra avdelningar samt ett antal fristående byråer. Av avdelningarna är två sakavdelningar, nämligen flygplanavdelningen och elektroavdelningen, de övriga avdelningarna är inköpsavdelningen och underhållsavdelningen. Övriga organisationsenheter är robotbyrån, intendenturbyrån, flygfältsbyrån, normaliebyrån, administrativa byrån, centralplaneringen, materielinspektionen, under rättelsecentralen samt systemplaneringen.

Chef för flygförvaltningen är chefen för flygvapnet. Liksom vid armétygförvaltningen utövas det löpande chefskapet av en souschef. Tekniska frågor handlägger souschefen med biträde av en flygöverdirektör, som tillika är chef för systemplaneringen. På grund härav fungerar systemplaneringen närmast som souschefens staborgan för planeringen av flygförvaltningens tekniska verksamhet i stort.

Flygplanavdelningen handlägger ärenden rörande:

a. flygplan, motorer för flygplan, säkerhetsutrustning och motorinstallationer i flygplan samt personlig säkerhetsutrustning,

b. eldvapen, siktes- och målmateriel, foto- och optisk materiel samt ammunition ävensom vapen- och kamerainstallationer, ballistiska och träffsannolikhetsberäkningar samt skydd mot särskilda stridsmedel jämte bombröjningsfrågor,

c. utprovning och tekniskt underlag i vad avser flygbeklädnad,

d. kvalitets- och därmed sammanhängande frågor angående såväl driv- och smörjmedel som kyl- och tryckvätskor,

e. utprovning i luften av ny flygmateriel samt sådan konstruktions- och försöksverksamhet som har till syfte att ur effektivitets- och flygsäkerhetssynpunkt förbättra flygmaterielen ävensom typprov med viss flygmateriel.

Verksamheten inom flygplanavdelningen bedrivs på fyra byråer, vapenbyrån, flygplanbyrån, motorbyrån och försökscentralen (jämför underbilaga). Varje byrå är uppdelad i sektioner, som i sin tur sönderfaller i detaljer.

Elektroavdelningen handlägger ärenden rörande:

a. teleteknisk och elektrisk materiel i flygplan och på marken,

b. instrumentmateriel för flygplan, optisk signalmateriel och väderleksmateriel.

Elektroavdelningens verksamhet bedrivs på fyra byråer: radiobyrå, radarbyrå, luftbevakningsbyrå och flygelektrobyrå (jämför bilagt organisationschema).

Underhållsavdelningen handlägger ärenden rörande:

a. underhåll och vård av flygmateriel,

b. projektering av byggnader och utrustning för flygmaterielunderhåll,

c. förrådstjänst och materielförsörjning vad avser flygmaterielunderhåll,

d. verkstädernas organisation och personal,

e. tekniska föreskrifter och anvisningar för flygmaterielunderhåll,

f. fördelning av underhållsarbetet i flygvapnets och andra verkstäder, förändringar av arbetsstyrkan vid flygvapnets verkstäder,

g. arbetsstudier, avseende underhållstjänsten,

h. anskaffning och underhåll av flygvapnets fordon, båtar, brand-, tanknings-, snöröjnings- och flygfältsmateriel,

i. organisation av krigsreparations-tjänsten, krigsreparationsplaner, utrustningslistor,

j. kollektivavtal, arbetarskydd och företagsnämnder,

k. lärlingsutbildning och teknisk kursverksamhet,

l. statistik beträffande flygmaterielunderhåll, kollektivavtalslöner och olycksfall,

m. föreskrifter och anvisningar för redovisning vid verkstäder och förråd, teknisk och ekonomisk övervakning i fråga om deras drift samt granskning av medelsredogörelser med undantag av vad som åvilar försvarets civilförvaltning,

n. underhåll m. m. av robotmateriel. Arbetet på underhållsavdelningen bedrivs på en centralsektion, en driftsbyrå och en förrådsbyrå.

Inköpsavdelningen svarar för:

a. den merkantila och upphandlings-tekniska delen av ämbetsverkets inköpsverksamhet med undantag av dels entreprenader för flygfältsarbeten, dels sådan reservdelsanskaffning, som skall ombesörjas på underhållsavdelningens förrådsbyrå, dels ock sådan upphandling av livsmedel, som hänföres till intendenturbyrån,

b. försäljning av flygvapnets överskottsmateriel,

c. ämbetsverkets räkningsbehandling (med vissa undantag),

d. ämbetsverkets kassarörelse och medelsredovisning.

Inköpsavdelningen är organiserad på en expedition, en utländsk inköpssektion, en svensk inköpssektion samt en räkningssektion.

Robotbyrån svarar för:

a. forskning, projektering, utveckling, konstruktion, utprovning, anskaffning och kontroll av robotar av inhemsk typ med tillhörande markmateriel och övrig utrustning,

b. teknisk bedömning, samordning, anskaffning och kontroll av robotar av utländsk typ med tillhörande markmateriel och övrig utrustning; vissa ärenden rörande robotmateriel handlägges på flygplan-, elektro- och underhållsavdelningarna.

Robotbyråns verksamhet bedrivs på tio sektioner, därutöver finns ett antal försöksplatser. Som framgår av organisationsschemat är tre av dessa sektioner, nämligen expedition, centralsektion och militärsektion, direkt underställda byråns chef, medan de sektioner som sysselsättes med forskning, projektering och utveckling samt konstruktion av robotar sammanhålls av en teknisk chef.

Försöks- och utprovningens verksamheten, som är förlagd till två sektioner jämte försöksplatser, förestås av en försökschef.

Flygfältsbyrån handlägger:

a. planerings-, projekterings- och konstruktionsarbeten för ny-, om- och tillbyggnad av flygfältsanläggningar,

b. infordrande av anbud och antagande av entreprenörer för flygfältsarbeten samt teknisk och ekonomisk kontroll och besiktning av flygfältsarbeten,

c. redovisningen och vården av flygfältsanläggningar jämte bombfällnings- och skjutplatser ävensom av de till desamma hörande byggnaderna och anläggningarna,

d. granskning i tekniskt hänseende

av inkommande medelsredogörelser, allt i vad angår byråns arbetsområde.

Flygfältsbyrån är uppdelad på en expedition, en projektsektion, en underhållssektion och en anläggningssektion.

Flygfältsbyråns verksamhet föreslås i årets statsverksproposition överförd till fortifikationsförvaltningen.

Normaliebyrån handlägger ärenden rörande:

a. utarbetande av materialnormer, rådgivning i materielfrågor,

b. typminskning och standardisering av flygvapnets materiel och dennas benämning och beteckning, reservdels- och typkataloger, granskning av tekniska order, vissa patentfrågor,

c. flygteknisk nomenklatur, redigering och språklig granskning av tekniska publikationer o. dyl.,

d. reproduktion av tekniska publikationer o. dyl., distribution av tekniska order,

e. bibliotekstjänst, flygteknisk referattjänst, översättning.

Verksamheten vid normaliebyrån är fördelad på materialdetalj, standardiseringssektion, beskrivningssektion, förlagssektion och bibliotek. Till flygförvaltningens normaliebyrå är dessutom knuten krigsmaktens gemensamma klassifikationscentral, benämnd *försvarets klassifikationscentral*. Klassifikationscentralen utgör sekretariat till *försvarets standardiseringsdelegation* och handlägger ärenden angående samordning av typminskning och standardisering samt benämning och beteckning på krigsmaktens materiel jämte övriga förnödenheter.

Administrativa byrån handlägger ärenden rörande:

a. avskrivning av skada på eller förlust av kronans egendom,

b. besvär i ärenden som icke avser till personal vid flygvapnet utgående förmåner i kontant eller in natura,

c. anskaffning av mark för flygfältsändamål m. m. samt den rättsliga värden av det under ämbetsverkets förvaltning stående fastighetsbeståndet,

d. granskning av avtal, säkerhetshandlingar, tolkning och tillämpning av avtalsbestämmelser, vari inbegripes frågor om uttagande av viten, samt av administrativa och ekonomiska författningar,

e. övriga frågor av allmänt administrativ och rättslig natur,

f. flygförvaltningens avlönings- och omkostnadsanslag samt personal, vilken avlönas från anslag som står till flygförvaltningens förfogande,

g. ämbetsverkets kontorsorganisation och rationaliseringsverksamhet beträffande denna organisation,

h. expeditionstjänsten inom flygförvaltningen,

i. flygförvaltningens arkiv,

j. flygförvaltningens krigsorganisation.

Den administrativa byrån är organiserad på en kanslisektion, ett personalkontor, ett organisationskontor och en centralsektion.

Centralplaneringen handlägger ärenden rörande:

a. långtidsplaner för materielanskaffning,

b. terminsplaner för samordning av leveranser av flygplan med motorer och utrustning,

c. krigsförvaltningsplaner, planering och samordning av krigsindustritillverkning,

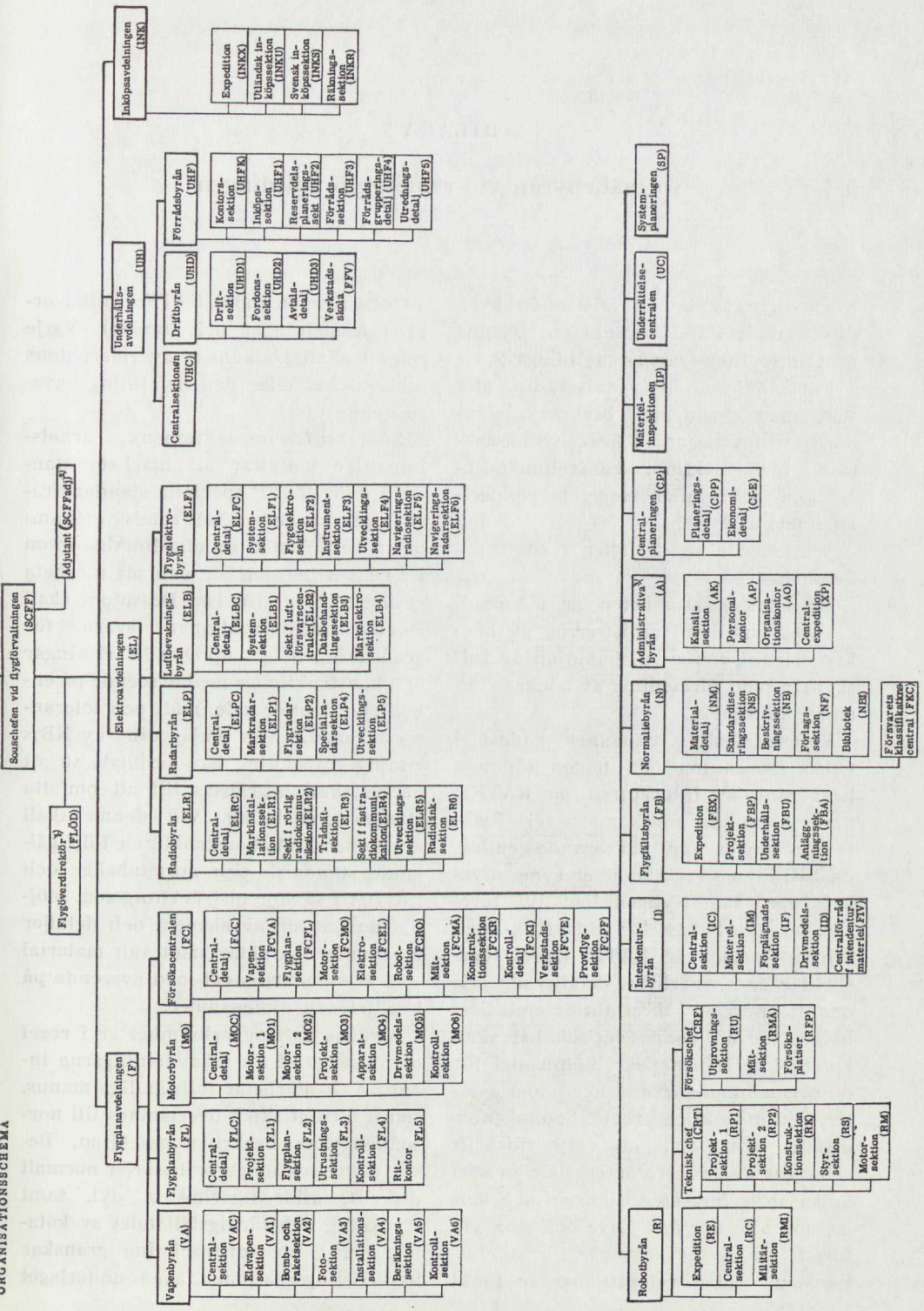
d. samordning av flygförvaltningens byggnadsfrågor utom flygfält,

e. samordning och sammanställning av flygförvaltningens medelsäskanden,

f. budgetfrågor och anslagsövervakning, avseende samtliga av flygförvaltningen förvaltade anslag,

g. titelredovisning och ekonomisk statistik.

UNDERBILAGA TILL BILAGA 4

BILAGA 5

Normaliebyrån vid armétygförvaltningen

Normaliebyrån är en fristående byrå direkt underställd souschefen. Byråns arbetsuppgifter framgår av bilaga 2.

Normaliebyrån är organiserad på åtta sektioner: expedition, bibliotek, standardiseringssektion, beskrivningssektion, förlagssektion, kontrollmetodiksektion, materiallaboratorium, experimentverkstad.

Sektionerna sönderfaller i sin tur i detaljer.

Biblioteksverksamheten är i huvudsak begränsad till registrering av böcker och tidskrifter, distribution av tidskrifter samt förmedling av böcker från andra bibliotek.

Referattjänst förekommer endast i ringa omfattning och någon löpande bevakning av litteraturen på KATF:s materialområde förekommer ej. Referatkort byts för närvarande endast med KFF men verksamheten synes mycket begränsad. Nyligen har nya föreskrifter utarbetats för tidskrifts- och referattjänsten vid KATF. Dessa föreskrifter är synnerligen detaljerade och omfattande men säkert alltför ambitiöst hållna för att denna verksamhet skall kunna bli ett praktiskt hjälpmedel för de organ inom förvaltningen som sysslar med utvecklingsarbete. Sålunda förutsättes exempelvis att varje tidskrift refereras av två referenter, dels en som är ansvarig för referattjänsten och dels en som biträder den förre och som vid förfall för denne ansvarar för referattjänsten. Sådan referattjänst är tänkt

att organiseras inom KATF:s olika organ: (avdelningar och byråer). Varje referat skall godkännas av referentens sektionschef eller den befattningshavare denne utser.

Standardiseringssektionens arbetsuppgifter omfattar att utarbeta standard i för KATF speciella standardfrågor, att sammanställa remissverksamheten beträffande standardförslag inom KATF:s arbetsområde och att utarbeta systematiseringsförslag. Dessutom skall standardiseringssektionen svara för granskningen av uppgjorda ritningar och konstruktioner med avseende på enhetlighet i utförande, mått och toleranser m. m. En viss omläggning av NB:s ritningsgranskning har beslutats så att denna skall begränsas till att omfatta standardgranskning. Vid denna skall kontrolleras att konstruktören följt gällande standard- och normtabeller och i övrigt i så stor utsträckning som möjligt använt sig av element och detaljer av standardkaraktär samt valt material som är standardiserat med avseende på kvalitet och dimensioner.

Arméns katalogverksamhet är i regel organiserad så att sakavdelningarna inom KATF utarbetar fullständiga manus, som i färdigt skick överlämnas till normaliebyråns beskrivningssektion. Beskrivningssektionen ombesörjer normalt utskrift, bildredigering o. dyl. samt tryckning och färdigställandet av katalogerna. I viss utsträckning granskar beskrivningssektionen även underlaget

ur språklig och formell synpunkt. Sakavdelningarna har dock ansvaret för katalogernas sakinnehåll och uppställning.

Standardiseringssektionen har att samordna riktlinjerna för katalogernas utformning och systematik. Avsikten är att fullständiga regler i detta avseende skall utarbetas till ledning för sakavdelningarnas och beskrivningssektionernas arbete. Sakavdelningarna skall ta kontakt med normaliebyrån för att arbetet med en ny publikation skall kunna löpa smidigt och exempelvis erforderligt bildmaterial skall kunna tas fram i tid. Upplagan bör då vara fastställd så att arbetet vid tryckeriet kan planeras. För närvarande sker en kvartalsvis planering. Avgörandet om vilka publikationer som skall ges ut sker i samråd med arméstaben. Samrådet avser innehållet i publikationen.

Förlagssektionen sköter om tryckning av förvaltningens publikationer. Till sitt förfogande har sektionen offsettryckpressar av kontorsmodell jämte fullständig utrustning för framställning av offsetplåtar. I sektionen ingår även en foto-

ateljé för framställning av det i publikationerna ingående fotomaterialet samt en anläggning för ljuskopiering av ritningar.

Inom normaliebyrån finns ett särskilt materiallaboratorium för materialundersökningar och materialprovning. Laboratoriet tjänstgör närmast som serviceorgan för sakorganen inom förvaltningen och biträder dessa med prov av material för olika konstruktioner samt utför även prov på färdig materiel som förstörts och där man misstänker materielfel. Provningsverksamheten omfattar huvudsakligen följande materiel: textilier och plast, metaller, smörjmedel och andra fetter, rostskyddsmedel, färger, gummi.

Vid experimentverkstaden tillverkas efter uppdrag från sakavdelningarna vissa prototyper av försöksmaterial och utföres försöksmonteringar o. dyl. Kontrollmetodiksektionen svarar för utarbetandet av statistiska kontrolltabeller och övriga principiella kontrollfrågor och samarbetar härvid med övriga förvaltningar inom kontrolldelegationen.

BILAGA 6

Beskrivning av organisation och arbetsrutiner vid marinförvaltningens elektrobyrå

Elektrobyrån ingår i skeppsbyggnadsavdelningen och utgör i huvudsak ett serviceorgan för projektering av elektriska utrustningar och anläggningar för marinens fartyg. Med ledning av från de andra sakbyråerna inhämtade behovsuppgifter utarbetar byrån erforderliga specifikationer, ritningar och scheman över generator- och motorutrustningar, omformare och transformatorer, instrumenttavlor för driftövervakning, kraft- och belysningsinstallationer samt kabelnät. Byrån svarar därjämte för anskaffning och installation av den härför erforderliga elektriska materielen ävensom gyrokompasser, tryckloggar, automatiska plottingbord samt vissa order- och signalanläggningar, såsom maskintelegrafer o. dyl. För ubåtarna svarar byrån därjämte för akkumulatorbatterierna och de elektriska propellermaskinerierna.

Byrån är sammanhållande organ inom marinförvaltningen beträffande torrbatterier och vanliga akkumulatorer samt är därjämte rådgivande organ beträffande elektriska starkströmsfrågor. Arbetsuppgifterna omfattar alla fartygstyper. Byrån utför inte något eget utvecklingsarbete utan lägger ut sådana uppgifter på industrin.

Organisationsmässigt är byrån indelad i en anläggningssektion, en materielsektion och en specialteknisk detalj.

Anläggningssektionen svarar för projektering, anskaffning och installation

av elektriska kraft- och belysningsanläggningar. Sektionen sönderfaller i två detaljer, projektdetalj och installationsdetalj.

Materielsektionen svarar för projektering och anskaffning samt installation av vissa enstaka utrustningar och separata anläggningar. Sektionen uppgör dessutom erforderliga ritningar och scheman. Materielsektionen sönderfaller i två detaljer, en materieldetalj och ett ritkontor. Ritkontoret sysselsättes huvudsakligen med schemaritning, kabel- och kopplingsscheman. Inom materielsektionens arbetsområde faller bl. a. gyrokompasser, loggar, plottingbord och orderapparater, torrbatterier och akkumulatorbatterier, släpgeneratorer för minsvepare m. m.

Specialtekniska detaljen handlägger tekniska utredningsärenden av kvalificerad, teoretisk karaktär, vanligtvis i samarbete med industrin. Detaljen sysselsättes i huvudsak med sådana teoretiska utredningar, som ej kan överlämnas till industrin. Dessutom deltar den specialtekniska detaljen vid anskaffning av utrustning, där det fordras teoretiskt beräkningsarbete.

Sammanlagda antalet anställda på byrån är 28, varav 14 på anläggningssektionen, 10 på materielsektionen och 2 på den specialtekniska detaljen. Av materielsektionens 10 anställda sysselsättes 5 på materieldetaljen och 5 på ritkontoret. Ritkontorspersonalen utgöres

i huvudsak av tekniker och lägre ingenjörspersonal. Då verksamheten är spridd på många olika fartygstyper kan i allmänhet endast en eller i vissa fall ett par ingenjörer avdelas för varje objekt. Beträffande krigsplanläggningen finns inte någon särskild tjänsteman avdelad, utan detta arbete skötes för närvarande av en byråingenjör vid sidan av de ordinarie arbetsuppgifterna. Ingen byrådirektörsbefattning och endast två förste byråingenjörsbefattningar finns på byrån.

För elektrobyråns anskaffningar har under de senaste tio åren sammanlagt anvisats omkring 100 milj. kronor på nybyggnadsanslag. Av dessa har cirka 39 milj. använts för de tolv ubåtarna av Hajen-, Bävern- och Draken-typerna. I vissa fall har de elektriska utrustning-

arna helt eller delvis ingått i nybyggnadsvarvens åtaganden, t. ex. för jagarna Halland och Småland.

För anskaffning av skeppsteknisk materiel har byrån i runt tal förbrukat 1 milj. kronor per år.

Under kommande budgetår beräknas att väsentliga inskränkningar måste göras i anskaffningen av ny materiel, bl. a. kommer möjligheterna att fylla brister i reservmateriel avsevärt att minskas och försenas.

Elektrobyrån anskaffar icke materiel för någon annan förvaltning än marinförvaltningen. För marinförvaltningens räkning anskaffas torrbatterier genom armétygförvaltningen och glödlampor genom arméintendenturförvaltningen, i båda fallen genom årsavtal med avropsförfarande.

BILAGA 7

Beskrivning av organisation och arbetsrutiner vid vissa avdelningar och byråer vid flygförvaltningen

1. Förvaltningens organisation

Flygförvaltningen är uppdelad i fyra avdelningar samt ett antal fristående byråer, direkt underställda souschefen vid flygförvaltningen. Av avdelningarna är tre sakavdelningar och den fjärde inköpsavdelning. Sakavdelningarna är flygplanavdelningen, elektroavdelningen och underhållsavdelningen. Vid undersökningar på flygförvaltningen har intresset i första hand inriktats på att studera flygplanavdelningens arbetsrutiner samt därav föranledda rutiner på inköpsavdelningen.

2. Flygplanavdelningens organisation

Flygplanavdelningen handlägger ärenden rörande flygplan, motorer för flygplan, säkerhetsutrustning och motorinstallationer i flygplan samt personlig säkerhetsutrustning; eldvapen, siktes- och målmateriel, foto- och optisk materiel samt ammunition ävensom vapen och kamerainstallationer, ballistiska och träffsannolikhetsberäkningar samt skydd mot särskilda stridsmedel jämte bombröjningsfrågor; utprovning och tekniskt underlag i vad avser flygbeklädnad; kvalitets- och därmed sammanhängande frågor angående såväl driv- och smörjmedel som kyl- och tryckvätskor; utprovning i luften av ny flygmateriel samt sådan konstruktions- och försöksverksamhet som har till

syfte att ur effektivitets- och flygsäkerhetssynpunkt förbättra flygmaterielen, ävensom typprov med viss flygmateriel.

Avdelningen är organiserad på fyra byråer, vapenbyrån, flygplanbyrån, motorbyrån och försökscentralen. Varje byrå är uppdelad i sektioner, som i sin tur sönderfaller i detaljer. Enligt personalförteckningen av den 5 juni 1959 sysselsätter flygplanavdelningen 451 personer, fördelade på de olika byråerna enligt följande:

flygplanavdelningens va-		
penbyrå	66 personer
flygplanbyrån	114 »
motorbyrån	68 »
försökscentralen	202 »

Arbetet på de olika sakavdelningarna och deras byråer skiljer sig högst avsevärt från varandra, inte enbart så att man handhar olika typer av material utan integrationen inom olika grenar av verksamheten är också högst olika. Vid besöken på flygförvaltningen har flygplanbyråns och vapenbyråns arbetsrutiner närmare studerats och en redogörelse för dessa lämnas här nedan.

3. Arbetsrutiner på flygplanbyrån

Flygplanbyrån handhar anskaffningen av flygplan samt installation av olika komponenter i flygplanen. Arbetet bedrivs på fyra sektioner, nämligen pro-

jektsektionen, flygplansektionen, utrustningssektionen och kontrollsektionen. Dessutom är till flygplanbyrån hänfört en centraldetalj och ett ritkontor. Flygplanbyrån intar såväl organisationsmässigt som i sitt arbete en särställning inom flygförvaltningens organisation. Flygplanet är den viktigaste materiel för förvaltningen och för anskaffningen replierar förvaltningen i huvudsak på en enda leverantör.

Arbetet med ett nytt flygplan börjar på flygplanbyråns projektsektion. Denna har till huvuduppgift, förutom att följa den tekniska utvecklingen, att uppställa specifikationer och krav på den materiel som anskaffas samt att följa upp och leda konstruktionen och utvecklingen vid Saab. När utvecklingsarbetet på en ny flygplantyp påbörjas bildas en arbetsgrupp för handläggning av projekteringsarbetet. Denna arbetsgrupp administreras och ledes av projektsektionen inom flygplanbyrån, men i arbetsgruppen ingår också representanter från andra byråer inom flygplanavdelningen.

Typarbetet med en ny flygplantyp indelas i fem etapper: etapp 0 förprojektering, etapp 1 projektering, etapp 2 konstruktion och tillverkning av provflygplan, etapp 3 mark- och flygprov, etapp 4 serieritning och beskrivning. Typarbetet omspannar tidsmässigt en period om $9\frac{1}{2}$ år. Etapp 0 och 1 regleras av projektsektionens arbetsgrupp. Från och med etapp 2 tar flygplansektionen hand om arbetet, projektsektionen fungerar då som konsult, men ansvaret för arbetet ligger på flygplansektionen.

Inledningsvis börjar typarbetet med att projektsektionens arbetsgrupp utarbetar en ramspecifikation. Detta arbete utföres efter flygstabens önskemål om prestanda och beväpning. För ramspecifikationen kräves beräkningar av

prestanda, dynamiska beräkningar samt i viss mån hållfasthetsberäkningar. Personal för detta erhålles inom sektionen, som är försedd med en aerodynamisk detalj, en hållfasthetsdetalj och en projektdetalj.

På grundval av ramspecifikationen utarbetar sedan Saab alternativa projektspecifikationer, vilka är avsedda att täcka de krav som uppställts i ramspecifikationen. Dessa projektspecifikationer granskas av arbetsgruppen och efter upprepade kontakter mellan arbetsgruppen och leverantören kommer man så fram till en specifikation, som lägges till underlag för det fortsatta projekteringsarbetet. Man är därmed inne i etapp 1, som efter hand leder fram till en projektrapport. Projekteringsarbetet i denna andra omgång handhaves helt av Saab, men med deltagande av personal från förvaltningen.

Etapp 2 ledes som redan nämnts av flygplansektionen. Denna etapp leder fram till dels konstruktionsattrapper och dels så småningom till provflygplan, vilka senare beställdes i en s. k. provflygplansspecifikation. Huvuddelen av utprovningen av provflygplanen utföres av Saab, men med deltagande av personal från flygplanavdelningens försökscentral. Arbetet på Saab administreras emellertid av flygplansektionen.

Etapp 3, som omfattar hållfasthets- samt mark- och flygprov på provflygplanen beställes av flygplansektionen. Arbetet utföres av Saab under övervakning av försökscentralen. Konstruktionerna granskas också av försökscentralen.

Etapp 4 omfattar underlag för serie-tillverkningen i form av konstruktioner och serieverktyg. Etappen beställes av flygplansektionen och arbetet utföres helt av Saab.

Omkring ett halvår efter det etapp 4 påbörjats beställes de första seriepla-

nen. Leveransen av dessa plan som vanligen omfattar en serie på 60 exemplar beräknas bli påbörjade $2\frac{3}{4}$ år efter det beställningen inkommit. I särskild underbilaga till denna bilaga åskådliggöres etappindelningen.

Pappersrutinen kring de olika skedena i flygplanets tillblivelse framgår av rutinschema i bilaga 10. Vanligen upprättar sakavdelningen en inköpsanmodan, vari de för etappen eller beställningen aktuella detaljerna angives. Denna inköpsanmodan tillställs förvaltningens inköpsavdelning, som formellt lägger ut beställningen hos leverantören. Sakavdelningen beställer således endast en ringa del av arbetena direkt och då företrädesvis arbeten inom grundforskningen. De aktuella arbetena inom de olika etapperna liksom därav föranledda forsknings- och konstruktionsuppdrag beställes däremot alltid genom inköpsavdelningen. Värde-mässigt innebär detta, att av sakavdelningens anslag på omkring 180 milj. om året endast cirka 2 milj. beställes direkt av sakbyrån utan inköpsavdelningens förmedling. Dessa senare beställningar är vanligen uppdrag till tekniska högskolan i Stockholm eller annan teknisk eller vetenskaplig institution.

Huvudparten av det typarbete som utlägges på Saab sker på bok och räkning med påslag enligt det mellan flygförvaltningen och Saab gällande ramavtalet. Så går exempelvis etapperna 0 t. o. m. 3 helt på bok och räkning. Arbetena inom etapp 4 påbörjas på bok och räkning. När halva tiden med arbetet inom etapp 4 beräknas ha avverkats offererar Saab ett fast pris på återstoden. Den erhållna offertens granskas och värderas av flygförvaltningen. Om det offererade priset bedömes som högt får arbetet fortsätta på bok och räkning. Som underlag för bedömningen

för sakorganet en statistik på fakturerade månadskostnader från Saab. Under de sista åren har flygförvaltningen dock strävat mot fasta priser. Detta har bl. a. tagit sig det uttrycket att om en offert bedömes som hög försöker man i stället gå på ett fast vinstpålägg på Saab:s självkostnader (s. k. fix-fee-pålägg).

Pris- och offertförhandlingarna med Saab skötes formellt av inköpsavdelningen men på grundval av de bedömningar som sakavdelningen gör. Typarbetet inom de olika etapperna avslutas i och med att femte serieflygplanet levererats. Det konstruktionsarbete som därefter sker, och som främst har karaktär av ändringar på det fastställda projektet, göres av Saab och ersättes med ett offererat fast pris per år. Ändringar föranledda av material- och konstruktionsfel, som uppkommer inom 18 månader efter leveransen ersättes av Saab. För att täcka detta garantiåtagande är Saab enligt ramavtalet berättigat att i seriepriset göra ett 2-procentigt pålägg.

Beträffande organisationen inom flygplanbyråns olika sektioner kan nämnas, att flygplansektionen liksom projektsektionen är indelad i detaljer. Till skillnad från projektsektionen, i vilken detaljindelningen följt yrkesinriktningen, har man på flygplansektionen spjälkat upp verksamheten efter de olika projekten. Sålunda har exempelvis detalj 1 hand om flygplan, typbetecknat 32, detalj 2 flygplan betecknat 35 o. s. v. Varje detalj inom flygplansektionen följer flygplanet under hela dess livslängd och samlar under denna tid in rapporter från flottiljerna.

Utrustningssektionen har hand om förarnas personliga säkerhetsutrustning. Sektionen följer med utvecklingen på området och administrerar utvecklingsarbetet på industrin.

Kontrollsektionen, som är den största sektionen inom flygplanbyrån har 41 anställda och är helt förlagd till Saab. Kontrollsektionen handhar leveranskontrollen. Denna utföres dels i form av stickprovskontroll av tillverkade detaljer och dels som en funktionskontroll av slutprodukten. I arbetet ingår även installationskontroll av samtlig materiel som inbygges i flygplanen. Materiel som för inmontering i flygplanen köpes av andra sakbyråer, kontrolleras av dessa byråers kontrollanter på respektive företag, men flygplanbyråns kontrollanter sköter kontrollen av installationen. Kontrollarbete verkställs även av försökscentralens personal. Dessa utför sålunda typkontroll, d. v. s. försökscentralen godkänner de typer av materiel, som är avsedda för serietillverkning.

Leveranskontrollflygningen utföres av försökscentralen intill dess att sådan stabilitet i leveranserna av planen erhålles, att kontrollen kan överlätas på flottiljernas hämtningsflygare. Särskilt provprogram har då uppgjorts av försökscentralen.

I flygplanbyråns organisation ingår även ett ritkontor. Detta omfattar dels ett centralt ritningsarkiv för förvaltningen samt ett kontor för i huvudsak renritning och mindre konstruktionsarbeten, främst för underhållsavdelningens räkning. Enligt uppgift utgöres 80 procent av ritkontorets arbete av uppdrag för andra byråer än flygplanbyrån. Personalförteckningen upptar 21 personer. Av dessa är sju el-ritare, vilka i huvudsak utför arbeten åt elektroavdelningen. Det centrala ritningsarkivet sysselsätter tre personer.

4. Arbetsrutiner och organisation vid vapenbyrån

Vapenbyråns arbetsuppgifter hänföres till ärenden rörande eldvapenmateriel,

ammunition inkl. vissa robotar, foto- och optisk materiel, siktesmateriel för flygplan, installationer i flygplan av vapen och ammunition, kameror och sikten, ballistiska och träffsannolikhetsberäkningar, skydd mot särskilda stridsmedel och bombröjningsfrågor, kontroll av ammunition och vapen, medelsdisposition och redovisning av byråns materiel.

Byråns arbete är organiserat på sju sektioner, nämligen centralsektion, eldvapensektion, bomb-, raket- och robotsektion, fotosektion, installations- och siktessektion, beräkningssektion och kontrollsektion. Centralsektionen har hand om medelsdispositionen av byråns anslag och uppföljning anslagsmässigt av löpande beställningar. Dessutom handlägger sektionen redovisning och årsprovning av ammunition samt krigsplanläggning. Till sektionen är ansluten en skrivcentral för byråns skrivarbeten.

Eldvapensektionen, som svarar för anskaffningen av kanoner för installation i flygplan samt handvapen och ammunition, är uppdelad på en pjäsdetalj och en ammunitionsdetalj. Handvapen och handvapenammunition anskaffas i samråd med armétygförvaltningen, som är huvudförvaltning för detta materiel.

Bomb-, raket- och robotsektionen är uppdelad på fem detaljer. Bombdetalj för spräng-, min-, brand-, lys-, foto- och övningsbombmateriel. Raketdetalj för jakt-, attack- och övningsraketer samt raketkapslar. Robotdetalj för jaktrobotar. Kemisk detalj för stolutskjutningsanordningar till teknisk materiel samt allmänna sprängämneskemiska frågor. Skyddsdetalj för gasskydds- och radiakmateriel samt bombröjningsmateriel.

Fotosektionen är uppdelad på tre detaljer. Flygfotodetalj för anskaffning av spaningskameror, speciell laboratorieutrustning, projektormateriel. Registrer-

och markfotodetalj för anskaffning av registrer- och markkameror, utvärderingsmateriel, allmän laboratorieutrustning. Denna detalj handhar också föreskrifter rörande framkallningsteknik. Redovisningsdetaljen handhar redovisningen av sektionens materiel.

Installations- och siktessektionen är uppdelad på två detaljer, installationsdetalj för installationer i flygplan av kanoner, kameror och sikten, raketer, bomber och robotar. Siktesdetaljen handhar anskaffning av siktesutrustning för samtliga vapenalternativ.

Beräkningssektionen innehåller två detaljer, en ballistisk detalj för allmänna beräkningar, ballistik, träffsannolikhet och liknande beräkningar som underlag för sikten samt riskzoner och en projektdetalj, som utför specialberäkningar för nya materieltyper och nya taktiska metoder. För vissa beräkningsarbeten replierar vapenbyrån på kapacitet hos Tekniska Högskolan, FOA och andra tekniska institutioner.

Kontrollsektionen är uppdelad på två kontrolldetaljer, varav en är förlagd till Bofors och en till Eskilstuna. Kontrolldetaljen i Bofors, som i första hand handhar kontrollen av leveranser från detta företag, täcker även andra företag i västra Sverige. Kontrolldetaljen i Eskilstuna har hand om kontrollen av leveranser från Försvarets Fabriksverks anläggningar. Den täcker också leveranser från andra företag i östra och södra Sverige.

Då det gäller leveranskontroll av vapen och ammunition samarbetar vapenbyrån i viss utsträckning med armétygförvaltningen. Sålunda replierar man exempelvis i tillämpliga fall på armétygförvaltningens kontrollorgan i Karlsborg och Västerås. Vid andra industrier utnyttjar vapenbyrån robotbyråns kontrollorgan. För kontrollarbeten i Kalmar utnyttjas F 12:s kontrollingenjör.

Å andra sidan utför vapenbyråns kontrollsektion vissa arbeten åt utomstående, främst civilförsvarsstyrelsen. Visst kontrollarbete för elektroavdelningen utföres av vapenbyråns kontrollsektion i Bofors.

Sektionschefen för kontrollsektionen är stationerad i Bofors och tjänstgör dels som sektionschef och dels som detaljchef för arbetsgruppen där.

Kontrollarbetet är liksom vid flygplanbyrån uppdelat dels på stickprovskontroll av detaljer som skall ingå i den slutliga produkten och dels på kontroll av slutprodukten. Sistnämnda kontroll är främst en funktionskontroll. Något ingående studium av kontrollorganens arbete har ej gjorts. Det förefaller som om vapenbyrån i större utsträckning inriktar sitt kontrollarbete på den slutliga produkten, än vad exempelvis flygplanbyrån och även armétygförvaltningen gör.

Anskaffningen av vapenmateriel följer i princip tre olika linjer, dels lägger man ut konstruktionsuppdrag på industrin efter en preliminär projektspecifikation, som uppgöres inom byrån, dels utföres konstruktionsarbeten på byrån, varefter ett antal leverantörer tillfrågas för tillverkning av projektet, dels kan vapenmateriel beställas hos företag, som utvecklat konstruktioner på eget initiativ. Ett fjärde inköpsalternativ erbjudes naturligtvis också, genom inköp av färdiga produkter. Det rör sig då i huvudsak om köp från utlandet.

För att belysa pappersrutinerna kring ett inköpsärende kan som exempel anföras anskaffningen av en övningsbomb, där konstruktionsarbetet utförts inom förvaltningen. Inköpsrutinen startade med att en promemoria uppgjordes inom sakorganet, vilken innehöll samtliga för tillverkningen nödvändiga uppgifter. På basis av denna utskrev

sedan sakbyrån en offertinfordringsanmodan, som tillställdes inköpsavdelningen. Inköpsavdelningen tillfrågade ett antal leverantörer, som föreslagits av vapenbyrån och efter diverse korrespondens mellan inköpsavdelningen och leverantörerna, där sakbyrån tjänstgjorde som konsult då det gällde de tekniska frågorna, inkom sedan offerter från respektive leverantör. Dessa offerter registrerades på inköpsavdelningen på sätt som skall närmare beskrivas nedan och tillställdes sedan vapenavdelningen för tekniskt samråd. Vapenbyrån kommenterade offerterna i särskilt meddelande till inköpsavdelningen, som därefter valde leverantör och skrev ut beställningen varav en kopia överlämnades till vapenbyrån.

Beställningen avsåg i detta fall en provleverans på ett mindre antal bomber, avsedda att provas för att en större leverans senare skulle kunna lämnas. Materielen kontrollerades hos leverantören av sakbyråns representant. När leveransen var aktuell beställde sakbyrån provning av bomberna hos försökscentralen, och upprättade för denna ett särskilt provprogram. Resultatet av dessa prov blev en beställning av särskilt förbandsprov. Även denna beställning fullföljdes arbetsmässigt av sakbyrån, men liksom i det första fallet skedde inköpet formellt över inköpsavdelningen.

Då provresultaten visat sig positiva stannade vapenbyrån för serietillverkning av bomben. Vapenbyrån skriver ut en inköpsanmodan till inköpsavdelningen och tar på denna upp de detaljer som är aktuella för serietillverkning samt presumtiva leverantörer. Inköpsanmodan delades i detta fall på två delar, en inköpsanmodan utskrevs för samtliga mekaniska detaljer och en inköpsanmodan på de kemisk-tekniska detaljerna. Detta för att det skulle vara

möjligt att fördela leveranserna på flera företag. Inköpsanmodan skickades till inköpsavdelningen, som inforrar anbud och efter tekniskt samråd med sakorganet lägger ut beställning på varje detalj. Kopia av beställningarna sändes till vapenbyrån. Sedan beställningen levererats kontrolleras materielen av kontrollsektionen, som utfärdar särskilt besiktningssbevis. Detta besiktningssbevis skall atteras av kontrollsektionschefen, i undantagsfall av sakbyråns byråchef. Besiktningssinstrumentet tillställs såväl sakbyrån som inköpsavdelningen. Inköpsavdelningens exemplar ligger till grund för betalning av fakturan.

I detta fall rörde det sig om ett eget konstruktionsuppdrag. Rutinen blir något annorlunda då det är fråga om ett betalt konstruktionsuppdrag, som lägges ut på industrin. Skillnaden är dock obetydlig. Ärendet startar vanligen med att en promemoria utskrivs, där projektet specificeras. I promemorian upptages de ytterligare önskemål som kan ha uppställts av flygstaben samt de ändringar och korrigeringar, som flygförvaltningen vid granskning bedömt nödvändiga för att projektet skall kunna realiseras. På grundval av denna promemoria upptages förhandlingar med industrin för utveckling av projektet. Dessa förhandlingar leder vanligen fram till att sakbyrån och den presumtive leverantören blir överens om de villkor, på vilka projektet skall utvecklas. Sakbyrån utskriver därefter en inköpsanmodan, som tillställs inköpsavdelningen. Anmodan resulterar i att en beställning utskrivs av inköpsavdelningen. I fortsättningen löper ärendet på samma sätt som tidigare relaterats. Skillnader uppstår egentligen endast i samband med offertförfrågan.

Vanligen får den tillverkare som gjort utvecklingsarbetet också fortsätta med arbetet att framställa i varje fall en

provsats av materiel. Flygförvaltningen skall dock förbehålla sig rätt att utlägga tillverkning hos annan leverantör, men på grund av de speciella förhållanden som råder — med enstaka huvudleverantörer för i första hand flygmateriel och vapenutrustning — blir förutsättningen den att redan överenskommelsen om utläggning av projektet innebär att därmed också följer en framtida tillverkning så framt konstruktionsarbetet leder till resultat. Då det gäller materiel, som utvecklats av ett företag på eget initiativ är förhållandet givetvis ett helt annat. Här äges konstruktionen i motsats till de båda övriga alternativen av tillverkaren och momentet med offertförfrågan bortfaller således.

5. Arbetsrutiner och organisation:

Inköpsavdelningen

Inköpsavdelningen är organiserad på fyra sektioner: expedition, utländsk inköpssektion, svensk inköpssektion, räkningsssektion. Chef för inköpsavdelningen är en inköpsdirektör, som vid sin sida har en juridisk assistent samt en assistent för de allmänna ärendena på avdelningen. Sektionerna sönderfaller i sin tur i detaljer eller arbetsgrupper.

Avdelningens arbetsuppgifter omfattar den merkantila och upphandlingstekniska delen av ämbetsverkets inköpsverksamhet med undantag för dels entreprenader för flygfältsarbeten som helt handlägges av flygfältbyrån, dels sådan reservdelsanskaffning som skall ombesörjas på underhållsavdelningens förrådsbyrå, dels ock sådan upphandling av livsmedel, uniformer och annan intendenturmateriel som hänföres till intendenturbyrån. Dessutom handlägger avdelningen ärenden rörande försäljning av flygvapnets överskottsmateriel, ämbetsverkets räkningssbehandling samt

dess kassarörelse och medelsredovisning.

Arbetsrutinerna kring ett inköpsärende startar på inköpsavdelningen i och med att man från en av sakavdelningarna erhåller en inköpsanmodan. Inköpsanmodan går från sakavdelningen direkt till inköpsdirektören, som fördelar ärendena på sektion. Respektive sektionschef fördelar sedan ärendena på inköpsgrupp. För den svenska inköpssektionen följer gruppindelningen materiellslaget, så att en särskild inköpsgrupp handlägger anskaffning av flygplan och motorer, en annan grupp all flygplansutrustning, en tredje markutrustning och en fjärde robotmateriel. Inom den utländska inköpssektionen handlägger de olika inköpsgrupperna däremot samtlig materiel inom var sitt geografiskt avgränsade område.

Som framgått av tidigare redogörelse för vapenbyråns arbetsrutiner följer inköpsärendena olika mönster. I många fall startar arbetet för inköpsgruppen med en offertinfordran. I andra fall är inköpsavdelningens arbete begränsat till utläggning av en beställning av konstruktionsuppdrag hos en av sakorganet redan fastställd leverantör. Ärenden av det förstnämnda slaget resulterar så småningom i att offerter inkommer. Offerterna registreras först i ett pris-kontrollregister och passerar därefter tjänstevägen via inköpsdirektör, sektionschef och detaljchef till den enskilde inköparen.

Även offertförfrågningar går tjänstevägen led för led. Sålunda får en enskild befattningshavare på inköpsavdelningen inte infordra offert på materiel till ett värde överstigande 5 000 kronor utan samråd och godkännande av detaljchef. Överstiger materiel 100 000 kronors värde skall sektionsschefen under-teckna offertförfrågan. Ärenden överstigande 1 milj. måste under-tecknas

av inköpsdirektören. De inkommande offerterna granskas av inköpsgruppen, som även inhämtar sakbyråns synpunkter rörande den offererade materielens tekniska kvalitet. Beställningen föredrages i aktuella instanser, vilka växlar allt efter inköpets art och omfattning. Sålunda tillfrågas sakbyrå, chefen för inköpsavdelningen, juridisk sakkunskap och då det gäller större ärenden föredrages dessa på särskilda sammanträden, som hålles en gång i veckan. Sådan föredragning sker i ärenden för vilka det på grund av ärendets betydelse i tekniskt, ekonomiskt eller annat avseende eller för den enskildes rättssäkerhet är av vikt att beslutets innehåll och de i beslutet deltagandes ansvarighet kommer till klart uttryck.

I övrigt är beslutanderätten fördelad på olika instanser efter beloppets storlek. Sålunda äger avdelningschef samt chefen för robotbyrån och chefen för förrådsbyrån beslutanderätt i anskaffning av materiel av högst 50 000 kronors värde. Annan byråchef får anskaffa materiel till ett värde av högst 25 000 kronor. Chefen för underhållsavdelningen får anskaffa verkstadsutrustning för 25 000 kronor. Cheferna för svenska och utländska inköpssektionerna äger beslutanderätt i inköpsärenden enligt avdelningschefs närmare bestämmande, men i gällande arbetsordning för flygförvaltningen är maximigränsen satt till 15 000 kronor. Detaljchef på inköpsavdelning äger beslutanderätt för anskaffning av materiel till ett värde av 3 000 kronor.

Samtliga ärenden om anskaffning av materiel som överstiger 50 000 kronor blir således föremål för föredragning. Enligt uppgift från flygförvaltningen uppskattas antalet ärenden över 50 000 kronor till cirka 500 per år.

Sedan beställningen föredragits framställs en s. k. beställningssats. Den om-

fattar tio olika blankettyper. Av varje blankett kan flera exemplar framställas beroende på arkiveringsprinciperna på respektive sakbyrå. De olika exemplaren fördelas enligt följande:

- Beställning, originalblankett avsedd för leverantören
- Arkivexemplar, avsett för flygförvaltningen
- Kopia av beställning, avsedd för inköpsgruppen
- Beställningserkännande, tillställes leverantören för underteckning
- Beställningserkännande, leverantörens exemplar
- Bokföringskort, avsett för inköpsavdelningens räkning
- Byråkopia, avsedd för sakbyrån
- Beställningskopia, avsedd för inköpsgruppen
- Uppdragskopia, avsedd för mottagande instans.

Fördelningen av de olika blankettkopiorna framgår av bilaga 10.

Under tillverkningen av materielen bevakas ordern av såväl inköpsavdelning som sakbyrå, varvid inköpsavdelningen bevakar den ekonomiska sidan liksom även att angivna leveranstider innehålls, medan sakbyrån handhar kontrollen av materielen som framgår av tidigare översikt. Då materielen kontrollerats av antingen sakbyråns kontrollorgan hos leverantören eller av leveransmottagaren erhåller inköpsavdelningen ett besiktningssinstrument, som passerar inköpsgruppen på sin väg till räkningssektionen. Besiktningssinstrumentet är en signal till inköpsgruppen att ärendet är avslutat. Handhavandet av ärendet övertages därefter av räkningssektionen, som kontrollerar besiktningssinstrumentet mot leverantörens faktura. I de fall denna granskning föranleder större anmärkningar kopplas

inköpsgruppen in på nytt. Detta föranleder i sin tur nya kontakter med sakbyrån, varefter inköpsgruppen tar upp förhandlingar med leverantören rörande ersättningsmateriel eller eventuella prisreduktioner. I annat fall går den kollade fakturan till utanordning. Utanordning av inköpsfaktura sker av räkningssktionens kamrer utom då det gäller förvaltningsärende, varvid den administrativa byrån handhar utanordningen.

6. Arbetsrutiner och organisation vid robotbyrån

År 1948 inrättades en för alla tre försvarsgrenarna gemensam organisation för robotfrågor, försvarets robotbyrå. Dess uppgift var att handlägga ärenden rörande robotvapen för såväl armén som marinen och flygvapnet. Robotbyrån anslöts till flygförvaltningen.

Under 1950-talet kunde man succesivt konstatera, att de förväntade resultaten av koncentrationen av robotverksamheten till ett gemensamt organ i stort sett uteblev. I december 1958 beslöt överbefälhavaren därför om en decentralisering av robotanskaffningen i enlighet med en av försvarets förvaltningsdirektion verkställd utredning rörande robotärendenas förvaltningsmässiga handläggning. Robotkontor inrättades i anslutning härtill vid såväl marinförvaltningen som armétygförvaltningen. Samtidigt bibehölls flygförvaltningens robotbyrå, men dess uppgifter förändrades och dess verksamhet inriktades i första hand mot robottyper avsedda att användas i första hand inom flygvapnet, därutöver skulle byrån också tjänstgöra som rådgivande instans för armétyg- och marinförvaltningarnas robotkontor i frågor, som rörde anskaffning och konstruktion av robotar.

Det allmänna utvecklings- och forskningsarbetet inom robotområdet upp-

delades enligt CB:s beslut på flygförvaltningens robotbyrå och försvarets forskningsanstalt. Sålunda skulle robotbyrån vara sammanhållande för utvecklings- och forskningsarbete inom aerodynamik, hållfasthet, termdynamik, fladder och vibrationer. Försvarets forskningsanstalt skulle däremot svara för utvecklings- och forskningsarbetet inom teleteknik, motmedelsteknik, stridsdelsteknik och krutmotorteknik. I den mån industrin användes för allmänt utvecklingsarbete skulle detta utläggas av varje försvarsgrensförvaltning för sig.

I fråga om utprovnings- och försöksverksamhet skulle denna verksamhet liksom tidigare bedrivas av flygförvaltningens robotbyrå gemensamt för samtliga försvarsgrenar.

Organisation och arbetsuppgifter

Robotbyråns arbetsuppgifter omfattar forskning, projektering, utveckling, konstruktion, utprovning, anskaffning och kontroll av robotar av inhemsk typ.

Militärsektionens arbetsuppgifter är i främsta hand att fungera som förbindelseorgan mellan byrån och de högre militära staberna i frågor om vapenvärdering av robotar och om robotförbandsorganisation, utrustning, utbildning och användning, att biträda vid försöks- och utprovningsverksamhet samt vid viss planläggning, ävensom att handlägga militärt betonade anpassningsfrågor. Sektionen sönderfaller i en armédetalj, som i första hand biträder i frågor rörande försvarsrobotar, en marindetalj, som biträder i frågor rörande målbåtar och motmedel, en flygdetalj, som främst sysselsättes med anpassningsfrågor, d. v. s. frågor rörande anpassning av robotar till praktisk tjänst.

Projekterings- och utvecklingsverk-

samheten vid robotbyrån sammanhålles av en teknisk chef. Verksamheten bedrivs på två projektsektioner, en konstruktionssektion, en styrsektion och en motorsektion. Vid sidan om sektionerna finns två befattningshavare, som sysselsättes med teoretiska studier rörande regleringsteknik och miljöprov.

Projektsektion I handlägger frågor rörande utländska robotsystem och bedriver vid sidan om detta forskning rörande den allmänna robotutvecklingen.

Projektsektion II är sysselsatt med utveckling av inhemska robotsystem.

Försöks- och utprovningssamheten, som är förlagd till två sektioner jämte försöksplatser, förestås av en försökschef. De två sektionerna är:

utprovningssektionen, som svarar för förberedelsearbetet för provskjutning av robotar, upprättar utprovningsprogram, banberäkningar, instruktioner till klargöring samt handhar utvärdering av försöksresultat;

marksektionen, som upprättar instruktioner rörande anpassningen av mätsystem och svarar för mätning i samband med provskjutning.

Beträffande försöksverksamhetens organisation må vidare nämnas att den

tekniske chefen äger direktivrätt rörande samordning av försöksverksamheten med den tekniska utvecklingen.

Inom robotbyrån finns dessutom en expedition och en centralsektion.

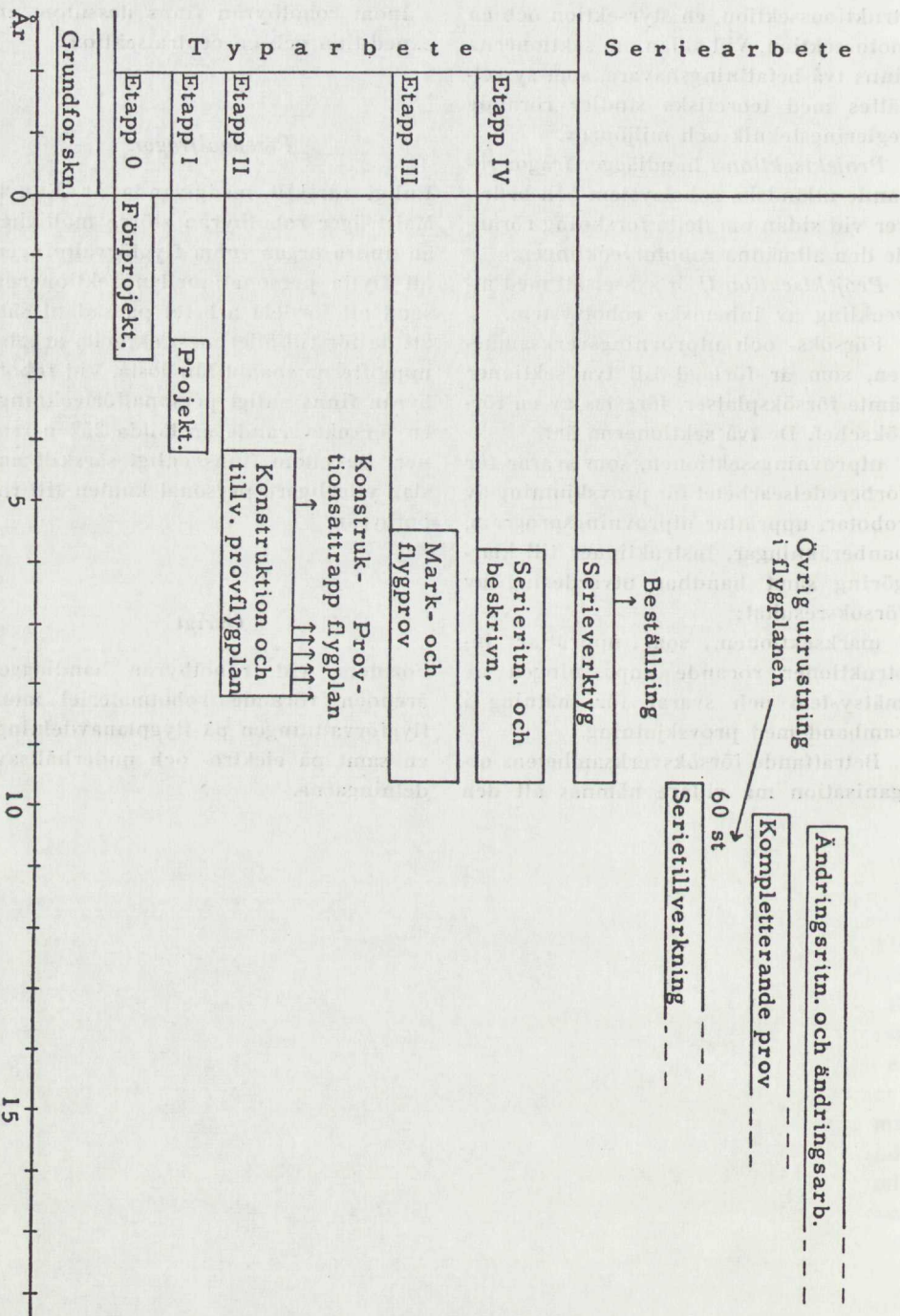
Personalfrågor

Enligt särskilt medgivande av Kungl. Maj:t äger robotbyrån större möjlighet än andra organ inom flygförvaltningen att flytta personal mellan sektionerna samt att fördela arbetet på sådant sätt att de för tillfället mest aktuella arbetsuppgifterna snabbt blir lösta. Vid robotbyrån finns enligt personalförteckningen för närvarande anställda 252 personer. Dessutom finns enligt särskilt anslag ytterligare personal knuten till robotbyrån.

Övrigt

Förutom vid robotbyrån handlägges ärenden rörande robotmateriel inom flygförvaltningen på flygplanavdelningen samt på elektro- och underhållsavdelningarna.

UNDERBILAGA TILL BILAGA 7

BILAGA 8

Beskrivning av rutinen för inköpsärenden vid armétygförvaltningen

Inköpsverksamhetens organisation

Inom armétygförvaltningen sker alla inköp genom en särskild inköpsavdelning. Detta gäller såväl standard- och massartiklar som beställnings- och konstruktionsarbeten. Förberedelsearbetet för inköpen ligger emellertid på sakavdelningarna.

Inköpsrutinen

1. Impulsen till ett inköp utgår från sakavdelningarna. Bakom denna impuls ligger en bokföringsuppgift om ett passerat lagerläge eller ett beslut om anskaffning inom en bestämd kostnadsram. Med ledning härav gör saksektionen upp en anskaffningspromemoria, vilken då det gäller större anskaffning föredrages för sakbyråchef, avdelningschef och souschef. Då ett principbeslut fattats och beslutet vidimerats återgår anskaffningspromemorian till saksektionen, som utskriver inköpsanmodan.

Antal blanketter 1 (minst)

2. Inköpsanmodan skrives ut på blankett i standard, den s. k. A-serien. Denna anskaffning föranleder vanligen *sju blankettexemplar* numrerade A, A 1—A 4.

Antal blanketter 7

3. Inköpsanmodan föredrages för byråchef och avdelningschef, och det fattas ett s. k. sakbeslut.

4. De olika exemplaren i blankettsetet fördelas därefter:

A behålles och registreras på saksektionen.

A 1, A 1-kopia och A 4 översändes till centralplaneringen.

Blankett A 4 registreras och arkiveras där.

A 1 vidarebefordras av centralplaneringen till inköpsavdelningens expedition, där den lottas på arbetsgrupp inom inköpssektionen. Ärendet föredrages för sektionschef och vid större inköp även för inköpsdirektören. Sedan ärendet behandlats arkiveras blankettexemplaren av inköpsgruppen.

A 1-kopia vidarebefordras av centralplaneringen till inköpsavdelningens expedition och överlåtes därefter under behandlingstiden på den lottade inköpsgruppen. Ärendet diarieförs och kopian arkiveras av expeditionen.

A 2. Detta exemplar går efter sakbeslutet till centralsektionen inom sakavdelningen och därifrån till arkiv.

A 3. Behålles av den sektion inom sakavdelningen som handlagt ärendet. Registreras och arkiveras.

5. På grundval av inköpsanmodan inforrdrar den handläggande inköpsgruppen anbud från leverantören. I allmänhet sker detta i form av offertförfrågan hos ett antal presumtiva leverantörer

som angivits av saksektionen. Ytterst sällan tillämpas anbudsinfordran medelst annonsering i pressen. Offertförfrågan göres i allmänhet hos minst tre tillverkare eller leverantörer.

Antal blanketter 3 (minst)

Original till företaget, första kopian arkiveras, andra kopian behålles av den som handlagt ärendet på inköpsgruppen.

6. De inkomna anbuden införes på en anbudsförteckning. Anbudsförteckningen uppgöres i samtliga fall oavsett antal tillfrågade leverantörer.

Antal blanketter 1

I närvaro av tre personer uppgöres upphandlingsprotokoll.

Antal blanketter 2

7. Anbuden jämte anbudsförteckning överlämnas till saksektionen för tekniskt samråd.

8. Då sakorganets samråd erhållits i form av påteckning på anbudsförteckningen drages ärendet av inköpsgruppen för inköpssektionschef och i tillämpliga fall även för inköpsdirektören och inköpsbeslut fattas.

9. Därefter uppgöres en s. k. »beställningsplåt».

10. »Beställningsplåten» granskas vid större beställningar av den administrativa byråns chef eller denna byrås ekonomisektion.

11. Efter »beställningsplåten» framställes därefter en särskild blankettserie för beställningen, B-serien.

B 1 och B 2 beställning till leverantören.

B 3 beställningserkännande. Leverantören återsänder blanketten efter underskrift till armétygförvalt-

ningens inköpsavdelning. Blanketten registreras och arkiveras där.

B 4 arkivkopia.

B 5 bevakningskopia hos inköpsgruppen.

B 6 insättes i leverantörsregister.

B 7—B 14 delgivningskopior för saksektionen, tygförråds- och ammunitionsförrådsbyrån, sakorganets centralsektion, centralplaneringen, administrativa byrån, inköpsavdelningens räkningsssektion, statens sakrevision, marinförvaltningen, armétygförvaltningen etc.

B 15—B 16 kopior avsedda för kontrolluppdrag.

B 17 leveranskontrollanmälan. Blanketten tillställes leverantören, så att denne skall kunna ange när beställningen är färdig för kontroll.

Antal blankettexemplar utgör vanligen 23 (minst)

12. För kontrollarbetet utskrivs särskild handling, den s. k. K-serien. Av de olika exemplaren i blankettserien användes

K 1, K 4—K 6 samt K 10 för arbetet inom sakorganets kontrollsektion.

K 2 är avsedd som kontrollrapport till inköpsgrupp.

K 8 och K 11 fyller samma funktion vid inköpsavdelningens räkningsssektion.

K 3 rapportblankett till saksektion och centralplanering.

K 7 rapportblankett till leverantör.

K 9 leveranskontrollbevis till tygförråds- respektive ammunitionsförrådsbyrå.

Antal blankettexemplar utgör vanligen 15 (minst)

Enligt påtryck på beställningsblanketten (serie B) avseende försändnings- och kontrollanvisningar skall senast tio dagar före beräknad leverans anmälan ske av leveransen för kontroll. Kontrol-

len skall sedan ske genom förvaltningens kontrollorgan och leveransen får icke ske förrän materielen godkänts.

13. För förrådshållningen och som försändningsinstruktion användes blankettserie F. I serien ingår normalt fem olika typer.

Antal blankettexemplar utgör vanligen
8 (minst)

14. Sedan materielen kontrollerats och faktura erhållits betalas densamma. För att utbetalningar skall kunna ske erfordras följande underlag: K 8, F 3 och faktura. För utanordningen erford-

ras ett anordningsbeslut, vilket utskrivs i två exemplar.

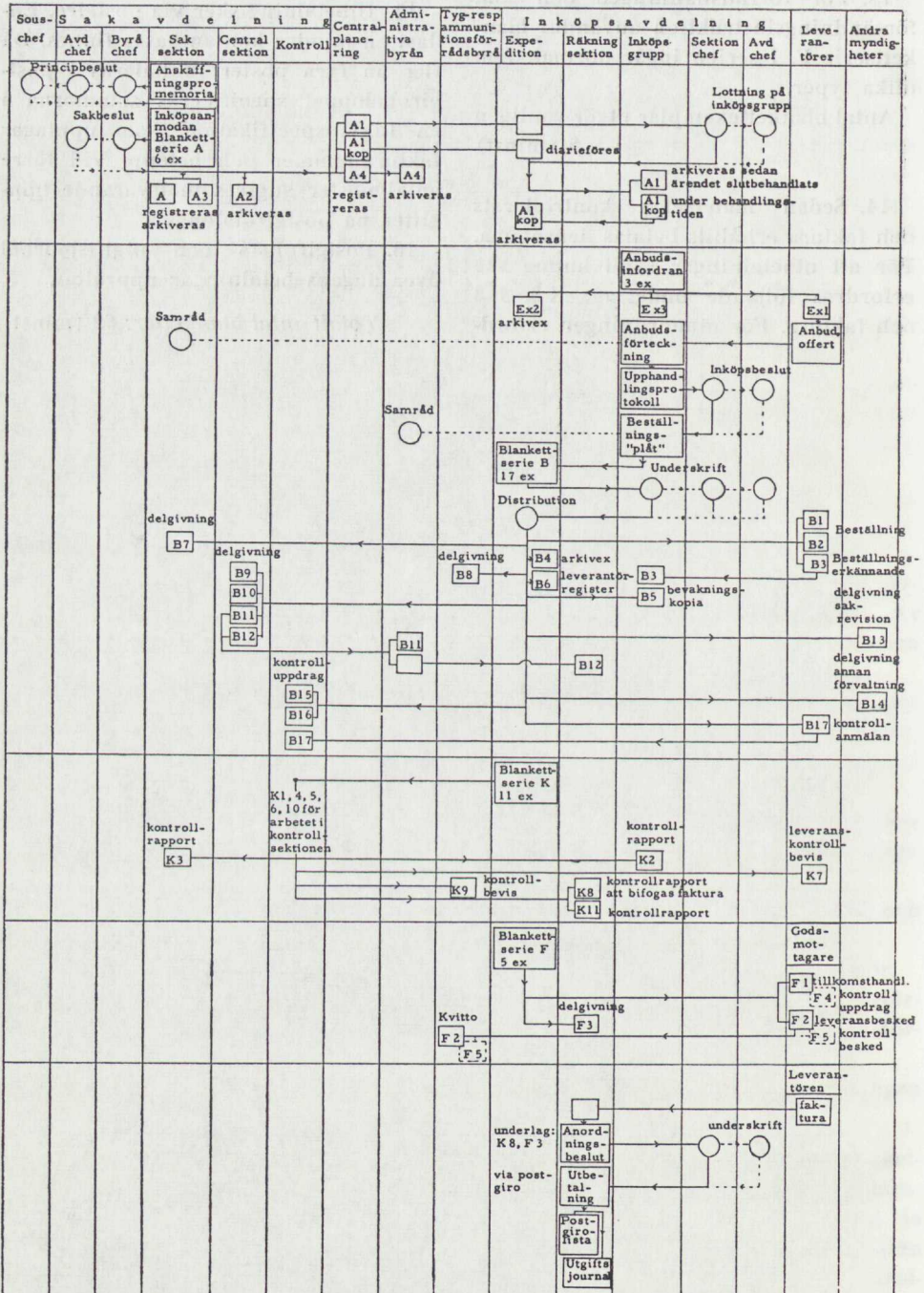
Antal blanketter 2

15. Utbetalning sker via postgiro. Endast en mindre kontantkassa finnes. Då fler än fyra poster inkluderas i postgirobeloppet specificeras summorna i en Likvidspecifikation, som upptager fakturanummer och belopp. Vid färre antal poster anges motsvarande uppgifter på postgirotalongen.

16. Postgirolista och utgiftsjournal över dagens betalningar upprättas.

Totalt antal blanketter: 62 (minst)

UNDERBILAGA TILL BILAGA 8

BILAGA 11

Instruktion för försvarets klassifikationscentral

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion för flygförvaltningen är till dess normaliebyrå knuten en för krigsmakten gemensam klassifikationscentral, benämnd Försvarets Klassifikationscentral (FKC).

FKC utgör sekretariat till Försvarets Standardiseringsdelegation (FSD) och handlägger ärenden angående samordning av typminskning och standardisering samt benämning och beteckning på krigsmaktens materiel jämte övriga förnödenheter.

All registrering av benämningar och beteckningar på sådan materiel skall ske genom FKC:s försorg. Det åligger FKC att i samband med registreringen övervaka att typminsknings- och standardiseringskravet beaktas, samt att benämningarna blir riktiga ur teknisk och språklig synpunkt.

I samband med ovannämnda uppgifter åligger det FKC

att övervaka och leda verksamheten i de av FSD tillsatta arbetsgrupperna för typminskning och standardisering;

att redigera manuskript till försvarsstandard och gemensamma typkataloger;

att utarbeta principförslag för olika

materielgrupperns benämningar och beteckningar och att överlämna principförslagen till FSD, som har att granska dessa och förelägga dem för berörda centrala försvarsförvaltningar för godkännande;

att verka för att sådan materiel kommer till användning som fastställts som försvarsstandard eller svensk standard eller som i typkataloger gemensamma för försvaret rekommenderas för förnyad anskaffning;

att samarbeta med sak-, inköps-, förråds- och standardiseringsorganen vid försvarsförvaltningarna samt, i fråga om teleteknisk standardisering, med Försvarets Teletekniska Laboratorium vid försvarets forskningsanstalt;

att samarbeta med Sveriges Standardiseringskommissions kansli, fackorgan och kommittéer samt med övriga standardiseringsorgan, vilkas verksamhet kan ha betydelse för försvaret;

att följa utvecklingen inom sitt arbetsområde och hålla FSD orienterat om sin verksamhet samt föreslå FSD sådana åtgärder som kan främja delegationens syften.

BILAGA 12

Försvarets forskningsanstalt (FOA)

Försvarets forskningsanstalt har till uppgift att omhänderha naturvetenskaplig, teknisk-vetenskaplig och medicinsk forskning för försvarsändamål. Anstalten har därvid att följa den vetenskapliga utvecklingen på områden, som är eller kan förutsättas bli av betydelse för landets försvar. Vidare skall forskningsanstalten hålla sig orienterad om samt samordna och främja inom landet bedrivna forskningsverksamhet av angiven art.

Forskningsanstalten skall ta upp nya forskningsuppgifter, antingen på eget initiativ eller efter framställning av annan myndighet eller institution. I anslutning härtill åligger det forskningsanstalten att lämna försvarsgrenarna, förvaltningarna m. fl. råd i teknisk-vetenskapliga frågor och i övrigt lämna dem de upplysningar och det biträde, som erfordras för deras verksamhet. Därjämte skall anstalten medverka till standardisering och biträda med viss kontroll av materiel och metoder för försvarsändamål.

I anslutning till ovannämnda uppgifter åligger det anstalten att främja utveckling och samordning av den operationsanalytiska verksamheten inom krigsmakten samt i den mån så kan ske tillhandahålla expertis för denna verksamhet.

Organisation

I forskningsanstalten ingår fyra avdelningar: Avdelning I, huvudsakligen för kemisk- och försvarsmedicinsk forskning, Avdelning II, för fysikalisk forskning, Avdelning III, för teleteknisk forskning och Avdelning IV, för atomforskning. Dessutom ingår i organisationen en administrativ byrå.

Forskningsanstaltens ledning utövas av en styrelse, bestående av generaldirektören och chefen för anstalten såsom ordförande samt 3 militära och 3 civila ledamöter, förordnade av Kungl. Maj:t. Överbefälhavaren äger utse lämplig militär befattningshavare att som sin företrädare närvara vid styrelsens sammanträden.

Forskningsverksamheten

Forskningsverksamheten kan uppdelas i två delar, nämligen dels vad som erfordras som underlag vid bedömningen av nuläget i utlandet av den framtida utvecklingen av militärtekniken (prognoser) och dels vad som erfordras som underlag för militärtekniska tillämpningar inom vårt eget försvar beträffande ny materiel och nya metoder.

Prognosverksamheten skall ge underlag för försvarsplaneringen och måste planeras med hänsynstagande till den

allmänna målsättningen för försvaret. Forskningsanstalten kan själv ej bevaka alla de vetenskapliga områden, som har eller kan få militär betydelse. Samarbetet sker därför i hög grad med andra forsknings- och utvecklingsorgan inom landet. Av stor vikt är därvid att alla möjligheter att utnyttja resultat av forskning utomlands beaktas.

Den andra huvuddelen av verksamheten, underlag för nya vapen, tar sikte på den materiel och de metoder, som skall tillföras vårt försvar. I denna verksamhet är en sträng prioritering nödvändig och planeringen av verksamheten sker i samråd med försvarsstabens och försvarsgrenarnas planeringsorgan. Vid detaljplaneringen för olika delområden måste även kontakt hållas med försvarsgrensförvaltningarnas sakorgan.

För den långsiktiga planeringen och prioriteringen av verksamheten utarbetar försvarets forskningsanstalt i samråd med representanter för försvars-

staben och försvarsgrenarna 5-årsplaner, vilka göres rullande.

Försvarets teletekniska laboratorium (FTL)

Försvarets teletekniska laboratorium är en självständig ekonomisk enhet med i princip självbärande verksamhet i anslutning till försvarets forskningsanstalt. Verksamheten finansieras av forskningsanstalten och försvarsgrensförvaltningarna, dels genom fasta bidrag för arbeten av gemensamt intresse och dels genom ersättning för beställda, speciella arbeten. Dessutom tillföres laboratoriet i mindre omfattning inkomster genom liknande uppdrag från industrier, som har försvarsbeställningar. En övervägande del av laboratoriets arbetsfält består i typprovning av teletekniska komponenter och material i och för fastställande av försvarsstandards och utarbetas i anslutning härtill telekomponentlistor för spridning inom försvaret.

BILAGA 13

Utlåtande av utredningens expert, professor T. Laurent rörande organisationen av försvarets teletekniska verksamhet

A. Uppdragets art och omfattning

På anmodan av 1959 års besparingsutredning för försvaret och efter särskilt medgivande från statsrådet och chefen för Kungl. försvarsdepartementet, enligt skrivelse av den 22 jan. 1960, har under tecknad verkställt undersökningar om och gjort en bedömning av försvarets teletekniska verksamhet.

Som riktlinjer för det erhållna uppdraget har följande gällt:

Uppdraget avser närmast en bedömning av möjligheterna att utan sänkning av effektiviteten nedbringa antalet anställda på teleområdet inom försvarets tygförvaltningsverksamhet och utgångspunkten borde därvid närmast vara om dubbelarbete direkt eller indirekt förekommer med nuvarande organisation.

Då utvecklingen på försvarsområdet kännetecknas dels av en alltmera tekniskt komplicerad utrustning, dels av att en viss effektiviserad utrustning och vissa vapen, som är mycket dyrbara i anskaffning, i ökad utsträckning förutsättes skola finnas inom alla försvarsgrenar och dels av att de olika försvarsgrenarna tillsammans för viktiga vapen och huvudområden inom utrustningsområdet — icke minst på telesidan — har huvuddelen av sin anskaffning koncentrerad till ett fåtal leverantörer, bör övervägas vilken organisation som för teleområdet med de nämnda förutsättningarna skulle vara den lämpligaste. Vid bedömningen bör slutligen förut-

sättas att Försvarets forskningsanstalt (FOA) — som gemensamt organ för försvaret — skall ha kvar sin nuvarande organisation och arbetsuppgifter, vari även ingår visst utvecklings- och konstruktionsarbete, men att förutsättningarna för bibehållet och om möjligt ökat samarbete mellan FOA och materielanskaffande myndigheter tillvaratages.

För fullgörande av uppdraget har den teletekniska verksamhetens organisation och bedrivande samt de speciella problem som berör denna verksamhet inom försvaret ingående dryftats med olika specialister och företrädare för denna verksamhet inom försvarsförvaltningarna. Annan värdefull information har erhållits genom skrifter och promemorior, arbetsordningar, föredragningsmanuskript m. m. Härjämte har från utredningens sida visst materiel erhållits. Detta har i första hand belyst den nuvarande handläggningen av de teletekniska frågorna och olikheterna mellan förvaltningarna i organisatoriskt avseende på området.

B. Nuvarande organisation och arbetsuppgifter

1. Var bedrivs teleteknisk verksamhet?

Teleteknisk verksamhet bedrivs för närvarande inom följande olika grenar av försvaret:

Försvarets forskningsanstalt (FOA)
 Kungl. Armétygförvaltningen (KATF)
 Kungl. Marinförvaltningen (KMF)
 Kungl. Flygförvaltningen (KFF)
 Försvarsstaben

2. Syftet med verksamheten

Elektroavdelningarna vid armétygförvaltningen och flygförvaltningen jämte motsvarande byråer vid marinförvaltningen har till ändamål att handlägga anskaffningsärenden inom det elektrotekniska området. I arbetsuppgifterna inrymmes

utförande av projektering, konstruktion och därmed sammanhängande standardisering samt försök;

utarbetande av tekniska bestämmelser för tillverkning eller upphandling;

verkställande av inköp, leveranskontroll och garantiövervakning samt utarbetande av materielbeskrivningar och tekniska underhållsinstruktioner.

Enligt arbetsordningen handlägger sålunda *elektroavdelningen på flygförvaltningen* ärenden rörande teleteknisk materiel i flygplan och på marken, övrig elektrisk materiel i flygplan och elektrisk materiel på marken samt instrumentmateriel för flygplan, optisk signalmateriel, väderleksmateriel samt instrument och utrustning för betjäning och kontroll av den materiel, som omhändervades av elektroavdelningen.

Elektroavdelningen vid armétygförvaltningen handlägger ärenden rörande teleteknisk materiel, telesystem och teleanläggningar för samband, spaning, stridsledning och elledning, omfattande bl. a. tråd-, stations- och transmissionsmateriel, bärbar och lättare fordonsradiomateriel, fasta och mobila radioanläggningar samt radiolänkmateriel, radioskydds- och radiomotmedel,

spaningsradarmateriel, elledningssradar och styrningsmateriel, teleteknisk databehandlings- och datapresentationsmateriel, radartekniska skydds- och motmedel, infraröd materiel, ljudmätsmateriel och övrig teleteknisk lokaliseringsmateriel, strömförsörjnings- och belysningsmateriel, omfattande bl. a. elverk och kraftkabel, torrbatteri och ackumulatörer, belysningsutrustning.

Vid *telebyrån på marinförvaltningen* handlägges ärenden som angår radarmateriel, materiel för radiokommunikationer, radiomateriel för fjärrstyrning och navigering, televisionsmateriel, utom för undervattensbruk, materiel för trådkommunikation, optisk och elektrisk signalmateriel, hydrofonmateriel och ekolod, maskeringsmateriel och skenanläggningar, avseende radarmateriel och övriga teleanläggningar, uppställda i land. Dessutom samordnar byrån ärenden, som angår planläggning av stridsledningscentraler i land, gemensamma uppehållsplatser, samt kustspanings- och elledningssradarstationer.

På *marinförvaltningens elektrobyrå* handlägges ärenden, som angår fartygs elektriska generator- och motorutrustningar, transformatorer, omformare o. dyl., kraftfördelning, kabelnät, kraft- och belysningsinstallationer, lanternor, magnetskydd, kompasser med elektrisk fjärröverföring, elektriska kompenseringсанordningar till magnetkompasser, gyrokompasser, tryckpluggar, automatiska plattinlägg samt order- och signalanläggningar i den mån materielen ej ingår i annan byrås anskaffade anläggningar. Elektrobyrån är dessutom sammanhållande beträffande det tekniska utförandet av all elektrisk utrustning, som anslutits till fartygsnät samt beträffande elektrisk ackumulatormateriel och torrbatterier. Byrån är också ansvarig för standardiseringen av elektromaterielen.

3. Organisation m. m.

På grund av olikheterna i avgränsningen av arbetsuppgifterna gentemot övriga organ inom förvaltningarna har de elektrotekniska organen fått en helt olika organisation inom de tre förvaltningarna. Medan elektroavdelningen på flygförvaltningen närmast byggts upp kring ett systemtänkande, där varje byrå handlägger alla ärenden inom ett avgränsat område inom stridsledningssystemet, har man vid uppbyggandet av elektroavdelningen på armétygförvaltningen följt den indelning som olikheter i teknik erbjuder. Vid såväl flygförvaltningen som armétygförvaltningen ingår elektroavdelningarna som sakorgan vid sidan om organ som handhar anskaffningen av annan materiel inom förvaltningarnas områden, medan vid marinförvaltningen de elektrotekniska organen är underordnade vapen- och skeppsbyggnadsavdelningarna. Sålunda ingår telebyrån i vapenavdelningens organisation medan elektrobyrån ingår i skeppsbyggnadsavdelningen. Dessa olikheter i organisationshänseende sätter sin prägel icke endast på arbetsrutinernas utformning utan inverkar också på arbetsområdets omfattning och inriktning.

4. Handläggningen av anskaffningsärendena

Elektroavdelningen vid armétygförvaltningen kommer vanligen in på ett mycket tidigt stadium i planläggningen. Vid denna utgår man sålunda inte endast från önskemål som formulerats av stabsavdelningarna utan kartlägger i intim samverkan med staben de framtida anskaffningsbehoven. Sålunda utkristalliseras med deras medverkan de taktiska behov som kan föreligga. Detta arbete utföres inom det övriga förvaltningsområdet i allmänhet av staberna under

medverkan av försvarets forskningsanstalt, som närmast har till uppgift att ange de tekniska begränsningar som kan föreligga i de aktuella fallen. När sålunda önskemålen eller behoven formulerats vidtager specifikationsbeskrivningen, d. v. s. en teknisk redogörelse av vad apparaten eller komponenten skall kunna utföra. Vid armétyg- och marinförvaltningen utföres detta arbete alltid av den sektion där utrustningen tekniskt hör hemma. Inom flygförvaltningen har man emellertid en särskild projektsektion inom varje byrå, som handhar specifikationsbeskrivningen av alla mera komplicerade projekt. Denna sektion har också en mera omfattande laboratorieutrustning till sitt förfogande för att förvaltningen i stället för industrien skall kunna sälla bort de alternativa lösningar, som ej anses lämpliga att realisera.

Innan serietillverkningen påbörjas av en nykonstruktion göres omfattande prov med de prototyper som framställts. Inom samtliga förvaltningar fäster man stor vikt vid dessa prov, som i allmänhet utföres vid egna laboratorier av den byrå som beställt projektet, vid flygförvaltningen av byråns projektsektion. Arbetet med kontrollen av de beställda utrustningarna är annars organiserat enligt skiftande mönster inom förvaltningarna. Medan sålunda armétygförvaltningen i sin organisation inrymmer en särskild kontrollsektion, skötes kontrollarbetet inom flygförvaltningen av befattningshavarna på sakbyråerna. Vid marinförvaltningen finns ett gemensamt kontrollorgan för vapenavdelningen som även har hand om den teletekniska materielen. När det gäller elektrobyråns materiel på marinförvaltningen så kontrolleras den elektriska materiel som ingår i fartygen av de ny- och ombyggnadskontrollanter, som är förlagda till respektive varv.

5. FOA:s verksamhet

Inom FOA bedrivs forsknings- och utvecklingsarbete för nya vapen och motmedel för nya vapen. Man räknar med att det tager 7 år att utveckla ett nytt vapen och för att det inte skall vara omodernt efter färdigställandet, försöker man ställa prognoser för 7 år framåt, vilka bestämmer målsättningen. FOA måste sålunda i mycket vara sin egen arbetsgivare ehuru många impulser till forskning kommer utifrån. Mycket konsult hjälp i fråga om dagsaktuella problem lämnas dock av FOA till de olika försvarsgrensförvaltningarna.

6. Försvarsstabens teletekniska verksamhet

En särskild avdelning inom försvarsstaben handhar försvarets fasta teleförbindelser samt sköter försvarets mellanhavanden med Televerket. Frågan om hur denna verksamhet är samordnad med försvarets övriga teletekniska verksamhet har jag ansett ligga utanför mitt uppdrag.

7. Teletekniska samarbetsdelegationen (TTD)

Självfallet finnes mycket gemensamt i de olika försvarsgrenarnas teleteknik. För att söka förhindra dubbelarbete och samordna det gemensamma hos olika försvarsgrenars teleteknik har man tillsatt en samarbetsdelegation, bestående av representanter för FOA och de tre försvarsgrenarnas förvaltningar. Viss gemensam upphandling av teletekniskt materiel utföres av en av försvarsgrenarnas förvaltningar, som då utses till »huvudförvaltning».

Samarbetsdelegationen avses även skola bevaka standardiseringsintresset, så att i viss utsträckning samma kompo-

ponenter kan användas i olika teletekniska utrustningar. Exempelvis försöker man med jämna mellanrum reducera antalet rörtyper, som har en tendens att ständigt växa. Av utredningens undersökningar synes dock framgå att huvudförvaltningsprincipen endast i ringa grad kommit till användning inom det elektrotekniska området.

Samarbetsdelegationen har ingen beslutanderätt utan är endast rådgivande.

C. Allmänna synpunkter

De olika försvarsgrenarnas teletekniska verksamhet avser i den nuvarande organisationen upphandling av teletekniskt materiel för respektive försvarsgrenar. Detta är emellertid en mycket komplicerad och svår uppgift, när materielen i stor utsträckning måste »skräddarsys» efter av försvarsgrenarna uppgjorda specifikationer och en viss kontroll av leverantörerna anses böra utövas, så att priserna ej blir oskäligen. Av sistnämnda anledning anser sig de olika försvarsgrenarna var för sig böra bedriva en viss experimentverksamhet för att kunna bedöma vad som är möjligt att göra och vilka svårigheter en tillverkning är förknippad med.

De tekniker, som skall medverka vid upphandlingen av teletekniskt materiel till försvaret, måste självfallet ha en god teleteknisk utbildning, men även god insyn i den speciella teknik som försvarsområdet företräder. Då den egentliga uppgiften för teleingenjörerna inom de olika förvaltningarna är att upphandla teletekniskt materiel från industrien skall de alltså skriva detaljerade specifikationer för den önskade materielen samt kontrollera industrierna, att de ej kräver oskäligen priser. Detta fordrar av teleingenjörerna stor erfarenhet,

vilken inte helt kan inhämtas genom litteraturstudier utan även kräver viss egen experimentell verksamhet.

Den nuvarande organisationen förutsätter att försvaret har tillgång på verkligt skickliga teleingenjörer inom de olika försvarsgrenarna. De måste ju kunna arbeta självständigt och för den skull besitta god teknisk omdömesförmåga och stor praktisk erfarenhet. På grund av den otillräckliga civilingenjörsutbildningen är tillgången på sådana tekniker mycket för liten och med den begränsade rörlighet som kännetecknar statens lönepolitik kommer förvaltningarna oftast i underläge i kampen med industrien om dessa. Detta är i ekonomiskt avseende en mycket allvarlig sak. Tvingas försvaret att anställa underkvalificerad arbetskraft, innebär det ett betydande slöseri med pengar. Att bedriva avancerad teknisk verksamhet med personal, som inte är utbildad för detta, kan nämligen sluka hur mycket pengar som helst. Detta kan leda till att mycket tid och pengar lägges ned på uppgifter, som en kvalificerad kraft redan från början inser är hopplösa. Ett system som innebär att man prutar på angelägna, högt kvalificerade och fordrande tjänster kommer ofta att innebära att man erhåller underkvalificerad personal, som absorberas i förvaltningen utan att lämna några spår efter sig. Felet i sådana fall är tydligen, att statsmakterna prutat på lönegraderna i stället för på antalet tjänster.

Även om ovannämnda förmodanden hitintills skulle visa sig vara ogrundade, är tendenserna sådana, att vi inom en snar framtid kommer dithän. Med stor sannolikhet blir situationen till sist ohållbar, om man inte dessförinnan vidtagit förebyggande åtgärder. Försvarets utveckling präglas ju av att man i allt större utsträckning utnyttjar naturvetenskapens senaste rön och tillgriper en

allt mer komplicerad och avancerad teknik. Fortsätter denna utveckling, vilket man inte har någon anledning att betvivla, måste försvaret taga i sin tjänst ett ökat antal ingenjörer med stor teknisk-vetenskaplig skicklighet, d. v. s. som bedrivit djuplodande studier inom sin tekniska vetenskap och som behärskar teknikens yppersta matematiska och experimentella hjälpmedel. Det bör alltså vara ingenjörer som avlagt tekn. licentiatexamen och disputerat för tekn. doktorsgrad.

Förutom en liten elit av tekn. doktorer behövs för de olika områdena inom försvaret självfallet även en lämpligt avvägd kår av civil- och gymnasieingenjörer. Det är därför glädjande att staten nu vill intensifiera civil- och gymnasieingenjörsutbildningen. Med en modifierad statlig lönepolitik torde därför försvaret i en framtid — under vissa förutsättningar i organisatoriskt hänseende — kunna tillfredsställa sitt behov av ingenjörer. Det är emellertid lika viktigt, att staten omhuldar utbildningen av avancerade tekniker (tekn. licentiat- och doktorer), så att försvaret även kan tillfredsställa sitt behov av en teknisk elit.

Undertecknad vill rekommendera, att försvaret till att börja med erhåller en tjänst avsedd för en tekniskt vetenskapligt högt kvalificerad teletekniker, och vars uppgift är att bistå de tre försvarsgrenarna avseende deras teletekniska verksamhet. Han bör knytas till FOA och få till uppgift att stå till tjänst som konsult vid materielanskaffningar för de olika försvarsgrenarna. Han måste vara en verklig vetenskaplig kapacitet med professorskompetens och bör avlönas såsom professor och tilldelas professors namn. Han bör tillsättas på sedvanligt sätt för en professur med sakkunneförfarande. Om arrangemanget visar sig lyckat, bör man inrätta flera sådana

tjänster, men dessa bör då avse olika specialiteter inom teletekniken.

Det vore säkerligen till ömsesidigt gagn för försvaret och Tekniska Högskolan, om dessa »försvarsprofessorer» även vore knutna till Tekniska Högskolan som docenter. Härigenom skulle deras verksamhet vid försvaret samtidigt kunna utnyttjas för licentiattutbildning, vilket innebär, att försvaret får ett tillskott av kvalificerad arbetskraft i form av licentiander. Möjligheten till högre utbildning vid försvaret skulle även locka många civilingenjörer att taga anställning i försvarets tjänst.

Den teletekniska forskningen kan uppdelas i teknisk grundforskning, komponentforskning och systemforskning. Teknisk grundforskning och komponentforskning lämpar sig väl för att bedrivas på Tekniska Högskolan. Systemforskning däremot, som har mycket stor betydelse för försvaret, kan däremot inte bedrivas på Tekniska Högskolan. Det skulle sålunda passa utmärkt, om man inom försvaret kunde åtaga sig utbildningen av systemforskare.

D. Valet av organisationsform

Vid en diskussion av problemen i fråga om de med anskaffningen av teleteknisk materiel sammanhängande materiel- och personalfrågorna spelar givetvis verksamhetens organisation en mycket betydande roll. Först och främst gäller därvid helt allmänt att den organisationsform bör väljas som ger största möjliga effekt till lägsta möjliga kostnad.

Avgörande för vilken organisationsform, som skall väljas, och därmed också då möjligheter till besparingar, som kan erhållas, är hur man ser på frågan om anskaffningen av telemateriel såväl som annan tygmateriel måste vara

uppdelad efter de olika försvarsgrenarna eller skall betraktas som en gemensam angelägenhet för hela försvaret. En bedömning av den teletekniska verksamhetens ordnande bör därför utgå från ett val mellan dessa båda förutsättningar.

Väljer man en organisation baserad på fortsatt uppdelning efter försvarsgrenar, kommer den i stort att få se ut på ungefär samma sätt som den nuvarande. Besparingar kan därvid helt naturligt åstadkommas genom organisatoriska förbättringar och genom ökade ansträngningar till samarbete mellan de olika förvaltningarna.

Har man på detta sätt accepterat teleteknisk verksamhet vid de olika försvarsgrenarna måste man förutsätta ett samarbetsorgan för utbyte av erfarenheter, för förhindrande av dubbelarbete, för standardisering av komponenter, för gemensam upphandling av mer konfektionsbetonad materiel m. m. Det finns inte så många alternativ att välja på vid utformningen av ett sådant samarbetsorgan. Av allt att döma torde den nuvarande samarbetsdelegationen (TTD) vara en god lösning på problemet.

När det gäller teleteknikens anpassning till försvarsgrenens speciella teknik, har teleteknikern med denna organisationsform intim kontakt med försvarsgrenen. Det synes därför riktigt, att han placeras vid ifrågavarande försvarsgren. Det förhållandet, att Kungl. Armétygförvaltningen, Marinförvaltningen och Flygförvaltningen har var sin teleteknisk avdelning, har därför säkerligen framtvingsats av nödvändigheten.

Gemensam materielanskaffning

Den nuvarande organisationen bygger på en situation från forna dagar, då man hade ett landförsvar och ett sjöförsvar, som kunde sägas vara endast obetydligt

beroende av varandra vid anskaffning av materiel. Utvecklingen medförde sedermera, att man fick ett särskilt flygvapen. Även detta var under lång tid till stor del isolerat i fråga om sitt materielbehov. Först under tiden efter andra världskriget har utvecklingen medfört att de olika försvarsgrenarna i allt större utsträckning fått behov av samma eller likartat materiel såsom robotvapen, helikoptrar, viss telemateriel o. s. v. Härigenom, men även på annat sätt, sker en viss utjämning och utplåning av gränserna mellan de olika försvarsgrenarna.

De här angivna förhållandena aktualiserar på ett annat sätt än tidigare frågan om möjligheten till en av de olika försvarsgrenarna helt oberoende och för försvaret gemensam organisation för materielanskaffningen. Det är otvivelaktigt så, att den nuvarande organisationen visserligen fungerar, men är byggd på kompromisser med det gamla invanda och alltså naturnödvändigt icke kan vara det effektivaste och mest ekonomiska på lång sikt. Sammanslagningen måste då gälla inte endast de olika tekniska avdelningarna inom olika grenar av försvaret utan även de sakavdelningar med vilka teleingenjörerna måste bedriva intimt samarbete. Huvudförvaltningsprincipen behöves då icke längre och ej heller samarbetsdelegationerna.

Obestridliga fördelar föreligger vid organisation av försvarets tygmaterielanskaffning i en gemensam förvaltning. På materielsidan har man i stor utsträckning gemensam grundmateriel. Samma är förhållandet i fråga om de komponenter som förekommer i olika apparater och system. Härigenom un-

derlättas standardiseringssträvandena liksom också väsentliga besparingar och samtidig förbättring av informationstjänsten kan erhållas. En annan omständighet som talar för ett sammanförande av anskaffningen till en förvaltning är den starka koncentrationen till ett fåtal gemensamma leverantörer.

De största vinsterna vid en omorganisation till en gemensam tygförvaltning föreligger emellertid på personalsidan. Med den nuvarande uppdelningen kan det icke undvikas att dubbelarbete förekommer i icke obetydlig utsträckning. Enligt kända statistiska lagar bör det dessutom ställa sig gynnsammare att fördela arbetsuppgifterna på en större arbetsgrupp än flera mindre från varandra isolerade arbetsgrupper. En omorganisation till en förvaltning bör därför erbjuda möjligheter för ett väsentligt bättre utnyttjande av arbetskraften. Samtidigt bör vid en omorganisation ökade förutsättningar fås för ett tillgodoseende av det angelägna behovet av vissa högt kvalificerade, tekniskt vetenskapligt skickliga ingenjörer med teknologie doktorsgrad, varom talats i föregående avsnitt.

Slutligen bör här påpekas att en gemensam tygförvaltning för försvaret kommer att medföra betydligt bättre samarbetsmöjligheter med FOA än för närvarande. Visserligen uppträder FOA — vilken som bekant är en gemensam organisation för hela försvaret — redan nu som konsult till de olika försvarsgrensförvaltningarna, men det vore lyckligt, om denna verksamhet kunde intensifieras.

Stockholm den 17 maj 1960

Torbern Laurent

Professor Tekn. Dr

BILAGA 14

Allmän översikt över intendenturförvaltningstjänstens verksamhetsområde och organisation

A. Intendenturförvaltningstjänstens verksamhetsområde

Intendenturförvaltningstjänsten inom försvaret har till huvudsaklig uppgift att förse stridskrafterna med alla de förnödenheter som icke är att räkna som egentliga strids- och transportmedel. Intendenturförvaltningen skall sålunda svara för beklädnad, förplägnad och förläggning samt drivmedel, bränsle, expeditionsmateriel m. m. men dessutom även hästar och hundar i den mån dylika numera förekommer inom krigsmakten. Inom verksamhetsområdet faller även förvaltningen — jämte fördelning och kontroll — av anslagna medel för övningar. Förvaltningen svarar vidare för utbildningen av den för intendenturtjänsten erforderliga personalen, såväl fast anställda som värnpliktiga.

De förnödenheter som faller inom intendenturförvaltningens verksamhetsområde kan indelas i följande huvudgrupper:

- Intendenturmateriel
- Livsmedel
- Drivmedel och bränsle
- Veterinärmateriel

Gränsdragningen mellan intendenturförnödenheter och övrig för krigsmakten erforderlig materiel (tygmateriel, flygmateriel, skeppsteknisk materiel) är icke exakt lika inom de tre försvarsgre-

narna. Inom marinen har intendenturförvaltningen sålunda hand om en materielgrupp på drygt 20 000 artiklar, benämnd materialutredning, som till den helt övervägande delen består av artiklar, vilka inom armén och flygvapnet räknas såsom tygmateriel. Vissa personliga utrustningstillbehör, som inom armén och marinen utgör intendenturmateriel, räknas inom flygvapnet som tygmateriel o. s. v. Om man bortser från marinens materialutredning, är dock skillnaderna i gränsdragningen mellan intendentur- och övrig materiel de olika försvarsgrenarna emellan obetydliga. Följande översikt över de av intendenturförvaltningen inom armén omhändertämda förnödenheterna ger därför en god bild av hithörande förhållanden även inom de båda övriga försvarsgrenarna.

Intendenturmateriel

Intendenturmaterielen inom armén indelas i tre huvudgrupper, benämnda:

- I. Intendenturmateriel för krigsbruk
- II. Standardiserad intendenturmateriel för fredsbruk
- III. Övrig intendenturmateriel för fredsbruk

Benämningen på materielen i grupp I är något missvisande, eftersom denna materiel även användes för fredsbruk. Det är emellertid i princip fråga om

fältutrustning, avsedd för såväl krigs- som fredsbruk. *Gruppen I* inrymmer följande undergrupper:

a) Beklädnadsmateriel	ca	70	artiklar
b) Utrednings- och remtygsmateriel	»	120	»
c) Skidmateriel	»	60	»
d) Förläggings- och förplägnadsmateriel	»	750	»
e) Expeditionsmateriel	»	50	»
f) Krigsgravmateriel			
g) Hemvärnsmateriel	»	70	»
h) Beklädnadsmateriel för kvinnor	»	30	»
i) Värnintendenturmateriel		8	»
j) Emballage för livsmedel		4	»

Gruppen omfattar sålunda i runt tal 1 160 olika artiklar. Det stora antalet artiklar — särskilt inom gruppen d) Förläggings- och förplägnadsmateriel — förklaras av det förhållandet, att man specificerar alla lösa detaljer i varje artikelenhet, liksom alla tillbehördelar. En stridssele är exempelvis i och för sig en enhet, men eftersom den består av lösa delar, måste dessa i sin tur utgöra särskilda artiklar med särskild benämning såsom »axelrem till stridssele», »framväska till stridssele» o. s. v. Artiklar med gemensamt användningsområde är ofta sammanförda till satsar, exempelvis verktygssatser o. d. »Utredning för skomakare» är sålunda benämningen på en sats på ett 30-tal olika verktyg, vilka var för sig utgör en särskild artikel.

Materielen är icke nummerkodifierad — vilket emellertid påbörjats — utan varje artikel har en benämning som skall möjliggöra identifiering. Trots den välbekanta militära benämningstekniken — exempelvis »Rem, liv-, m/39 för off och uoff» — som syftar till korta, adekvata benämningar, är i stor utsträckning långa och svårhanterliga benämningar oundvikliga. Som exempel härpå kan anföras följande benämning på ett tillbehör till ett magasinstålt:

»bygel av järn med överfall och 2 vingmuttrar för takstolarnas och trävirkets hophållande

under transport i 3 olika storlekar (för äldre tält med träställning).

Bland ett 20-tal olika typer kittlar förekommer exempelvis:

»kittel, mindre, m. lock t. kantin, mindre»
 »kittel, mindre m. lock t. kantin, större»
 »kittel, större, m. lock t. kantin, mindre»
 »kittel, större m. lock t. kantin, större».

Gruppen II. — Standardiserad intendenturmateriel för fredsbruk — har följande undergrupper:

Beklädnadsmateriel	ca	90	artiklar
Arbetskläder för kvinnlig kökspersonal	»	10	»
Vit utrustning för vakter och musikkårer	»	15	»
Utrednings- och remtygsmateriel	»	25	»
Skidmateriel		2	»
Förläggingsmateriel	»	20	»
Fanor, standar och kommunionsaker	»	10	»
Kaserninventarier	»	120	»
Förplägnadsmateriel för mathållning	»	570	»
Expeditionsmateriel	»	25	»
Bränsleinventarier	»	10	»
Renhållningsinventarier	»	10	»
Materiel för fysisk träning	»	70	»
Övningsmateriel	»	20	»
Tvättinventarier	»	20	»
Verkstadsinventarier	»	75	»
Materialier och reservdelar	»	400	»
Tjänste- och utmärkelse-m.fl. tecken	»	350	»

Gruppen II omfattar sålunda omkring 1 840 olika artiklar. Det är emellertid att märka, att i undergruppen »Förplägnadsmateriel för mathållning» ingår bortåt 100 artiklar, som även upptagits i gruppen I, undergruppen »Förläggings- och förplägnadsmateriel». Sammanlagt omfattar grupperna I och II sålunda omkring 2 900 olika artiklar. Dessa omspannar då hela registret av förnödenheter från exempelvis »Snöre, till hjälminredning» å 5 öre pr styck eller »Senapssked (spade) av plast» å 20 öre pr styck upp till »Tält, förläggings-, m/39, komplett» å 1 040: — kr eller »Degformningsmaskin med tillbe-

hör, komplett» å 9 690: — kr. I undergruppen »Kaserninventarier» ingår exempelvis 35 specificerade typer av bord.

Av artiklarna i de båda materielgrupperna är bortåt 1 900 prissatta. Endast omkring 20 procent av dessa artiklar har ett värde överstigande 25: — kr pr artikel, medan 25 procent har värden understigande 1: — kr och 36 procent eller närmare 700 artiklar har värden understigande 2: — kr pr artikel. Det proportionsvis största antalet artiklar med låga värden finns inom gruppen »Materialier och reservdelar», men inom hela gruppen I — »Intendenturmateriel för krigsbruk» — har dock drygt 20 procent av antalet artiklar värden som understiger 2: — kr pr artikel.

Gruppen III. — Övrig intendenturmateriel för fredsbruk — utgöres av materiel, som icke är standardiserad. Ett på ett förband befintligt bord, som ej kan identifieras såsom någon av de i gruppen II specificerade 35 typerna, är exempelvis att hänföra till gruppen III, liksom vissa småartiklar såsom blomvaser, askkoppar, pennfat o. d. Till denna grupp hänföres även förbrukningsartiklar såsom rengöringsmedel, skrivmateriel o. d. Totalt omfattar intendenturmaterielen inom armén i runt tal 4 000 olika artiklar.

Inom marinen och flygvapnet har man i princip samma slag av intendenturmateriel som inom armén, men artikelantalet är avsevärt mindre. Delvis använder man där samma artiklar som armén, delvis har man sådana av egen konstruktion. Man har dessutom andra indelningsgrunder för materielen och i viss utsträckning andra benämningar. Inom marinen tillkommer som tidigare nämnts dessutom materielgruppen »materialutredning», vilken endast till en mindre del omfattar intendenturmateriel i arméns och flygets mening.

Livsmedel

Livsmedel utgöres enligt arméns terminologi av proviant — livsmedel för människor — och furage — foder till hästar och hundar. Försvarets bestånd av hästar och hundar är emellertid numera ytterst obetydligt, och i denna redogörelse kommer därför i fortsättningen helt att bortses från furage. Med livsmedel avses sålunda fortsättningsvis endast livsmedel för människor.

Livsmedlen indelas bl. a. i *vanliga livsmedel* och *speciallivsmedel*, där den sista benämningen avser livsmedel som är avsedda att användas under speciella omständigheter i krig och därför är särskilt sammansatta eller förpackade. En annan indelningsgrund för livsmedlen är *färskvaror* och *magasinsvaror*. Den sistnämnda gruppen utgöres av lagringsbeständiga livsmedel såsom gryn, mjöl, socker, hårt bröd, konserver o. s. v. Speciallivsmedlen ingår i denna grupp.

Antalet *magasinsvaror* utgör 362, vari emellertid ingår 56 olika emballageartiklar, såsom kartonger, kanistrar, omslagspapper o. d. Egentliga livsmedel uppgår därför till omkring 300. Av dessa utgöres ett 60-tal av speciallivsmedel. Håri ingår ett tio-tal s. k. armékonserver, d. v. s. speciellt för armén tillverkade och konserverade livsmedel, som är så sammansatta att varje konserv utgör en hel måltid. En dylik konserv innehåller sålunda exempelvis både kött och potatis. I övrigt utgöres speciallivsmedlen av bl. a. vacuumtorkade eller djupfrysta, färdiglagade rätter, särskilda måltidsförpackningar. Återstoden, omkring 250 artiklar, utgöres av vanliga, i allmänna marknaden förekommande, lagringsbeständiga livsmedel.

Inom marinen och flygvapnet använder man sig av samma slag av livsmedel, ehuru som stundom med andra benämningar. Därjämte har man emellertid särskild nödproviant för ubåtar, re-

spektive flygare, ett slag av speciallivsmedel som icke förekommer inom armén.

Drivmedel

Begreppet drivmedel omfattar inom försvaret förutom fasta och flytande motorbränslen även smörjmedel av lika slag samt dessutom vissa andra förnödenheter såsom kylarvätskor, bromsvätskor o. d. Totalt rör det sig inom armén om ett 80-tal olika artiklar. Flygvapnet och marinen har vid sidan av samma drivmedelssortiment som armén vissa speciella drivmedel, såsom flygbensin, reabensin och bunkerolja. Härtill kommer vissa speciella motorsmörjmedel. Inom marinen hänföres dessutom alla smörj- och rengöringsmedel för vapen till drivmedelsgruppen. Sistnämnda medel räknas inom armén och flyget som tygmateriel.

Till drivmedel är i förvaltningshänseende även knutet »distributionsmateriel för drivmedel» exempelvis tankar, fat, dunkar, pumpar, påfyllningstrattar o. s. v. Inom armén är artikelantalet härav relativt omfattande och uppgår till i runt tal 800 artiklar. Inom marinen — som även omfattar kustartilleriet — har man i stort sett samma sortiment, kompletterat med speciell fartygsutrustning. Inom flygvapnet hänför man emellertid av dessa artiklar endast järnvägstankvagnar och fat till intendenturmateriel. I övrigt räknas inom flygvapnet drivmedelsmaterielen som tygmateriel.

Bränsle

Bränsle för uppvärmningsändamål inom försvaret består av konventionella, fasta och flytande bränslen. Ett 40-tal olika slag eller kvaliteter av bränsle förekommer.

Veterinärmateriel

Veterinärmateriel utgöres dels av egentlig sjukvårdsmateriel för såväl hästar som hundar — inrymmande bl. a. ett 100-tal läkemedel — och dels av hovslagarutrustning, bl. a. hästskor och söm. Antalet artiklar uppgår till omkring 1 250.

Anskaffningsverksamhet

Anskaffningen av förnödenheter sker enligt den s. k. huvudförvaltningsprincipen, innebärande att den förvaltning, som har den största förbrukningen av viss förnödenhet, sköter anskaffningen av denna förnödenhet även för de andra försvarsgrenarnas förvaltningsmyndigheter.

Tillämpningen av denna princip har medfört att arméintendenturförvaltningen praktiskt taget sköter hela anskaffningen av intendenturförnödenheter för försvaret. De enda mera betydelsefulla undantagen härifrån utgöres av flygdrivmedel, som inköpes av flygförvaltningen även för arméns och marinens räkning, samt motorbrännolja, i fråga om vilken marinen är största förbrukare och även anskaffare för de båda andra försvarsgrenarna.

B. Organisation

Intendenturförvaltningstjänsten är organiserad så att varje försvarsgren har sin egen intendenturförvaltning. Inom armén utgöres denna av ett särskilt, direkt under Kungl. Maj:t lydande ämbetsverk, *arméintendenturförvaltningen*. Marinens intendenturförvaltning sker genom en avdelning av marinförvaltningen, *intendenturavdelningen*, medan flygets intendenturförvaltning utövas av flygförvaltningens *intendenturbyrå*.

1. Armén

Den centrala förvaltningen utövas av Kungl. arméintendenturförvaltningen, i fortsättningen benämnd med den militära förkortningen KAIF. Ämbetsverkets organisation framgår av tablå 1. Personorganisationen visas i tablå 2.

Arbetsuppgifterna fördelas enligt arbetsordningen på följande sätt.

Centralbyrån handlägger:

- »a) ämbetsverkets registratur;
- b) sammanställning och utgivande av Tjänstemeddelanden inom KAIF;
- c) adjutantur- och presstjänst;
- d) ämbetsverkets mobilisering;
- e) ämbetsverkets skydd och säkerhetstjänst;
- f) intendenturväsandets organisation och utveckling;
- g) utarbetande av intendenturtjänsten berörande reglementen och instruktioner, som icke ankommer på annan byrå;
- h) utbildning av militär personal;
- i) uttagning, utbildning, placering, befordran, redovisning m. m. av intendenturkårens personal, värnpliktig intendenturpersonal, krigskassörer, förplägnads- och drivmedelsassistenter samt till ämbetsverket kommenderad militär personal;
- j) bibliotekstjänst för militära publikationer samt bokförråd för intendenturkåren;

k) uppgörande av krigsförvaltningsplaner, krigsveterinärvårdsplan och erforderliga översikter beträffande hästar och hundar samt veterinärmateriel;

l) hästhållning samt hundhållning utom för centralförråd av drivmedel;

m) anskaffning och uttagning av hästar, anskaffning av hundar samt anskaffning — utom inköp — av veterinärmateriel;

n) medelsäskanden för och förvalt-

ning av arméns anslag till Övningar m. m., Remontering, Uttagning av hästar, Veterinärvård samt Hundväsendet;

o) underlydande förvaltningsmyndigheters tillämpning av författningar och förvaltningsföreskrifter samt saklig granskning av dessa myndigheters anslagsförvaltning;

p) bokföringsmässig förrådskontroll, dock icke vad avser drivmedel och distributionsmateriel för drivmedel;

q) centralbokföring enligt Intmtrl I; ävensom

r) upprättande av för fackbyråerna erforderlig statistik beträffande underlydande myndigheters verksamhet.»

Materielbyrån handlägger ärenden beträffande:

»a) behovsberäkning av intendenturmateriel utom förplägnadsmateriel, bränsleinventarier och övningsmateriel;

b) anskaffning av intendenturmateriel, dock i vad avser förplägnadsmateriel, bränsleinventarier och övningsmateriel endast verkställande av inköp;

c) tilldelning, förrådshållning samt användning, skötsel och underhåll av intendenturmateriel, som avses under a) ovan;

d) inköp av veterinärmateriel samt — utom för projektering och försök — av livsmedelsemballage och distributionsmateriel för drivmedel;

e) anskaffning av kontorsinventarier;

f) anskaffning, tilldelning, förrådshållning samt användning av renhållningsmateriel och renhållningsmedel;

g) anskaffning av elektrisk energi, lysgas och vatten samt härtill hörande medelsförvaltning;

h) uppgörande av krigsförvaltningsplaner beträffande materiel, som avses under a) ovan — gällande även tvätt- och reparations-tjänsten — samt över-

Tablå 1. Arméintendenturförvaltningens organisation

Centralbyrån		Materielbyrån		S O U S C H E F		Förplägnadsbyrån		Drivmedelsbyrån		Administrativa byrån	
CHEF	1	CHEF	1	CHEF	1	CHEF	1	CHEF	1	CHEF	1
Adjutant	1	Expedition	4	Expedition	3	Expedition	3	Expedition	3	Expedition	6
Expedition	6	Utrustningssektion	1	Mat.-anskaffn. sektion	1	Drivmedelssektion	2	Portvakter	6	Portvakter	6
Militärsektion	1	Försöksdetalj	6	Mobiliseringsdetalj	3	Teknisk detalj	5	Telefonväxel	4	Telefonväxel	4
Allmän detalj	2	Utrustningsdetalj	7	Livsmedelsdetalj	5	Förrådsdetalj	2	Kanslistsektion	2	Kanslistsektion	2
Utbildningsdetalj	2	Inventarisektion	1	Lägerkasse- och allmän detalj	1	Redovisningsdetalj	3	Personalsektion	1	Personalsektion	1
Mobiliseringsdetalj	4	Försöksdetalj	2	Drift- o. kontrollsekt.	3	Bränslesektion	2	Avtalsdetalj	1	Avtalsdetalj	1
Hälssektion	10	Inventariedetalj	3	Konsumtionsdetalj	3	Anskaffningsdetalj	5	Lönedetalj	2	Lönedetalj	2
Förrådskontrollkontor	2	Specialdetalj	2	Kontroll o. försöksdetalj	3	Specialdetalj	4 ¹⁾	S:a befattningshavare	23	S:a befattningshavare	23
Expedition	3	Mob. o. tilldeln. sekt.	1	Förplägnadsdetalj	3	Mobiliseringsdetalj	3				
Granskingsdetalj	6	Mobiliseringsdetalj	2	S:a befattningshavare	30	S:a befattningshavare	34 ¹⁾				
Bokföringsdetalj	7	Planeringsdetalj	3								
Statistik	1	Förrådsdetalj	4								
S:a befattningshavare	46	Inköpssektion	1								
		Inköpsdetalj	10								
		Bokföringsdetalj	11								
		Kontr. o. verkstadssekt.	1								
		Kontrolldetalj	16								
		Verkstadsdetalj	3								
S:a befattningshavare	80	S:a befattningshavare	80								
		Totalantal befattningshavare	213 ¹⁾								

1) Därav 1 befattningshavare avlönad på sakanslag

Tablå 2. Arméintendenturförvaltningens personalorganisation

Lönegrad (-klass)	Tjänst (beställning)	Souschef	Centralbyrån	Materialbyrån	Förplågnadsbyrån	Drivmedelsbyrån	Administrativa byrån	Summa
Bp 6.....	Souschef.....	1	—	—	—	—	—	1
Bo 1.....	Byråchef.....	—	1	1	1	1	—	4
Bo 1.....	Krigsråd.....	—	—	—	—	—	1	1
Ao 26.....	Överstelöjtnant.....	—	1	3	1	1	—	6
Ao 24.....	Major.....	—	2	2	2	1	—	7
Ao 21.....	Kapten.....	—	5	7	3	2	—	17
Ao 15.....	Förvaltare.....	—	—	1	—	—	—	1
Ao 23.....	Regementsveterinär.....	—	1	—	1	—	—	2
Ao 17.....	Departementsskrivare.....	—	2	—	—	—	—	2
Ao, Ae 26.....	Byrådirektör.....	—	—	—	—	1	—	1
24	Byrådirektör.....	—	—	1	—	—	—	1
23...	Förste byråingenjör.....	—	—	—	—	1	—	1
23...	Förste byråintendent.....	—	—	1	—	1	—	2
23...	Förste byråsekreterare.....	—	—	—	—	—	2	2
21...	Byråingenjör.....	—	—	2	1	1	—	4
21...	Byråintendent.....	—	—	—	1	1	—	2
21...	Kamrerare.....	—	—	1	—	—	—	1
19...	Byråassistent.....	—	—	4	—	1	—	5
19...	Byråingenjör.....	—	—	4	2	1	—	7
19...	Byråinspektör.....	—	—	1	—	—	—	1
17...	Assistent.....	—	—	4	1	4	1	10
17...	Ingenjör.....	—	—	4	1	2	—	7
15...	Assistent.....	—	—	6	2	2	1	11
15...	Ingenjör.....	—	—	3	—	—	—	3
13...	Biträdande ingenjör.....	—	—	5	—	—	—	5
12...	Förste kansliskrivare.....	—	—	1	1	1	—	3
12...	Ingenjörbiträde.....	—	—	—	2	—	—	2
12...	Köksföreståndare.....	—	—	—	1	—	—	1
12...	Tvättinstruktör.....	—	—	1	—	—	—	1
10...	Kansliskrivare.....	—	—	3	1	1	—	5
9...	Kontorist.....	—	1	3	1	2	1	8
8...	Förste expeditionsvakt.....	—	—	—	—	—	1	1
7...	Expeditionsvakt.....	—	—	—	—	—	4	4
7...	Förrådsman.....	—	—	—	—	—	1	1
7...	Kanslibitråde.....	—	10	6	3	4	3	26
7...	Tekniskt biträde.....	—	—	3	—	—	—	3
Ag 7.....	Kanslibitråde.....	—	1	—	—	—	—	1
r.b.-19.....	Amanuens.....	—	—	—	—	—	1	1
r.b.-5, Ao5 ..	Biträde för skriv- och kontorsgöromål (kontorsbiträde).....	—	12	11	3	4	6	36
(24)	Expeditionsofficer.....	—	1	—	—	—	1	2
(24)	Officer.....	—	2	1	1	—	—	4
(18)	Underofficer.....	—	1	—	—	—	—	1
(17)	Underofficer.....	—	—	1	—	—	—	1
(16)	Underofficer.....	—	5	—	1	1	—	7
	Summa	1	45	80	30	33	23	212

sikter innefattande jämväl förplägnadsmateriel, distributionsmateriel för drivmedel och veterinärmateriel;

i) förrådsdriften vid arméns intendenturförråd;

j) driften vid arméintendenturförvaltningen underställda verkstäder för reparation av kläder och skodon samt tvättinrättningar;

k) samordnande av kontrollverksamheten inom arméintendenturförvaltningens verksamhetsområde i vad rör anskaffning av materiel;

l) för arméintendenturförvaltningen gemensamma frågor rörande förrådsverksamhetens administrativa del;

m) utarbetande av reglementen och instruktioner i vad avser till materielbyrån hörande frågor;

n) medelsäskanden för och förvaltning av arméns anslag till Telefon m. m., Övriga expenser m. m., Beklädnad m. m., Inventarier m. m. utom i vad avser delposten Förplägnadsmateriel, Tvätt samt Hemvärnets intendenturmateriel m. m.;

o) reseräkningar, reseförskott och anståndstraktamenten; ävensom

p) arméintendenturförvaltningens kassarörelse.»

Förplägnadsbyrån handlägger ärenden beträffande:

»a) behovsberäkning, anskaffning, tilldelning, användning, lagerhållning och försäljning av proviant och furage;

b) behovsberäkning, anskaffning, tilldelning och förrådshållning ävensom användning, skötsel och underhåll av förplägnadsmateriel, dock att inköp sker endast av materiel, som skall fast inmonteras i byggnad;

c) behovsberäkning och anskaffning av livsmedelsemballage, dock att inköp sker endast av materiel, som erfordras för projektering och försök;

d) medelsäskanden för och förvaltning av arméns anslag till Mathållning,

Furagering samt Inventarier m. m. i vad avser delposten Förplägnadsmateriel;

e) uppgörande av krigsförvaltningsplaner beträffande proviant, furage, förplägnadsmateriel och livsmedelsemballage;

f) konsumtionsfrågor i vad avser livsmedel;

g) hygienisk kontroll vid arméns matinrättningar samt vid central anskaffning och lagerhållning av proviant och furage;

h) driften vid arméns centralmagasin samt magasins- och tillverkningsavdelningar vid arméns intendenturförråd;

i) driften vid arméns matinrättningar;

j) lägerkassor; ävensom

k) utarbetande av reglementen och instruktioner i vad avser till byrån hörande frågor.»

Drivmedelsbyrån handlägger ärenden beträffande:

»a) behovsberäkning, anskaffning, tilldelning, användning, distribution, lagerhållning och försäljning av drivmedel och uppvärmningsbränslen;

b) behovsberäkning, anskaffning, tilldelning, förrådshållning, skötsel och underhåll samt försäljning av distributionsmateriel för drivmedel, dock att inköp sker endast av materiel, som erfordras för projektering och försök;

c) behovsberäkning, anskaffning, tilldelning, förrådshållning samt skötsel och underhåll av bränsleinventarier, dock att inköp sker endast av materiel, som erfordras för projektering och försök;

d) uppgörande av krigsförvaltningsplaner och erforderliga översikter beträffande förnödenheter och materiel enligt a)—c) ovan;

e) utarbetande av reglementen och

instruktioner i vad avser till drivmedelsbyrån hörande frågor;

f) medelsäskanden för samt förvaltning av anslagen till Bränsle m. m., Ökning av drivmedelslagringen, Drivmedelsförråd m. m. och Anskaffning av drivmedelsutrustning;

g) bokföringsmässig förråds kontroll i vad avser drivmedel och distributionsmateriel för drivmedel;

h) förrådstitelredovisning av drivmedel; ävensom

i) administrationen av och driften vid centralförråd av drivmedel samt lokalityndigheternas distributionsanläggningar.»

Administrativa byrån handlägger ärenden beträffande:

a) ämbetsverkets avlönings- och omkostnadsanslag;

b) ämbetsverkets organisation och arbetsordning;

c) tjänster å ämbetsverkets personalförteckning liksom å personalförteckningar fastställda för arméns centrala intendenturanstalter och armétruppförbandens intendenturavdelningar;

d) tillsättning, förordnande, tjänstledighet, avsked och entledigande beträffande ämbetsverkets civila personal och militära arvodespersonal;

e) avlöningsförmåner och personalredovisning beträffande ämbetsverkets ovannämnda personal;

f) tillsättning och entledigande av civil personal vid arméns centrala intendenturanstalter enligt intendenturanstaltsreglementets bestämmelser samt förordnande och tjänstledighet beträffande tjänstemannapersonal vid centralförråd av drivmedel;

g) företagsnämnder och personalvård samt arbetarskydd;

h) kollektivavtals- och arbetarfrågor i övrigt;

i) militära ersättningsmål;

j) besvärssärenden;

k) granskning av förslag till köpeavtal och förslag till beslut i vissa upphandlingsärenden, tolkning och tillämpning av hithörande avtalsbestämmelser samt lagar, författningar och i administrativ ordning tillkomna föreskrifter;

l) prövning och förvaring av säkerheter;

m) uttagande av viten;

n) sammanfattning av ämbetsverkets förslag till anslagsäskanden;

o) övriga frågor av rättslig eller allmänt administrativ natur;

p) tillhandahållande av juridiskt-administrativt biträde åt ämbetsverkets övriga byråer; ävensom

q) handhavande av telefonväxel, teletype, skrivcentral, vakt- och budtjänst, kopiering, städning och kommissionärsuppgifter.»

Direkt under KAIF sorterar ett antal *centrala anstalter*, nämligen sju centralförråd och sju centralmagasin.¹ I fem fall är centralförråd och centralmagasin sammanförda till en enhet under gemensam chef, i två fall är det fråga om enbart centralförråd för materiel och i ytterligare två fall enbart centralmagasin. Sammanlagda antalet anstalter av detta slag är sålunda nio. Slutligen finns 14 centrala drivmedelsförråd.

Regionalt, närmast under KAIF, handlägger *stabsintendenten* vid var och en av de sju militärbefälsstaberna (militär-områdena) ärenden rörande intendenturtjänsten och lokalt — vid regementen och motsvarande självständiga förband, vid försvarsområdesstaberna samt

¹ Enligt militär terminologi är »magasin» ett förråd för livsmedel, medan »förråd» avser förnödenheter av annat slag. För att icke skapa onödigt begreppsförvirring kommer uttrycket »magasin» i fortsättningen att ersättas med livsmedelsmagasin och uttrycket »förråd» med beteckningen materieförråd, då dylikt avses.

vid vissa utbildningsanstalter — sköter *intendenterna* — regementsintendenter o. s. v. — hithörande frågor. Några regionala förrådsanstalter i militärbefälsstabernas regi finns icke. Lokalt finns däremot förråd och magasin vid regementena o. s. v. Vid försvarsområdestaberna finns dock inga magasin för livsmedel utan endast förråd för materiel.

Förrådsverksamheten skall säkerställa dels att förnödenheter finns tillgängliga i tillräcklig utsträckning för krigsbehovet och dels att behovet i fred för utbildning m. m. tillgodoses. Förråden kan därför indelas i *krigsförråd* och *fredsförråd*. Som regel hålles dessa åtskilda, krigsförråden ordnade förbandsvis eller på motsvarande sätt för omedelbart ianspråktagande i anslutning till mobiliseringsplatserna utanför fredsförläggingsområdena, medan fredsförråden finns inom regementenas fredsförläggningar, där de tjänstgör som centrala utrustnings- och bytesförråd för samtliga utbildningsförband inom ett vart regemente.

Viss blandning av krigsförråd och fredsförråd förekommer såväl vid KAIF:s centrala anstalter som vid de lokala förbanden. Såväl de centrala materieförråden som de centrala livsmedelsmagasinen har till den helt övervägande delen rent fredsmässiga uppgifter som distributionscentraler mellan leverantörerna och de slutliga förbrukarna, d. v. s. regementen och motsvarande förband. Därjämte finns emellertid i centralförråden förvarade s. k. etappsatser av materiel, utgörande krigsförråd för vissa underhållsförband. Centralmagasinens verksamhet är av helt fredsmässig karaktär, men samtidigt utgör deras livsmedelslager i sin helhet krigsberedskapslager. Även på regementena förekommer viss blandning av krigs- och fredsförråd sålunda, att i

vissa fall för krigsförråd avsedd materiel förvaras i fredsförråden och användes i utbildningen. Det sistnämnda förhållandet har dock ganska ringa omfattning. Däremot förekommer fortlöpande ett utbyte av krigsförrådens materiel, så att den nyaste materielen alltid tillföres dessa i utbyte mot äldre materiel, som överföres från krigsförråden till fredsförråden för att förbrukas i utbildningen.

De centrala drivmedelsförråden torde — i motsats till de andra centrala anstalterna — böra betraktas såsom rena krigsförråd. Huvuddelen av arméns och även flygets fredsförbrukning av drivmedel tas visserligen ur dessa förråd, men detta beror på nödvändigheten att omsätta de förevarande drivmedlen, så att dessa icke på grund av för lång lagring blir obrukbara.

Varje regemente eller motsvarande förband har sålunda ett fredsförråd av intendenturmateriel och ett antal åtskilda krigsförråd, vidare ett magasin för livsmedel, avsett för fredsbbruk, men som även inrymmer vissa för krigsbehov avsedda kvantiteter, samt ett drivmedelsförråd, likaledes avsett för fredsbbruk men med vissa kvantiteter reserverade för krigsbehov. Försvarsområdestaberna har i princip endast krigsförråd av materiel. För hemvärnets och vissa frivilliga försvarsorganisationers behov av utrustning för utbildningsändamål finns dock under varje försvarsområdesstab ett särskilt fredsförråd. Slutligen finns vissa utbildningsanstalter, som endast har fredsförråd. Om varje regemente eller motsvarande förbands fredsförråd tillsammans med dess olika krigsförråd betraktas såsom en förrådsenhet, finns det *lokalt* inom armén

72 materieförrådsenheter

51 livsmedelsmagasin

50 drivmedelsförråd.

Varje regemente eller motsvarande förband har under intendenten en intendenturförrådsförvaltare, som svarar för förrådstjänsten beträffande all intendenturmateriel inom förbandet. Intendenturförrådsförvaltaren är som uppbördsman ansvarig för alla av honom omhändertagna förnödenheter. Han har till sin hjälp förrådsförmän, förrådsmän och förrådsarbetare. Under intendenten, vid sidan av intendenturförrådsförvaltaren, finns ett förrådsbokföringskontor under chefskap av en expeditionsunderofficer. Denne har till sin hjälp som regel ett kanslibitråde och ett kontorsbitråde. För allmänna skrivgöromål har intendenten därjämte ett bitråde.

De olika regementenas materiel kommer till slutlig användning på kompanierna (eller motsvarande), antingen som personlig utrustning, för vilken den enskilde soldaten, som kvitterat ut materielen, är ansvarig, eller som utrustning för gemensamt bruk (tältmateriel, expeditiomateriel o. s. v.) för vilken en inom kompaniet utsedd mate-

rielredogörare, i regel kompanikvartermästaren, är närmast ansvarig. Slutligen är viss materiel att betrakta som ren förbrukningsmateriel.

Regementsintendenten är som regel även kasernofficer och svarar därmed för kasernernas drift och underhåll. Vidare har han hand om marketenterirörelsen och därmed sammanhängande angelägenheter. I tablå 3 visas exempel på intendenturförvaltningens organisation vid ett infanteriregemente. Antalet befattningshavare kan variera inom ganska vida gränser kring de i exemplet anförda talen, beroende på de olika regementenas storlek.

Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid en försvarsområdesstab visas i tablå 4.

Den inom arméns regionala och lokala intendenturorgan sysselsatta expeditiionspersonalens antal framgår av tabell 1.

Det bör observeras att i tabellen ej medtagits den personal som uteslutande sysslar med kasernvård (kasernförvaltare eller kasernunderofficerare). För-

Tabell 1. *Expeditionspersonalens antal vid arméns regionala och lokala intendenturorgan*

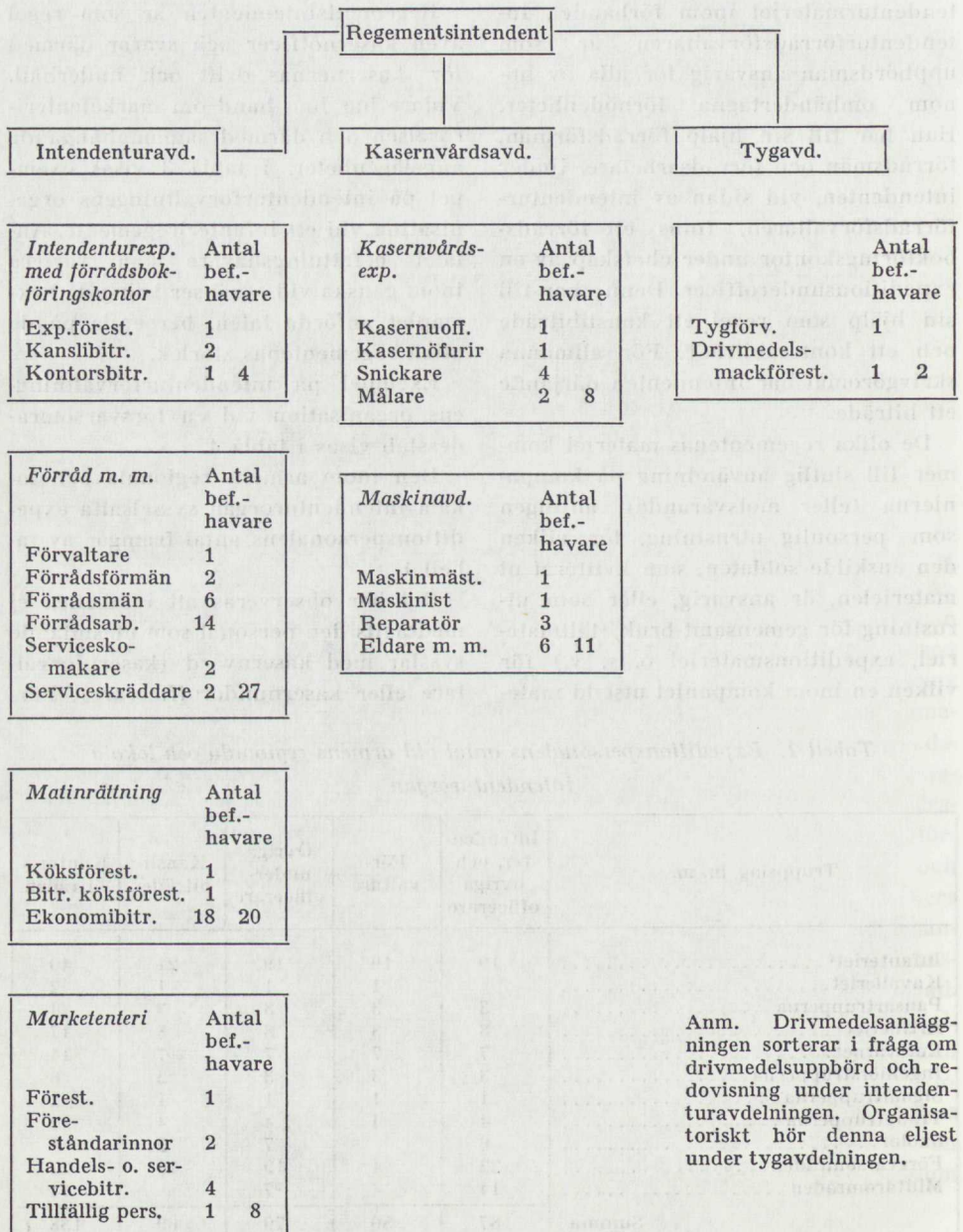
Truppslag m. m.	Intenden- ter, och övriga officerare	För- valtare	Övriga under- officerare	Kansli- biträden	Kontors- biträden
Infanteriet ¹	19	19	19	21	40
Kavalleriet		1	1	1	2
Pansartrupperna	3	3	3	3	4
Artilleriet ²	8	8	8	8	17
Luftvärnet	7	7	7	7	14
Ingeniörtrupperna	3	3	3	3	6
Signaltrupperna	1	1	1	1	2
Trängtrupperna	4	4	4	4	12
Skolor	6		7	2	5
Försvarsområden	22	4	19	19	22
Militärområden	14		37		14
Summa	87	50	79	69	138

¹ Här ingår P 1G, P 5, S 3, K 4, KavKS.

² , , Lv 2G.

³ Arvodesbefattningar.

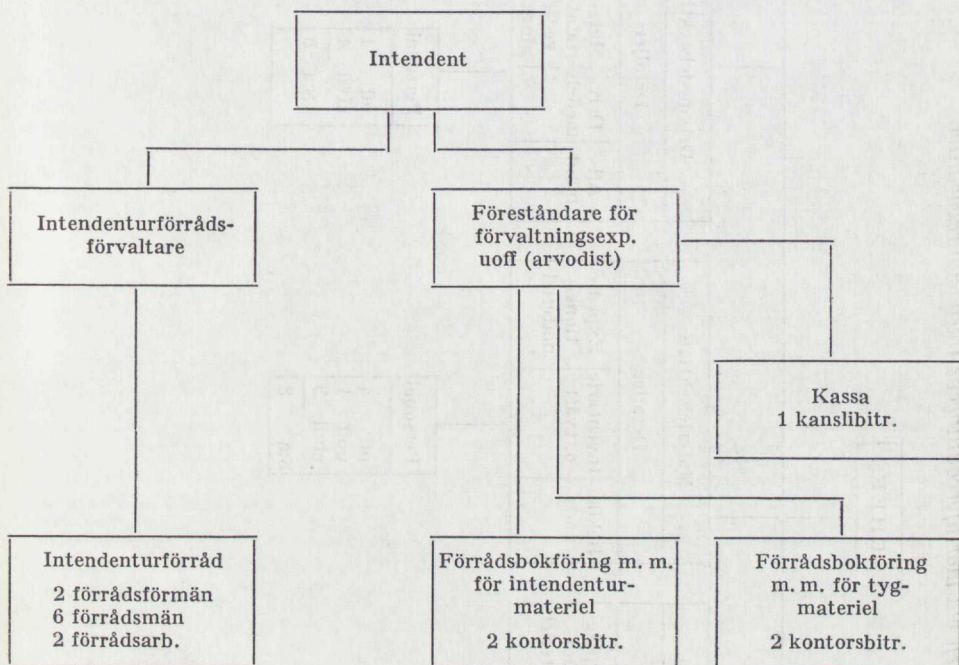
Tablå 3. Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid ett infanteriregemente

Anm. Drivmedelsanläggningen sorterar i fråga om drivmedelsuppbörd och redovisning under intendenturavdelningen. Organisatoriskt hör denna eljest under tygavdelningen.

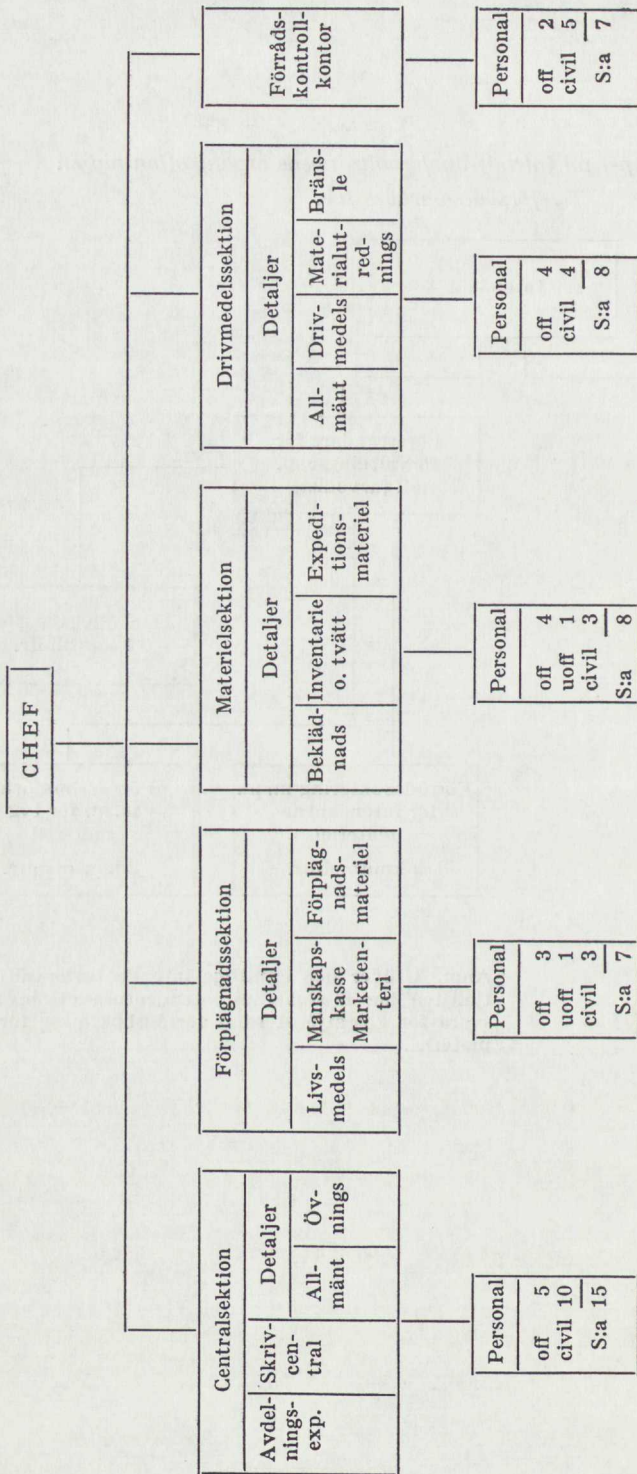
Personalen vid intendenturavdelningen på ett regemente uppgår till omkring 60 personer. Kasernvårdsavdelningen sysselsätter ett 20-tal anställda. Härtill kommer ett antal handräkningsvärnpliktiga.

Tablå 4. Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid en försvarsområdesstab.

Anm. Utöver den egentliga intendenturförvaltningstjänsten har fo-stabernas intendenturavdelningar att svara för kassatjänst samt förrådsbokföring för tygmateriel.

Tablå 5. Organisationen vid marinförvaltningens intendenturavdelning.

Tablå 6. Personalorganisationen vid marinförvaltningens intendenturavdelning

Lönegrad (-klass)	Tjänst (beställning)	Chef	Central- sektion	Förplägnads- sektion	Materiel- sektion	Drivmedels- sektion	Förrådskon- trollkontor	Summa
Bo 4	Marinöverintendent.....	1	—	—	—	—	—	1
Ao 26	Kommandörkapten av 1. gr vid marinintendenturkåren.....	—	1	—	1	1	—	3
Ao 24	Kommandörkapten av 2. gr. vid marinintendenturkåren.....	—	—	1	—	—	1	2
Ao 21	Kapten vid marinintendenturkåren.....	—	2	2	3	3	—	10
Ao 13/17	Löjtnant vid marinintendenturkåren....	—	1	—	—	—	—	1
Ao 15	Förvaltare vid flottan.....	—	—	—	1	—	—	1
Ao, Ae 21	Byråintendent.....	—	—	1	—	1	—	2
17	Assistent.....	—	—	—	—	1	—	1
15	Assistent.....	—	—	1	1	—	—	2
13	Kontorsskrivare.....	—	1	—	1	—	2	4
12	Förste kansliskrivare.....	—	—	—	—	—	1	1
10	Kansliskrivare.....	—	—	—	—	1	—	1
9	Kontorist.....	—	2	—	—	—	1	3
7	Kanslibitråde.....	—	2	—	1	—	—	3
r.b. — 5, Ao 5	Biträde för skriv- och kontorsgöromål (kontorsbiträde).....	—	5	1	—	1	1	8
(24)	Expeditionsofficer.....	—	1	—	—	—	—	1
(24)	Officer.....	—	—	—	—	—	1	1
(16)	Underofficer.....	—	—	1	—	—	—	1
	Summa	1	15	7	8	8	7	46

rådspersonal (förrådsförmän, förrådsmän och förrådsarbetare) ingår ej heller i de angivna siffrorna.

2. Marinen

Marinens intendenturförvaltning utövas centralt av Kungl. Marinförvaltningens intendenturavdelning. Dess organisation framgår av tablå 5. Tablå 6 visar intendenturavdelningens personalorganisation.

Enligt marinförvaltningens arbetsordning fördelas intendenturavdelningens arbetsuppgifter på följande sätt.

»1. *A centralsektionen* handläggas ärenden av för avdelningen gemensam art ävensom utredningar m. m., som ej skola utföras av annan enhet inom avdelningen, samt ärenden, som angå formerna för redovisning av förnödenheter, förvaltade av avdelningen; formerna för krigsplanläggning avseende nyssnämnda förnödenheter;

beräkning och förvaltning av anslagen till Övningar m. m. och Hundbevakningstjänsten.

När redovisningsföreskrifter avseende materiel kunna givas allmän räckvidd inom marinförvaltningens ämbetsområde, skall sådant ärende beredas i samråd med verkstadsbyrån.

Redaktionen för Samling för marinen av förvaltningsföreskrifter (Red. SMFF) är underställd centralsektionen (ingår i allmänna detaljen). För redaktionen gäller särskild, genom intendenturavdelningens försorg utfärdad instruktion.

2. *A förplägnadssektionen* handläggas ärenden, som angå livsmedel, livsmedelsemballage och förplägnadsmateriel; planering av och driften vid förplägnadsanstalter i land och ombord; drifteknisk och driftekonomisk planering ävensom utrustning och drift av marinens livsmedelsindustrier; beräkning och förvaltning av anslagen till Mathållning och Inventarier m. m. (förplägnadsmateriel); samt manskapskassor och marketentier.

3. *A materielsektionen* handläggas ärenden,

som angå beklädnad och viss övrig personlig utrustning;
expeditions- och viss förläggingsmateriel samt viss specialbeklädnad ombord;
expeditionsmateriel, förläggingsmateriel och dylikt för marinens anläggningar i land;
tvätt; samt

beräkning och förvaltning av anslagen till Övriga expenser m. m., Beklädnad m. m., Inventarier m. m. (utom förplägnadsmateriel) samt Tvätt.

4. *A drivmedelssektionen* handläggas ärenden, som angå drivmedel och distributionsmateriel därför;

driften vid marinens drivmedelsanläggningar och materialförråd;

inventering och kontroll av marinens drivmedelsförråd;

driften av marinens tankfartyg;

befraktningar i vad avser drivmedels- och bränsletransporter;

viss materialutredning; samt

beräkning och förvaltning av anslagen till Bränsle m. m., Drivmedelsförråd m. m., Anskaffning av drivmedelsutrustning och Materialförråd m. m.

5. *Förrådskontrollkontoret* skall utöva sådan granskning och kontroll m. m., som stadgas i 46 § och som faller inom intendenturavdelningens arbetsområde.

Kontoret skall beträffande intendenturförråd, matinrättningar, marinens livsmedelsindustrier och intendenturverkstäder samt försäljning av intendenturmateriel och livsmedel till enskilda följa verksamheten i drifttekniskt och driftekonomiskt hänseende i samarbete med vederbörlig sektion. På kontoret ankommer jämväl att inom intendenturförråd, livsmedelsfabriker och matinrättningar övervaka tillämpningen av arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser i vad avser skyddsåtgärder.

Därest vid granskning av omsättningsförhållandena eller eljest anledning uppkommit att antaga att till intendenturavdelningens arbetsområde hörande förnödenheter blivit obehövligen eller oanvändbara, skall detta meddelas vederbörande avdelning för vidare åtgärd.

6. Envar av intendenturavdelningens sektioner och förrådskontrollkontoret skall, såvitt angår dess arbetsområde, biträda marinöverintendenten vid fullgörandet av dennes åligganden såsom inspektör.»

I fråga om förrådskontrollen gäller särskilt:

»a) bokföringskontroll genom en stickprovsvis utförd granskning av bokföringen mot intäkts- och uttagningsverifikationer samt granskning av verifikationsmaterialet med avseende på order, in- och utlämningsbevis, kvittenser m. m. samt prissättningen,

b) uppbördskontroll genom mottagningsbevis och utdrag ur medelsredovisningar med syfte att kontrollera, att däri upptagna materiel m. m. blivit vederbörligen uppbördstagen,

c) kontroll av att inventeringar verkställt i föreskriven ordning och på föreskrivet sätt,

d) stickprovsinventeringar samt

e) förbrukningskontroll, som även kan avse jämförelse mellan olika myndigheter och enheters förbrukning av samma slags artiklar samt översikter av förluster av viktigare materielslag.»

Verksamheten inom marinens är uppdelad på två grenar, *flottan*, som svarar för de operativa insatserna till sjöss, och *kustartilleriet*, som har kombinerade mark- och sjöoperativa uppgifter längs kusten. Organisatoriskt är flottan på det regionala planet indelad i marin-kommandon och örlogsvarv, vilka är sidoordnade. Som en följd härav sorterar under intendenturavdelningen elva regionala intendenturorgan, nämligen vid

tre marinkommandon (intendenturförvaltningar)

tre örlogsvarv (intendenturavdelningar)

fem kustartilleriförsvar (intendenturförvaltningar).

Vid flottan är intendenturärendena uppdelade så att marinkommandona svarar för förplägnad, beklädnad, intendenturinventarier och skrivmateriel, medan på örlogsvarven faller ärenden angående materialutredning, drivmedel och bränsle samt varvsadministrationen.

Ett marinkommando (Nord) har gemensam intendenturförvaltning med kustartilleriförsvaret. I kustartilleriförsvarens intendenturförvaltningar ingår

även intendenturförvaltningen för de av arméns försvarsområden, som operativt ingår i kustartilleriförsvaren.

Intendenturorgan av lokal karaktär finns på fartyg eller fartygsförband samt i land vid Hårsfjärdens örlogsdepå, Sjökrigsskolan, Berga örlogsskolor och Karlskrona örlogsskolor.

Det bör här anmärkas, att beteckningen »regional» för marinen icke har samma innebörd som inom armén. Marinens regionala intendenturorgan förenar nämligen i sig funktioner av såväl central som regional och lokal karaktär. Inom marinen finns sålunda ingen motsvarighet till arméns centrala intendenturanstalter, utan dessa antaltes funktioner åvilar inom marinen de regionala organen. Dessa har vidare i stor utsträckning lokala funktioner av samma karaktär som i fråga om regementenas intendenturförvaltningar inom armén. Kustartilleriförsvarens intendenturförvaltningar torde för övrigt i princip vara tämligen jämförbara med regementenas inom armén.

De regionala intendenturförvaltningsarnas organisation framgår av tabellerna 7, 8 och 9.

De förnödenheter som faller inom marinens intendenturförvaltningstjänst indelas i livsmedel, förplägnadsmateriel, beklädnadsmateriel, inventarier, expeditionsmateriel, drivmedel, materialutredning och bränsle. Såsom tidigare nämnts sammanfaller dessa förnödenheter sålunda till större delen med dem som förvaltas av KAIF. En väsentlig olikhet föreligger dock i fråga om marinens materialutredning, som omfattar en stor mängd förnödenheter — drygt 20 000 artiklar — såsom reparationsmateriel, råvaror för verkstäder o. d., vilka inom armén räknas som tygmateriel. Vidare föreligger den skillnaden att drivmedel helt faller inom intendenturavdelningen, alltså även i fråga om upp-

bördstagandet, vilket icke är fallet inom armén, där drivmedel i uppbördshänseende räknas som tygmateriel.

Förråds- och uppbördsorganisationen

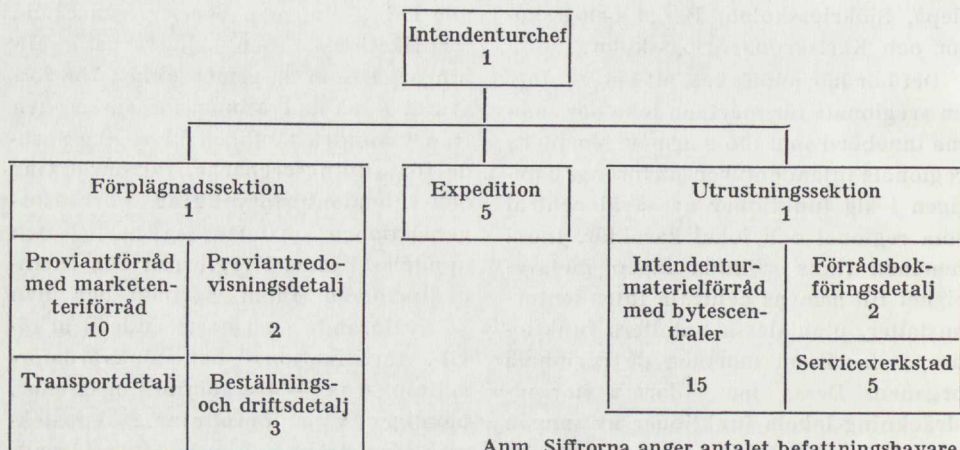
Arméns förvaltningstjänst uppdelas i alla led — om man bortser från civil-, fortifikations- och sjukvårdsförvaltningarna, som är gemensamma för försvaret — på de två inom försvarsgrenen från varandra tämligen klart avgränsade förvaltningsgrenarna, tygförvaltning och intendenturförvaltning. Förrådsorganisationen ansluter sig här till och uppdelas i stort i tygförråd och intendenturförråd. Inom marinen har man — fortfarande med bortseende från civil-, fortifikations- och sjukvårdsförvaltningarna — tre förvaltningsgrenar, nämligen vapenförvaltning, skeppsteknisk förvaltning och intendenturförvaltning. Marinens förrådsorganisation blir därigenom i första hand tredelad, men uppvisar även på andra sätt en mera komplicerad bild än arméns. För att få en riktig uppfattning om marinens intendenturförrådsorganisation torde därför en översikt över förrådsorganisationen i dess helhet vara nödvändig.

De marina förråden indelas i olika kategorier med hänsyn till *dels* förrådsartiklarnas art och användningsområde — bl. a. inventarieförråd, reservdelsförråd och utrednings(förbrukningsmateriel-)förråd, *dels* förrådens uppdelning på olika förvaltningsgrenar — *vapen(tyg-)förråd*, *skeppstekniska förråd* och *intendenturförråd*.

Med hänsyn till dispositionsrätten till förnödenheterna fördelas förråden på *centralförråd*, som disponeras av marinförvaltningen med huvudsaklig uppgift att tillhandahålla förnödenheter till regional- och lokalförråd,

regionalförråd, som — med den inskränkning, som marinförvaltningen generellt eller för varje särskilt fall före-

Tablå 7. Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid marinkommando

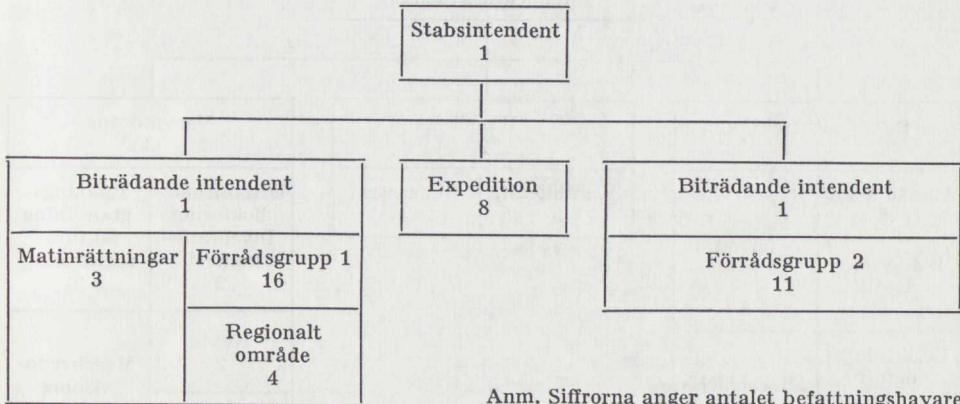
Anm. Siffrorna anger antalet befattningshavare.

Personalspecifikation

<i>Tjänstebenenämning</i>	<i>Lönegrad</i>	<i>Antal</i>	<i>Tjänstebenenämning</i>	<i>Lönegrad</i>	<i>Antal</i>
Intendenturchef	Bo 1	1	Kansliskrivare	Ae 10	1
Kapten	Ao 21	1	Förrådsförmän	Ae 9	3
Kapten el. löjtnant	Ao 21 el. Ao 17	1	Kontorist	Ae 9	1
Förvaltare	Ao 17	2	Förrådsman	Ae 7	10
Flagguoff	Ao 13	1	Kanslibitråde	Ae 7	3
Högbåtsman	Ao 9	1	Kontorsbitråde	Ao 5	5
Uoff i arvodesbef.	Arvodist	1	Arbetare	Kollektivavtal	13
Förste kansliskriv.	Ae 12	1			

Summa 45

Tablå 8. Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid ett kustartilleriförsvar

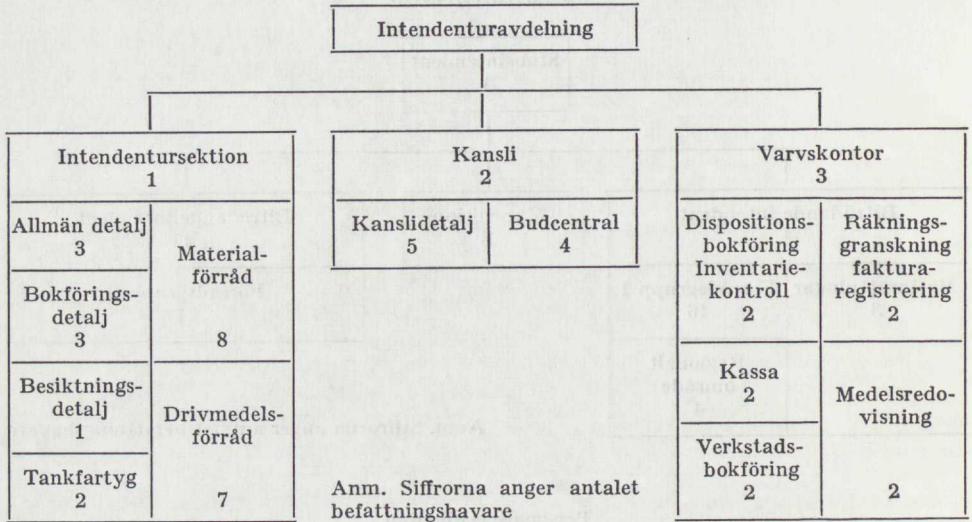
Anm. Siffrorna anger antalet befattningshavare

Personalspecifikation

<i>Tjänstebenämning</i>	<i>Lönegrad</i>	<i>Antal</i>	<i>Tjänstebenämning</i>	<i>Lönegrad</i>	<i>Antal</i>
Stabsintendent	Ao 24 el. Ao 26	1	Förrädsman	Ao 9	1
Kapten	Ao 21	1	»	Ae 9	3
Officer	Arvodist	1	Kontorist	Ae 9	1
Förvaltare	Ao 17	2	Förrädsman	Ae 7	9
»	Ao 15	1	Kanslibitråde	Ao 7	1
Flagguoff	Ao 13	1	»	Ao 7	2
Överfurir	Ao 9	1	Kontorsbitråde	Ao 5	3
Köksföreståndare	Ao 12	2	Förrädsarbetare	Kollektivavtal	14
Bitr. köksförest.	Ao 10	1			

Summa 45

Tablå 9. Exempel på intendenturavdelningens organisation vid ett örlogsvarv

Personalspecifikation

Tjänstebenenämning	Lönegrad	Antal	Tjänstebenenämning	Lönegrad	Antal
Avdelningschef	Ao 24	1	Kassör	Ae 12	1
Sektionschef	Ao 21	1	Förrådsmästare	Ae 12	4
Kamrerare	Ae 21	1	Kansliskrivare	Ae 10	2
Besiktningssman	Arvode lkl. 23	1	Förman	Ag 10	1
Sekreterare	Ae 19	1	Kontorist	Ae 9	3
Förste bokhållare	Ae 17	1	Förrådsman	Ag 9	1
Förvaltare	Ao 17	2	Förste exp. vakt	Ao 8	1
Förvaltare	Ao 15	1	Kanslibitråde	Ae 7	8
Assistent	Ae 15	1	Kontorsbiträde	Ae B	6
Förrådsförvaltare	Ae 15	1	Kontorsbud	Kollektivavtal	3
Förrådsuoff	Ao 13	1	Arbetare	Kollektivavtal	5
Förste kansliskrivare	Ae 12	2			

Summa 49

skriver — disponeras av marinkommandochef, kustartilleriförsvarschef respektive varvschef med huvudsaklig uppgift att tillhandahålla förnödenheter såväl till lokalförråd som till uppborer och direkt till förbrukare,

lokalförråd, med huvudsaklig uppgift att tillhandahålla förnödenheter så-

Centralförråd

Centralt förråd för artilleriinventarier

Centralt förråd för vapen- och skeppsteknisk materiel

Regionalförråd

Inventarieförråd

Artilleriinventarieförråd

Handvapenförråd

Bytesförråd för cyklar

Torpedinventarieförråd

Mininventarieförråd

Eldledningsinventarieförråd

Luftskyddsinventarieförråd

Navigeringsinventarieförråd

Skepparinventarieförråd

Svepinventarieförråd

Teleinventarieförråd

Maskininventarieförråd

Elektriskt inventarieförråd

Timmermansinventarieförråd

Maskin- och timmermansinventarieförråd

Fartygsmaterieförråd

Intendenturinventarieförråd

väl till uppborer som direkt till förbrukare. Egentliga lokalförråd finns endast vid Hårsfjärdens örlogsdepå samt vid vissa av marinens skolor.

Med hänsyn till förrådsartiklarnas art och användningsområde har man följande olika slag av förråd:

Reservdelsförråd för:

artilleriinventarier

handvapen

eldledningsinventarier

motorfordon och cyklar

motorfordon

maskininventarier

elektriska inventarier

maskin- och elektriska inventarier

Vapenutredningsförråd

Artilleriammunicionsförråd

Minammunicionsförråd

Torpedammunicionsförråd

Sveputredningsförråd

Teleutredningsförråd

Luftskyddsutredningsförråd

Övriga förråd

Livsmedelsmagasin

Beklädnadsförråd

Skrivmaterieförråd

Materieförråd

Drivmedelsförråd

Bokförråd

Övningsförråd

Verkstadsförråd

De fåtaliga lokalförråden hänför sig huvudsakligen till de slag som återfinnes bland de regionala förråden under gruppen »övriga förråd».

De angivna förrådskategorierna fördelar sig på förvaltningsgrenar med 20 olika slags vapenförråd, 13 olika slags skeppstekniska förråd och 6 olika slags intendenturförråd. Totala antalet förrådsenheter uppgår till ca 100 vapenförråd, ca 50 skeppstekniska förråd och ca 50 intendenturförråd, d. v. s. sammanlagt ca 200 förrådsenheter.

Såsom tidigare anförts har man inom marinen inga centrala intendenturförråd. De *regionala intendenturförrådens*

antal och organisationstillhörighet framgår av tabell 2.

De angivna förråden motsvaras på förbanden (fartygen) av *uppborer*, d. v. s. mindre förråd av förnödenheter avsedda att tillgodose förbandens (fartygens) egna behov, vilka var för sig har redovisningsskyldighet. Varje typ av förråd motsvaras sålunda av viss typ av uppbröd — redovisningsskyldighet med därtill hörande förrådsbokföring — exempelvis handvapenförråd/handvapenuppbröd; mininventarieförråd/mininventarieuppbröd; beklädnadsförråd/beklädnadsuppbröd o. s. v.

Liksom förråden sorterar uppborer-

Tabell 2. Marinens intendenturförrådsorganisation

Förråd	Antal förråd inom				Totalt antal
	Marinkommandon	Örlogsvarv	Kustartilleriförsvaret	Utbildningsanstalter	
Intendenturinventarieförråd	3	—	5	1	9
Livsmedelsmagasin	1 ¹	—	3	—	7
Beklädnadsförråd	3	—	5	1	9
Skrivmaterieförråd	3	—	5	—	8
Materialförråd	—	3	5	—	8
Drivmedelsförråd	—	3	5	—	8

¹ I antalet ingår ett mindre magasin vid Hårsfjärdens örlogsdepå.

na under en vapenförvaltning, en skeppsteknisk förvaltning och en intendenturförvaltning. Vapenförvaltningen står direkt under fartygschefen och de övriga har fartygsingenjören resp. fartygsintendenten som förvaltningschefer. Totala antalet olika uppborjder (redovisningsenheter) på ett fartyg kan, om fartyget är någorlunda stort, uppgå till ett 30-tal. Antalet uppborjdsmän är dock mindre, då en uppborjdsman oftast har flera uppborjder om hand. I allmänhet är antalet uppborjdsmän följande:

Kryssare	11	uppborjdsmän
Jagare	8—11	»
Motortorpedbåtar	2—4	»
Ubåtar	4	»
Minsvepare	2—4	»
Trängfartyg	2—10	»
Statens isbrytarfartyg	5—6	»
Hjälpkryssare	6—7	»

Uppspaltningen av förrådshållningen i land på en mängd småförråd — vilken i sig själv innebär en dyrbar och arbetskrävande organisationsform — och motsvarande splittring av förnödenheterna ombord på lika många uppborjder har lett till en omständlig och komplicerad verksamhet för fartygens utrustning och underhåll. Förhållandet har i olika sammanhang uppmärkamats, bl. a. av riksdagens revisorer, och inom marinen har man sedan länge inriktat sig på att åstadkomma en rationellare

förrådsorganisation. Efter grundliga utredningar har man sedan våren 1959 vid Göteborgs örlogsvarv prövat en organisation, som innebär en sammanslagning av vissa förråd inom vapenförvaltningen och den skeppstekniska förvaltningen — dock med undantag av ammunitionsförråden — jämte de till intendenturförvaltningen hörande allmänna materialförråden samt drivmedelsförråden till en förrådsenhet. De övriga intendenturförråden har tills vidare undantagits.

Man har på detta sätt skapat en funktionell förrådsenhet, vilken kan svara för tillgodoseende av alla på ett fartyg uppkommande behov av förnödenheter med undantag av ammunition och viss vapenutrustning samt egentliga intendenturförnödenheter. Det sammanslagna förrådet sorterar i förvaltningshänseende under örlogsvarvets intendenturavdelning. I tekniskt avseende — lagerhållningens omfattning, tekniskt underhåll m. m. — svarar emellertid varje förvaltningsgren för sina i förrådet ingående förnödenheter.

Försöket med en funktionell förrådsorganisation vid Göteborgs örlogsvarv har utfallit positivt. Man har sålunda kunnat minska personalstyrkan, förenkla redovisningen och har fått en bättre total överblick över förrådshållningen, varigenom bl. a. tidigare dub-

bellagring undvikits och bättre utgallring av inkurant materiel möjliggjorts. Marinförvaltningen torde därför stå i begrepp att successivt genomföra denna organisation vid sina övriga regionala förvaltningar. Därvid överväges att inrymma även de återstående intendenturförråden i den funktionella förrådsenheten och utanför denna skulle sålunda vid ett genomförande av nu föreliggande planer endast stå ammunitionsförråden. Det anses nämligen att dessa av säkerhetsskäl bör organiseras som fristående förråd.

För intendenturförvaltningens vidkommande innebär planerna, att denna skulle svara för all förrådsverksamhet

— dock med undantag för ammunition — inom marinen. På samma sätt skulle uppbörderna — med undantag för ammunitionsuppbörderna — sammanföras till en enhet inom varje förband (fartyg) för vilken en befattningshavare — intendenturofficer eller motsvarande — skulle svara.

Den planerade funktionella förrådsorganisationen avses komma att medföra en överflyttning av förråds- och redovisningspersonal från de regionala vapen- och skeppstekniska förvaltningarna till intendenturorganen. Personalkadern inom dessa skulle sålunda komma att öka. Den nuvarande expeditionspersonalen framgår av tablå 10.

Tablå 10. Expeditionspersonalens antal vid marinens regionala och lokala intendenturorgan.

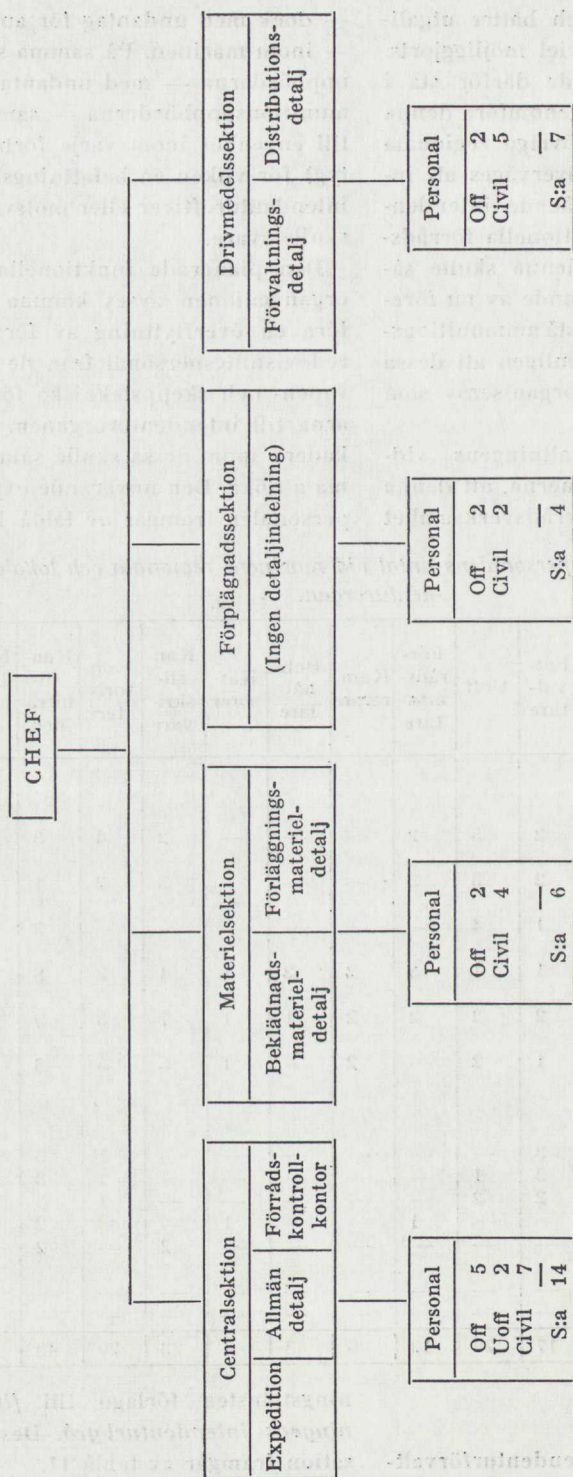
Förvaltningsmyndighet	Intendenter, off	Förvaltare	Uoff	Förrådsmästare	Kamrerare	Bokhållare	Kassörer	Kansli-skrivare	Kontorister	Kansli-biträden	Kontors-biträden	Summa
<i>Flottan</i>												
Marinkommando Ost.....	6	2	5	2	—	—	—	2	4	3	5	29
Marinkommando Syd.....	3	2	3	3	—	—	—	3	2	1	6	23
Marinkommando Väst.....	3	1	4	—	—	—	—	—	—	3	2	13
Stockholms örlogsvarv.....	3	1	1	5	2	2	1	4	3	8	6	36
Karlskrona örlogsvarv.....	3	2	2	2	2	1	1	7	3	9	14	46
Göteborgs örlogsvarv.....	3	1	2	—	2	—	1	5	5	6	13	38
<i>Kustartilleriförsvaren</i>												
Stockholms.....	3	3	—	—	—	—	—	—	1	3	3	13
Blekinge.....	3	3	1	—	—	—	—	—	1	3	3	14
Göteborgs.....	3	2	—	—	—	—	—	—	1	3	5	16
Härnösands.....	2	—	—	1	—	—	1	—	—	2	2	8
Gotlands.....	2	—	—	—	—	—	—	2	—	2	6	12
<i>Flottans fartyg...</i>												
Skolor.....	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Summa	53	17	20	13	6	3	4	23	20	43	65	267

3. Flygvapnet

Inom flygvapnet är intendenturförvalt-

ningstjänsten förlagd till *flygförvaltningens intendenturbyrå*. Dess organisation framgår av tablå 11.

Tablå 11. Organisation vid flygförvaltningens intendenturbyrå

Personalspecifikation

Lönegrad (-klass)	Tjänst (beställning)	Chef	Central- sektion	Mate- riel- sektion	För- pläg- nads- sektion	Driv- me- dels- sektion	Sum- ma
Bo 1	Överste i intendenturbefattning.	1	—	—	—	—	1
Ao 26	Överstelöjtnant i intendenturbe- fattning.....	—	1	1	—	1	3
Ao 24	Major i intendenturbefattning..	—	1	—	1	—	2
Ao 21	Kapten i intendenturbefattning .	—	1	1	1	1	4
Ao, Ae 23	Förste byråintendent.....	—	—	—	—	1	1
21	Byråingenjör.....	—	—	1	—	—	1
15	Assistent.....	—	—	2	1	—	3
13	Kontorsskrivare.....	—	1	—	—	—	1
12	Förste kansliskrivare.....	—	—	—	—	1	1
9	Kontorist.....	—	1	—	—	1	2
7	Expeditionsvakt.....	—	1	—	—	—	1
7	Kanslibiträde.....	—	1	—	1	1	3
r.b. — 5, Ao 5	Biträde för skriv- och kontors- göromål (kontorsbiträde).....	—	3	1	—	1	5
(26)	Expeditionsofficer.....	—	1	—	—	—	1
(24)	Expeditionsofficer.....	—	1	—	—	—	1
(16)	Expeditionsunderofficer.....	—	2	—	—	—	2
	Summa	1	14	6	4	7	32

I motsats till vad som är fallet inom arméns och marinens intendenturförvaltningar föreligger inom flygförvaltningens intendenturbyrå ingen i detalj uppspaltad fördelning av arbetsuppgifterna på olika sektioner m. m. enligt någon detaljerad arbetsordning. Följande allmänna fördelning av arbetsuppgifterna gäller.

1. Centralsektionen

Organisationsfrågor

Personalfrågor

Utbildningsfrågor

Publikationer (reglementen, instruktioner, förvaltningsföreskrifter, kompendier, handböcker etc.)

Krigsförberedelser (krigsförvaltningsplaner, riktlinjer för intendenturunderhållstjänsten m. m.)

Förrädskontroll (säckgranskning av medelsräkenskaper m. m. från eskaderstaber, flottiljer etc. samt revisionsbesök hos lokalmyndigheter)

Förvaltning av anslaget till Övningar m. m.

Förvaltning av anslaget till Telefon m. m.

Ärenden som är gemensamma för intendenturbyrån eller som icke är hänförliga till någon saksektion.

2. Materielsektionen

Flygbeklädnad

Beklädnad i övrigt (inkl. övrig personlig utrustning med intendenturmateriel)

Inventarier (möbler, mattor, gardiner, armaturer, kontorsmaskiner, flaggor etc.)

Musikmateriel

Tvätt

Renhållning

Belysningsmedel

Kontorsutensilier

Idrottsmateriel

3. Förplägnadssektionen

Livsmedel

Tablå 12. Exempel på intendenturförvaltningens organisation vid en flygflottilj

Flottiljintendent		
<i>Expedition</i>	Antal bef.hav.	
Exp.uoff.	1	
Kanslibitr.	1	2
<i>Körcentral</i>	Antal bef.hav.	
Chef	1	
<i>Byggnadssektion</i>	Antal bef.hav.	
Kasernförest.	1	
Snickare	2	
Flygfältsarb.	1	
Renhålln.-arb.	2	6
<i>Intendenturmat-sektion</i>	Antal bef.hav.	
Förvaltare	1	
Kontorsbitr.	1	
Förrådsförmän	1	
Förrådsman	3	
Skräddare	1	7
<i>Wärme och elsektion</i>	Antal bef.hav.	
Maskinchef	1	
Maskinist	1	
Elektriker	1	
Reparatörer	2	
Eldare	4	9
<i>Livsmedelssektion</i>	Antal bef.hav.	
Köksförest.	1	
Bitr. köksförest.	1	
1:a ekonomibitr.	2	
Ekonomibitr.	12	16
<i>Fältarbets-tropp</i>	Antal bef.hav.	
Flygtekniker	3	
<i>Drivmedelssektion</i>	Antal bef.hav.	
Förrådsmäst.	1	
Förrådsförmän	1	
Förrådsman	2	
Förrådsarb.	1	5
<i>Marketenteri</i>	Antal bef.hav.	
Föreståndarinnor	1	
Kassörskor	1	
Bitr. kassörskor	1	
Serveringsbitr.	1	
Disk- o. städbitr.	2	6

Anm. Till de i tabellen angivna siffrorna kommer ett antal handräckningsvärnpliktiga

Förplägnad (mathållningens ordnande)

Förplägnadsmateriel

Lägerkassor med marketentier

Hundbevakningstjänsten (hundar, dressyrmateriel, utfodring, veterinärvård etc.)

4. Drivmedelssektionen

Flygdrivmedel (bensin och oljor m. m. för flygplan)

Motorfordonsdrivmedel

Eldningsbränslen (fasta och flytande)

Elenergi

Vatten

Redskap och annan materiel för förordshållning av drivmedel

Redskap och annan materiel för förordshållning av bränslen.

Under den centrala intendenturförvaltningsmyndigheten finns inga regionala organ i vanlig bemärkelse, utan de lokala intendenturorganen sorterar direkt under intendenturbyrån. De fyra eskaderstaberna — som i andra avseenden är regionala myndigheter — har nämligen i fråga om intendenturförvaltningen såsom regional uppgift endast att fördela övnings- och telefonanslag på dem underlydande flottiljer. I övrigt betraktas även eskaderstaberna i intendenturhänseende som lokala myndigheter. Eskaderstabernas intendenturför-

valtningstjänst är f. ö. av mycket ringa omfattning, och personalen utgöres endast av en intendenturofficer — stabsintendent — och en underofficer vid varje stab.

De egentliga lokala intendenturorganen utgöres av flottiljernas intendenturavdelningar under befäl av respektive flottiljintendent. Intendenturavdelning finns vid 19 flottiljer och 2 utbildningsanstalter. De lokala intendenturavdelningarnas organisation är tämligen likartad arméns. De närmare detaljerna i den lokala organisationen framgår av tablå 12. En intressant skillnad föreligger emellertid i fråga om fördelningen av uppbördsmanansvaret. Inom armén är intendenturförordsförvaltaren uppbördsman för hela förvaltningsområdet med undantag för drivmedel, alltså även för provianten. Inom flygvapnet däremot är uppbördsmanansvaret fördelat på tre befattningshavare, förvaltaren beträffande den egentliga intendenturmaterielen, drivmedelsförordsmästaren beträffande drivmedel och köksföreståndaren (husmor) beträffande provianten.

Flygvapnets intendenturförordsgorganisation inrymmer — förutom lokala förråd vid flottiljerna — ett centralt intendenturmaterieförråd. För drivmedelstjänsten replierar man på ett antal centrala drivmedelsförråd, men dessa är organisatoriskt knutna till och dri-

Tabell 3. Expeditionspersonalens antal vid flygvapnets regionala och lokala intendenturorgan

Förband	Intendenturoff	Förvaltare	Uoff	Drivmedelsförråds-mästare	Kansli-biträden	Skriv-biträden
Eskaderstaberna	4	—	4	—	—	—
Flottiljer	121	19	19	19	19	19
Skolor	1	—	1	—	1	1
Summa	26	19	24	19	20	20

¹ Därav 1 lärare vid F 20.

BILAGA 15

Redogörelse för förrådshållning och redovisningsrutin i fråga om intendenturmateriel vid arméförband

1. Förrådshållningen

Vid varje självständigt arméförband finns ett intendenturmaterieförråd, vars materiel är fördelad på å ena sidan ett antal vid mobiliseringsplatserna belägna krigsförråd och å andra sidan på ett inom förbandets fredsförläggning befintligt fredsförråd.

För intendenturmaterieförrådet svarar en intendenturförrådsförvaltare, som är uppbördsman för all intendenturmateriel. Till sin hjälp har förvaltare ett antal förrådsförmän, förrådsmän och förrådsarbetare. I anslutning till fredsförrådet finns en mindre expedition, där en förrådsförmän sköter viss redovisning. Viss speciell bokföring och redovisning ombesörjes av intendenturförrådsförvaltaren, men den egentliga förrådsbokföringen och därmed sammanhängande göromål ombesörjes av ett förrådsbokföringskontor under chefskap av en expeditionsofficer och direkt underställt intendenten.

2. Redovisning av materielbehovet

Behovet av materiel för krigsförbanden (materiel som skall finnas upplagd i krigsförråden) är ytterst avhängigt av den krigsorganisation, som årligen fastställs genom arméorder. Som regel ändras krigsorganisationen årligen genom att vissa förband försvinner och andra kommer till eller genom att för-

banden till sammansättning och utrustning ändras. Regementets intendenturförvaltning har därvid att på grundval av mobiliseringsplaner och med ledning av fastställda fältutrustningslistor beräkna behovet av materiel för regementets krigsförband. I den mån befintlig utrustning ej räcker, täckes bristen genom beställning, som skall inlämnas före den 15 maj till KAIF. Befintlig materiel redovisas genom »Materielöversikt».

Behovet av materiel för fredsbruk beräknas kalenderårsvis på grundval av föreskrifter som utfärdats av militärbefälhavaren och med hänsyn till de årliga utbildningsförbandens storlek. Erforderligt tillskott till befintlig materiel beställes genom årsbeställning före den 15 september för nästkommande kalenderår. Till beställningen fogas uppgift om eventuellt överskott på viss materiel. Beställningen insändes genom militärbefälsstaben till KAIF. Eventuellt materielöverskott utjämnas mot underskott på annat håll inom militärområdet genom militärbefälsstabens försorg innan beställningen vidarebefordras.

3. Förrådets redovisning

Bokföring i egentlig mening på förråden sker endast i fråga om inlämnad kassabel materiel i avvaktan på beslut om kassation. Denna bokföring har formen av en förteckning — kassations-

journal — över ifrågakommande materielslag, vari angives bl. a. vilket förband som lämnar materielen och vilka kvantiteter det gäller. Denna ordning är ej obligatorisk, men tillämpas allmänt, eftersom man anser sig böra ha möjlighet att redovisa data kring den kasserade materielen.

I övrigt samlas på förrådet verifikationerna på utlämnad materiel, d. v. s. »persedelkort» för varje enskild värnpliktigs utrustning samt »reversal» på materiel som utlämnats till förband. Reversal på materiel, som utlånats för längre tid till enskilda eller till förband, förvaras däremot inte på förrådet utan på intendenturförrådsförvaltarens expedition.

För redovisningen användes »kassationkort», »persedelkort» och »beställning/reversal». Utöver nämnda blanketter användes i regel en rad på förbandet duplicerade blanketter för speciella ändamål. Bortåt ett 10-tal olika »hemgjorda» blanketter kan förekomma.

Vid försäljning av materiel till enskilda användes två slags blanketter, en för kontantköp och en för köp, för vilka betalningen skall avdragas på köparens lön, nämligen »försäljningsnota» FCF nr 763 r eller FCF nr 763 v.

Försändning av materiel till annat förband ombesörjes av förrådet varvid följesedel utskrivs i tre exemplar. Härav följer ett försändningen, ett behålles på förrådet och ett lämnas till intendenturförrådsförvaltaren för utskrivning av reversal.

Förrådet ombesörjer all försändning av materiel till tvättanstalter och reparationsverkstäder samt utskriver härför erforderliga blanketter, fraktsedlar o. s. v.

För det redovisningsarbete och skrivarbete, som sker på själva förrådet, åtgår vanligen minst halva arbetstiden för en förrådsförman.

4. Bokföringen

Bokföringen ombesörjes på intendenturexpeditionen i förrådsbokföringskontoret, vilket förestås av en expeditionunderofficer som till sin hjälp har kansli- och kontorsbiträden. Den sker för hand på viscardkort, ett för varje artikel. De blanketter som användes härför är »lagerkort» samt »satskort». För intendenturmateriel har man ca 4 000 kort och på sjukvårdsmateriel ca 1 500 kort. Bokföringen gäller förbandets totala behållning av varje materielslag; all ankomst och all avgång bokföres sålunda, medan interna förflyttningar mellan olika avdelningar m. m. inom förbandet däremot icke bokföres här. Dessa redovisas på förrådet, respektive hos intendenturförrådsförvaltaren. Ankommande materiel kan utgöras av tillförsel från centrala förråd, från andra regementen samt från civila leverantörer. Den verifieras med reversal eller »inköpssedelbeställning», då leverantören är militär inrättning, respektive med »mottagningsbevis avseende beställning», om det gäller leverans från civil leverantör.

Avgång kan bestå i leverans till annan militär inrättning — exempelvis annat regemente eller centralförråd — samt kassation, förlust, försäljning eller förbrukning. Förlusterna kan bero på att materiel förstöres under övningar, tappas eller på annat sätt kommer bort. Viss försäljning sker till därtill berättigad personal. Slutligen avgår vissa förnödenheter i form av förbrukning, vilket även bokföres.

Bokföringsarbetet har sin tyngdpunkt förlagd till materiel inom gruppen I — intendenturmateriel för krigsbruk — och gruppen II — standardiserad intendenturmateriel för fredsbruk. Även materielen inom gruppen III — övrig intendenturmateriel för fredsbruk —

kräver emellertid omfattande arbete, eftersom även dessa förnödenheter tages till uppbörd och därför måste bli föremål för noggrann redovisning. Som exempel på förnödenheter inom den sistnämnda gruppen kan nämnas kaserninventarier, vilka omfattar flera hundra olika artiklar från armatur, möbler, mat- och dricksvattenkar, ner till artiklar på några tiotals örens värde, såsom askkoppar, vasor, gemkoppar, pennfat, tvålkoppar o. d.

Kaserninventarierna har en tämligen stadigvarande placering i vissa lokaler men det omedelbara ansvaret för dessa lokaler skiftar emellertid ofta genom att förbanden byter lokaler eller byter materielredogörare. Därför måste ideligen inventeringar ske och nya redovisningshandlingar upprättas. Årlig inventering skall obligatoriskt ske i fråga om inventarier på allmänna lokaler såsom mässar, marketentier o. d. Redovisningen beträffande kaserninventarier anses därför särskilt arbetskrävande.

För ren förbrukningsmateriel är redovisningen något förenklad. Den interna redovisningen av materialier och reservdelar sker sålunda, att vederbörande förrådsförman vid utlämningen till kompanier, verkstäder m. fl. erhåller kvitto på utlämnad materiel samt månadsvis upprättar ett sammandrag av dessa. Månadssammandraget överlämnas tillsammans med kvittona till bokföringskontot. Sedan sammandraget här kollationerats mot kvittona, bestyrkes sammandragets riktighet av expeditionsofficeren och kvittona makuleras. Bokföringen sker därefter på grundval av sammandraget. Renhållningsmateriel bokföres på samma sätt som materialier.

Särskild bokföring. Enligt intendenturmaterielinstruktionen för armén är

intendenturförrådsförvaltaren bl. a. skyldig

»att föra sådana anteckningar över intendenturmaterielen, att han ständigt har översikt över dess fördelning på krigsmateriel med dennas uppläggning för olika förband samt fredsmateriel ävensom materielns fördelning på storlekar, värdeklasser och årgångar m. m.»

Detta innebär att förvaltaren helt vid sidan av den vanliga förrådsbokföringen — vilken icke sorterar under förvaltaren utan direkt under intendenten — måste ha en egen bokföring. Denna kan icke grundas på den vanliga bokföringen — som icke skiljer på olika storlekar och värdeklasser — utan baseras på inventeringar. Samtidigt med inventeringarna klassificeras beklädnadsmaterialet m. m. i tre eller i fråga om vissa uniformspersedlar i fyra värdeklasser. Nedklassning av materiel beslutas av regementsintendenten, utom då det gäller nedklassning från näst lägsta till lägsta värdeklass, i vilket fall förrådsförvaltaren äger att besluta. Uniformspersedlar skall vara märkta med värdeklassbeteckning (I, II, III eller IV) och ommärkning skall ske vid nedklassning. Klassificeringen har till ändamål dels att fastställa om materielen är krigsduglig eller ej, dels att utgöra underlag för värdebestämning i ersättningsmål om förlorad materiel.

För förvaltarens egen bokföring finns inga fastställda blanketter utan denna har formen av förteckningar och storlekstablåer, på av honom själv konstruerade blanketter. Bokföringen beträffande fördelningen på förband, respektive storlekar och värdeklasser grundas på inventeringarna men enligt uppgift följes inträffade förändringar så att man när som helst kan få en överblick över den aktuella situationen. Denna bokföring ger däremot ej besked om vad som ligger bakom inträffade förändringar,

exempelvis varifrån nya varor erhållits eller om avgångar beror på kassation, överflyttning till annat förband e. d. Förutom förteckningarna över materielens fördelning på olika förband, storlekstablåer samt tablåer över fördelningen på värdeklasser föres bristförteckningar på olika materielslag.

Den särskilda bokföringen skötes av förvaltaren själv, som dock vid behov erhåller skrivhjälp från bokföringskontoret.

Redovisning av förlorad materiel. Varje värnpliktig kvitterar sin personliga utrustning på persedelkort. Utrustning för gemensamt bruk, exempelvis tälmateriel, utkvitteras av materielredogöraren på kompani eller motsvarande. Förlust av sålunda utkvitterad materiel skall i princip ersättas av den som utkvitterat materielen. Om förlusten skett under sådana omständigheter att vederbörande icke skäligen kan göras ansvarig härför, tar kronan på sig förlusten. Förluster till ett värde av i det enskilda fallet högst 50 kronor kan avskrivnas av kompanichef eller motsvarande chef, medan regementschefen måste besluta i ärenden där värdet överstiger 50 kronor, dock högst 500 kronor. Är värdet över 500 kronor skall ärendet underställas KAIF.

Då förlust inträffat förfares på följande sätt, om värdet uppgår till högst 50 kronor.

För erhållande av ny materiel i stället för den förlorade utfärdas av kompanikvartermästare (eller motsvarande) ett »Interimskvitto för förlorad materiel» och mot detta kvitto erhålles ny materiel från förrådet. Detta kvitto får dock ej användas såsom verifikation till bokföringen utan fungerar som bevakning att utredning företagits i ärendet. Dylig utredning verkställs av kompanichefen, som därvid upprättar »För-

teckning Förlorad materiel» på vilken bl. a. angives den för förlusten ansvarige, materielslag, antal, nyanskaffningsvärde, värdeklass och det enligt värdeklassen gällande beloppet.

Om förhørsledaren finner att kronan skall vidkännas förlusten, skrives förteckning i fyra exemplar, varav två exemplar tillställs bokföringskontoret, som behåller ett och bifogar ett till sin månadsredovisning, ett exemplar behålles på kompaniet och ett slutligen tillställs bevakaren.

Finner däremot förhørsledaren att den för materielen ansvarige bör ersätta förlusten och denne är villig därtill, skrives förteckningen i ytterligare ett exemplar, alltså sammanlagt fem, varvid det femte exemplaret tillställs kassan för bevakning att betalning sker. Betalningen utkräves på kompaniet — vilket därvid i två exemplar utfärdar särskilt, paginerat kvitto, varav ett tillställs kassan.

Redovisningen kräver sålunda, om kronan vidkännas förlusten, två blanketter i tillsammans sex exemplar och i motsatt fall, om den för förlusten ansvarige är villig att ersätta denna, tre blanketter i sammanlagt nio exemplar.

Om värdet av förlusten överstiger 50 kronor tillkommer »Protokoll i ersättningsmål» och den förutnämnda »Förteckning Förlorad materiel» ersättes av »Förrådsutdrag förlorad materiel». Sistnämnda blankett skrives dock endast i tre exemplar, varav ett behålles av kompaniet, ett tillställs bokföringen som verifikation och ett exemplar bifogas månadsammandraget till KAIF.

5. Inventeringar

Enligt gällande instruktion skall genom regementschefens försorg intendenturmaterielen årligen inventeras i

sådan omfattning att all materiel hin-
ner inventeras inom loppet av sex år.
Inventeringarna utföres av en invente-
ringskommission bestående av en kap-
ten och en annan kompaniofficer, un-
derofficer eller överfurir. Inventerings-
kommissionen får till sitt förfogande er-
forderlig handräkningspersonal. I all-
mänhet inventerar förvaltaren dessutom
i stort sett all materiel i olika etapper
en gång per år. Detta göres dels för att
få erforderlig grund för den i föregående
stycke omnämnda, särskilda bokfö-
ringen och dels för att vara säker på
att allt stämmer vid de inventeringar,
som företages av den av regementsche-
fen tillsatta inventeringskommissionen.

6. Redovisning till KAIF

Inträffade lagerrörelser på all intenden-
turmateriel utom materialier och re-
servdelar — huvudsakligen förbruk-
ningsmateriel — samt med undantag
för sådan materiel, som förbanden själ-
va får anskaffa, redovisas månadsvis till
KAIF. Redovisningen sker genom »Må-
nadssammandrag» och omfattar all
nyssnämnd materiel, som under måna-
den varit utsatt för någon ändring i la-
gerställningen. I sammandraget skall
varje enskild transaktion — tillkomst
och avgång — angivas och för varje ar-
tikel dessutom ingående lager före samt
utgående lager efter transaktionerna. I
sammandraget skall vidare uppbörds-
numret d. v. s. det nummer transaktio-
nen erhållit i förrådsbokföringen — för
varje tillkomst eller avgång — angivas.
Slutligen skall alla verifikationer bifog-
as.

De förändringar i lagersituationen
som under en månad inträffar på ett
arméförband av normal storlek kan vis-
serligen vara många till antalet och be-
röra ett stort antal artiklar, men i frå-

ga om kvantiteterna är de oftast myc-
ket obetydliga. De flesta förändringar-
na består i att artiklar kommer bort un-
der övningar eller genom att enstaka
värnpliktiga med all personlig utrust-
ning flyttas mellan förbanden. I ett god-
tyckligt valt prov på månadsredovis-
ning har under en månad inträffat 270
redovisade lagerrörelser (tillkomst eller
avgång) varav icke mindre än 123 eller
ca 46 procent gällde ett enda exemplar
av ifrågavarande artikel. I 36 fall eller
ca 13 procent gällde lagerförändringen
två exemplar av varje artikel.

Trots att månadsredovisningarna av
intendenturmateriel sålunda är synner-
ligen detaljerade och omfattande, gäl-
ler det helt övervägande antalet poster
mycket små materielmängder. De krä-
ver emellertid stor arbetsinsats på för-
banden.

Följande blanketter användes på ar-
méförbanden för redovisning och bok-
föring av intendenturmateriel.

Materielöversikt	KAFI Utr B nr 9
Persedelkort	KAFI Utr B nr 32
Beställning/Reversal	FCF nr 762 B
» »	ID Utr nr 3
» »	ID Utr nr 5
» »	KAFI Utr B nr 4
Försäljningsnota	FCF nr 763 r
»	FCF nr 763 v
Packnings order sedel	KAFI Intf nr 30
Tvättnota	FFV 101191
»	FFV R00 1617
» (Ej buffert, Armé)	FFV R00 1533
» (Buffertlager, Armé)	FFV R00 1530
» (Småavd, Armé)	FFV R00 1534
» för Vatten- tvätt/Kemisk tvätt	FFV R 101130
Skoreparationsnota (Armé)	FFV R00 1618
Lagerkort	KAIF MB nr 24 b
»	KAIF MB nr 27 b
Satskort	KAFI Utr B nr 24 c
Reversal	FCF nr 762 b
Inköpsedel-beställning	KAFI MB nr 7
Mottagningsbevis av- seende beställning	KAIF MB nr 206

Månadssammandrag ... KAFI Utr B nr 16
 Interimskvitto för för-
 lorad materiel..... FCF nr 810
 Förteckning Förlorad
 materiel..... FCF nr 1142
 Kvitto..... FCF nr 804
 Protokoll i ersättnings-
 mål..... FCF nr 802
 Förrådsutdrag förlorad
 materiel..... FCF nr 1141

Utöver de fastställda blanketterna an-
 vändes »hemgjorda» blanketter av en
 mängd olika slag. Vanligen torde man på
 varje förband röra sig med minst ett 20-
 tal slag av dylika blanketter, varigenom
 totala antalet blanketter för redovisning
 och bokföring av intendenturmateriel
 på förbanden närmar sig 50-talet.

De blanketter som användes för redovisning av materiel på förbanden var följande:

1. Förteckning över materiel på förbandet (FCF nr 1142).
 2. Interimskvitto för för-
 lorad materiel (FCF nr 810).
 3. Kvitto för materiel som
 utgår till förbandet (FCF nr 804).
 4. Protokoll i ersättnings-
 mål (FCF nr 802).
 5. Förrådsutdrag för för-
 lorad materiel (FCF nr 1141).

De blanketter som användes för redovisning av materiel på förbanden var följande:

Månadssammandrag ... KAFI Utr B nr 16
 Interimskvitto för för-
 lorad materiel..... FCF nr 810
 Förteckning Förlorad
 materiel..... FCF nr 1142
 Kvitto..... FCF nr 804
 Protokoll i ersättnings-
 mål..... FCF nr 802
 Förrådsutdrag förlorad
 materiel..... FCF nr 1141

De blanketter som användes för redovisning av materiel på förbanden var följande:

De blanketter som användes för redovisning av materiel på förbanden var följande:

Månadssammandrag ... KAFI Utr B nr 16
 Interimskvitto för för-
 lorad materiel..... FCF nr 810
 Förteckning Förlorad
 materiel..... FCF nr 1142
 Kvitto..... FCF nr 804
 Protokoll i ersättnings-
 mål..... FCF nr 802
 Förrådsutdrag förlorad
 materiel..... FCF nr 1141

BILAGA 16

Beskrivning av förrådshållningen av livsmedel samt proviant- och portionsmedelsredovisningen vid arméns förband

Förrådshållningen

Varje självständigt förband inom armén har en matinrättning som står under ledning av en kvinnlig köksföreståndare (husmor). Varje sådant förband har dessutom ett livsmedelsmagasin beläget i omedelbar anslutning till matinrättningen, oftast i samma byggnad. Matinrättningen har inga egna förrådslokaler med undantag för ett mindre skafferitrymme på några kvadratmeter utan de livsmedel man använder för matlagningen förvaras i livsmedelsmagasinet.

De i magasinet förvarade livsmedlen är KAIF:s egendom och står under upp-
börd av intendenturförrådsförvaltaren. Vid behov av livsmedel för matlagning måste därför erforderliga livsmedel genom förvaltarens försorg utlämnas till köksföreståndaren. Utlämningen, oftast benämnd utvägning, får endast avse det aktuella behovet, d. v. s. dagsbehovet eller — vid helger — ett par dagars behov. Den måste ansluta sig till de med ledning av utspisningsstat, portionsantal m. m. beräknade kvantitetsuppgifterna, sammanställda i ett proviantreversal.

De i proviantreversalet angivna kvantitetsuppgifterna måste exakt överensstämma med de enligt underlaget för beräkningen fastställda kvantiteterna och får icke avrundas. Utvägningen avser därför oftast ojämna kvantiteter, t. o. m. i hekto och gram. Om enligt

utspisningsstat m. m. kvantiteten av en viss vara skall utgöra exempelvis 49 kg, så skall denna kvantitet också utvägas, även om varan är förpackad i enheter om 50 kg. I det exemplifierade fallet måste sålunda ett kilogram av varan vägas från förpackningen. I konsekvens härmed får köksföreståndaren icke förvara andra livsmedel i sitt skafferi än dem som går åt för den dagliga förbrukningen. Det enda medgivna undantaget härvidlag gäller kryddor, vilka får utvägas i något större kvantiteter.

Denna noggranna, dagliga utvägning orsakar givetvis mycket arbete såväl för personalen på livsmedelsmagasinet som för kökspersonalen. En annan olägenhet är att det vid plötsligt uppkommande behov av livsmedel för icke förutsedd matlagning, exempelvis om ett förband kommer hem från övningar tidigare än beräknat och efter intendenturförrådsförvaltarens ordinarie arbetstid, kan visa sig synnerligen besvärligt för köksföreståndaren att överhuvud taget får ut erforderliga livsmedel från magasinet.

Beställning hos centralmagasin

Beställning hos centralmagasin göres en gång i månaden på *Reversal* (KAIF FB nr 38), vilket av bokföringskontoret utskrivs i sju exemplar, omfattande såväl beställning som utlämningsorder, följesedel, reversal o. s. v. Blanketten är försedd med kolumner för å-pris och

summa, vilka dock ej ifylles av förbandet utan först senare av KAIF på ett av exemplaren. Förbandet debiterar sig emellertid efter en av KAIF fastställd prislista, varför priskolumnerna i detta sammanhang saknar betydelse. Ett exemplar av beställningen behålles och sex exemplar insändes till centralmagasinet genom militärbefälsstaben. Anledningen är att stabsintendenten anses böra bevaka att erforderlig omsättning av vissa livsmedel i första hand sker inom militärområdet, genom överflyttning mellan förbanden innan nya leveranser sker från centralmagasin.

Utvägning av livsmedel

Från kompanierna inlämnas dagligen *portionsbesked* (KAIF FB nr 9) till bokföringskontoret där de sammanställs till ett *portionssammandrag* (KAIF FB nr 203), utvisande det totala antalet portioner av olika slag för vilka livsmedel skall utvägas. Till grund för utvägningen ligger »*Matsedel*» och »*Utspisningsstat*» (KAIF FB nr 1 a, 1 b och 1 c) och med hjälp av särskilda *hjälpkort*, som anger gramtalet av olika livsmedel per portion för de olika rätterna, upprättas för varje utspisningsdag ett »*Proviantreversal*» (KAIF FB nr 8 a). Detta utskrivs i två exemplar, vilka båda lämnas till magasinet för utvägning. Köksföreståndaren kvitterar på originalexemplaret att de utvägda varorna mottagits, varefter detta exemplar återgår till bokföringskontoret och lägges som verifikation till bokföringen. Alla lagerändringar bokföres dag för dag.

Lagerbokföring

Den egentliga bokföringen sker på »*Proviantlagerkort*» (KAIF FB nr 4) med ett kort för varje artikelslag. Redovisningen är kvantitetsmässig och innehåller förutom uppgift om ingående behållning, tillkomst, avgång och utgåen-

de behållning även uppgift om hur de utvägda kvantiteterna fördelar sig på tre olika titlar, nämligen

2911, matlagning vid regementets egen matinrättning

2914, matlagning vid kokvagn under övningar anordnade av regementschef eller lägre chef

2915, matlagning vid kokvagn under övningar anordnade av militärbefälhavare eller högre chef.

Anledningen till denna uppdelning är att förplägnaden göres rikligare under övningar och särskilt riklig under större övningar.

Bokföringen omfattar omkring 400 artikelslag. Ankommande varor verifieras med *Reversal* (KAIF FB nr 38 1 t. o. m. 7) såvitt det gäller livsmedel levererade från centralmagasin, och med *följesedlar*, då det gäller varor från annan leverantör. I den mån levererade varor ej följes av följesedel kvitterar förrådsförmannen dessa på »*Viktssuppgift*», en »hemgjord» blankett, vilken ersätter följesedel tills sådan anlänt från leverantören.

Avgång verifieras med förutnämnda proviantreversal (KAIF FB nr 8 a), kvitterat av köksföreståndaren, respektive med reversal på livsmedel, utlämnade till förband som skall gå ut på övning. I den mån överblivna livsmedel återlämnas från sådant förband efter övningarnas slut återgår dessa till magasin och redovisas som ankommande varor med reversal från respektive förband. Försäljning av livsmedel, exempelvis till statliga inrättningar i orten, efter särskild taxa är vanlig. Dylik försäljning bokföres i vanlig ordning och dessutom skrives räkning på beloppen för redovisning till förbandets kassa.

Kassation kan få ske efter beslut av regementschefen eller efter dennes be- myndigande av intendenten. I dylikt fall

upprättas »Kassationsförslag» (KAIF MB nr 35 a). Vid rättelse av felbokning, som upptäckts efter det att månadssammandrag insänts, användes blankett »Omföring» (KAIF MB nr 28). Från leverantörer erhållna räkningar sammanföres på »Bokföringslista» (FCF nr 250) och överlämnas till förbandets kassa för utbetalning. Slutligen har köksföreståndaren att en gång i veckan eller enligt regementschefens bestämmande, dock minst en gång om året i samband med årsinventeringen den 30 juni, att avlämna »Skafferibesked» (KAFI Und B nr 11), utvisande mängden av de varor som utlämnats från proviantförrådet men som ej förbrukats utan förvaras i de till köket hörande skafferiutrymmena och som likaledes skall bokföras.

Förutom nyssnämnda lagerbokföring har man vanligtvis *särskild bokföring* beträffande de varor som levereras från centralmagasin för att kunna övervaka att fastställd lagringstid ej överskrides. Denna bokföring sker på »hemgjorda» blanketter, på vilka bl. a. antecknas de olika partiernas fastställda lagringstid, ankomstdag, hur länge de varit lagrade på centralmagasinet samt datum för utvägning. Detsamma gäller speciallivsmedlen, i fråga om vilka man bl. a. har de olika partiernas tillverkningsår specificerade så att man kan bevaka att omsättning sker i rätt tid. Den särskilda bokföringen är ej reglementariskt fastställd men betraktas såsom nödvändig.

Redovisning till KAIF

Såväl förändringar i lagersituationen som kostnaderna för utspisningen redovisas månatligen till KAIF på »Månadssammandrag» (KAIF FB nr 23). I detta sammanställes de dagliga utvägningarna för mottagning respektive försäljning av alla berörda varuslag, även-

som hur utvägningen fördelat sig på olika titlar jämte kostnaderna härför enligt KAIF:s prislista. Vidare anges totala antalet portioner på titel 2911 (matlagning i regementets matinrättning) men däremot ej antalet portioner på titlarna 2914 och 2915 (matlagning under övningar). I en särskild uppställning på blankettens baksida framräknas över- och respektive underskott beträffande kostnaderna för titel 2911 i förhållande till den fastställda portionskostnaden. Motsvarande beräkning göres emellertid ej för portionskostnaderna under övningar. Ankomna varor enligt sammandraget verifieras med reversal, men för uttagna varor bifogas inga verifikationer. Portionsantalet är i månadssammandraget helt överifierat. Det kan därför på KAIF icke kontrolleras i vad mån angivet portionsantal är riktigt.

Portionsantalet redovisas internt genom månadsvisa *portionsöversikter* (KAFI Und B nr 18) och budgetårsvis till KAIF genom sammandrag i *portionsjournal* (samma blankett).

Inventeringar

Proviantmagasinet skall reglementsenligt inventeras den 30 juni varje år av en inventeringskommission. Någon månatlig inventering av ineliggande lager sker officiellt ej, men i praktiken är det vanligt att intendenturförrådsförvaltaren utför sådan inventering för att för egen del hålla kontroll över lagret. Vid den årliga inventeringen använder inventeringskommissionen »*Protokoll*» (Blankett I D Und nr 32) på vilken genom bokföringskontorets försorg i förväg antecknats alla förekommande varuslag samt de kvantiteter som enligt bokföringen i varje särskilt fall skall finnas i behållning. Konstaterade brister föranleder utredning på särskild blankett »*Utredning och beslut med an-*

ledning av brist i varuuppbörden konstaterad vid inventering» (KAFI Und B nr 33). Visst naturligt svinn är medgivet enligt särskilda beräkningsregler för varje varuslag och kan avskrivas av inventeringsförrättaren. Vad som överstiger detta måste bli föremål för regementschefens beslut, om sammanlagda värdet ej överstiger 500 kronor. Är värdet större måste ärendet underställas KAIF.

Följande blanketter användes för redovisningen beträffande proviant:

Portionsbesked KAIF FB nr 9	utskrives i 2 ex
Portionssammandrag KAIF FB nr 203	» » 2 »
Matsedel och Utspisningsstat KAIF FB nr 1 a, 1 b och 1 c	» » 5 »

Proviantreversal KAIF FB nr 8 a	utskrives i 2 ex
Proviantlagerkort KAIF FB nr 4	» » 1 »
Reversal KAIF FB nr 38: 1	» » 7 »
Viktsuppgift »hemgjord» blankett	» » 1 »
Lagringstid »hemgjord» blankett	» » 1 »
Portionsöversikt/Portionsjournal KAIF UndB nr 18	» » 2 »
Månadssammandrag KAIF FB nr 23	» » 3 »
Protokoll ID Und nr 32	» » 3 »
Utredning och beslut med anledning av brist i varuuppbörden, konstaterad vid inventering KAIF UndB nr 33	» » 2 »
Bokföringslista FCF nr 250	» » 3 »
Skafferibesked KAIF UndB nr 11	» » 2 »
Kassationsförslag, KAIF MB nr 35 a	» » 2 »
Omföring, KAIF MB nr 28	» » 2 »

BILAGA 17

Proviant- och portionsmedelsredovisningen inom marinen

Beställning och utlämning

1. Föreståndaren för matinrättningen beräknar sitt behov av olika slag av livsmedel (magasinsvaror) för en lämplig tidsperiod med hänsyn till utspisningens omfattning, tillgången till förvaringsutrymmen, varornas hållbarhet etc.

2. Beställning från fartyg utskrivs i fyra exemplar (A, B, C och D) och i övrigt i tre exemplar (A, B och C) och insändes till magasinet. Beställda kvantiteter anpassas så långt möjligt till hela förpackningar. Beställningen kan även intefonerats till magasinet, som då ombesörjer utskriften.

3. Magasinet utlämnar varorna, antecknar utlämnade kvantiteter på beställningssedeln, varav C-exemplaret användes som följesedel och övriga exemplar vidare sändes till det lokala bokföringskontoret.

Bokföring

4. Bokföringskontoret antecknar utlämnade kvantiteter på lagerkortet.

5. A-exemplaret av beställningssedeln arkiveras (uttagsverifikation).

6. B- och D-exemplaren av beställningssedeln prissättes i samband med bokföringen och värdet av utlämnade kvantiteter anges på sedeln. B-exemplaret återsändes till beställaren.

7. D-exemplaret av beställningen samlas för att månadsvis översändas till förrådskontrollkontoret vid marinförvaltningens intendenturavdelning.

Förbandets portionsmedelsredovisning

8. Behållningen av de vid matinrättningen lagerhållna livsmedlen inventeras månadsvis.

9. För varje månad upprättas »proviantlista» utvisande värdet av ingående lager, värdet av erhållna varor under månaden enligt verifikationer från magasin och fakturor (för av förbandet inköpta färskvaror, som ej levererats från magasin) samt värdet av den inventerade behållningen vid månadens utgång. Skillnaden redovisas som värdemässig förbrukning. På vissa större fartyg, där ekonomiutbildad proviantuppbördsman finnes, samt vid matinrättningar i land, lämnas i samma redovisning även en kvantitetsredovisning. Särskild svinnredovisning är ej erforderlig, såvitt det ej gäller extraordinära omständigheter såsom stöld, förstöring genom olyckshändelse e. d., då särskilt avskrivningsförfarande blir erforderligt. Det redovisade värdet av de under månaden förbrukade livsmedlen ställes mot antalet utspisade portioner i en portionsmedelsavräkning för månaden.

Kontroll av redovisningen

Central granskning

10. Månadsredovisningarna insändes till förrådskontrollkontoret på marinförvaltningen som

a) siffergranskar dessa,

b) kontrollerar att ingående lager överensstämmer med föregående månadsredovisnings utgående lager och att över- resp. underskott i medelsredovisningen rätt överförts,

c) kontrollerar att inköp enligt avropsavtal debiterats till avtalsenliga priser,

d) korsgranskar verifikationerna mot de från de lokala bokföringskontoren insända exemplaren av beställningarna

resp. från försvarets civilförvaltning till låns erhållna utgiftsverifikationer.

Granskningen är stickprovsmässig.

Lokal revision

11. Personal från förrådskontrollkontoret vid marinförvaltningens intendenturavdelning besöker årligen förbanden och kontrollerar redovisningen, bl. a. att angivet portionsantal stämmer med mönstringsrullor, långpermissionsligger etc.

Beskrivning av beställnings- och redovisningsrutin vid ett lokalt materialförråd inom marinen

Rutinen gäller vid beställning av materialutredning, d. v. s. huvudsakligen förbrukningsmateriel såsom rengöringsmateriel o. d. samt vidare skrivmateriel.

1. Beställaren skriver beställningsedel i tre exemplar, daterar, undertecknar och kvitterar dessa.

2. Alla tre exemplaren av beställningssedeln sändes till intendenturförvaltningens beställningsdetalj.

3. Beställningsdetaljen förser två exemplar av beställningen med utlämningsstämpel vari antecknas

- a) datum
- b) titelnummer för debitering
- c) » » kreditering

4. De båda stämplade exemplaren av beställningen förses med ny stämpel, s. k. uttags- och intäktsstämpel.

5. Alla tre exemplaren av beställningen vidareändes till förrådschefen.

6. Förrådschefen granskar beställningen och avgör i vad mån beställd materiel skall utlämnas.

7. Förrådschefen meddelar utlämningsorder genom signum i utlämningsstämpeln på två exemplar.

8. De tre exemplaren av beställningen sändes till förrådet.

9. På förrådet införes datum samt beställarens namn i en nummerliggare.

10. I den på två exemplar av beställningen åsatta uttags- och intäktsstämpeln antecknas numret från nummerliggaren samt datum.

11. Materielen framtages.

12. Beställaren underrättas om att materielen kan avhämtas.

13. Utlämnad kvantitet antecknas i därför avsedd kolumn på beställningsedeln, om utlämnad kvantitet avviker från beställd.

14. Utlämningen bestyrkes genom signum i uttags- och intäktsstämpeln.

15. Materielen utlämnas.

16. Det ena av de båda stämplade exemplaren av beställningen överlämnas som följesedel till beställaren.

17. De återstående två exemplaren av beställningen sändes till förrådsbokföringskontoret.

18. På lagerkortet införes

- a) datum
- b) beställningens nummer (det av förrådet angivna numret)
- c) uttagets storlek
- d) behållningens storlek efter uttaget.

19. På båda exemplaren av beställningen antecknas i därför avsedd kolumn artikelns pris enligt prisuppgift på lagerkortet.

20. Uttagets sammanlagda värde uträknas och antecknas på båda exemplaren.

21. I den på det ena exemplaret av beställningen anbragta uttags- och intäktsstämpeln antecknas datum för bokföringen och i samma stämpel bestyrkes med signum att beställningen bokförts och värdeberäknats.

22. Båda exemplaren av beställningen vidarebefordras till den kamerala avdelningen.

23. Det på beställningen angivna värdet krediteras resp. debiteras de i utlämningsstämpeln angivna titlarna i medelsbokföringen.

24. I den på det ena exemplaret anbragta uttags- och intäktsstämpeln införas datum för medelsbokföringen och denna bestyrkes med signum.

25. Det icke stämplade exemplaret av beställningen lägges som verifikation till medelsbokföringen.

26. Det stämplade exemplaret av beställningen återsändes till bokföringskontoret.

27. Sistnämnda exemplar arkiveras på bokföringskontoret.

En beställning av materiel från ett lokalt förråd vid marinen kan sålunda — oavsett dess storlek — föranleda sju anteckningar om datum

sex namnunderskrifter eller signeringar

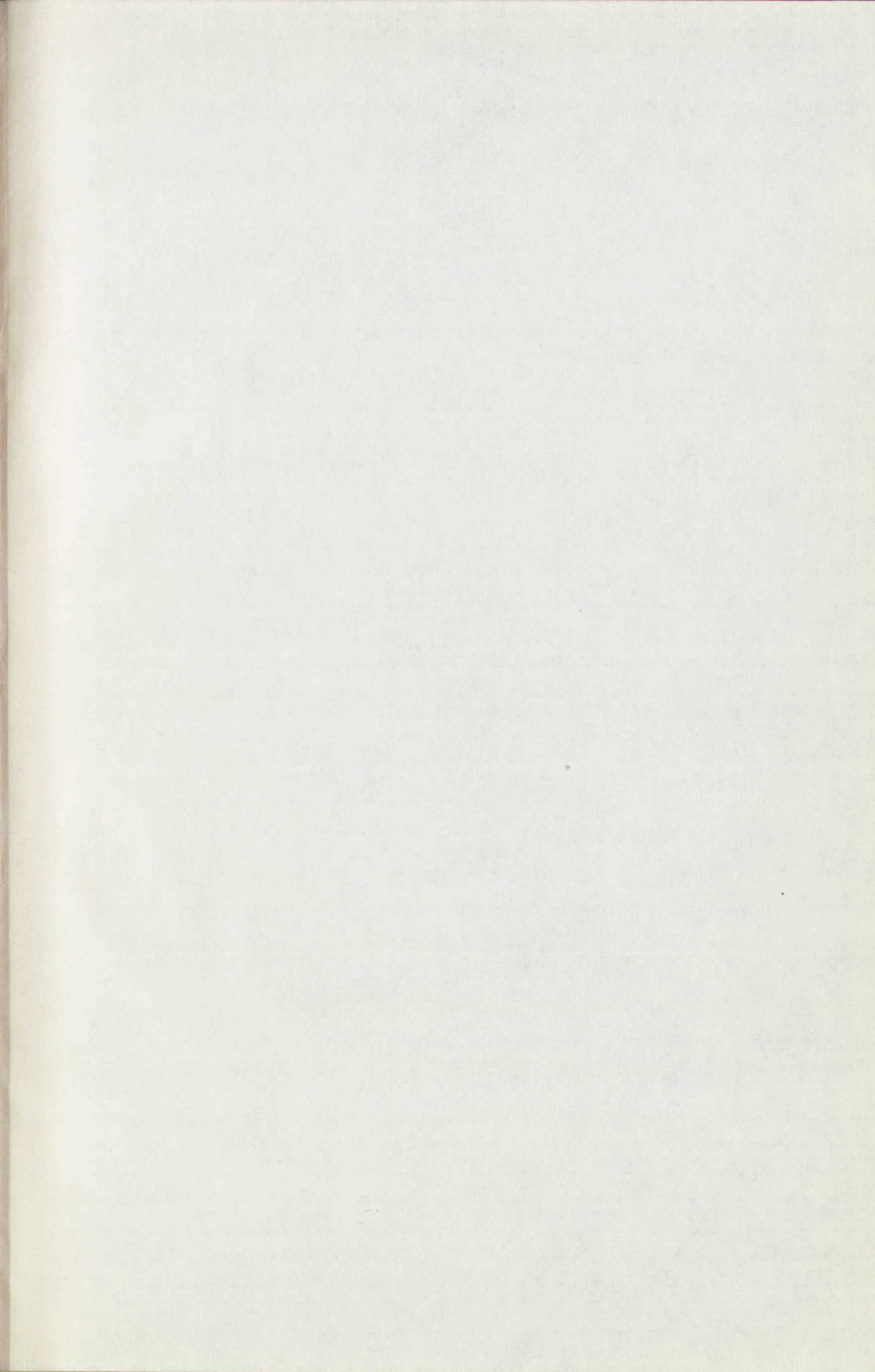
sex försändningar av beställningsdelen mellan olika avdelningar

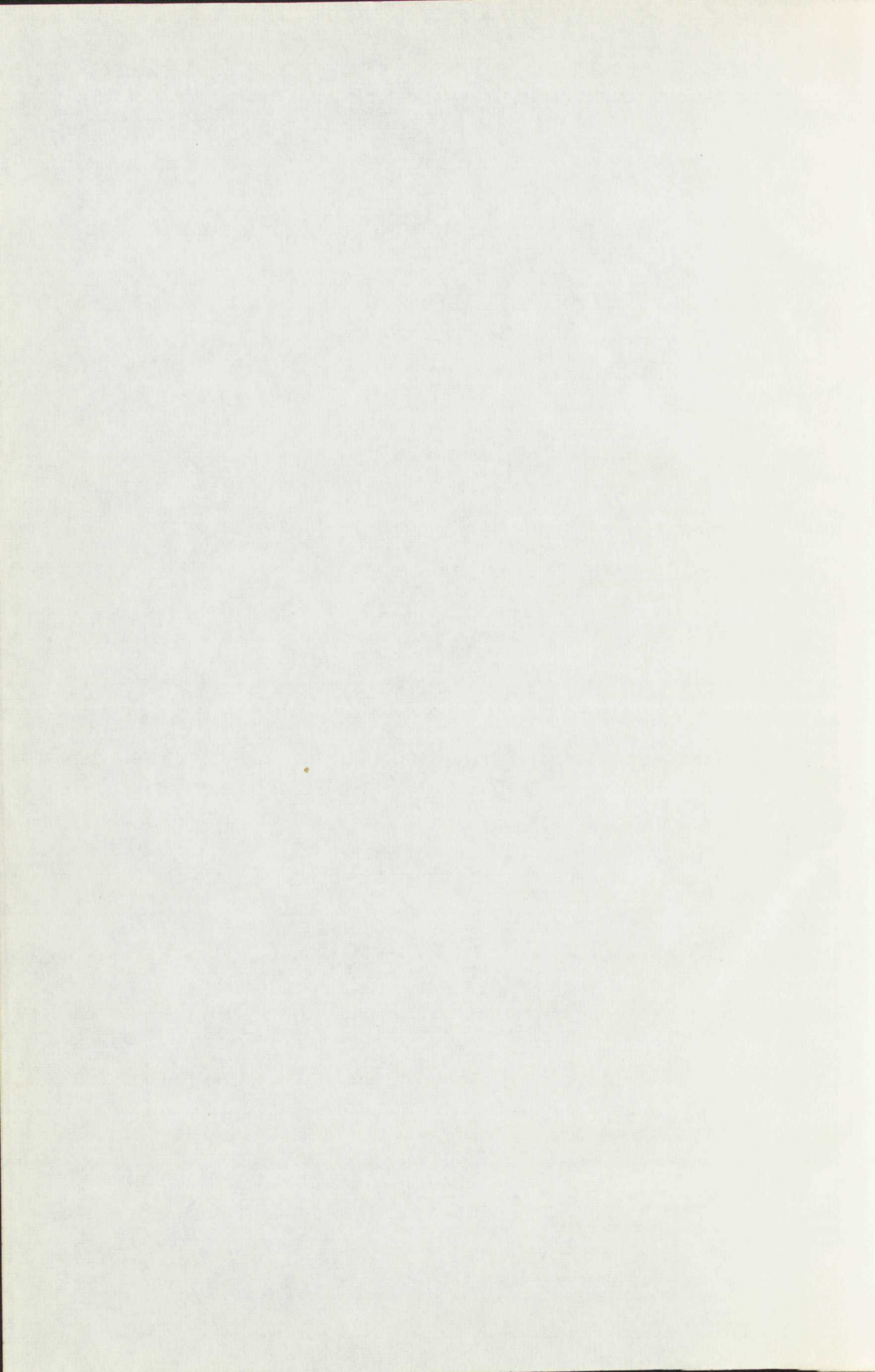
tre skilda bokföringsåtgärder.

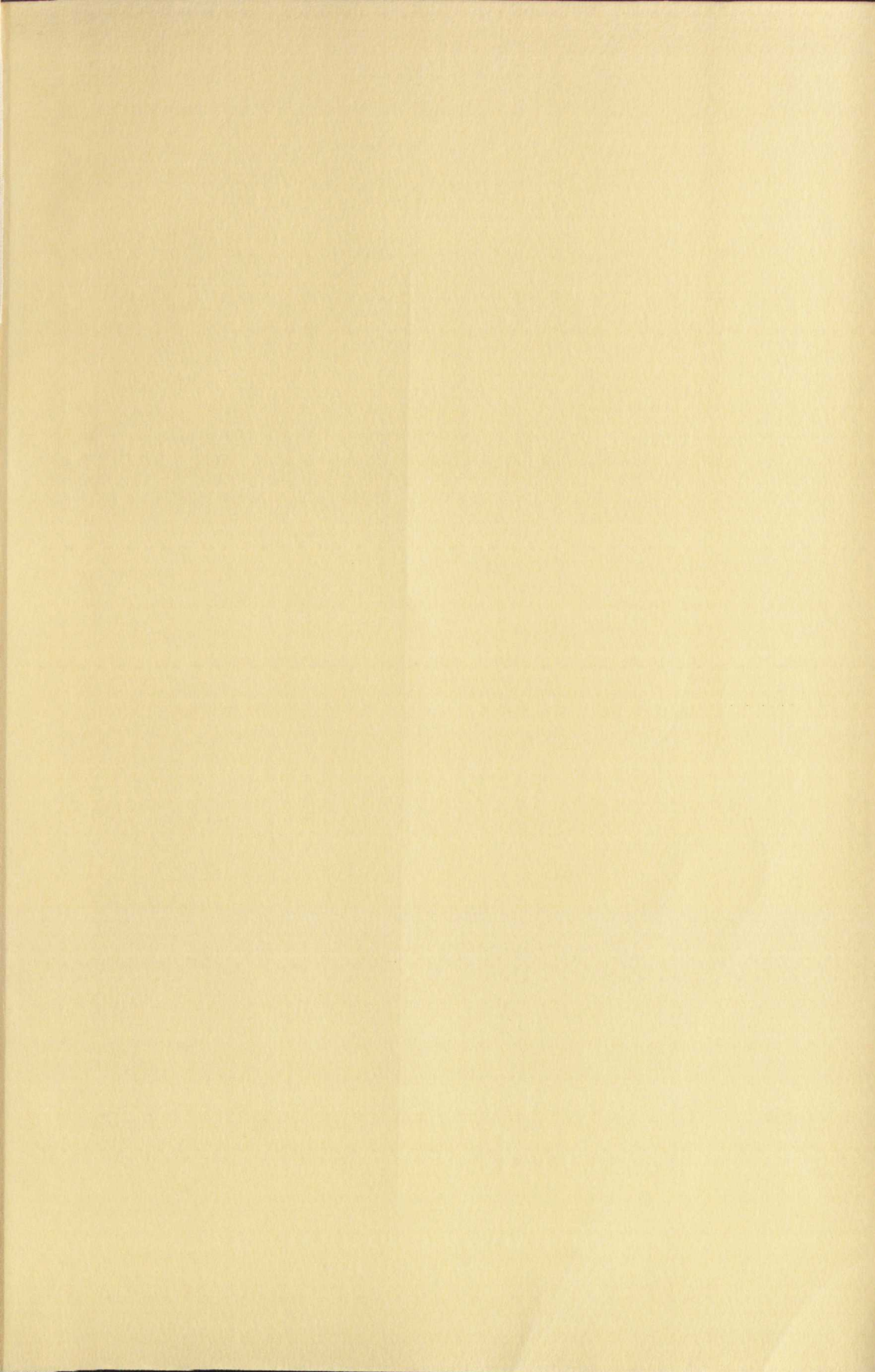
BILAGA 19

Exempel på en av de elva sidorna i en stomme till inventeringsprotokoll använd på ett arméförband vid inventering av förnödenheterna på sjukhuset med anledning av byte av översköterska

Materialbenämning Ordningsföljd enligt förrådsboken Efter varje materialslag lämnas en rad blank. Satsers innehåll föres dock på varje rad	Uppbörd enligt veder- börlig förråds- bok	Vid inventering			Anteck- ningar
		Befint- ligt	Över- skott	Brist	
Diskhylla	st	1			
Diskställ, Sonja	»	1			
Draperi	»	3			
Dricksglas	»	38			
Duk, bords-	»	91			
Dunk, 10 lit. med röd rand	»	1			
Etui, metall-, 10½ × 5½ × 3 cm	»	4			
Fat, serverings-	»	2			
Fat, stek-, rfr	»	3			
Filt, säng-	»	72			
Fåtölj	»	3			
Förbandsväska 1 (S 92)	sts	1			
Förkläde, op-, för läkare	st	8			
Gaffel, bords-, rfr	»	37			
Gaffel, förskärare-, rfr	»	1			
Gardinkappa	»	22			
Gardin, lång-, utan kappa	luft	64			
Gardin, spänn-	st	36			
Gardin, svart	»	1			
Gardinstång	»	4			
Golvbonare, Volta	»	1			
Hammare, reflex-	»	1			
Handduk, toalett-	»	581			
Handfat, emalj-	»	6			
Handklove till bord, op- (Stillé 61020)	»	2			
Hink, avfalls-, med lock	»	1			
Hink, emalj-, 12 lit., med lock	»	2			
Hink, emalj-, 12 lit., med lock o. sittring	»	5			
Hink, galv-	»	6			
Hink, galv-, 10 lit., m lock (sophink)	»	1			
Hink, rfr, 12 lit.	»	2			
Hålduk	»	6			
Hållare, provrörs- o. objektglas-	»	2			
Hållare till stilskala Jaeger	»	1			
Hållare, toalettpappers-	»	10			
Hämoglobinometer (S 314)	sts	2			
Inhalationsapparat	st	2			
Instrumentcylinder, rfr, 30 cm	»	1			
Instrumentlåda, emalj-	»	1			
Instrumentlåda med lock	»	2			

Statens offentliga utredningar 1960

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Förslag till namnlag. [5]
Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden. [19]
Medicinska äktenskapshinder. [21]

Utrikesdepartementet

Försvarsdepartementet

Krigsmaktens högsta ledning. [12]
Besparingar inom försvaret. [23]

Socialdepartementet

Allmänna yrkesinspektionen. [20]
Bohuslän. [22]

Kommunikationsdepartementet

Finansdepartementet

Fastighetsbeskattningen. [4]
Studiekostnader vid beskattningen. [6]
Redogöraransvaret och anmärkningsprocessen. [7]
Preliminär nationalbudget för år 1960. [8]
Banklikviditet och kreditprioritering. [16]
Reviderad nationalbudget för år 1960. [18]

Ecklesiastikdepartementet

1957 års skolberedning. 2. Individuella differenser och skoldifferentiering. [13] 3. Kursplaneundersökningar i matematik och modersmålet. [15]

Jordbruksdepartementet

Högre utbildning, forskning och försök på lantbrukets område. [2]
Grusexploateringen i Sverige. [3]
Forskning och högre utbildning på skogsbruksområde. [17]

Handelsdepartementet

Översyn av lagen om försäkringsrörelse. [11]

Inrikesdepartementet

Folkvandvården. [1]
De ekonomiska villkoren för en huvudmannaskapsreform inom mentalsjukvården. [9]
CP-Vården. [14]

Civildepartementet

Statstjänstemäns förhandlingsrätt [10]